York Times bestseller

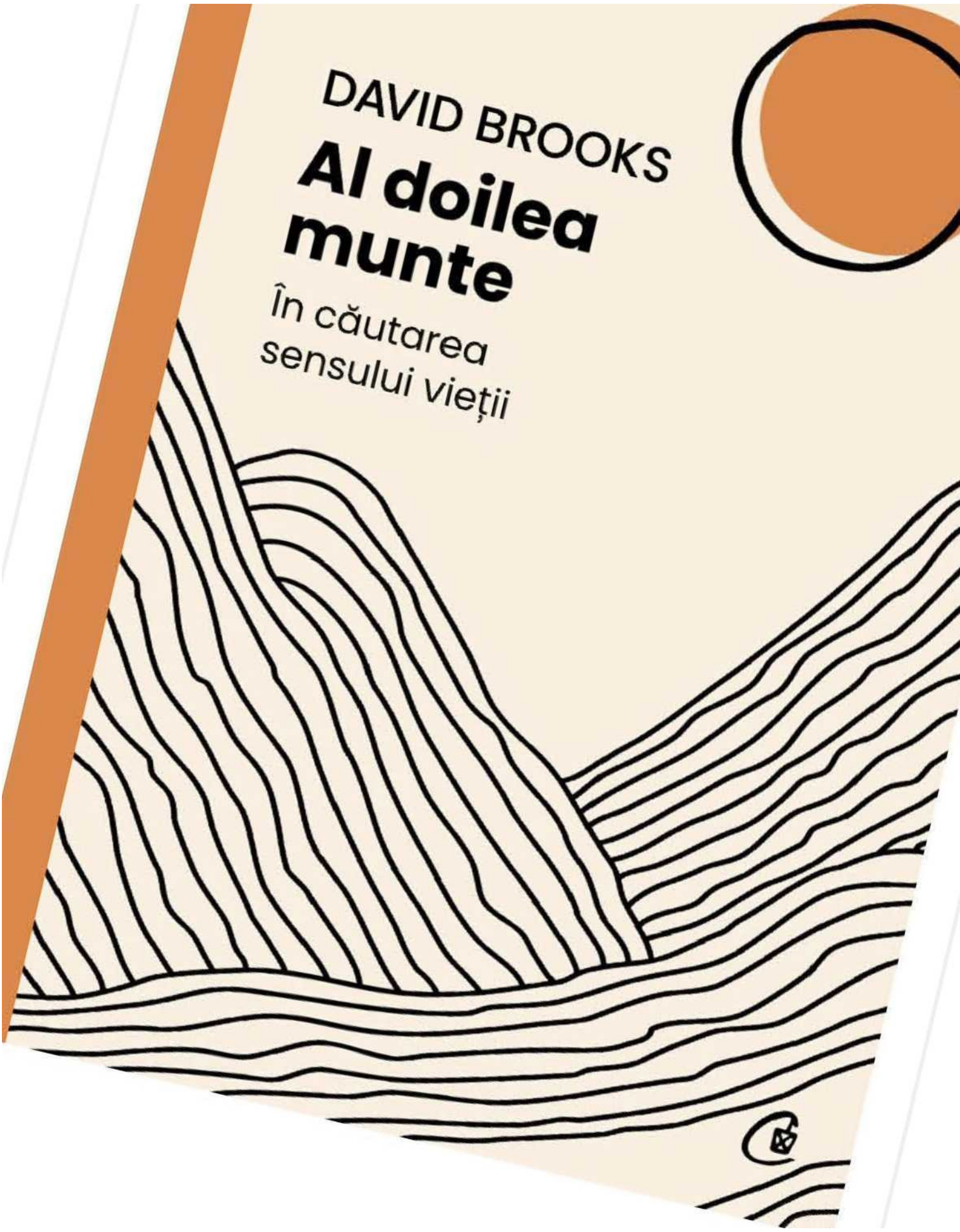

DAVID BROOKS (n. 11 august 1961) este un scriitor şi jurnalist american de origine canadiană, licenţiat în istorie la University of Chicago. Şi-a început cariera scriind reportaje despre poliţie pentru City News Bureau din Chicago, apoi cronici de film şi editoriale în *The Washington Times.* în prezent, predă la Yale University, este editorialist la *The New York Times* şi are apariţii regulate la emisiunile *PBS NewsHour* şi *Meet the Press.*

Printre cărţile publicate se numără *The Road to Character, The Social Animal: The Hidden Sources of Love, Character, and Achievement*, Bobos în Paradise: The New Upper Class and How They Got There* şi *On Paradise Drive: How We Live Now (and Always Have) în the Future Tense.*

ALINA IACOB a absolvit secţia de Literatură Universală şi Comparată – Limba şi Literatura Rusă a Facultăţii de Litere din Bucureşti, apoi masteratul de Studii Culturale Slave. Este pasionată de literatură şi cinematografie, iar din 2020 traduce pentru Curtea Veche Publishing.

Traducere din engleză de
ALINA IACOB

DAVID BROOKS

Al doilea munte

În căutarea sensului vieţii

Traducere din engleză de
ALINA IACOB

EDITURA CURTEA VECHE

Al doilea munte

Lui Anne,

care mi-a adus o fericire nemărginită

INTRODUCERE

Mi se întâmplă din când în când să întâlnesc câte o persoană care iradiază bucurie. Aceşti oameni par să strălucească cu o lumină interioară. Sunt buni, liniştiţi, încântaţi de micile plăceri ale vieţii şi recunoscători pentru cele mari. Nu sunt perfecţi. Şi ei devin extenuaţi şi stresaţi. Fac erori de judecată. Dar trăiesc pentru alţii, nu pentru ei înşişi. Au angajamente de neclintit faţă de familie, faţă de o cauză, o comunitate sau o credinţă. Ştiu de ce au fost aduşi pe această lume şi satisfacţia lor derivă din faptul că-şi împlinesc chemarea. Viaţa nu-i uşoară pentru ei. Au luat asupra lor greutăţile altora. Dar afişează mereu un aer de serenitate, o hotărâre tihnită. îşi manifestă interesul faţă de persoana ta, te fac să te simţi preţuit şi acceptat, participă cu încântare la binele tău.

Când întâlneşti astfel de oameni, îţi dai seama că fericirea nu-i doar un sentiment, ci că poate fi o perspectivă asupra vieţii. Cu toţii trecem prin momente temporare de euforie după o victorie oarecare. Există însă şi un soi de bucurie permanentă, ce îi animă pe oamenii care nu sunt obsedaţi de propria persoană, care s-au dăruit altora.

în mintea mea, viaţa acestor oameni se conturează adesea sub forma a doi munţi.

Au terminat şcoala, şi-au început cariera ori şi-au întemeiat o familie şi au identificat exact muntele pe care credeau că-l au de urcat: voi fi poliţist, medic, antreprenor şi altele asemenea. Pe primul munte, cu toţii au de îndeplinit obiective clare: să-şi formeze o identitate, să se separe de părinţi, să-şi cultive talentele, să-şi modeleze o personalitate stabilă şi apoi să încerce să-şi lase amprenta asupra lumii. Oamenii care escaladează primul munte petrec mult timp gândindu- se la reputaţia lor. Ţin mereu evidenţa. Cum stau comparativ cu ceilalţi? Pe ce poziţie mă aflu? Aşa cum pune problema psihologul James Hollis, în acest stadiu tendinţa e să cred că „sunt ce spune lumea că sunt”.

Obiectivele primului munte sunt acelea obişnuite, scoase în faţă de cultura noastră: să ai succes, să ai o reputaţie bună, să te învârţi în cercurile sociale corespunzătoare şi să ai parte de bucurii personale. Adică toate lucrurile obişnuite; o casă drăguţă, o familie simpatică, vacanţe frumoase, mâncare gustoasă, prieteni buni şi aşa mai departe.

Apoi se întâmplă ceva.

Unii oameni ajung până în vârful primului munte, simt gustul succesului şi îl găsesc... nesatisfacător. „Asta-i tot?” se întreabă ei. Şi simt că sigur există şi o călătorie mai

profundă în care să pornească.

Alţii sunt doborâţi de pe primul munte de câte un eşec. Se întâmplă ceva cu cariera lor, cu familia sau cu reputaţia. Dintr-odată, viaţa nu mai pare un urcuş lin pe un munte al succesului; începe să aibă o formă diferită şi mai dezamăgitoare.

Iar în cazul altora, are loc un eveniment neaşteptat, ceva care îi dă complet peste cap: moartea unui copil, suspiciunea de cancer, lupta cu o dependenţă – genul de tragedii care alterează profund viaţa şi care nu fac parte din planul original. Oricare ar fi cauza, aceşti oameni nu se mai află pe munte. Sunt jos de tot, în valea consternării şi a suferinţei. Şi, apropo, asta se poate întâmpla la orice vârstă: de la cinci la optzeci şi cinci de ani şi chiar mai târziu. Nu-i niciodată prea devreme sau prea târziu să cazi de pe primul munte.

Aceste episoade de suferinţă au un mod aparte de a scoate la suprafaţă cele mai profunde părţi ale fiinţei noastre, amintindu-ne că nu suntem oamenii care credeam că suntem. Celor din vale, căzătura le-a smuls vălul de pe ochi. Le-a amintit că persoana lor nu se rezumă doar la părţile pe care le afişau în public. Mai există un înveliş pe care l-au neglijat, un substrat unde trăiesc rănile ascunse şi cele mai arzătoare dorinţe.

Unii oameni se ofilesc în fata unor asemenea suferinţe.

Par să devină din ce în ce mai înspăimântaţi şi plini de resentimente. Din cauza fricii, se îndepărtează de profunzimile lor interioare. Vieţile lor devin mai mici şi mai pustii. Cu toţii cunoaştem bătrâni care-şi alimentează nemulţumirile eterne. Nu primesc respectul pe care-l merită. îşi trăiesc viaţa ca pe o isterie nesfârşită, în umbra unei nedreptăţi care li s-a făcut cu mult timp în urmă.

Pentru alţi oameni însă, această vale reprezintă renaşterea. Episodul de suferinţă întrerupe fluxul superficial al vieţii de zi cu zi, iar ei reuşesc să privească profund înăuntrul lor şi-şi dau seama că acolo, în adânc, au capacitatea esenţială de a le păsa, de a-şi transcende şinele şi de a se îngriji de alţii. în momentul în care nutresc această dorinţă, sunt pregătiţi să devină persoane complete. încep să vadă cu ochi noi lucruri familiare. Sunt, în sfârşit, capabili să-şi iubească aproapele ca pe ei înşişi – şi nu privesc această idee ca pe un slogan, ci ca pe o realitate practică. Viaţa le este definită de modul în care au reacţionat în cele mai grele momente.

Oamenii pe care suferinţa îi ajută să devină mai buni trec apoi în stadiul al doilea, al micilor revolte. Mai întâi, se revoltă împotriva propriului ego. Când erau pe primul munte, egoul lor avea o oarecare perspectivă asupra lucrurilor spre care ţintea – popularitate,

plăcere şi succes. Dar jos, în vale, îşi pierd interesul pentru idealul dictat de ego. Desigur, chiar şi după aceea vor mai simţi dorinţe egoiste şi câteodată le vor da curs.

Dar, în general, înţeleg că dorinţele egoului nu vor putea niciodată să satisfacă zonele mult mai profunde pe care le-au descoperit în ei înşişi. îşi dau seama, aşa cum explică Henri Nouwen, că sunt mai presus decât idealurile dictate de ego.

în al doilea rând, se revoltă împotriva culturii mainstream. Toată viata au făcut cursuri de economie şi au trăit într-o cultură care proclamă că oamenii trebuie să-şi urmărească interesul – bani, putere, faimă. Şi, dintr-odată, nu îi mai preocupă lucrurile pe care alţii îi îndeamnă să şi le dorească. încep să-şi dorească lucruri care merită într-adevăr. Dorinţele lor devin superioare.

Lumea le spune să fie buni consumatori, însă aceşti oameni îsi doresc ca ei înşişi să fie cei consumaţi – consumaţi de o cauză morală. Lumea le spune că trebuie să-şi dorească independenţă, dar ei îşi doresc interdependenţă – să fie prinşi într-o reţea de relaţii afectuoase. Lumea le spune să-şi dorească libertate individuală, dar ei îşi doresc intimitate, responsabilitate şi devotament. Lumea le cere să urce o scară în căutarea succesului, dar ei îşi doresc ca existenţa lor să

aducă folos altora. Revistele de pe rafturile magazinelor vor săi facă să se întrebe „Ce pot face ca să fiu fericit?”, dar ei ţintesc spre ceva mai înalt decât fericirea individuală.

Oamenii care au devenit mai buni prin suferinţă sunt sucient de curajoşi cât să lase complet în urmă părţi ale fostului sine. Jos, în vale, motivaţiile lor s-au schimbat. Au trecut de la a fi centraţi asupra propriei persoane la a fi centraţi asupra celorlalţi.

în acest punct, oamenii îşi dau seama: „A, acel munte pe care mă aflam nu era de fapt muntele meu. Mai există unul, mai mare, şi acela e de fapt muntele meu.” Al doilea munte nu e opusul primului. Să porneşti în ascensiunea celui de-al doilea munte nu înseamnă să-l respingi pe primul. înseamnă să călătoreşti mai departe de el. E o fază a vieţii mai generoasă, mai satisfăcătoare.

Unii oameni îsi schimbă viata în mod radical când , ? ajung la al doilea munte. Renunţă la cabinetul de avocatură şi se mută în Tibet. Renunţă la slujba de consultant şi devin profesori în şcoli pentru copiii din medii defavorizate. Alţii rămân în domeniile în care activau până atunci, dar încep să-şi petreacă timpul diferit.

Am o prietenă care şi-a dezvoltat o afacere de succes în Central Valley, California. Deţine în continuare afacerea, dar îşi petrece majoritatea timpului construind grădiniţe şi

centre medicale pentru oamenii care lucrează în compania ei. Se află acum pe al doilea munte.

Alţii rămân pe aceleaşi posturi şi în aceleaşi căsnicii, dar se schimbă. Nu se mai concentrează asupra propriei persoane, ci asupra unei chemări. Dacă sunt directorii unei instituţii de învăţământ, bucuria lor e să-i vadă pe ceilalţi profesori strălucind. Dacă lucrează în companii, nu se mai consideră manageri, ci mentori; energia lor se îndreaptă spre a-i ajuta pe ceilalţi să devină mai buni. Vor ca organizaţiile lor să fie structuri solide, în care oamenii să-şi găsească un rost, şi nu locuri fără substanţă, unde angajaţii vin doar ca să obţină un salariu.

în cartea *Practicai Wisdom,* psihologul Barry Schwartz şi analistul politic Kenneth Sharpe spun povestea unui îngrijitor dintr-un spital, un bărbat pe nume Luke. în spital era internat un tânăr care fusese bătut şi nu-şi mai revenea din comă. De sase luni, tatăl lui venea zilnic şi-i stătea tăcut de pază la capul patului. într-o zi, Luke a intrat şi a făcut curat în camera tânărului. Tatăl nu era

>

de faţă – ieşise la o ţigară. Ceva mai târziu în aceeaşi zi, îngrijitorul s-a întâlnit pe hol cu tatăl băiatului. Acesta a început să se răstească, acuzându-l că nu curăţase camera fiului său.

Dacă te afli încă pe primul munte, crezi că

treaba ta e să faci curat în camere şi atât. „Ba am făcut curat”, te-ai răsti înapoi. „Doar că eraţi afară şi fumaţi.” Dar dacă eşti pe al doilea munte, îţi vezi treaba ca pe un serviciu adus pacienţilor şi familiilor. Treaba ta e să le împlineşti nevoile într-o perioadă de criză. O astfel de atitudine te face să te gândeşti: „Acest om are nevoie de alinare. Fă din nou curat în cameră/'

Tocmai asta a făcut şi Luke. Asa cum a relatat mai j j târziu într-un interviu: „Am făcut curat astfel încât bărbatul să mă vadă. [...] Pot să înţeleg cum se simţea. Fiul Iui era acolo de sase luni. Era frustrat din cauza asta, aşa că am făcut iar curat. Dar nu m-am supărat pe el. Cred că pur şi simplu îl înţelegeam.

Să ne gândim, de pildă, la Abraham Lincoln. Tânăr fiind, setea lui pentru faimă şi putere era atât de puternică, încât el însuşi se speria de intensitatea acestui sentiment. Dar protecţia Uniunii era un ţel atât de important, încât propriul sine nu mai conta. Şi-a lăsat deoparte reputaţia şi a pornit pe al doilea munte.

într-o zi din noiembrie 1861, i-a făcut o vizită generalului George McClellan, sperând că va pune presiune în persoană asupra lui şi-l va convinge să lupte mai agresiv împotriva Confederaţiei. Când a ajuns acolo, McClellan nu era acasă, aşa că Lincoln i-a spus majordomului că va aştepta în salon,

împreună cu secretarul de stat William Seward şi cu încă un însoţitor, John Hay. O oră mai târziu, generalul a intrat în casă şi a trecut pe lângă încăperea unde aştepta preşedintele. Lincoln a aşteptat încă o jumătate de oră. Majordomul a intrat apoi să-i comunice că generalul a decis să se retragă în seara aceea şi că-l va primi cu altă ocazie. McClellan juca jocuri de putere cu Lincoln.

Hay s-a revoltat. Cine avea tupeul să-l trateze pe preşedintele Statelor Unite cu asemenea lipsă de respect? Lincoln, pe de altă parte, a rămas netulburat.

„De data asta”, le-a spus lui Seward şi lui Hay, „ar fi mai bine să nu ne poticnim în etichetă şi demnitate personală”. Situaţia nu era despre el. Nu mândria lui era miza de data asta. Era pregătit să aştepte la nesfârşit dacă găsea un general dispus să lupte pentru Uniune. în acest punct, Lincoln lăsase la o parte propria persoană. Această cauză era în centrul vieţii lui. Scopul suprem se afla în exterior, nu în interiorul lui.

Acesta e modul fundamental prin care verifici dacă te afli pe primul sau pe al doilea munte. Care-i scopul tău suprem? E orientat către sine sau către ceva exterior?

Dacă primul munte vizează dezvoltarea egoului şi definirea sinelui, cel de-al doilea e despre depăşire, despre debarasarea de ego şi de sine. Dacă primul munte e despre

acumulare, al doilea munte este despre contribuţie. Dacă primul munte e elitist – te mişti în sus –, al doilea munte e egalitarist – te poziţionezi alături de cei aflati în nevoie şi înaintezi cot la cot cu ei.

? >

Nu urci pe ambii munţi la fel. Primul se cucereşte. Identifici vârful şi te lupţi din răsputeri să ajungi acolo. Al doilea e cel care te cucereşte pe tine. Te predai unei chemări şi faci tot ce-i necesar ca să-i răspunzi, să soluţionezi problemele sau nedreptăţile pe care le ai în faţă. Pe primul munte tinzi să fii ambiţios, strategic şi independent. Pe al doilea munte tinzi să stabileşti relaţii, să cultivi apropierea şi perseverenţa.

Am ajuns să recunosc oamenii care se află pe primul sau pe al doilea munte. Cei de pe primul munte sunt adesea veseli, interesanţi şi e distractiv să fii în preajma lor. Au slujbe impresionante şi cunosc o varietate surprinzătoare de restaurante grozave. Cei de pe al doilea munte n-au nimic împotriva plăcerilor lumeşti. Se bucură să se afle la un pahar de vin sau pe o plajă frumoasă. (Nu-i nimic mai groaznic decât oamenii care sunt atât de spirituali, încât nu mai iubesc lumea.) Dar au depăşit aceste plăceri în căutarea unor bucurii de natură morală, un sentiment pe care-l cultivă în folosul unui bine fundamental. Dacă trebuie să aleagă, aleg fericirea.

Zilele lor sunt adesea extenuante, pentru că

şi-au oferit ajutorul oamenilor, iar aceştia le umplu timpul cu cereri şi solicitări. Dar ei trăiesc la o amplitudine mai mare, activând părţi mai profunde ale propriei persoane şi asumându-şi responsabilităţi mai vaste. Ei au decis, aşa cum spunea C.S. Lewis^, că „încărcătura, greutatea sau povara gloriei aproapelui meu ar trebui să fie pusă zilnic asupra spatelui meu, o încărcătură atât de apăsătoare, încât numai smerenia o poate duce, iar spatele celor A J • PA cî A
prea mândri se va rrange <

Am ajuns să recunosc şi organizaţiile care se află pe primul sau pe al doilea munte. Se întâmplă să lucrezi la o companie ori să urmezi cursurile unei universităţi şi asta să nu lase nicio amprentă asupra ta. Ai mers acolo pentru un lucru, îl primeşti, apoi pleci. Organizaţiile care se află pe al doilea munte îi ating pe oameni în profunzime şi lasă o urmă permanentă. îţi dai seama de fiecare dată atunci când întâlneşti pe cineva din Marină, un student la Morehouse, un pianist de la Juilliard sau un om de ştiinţă de la NASA. Aceste instituţii au un scop colectiv, un set de ritualuri comune, o poveste a originii împărtăşită de toţi.

Creează relaţii stabile şi cer în schimb
devotament j >
complet. Ele fac mai mult decât să educe – ele transformă.

Planul

Primul meu scop cu această carte e să arăt modul în care trec oamenii de pe primul pe al doilea munte, să prezint în detalii complete, pas cu pas, cum arată acea viaţă mai profundă şi mai plină de bucurie. Toată lumea spune că ar trebui să serveşti unui scop mai mare decât tine, dar nimeni nu-ţi arată cum să faci asta.

Al doilea scop e să arăt modul în care societăţile pot face tranziţia de pe primul pe al doilea munte. în ultimă instanţă, această carte e despre înnoire, despre cum lucrurile care au fost segmentate şi alienate îşi pot găsi din nou unitatea. Societatea noastră suferă de o criză a legăturilor, o criză a solidarităţii. Trăim într-o societate a hiperindividualismului. Există o tensiune constantă între sine şi societate, între individ şi grup. în ultimii şaizeci de ani, ne-am îndreptat prea tare atenţia asupra sinelui. Acum, singura cale e să reechilibrăm balanţa, să construim o cultură care orientează oamenii spre stabilirea de relaţii, spre comunitate şi angajament – lucrurile pe care ni le dorim cu ardoare, dar pe care le sabotăm printr-un mod de viaţă hiperindividualist.

în prima secţiune voi detalia modul în care ajungem să trăim viaţa pe cel de-al doilea munte. Vom călători pe panta primului munte, alunecând în vale, apoi vom urca cel de-al doilea munte. Această metaforă nu trebuie

luată la propriu. Evident, nu există vreo formulă unică pentru toate vieţile. (Soţia mea, de exemplu, pare să fi urcat mai întâi al doilea munte. Spre deosebire de majoritatea dintre noi, a fost crescută într-un mediu care punea accentul pe devotamentul moral, nu pe succesul individual.) Folosesc această metaforă a celor doi munţi pentru a pune în perspectivă două etosuri diferite după care se pot ghida oamenii – o viaţă trăită pentru sine şi o viaţă dusă în beneficiul celorlalţi. Vreau să arăt cum această primă modalitate, comună în cultura noastră, nu aduce satisfacţie. Voi detalia câteva experienţe prin care trec oamenii încercând să ducă o viaţă mai împlinită şi voi împărtăşi care sunt adevărurile importante pe care le descoperă. Majoritatea dintre noi devenim mai buni la a ne trăi viaţa, devenim mai profunzi şi mai înţelepţi pe măsură ce avansăm şi cartea de fată încearcă să redea modul în
care survine această transformare.

În a doua jumătate a cărţii, voi descrie cum trăiesc cei cu mentalitatea celui de-al doilea munte. Oamenii de pe primul munte au vieţi foarte mobile, ataşate doar superficial. Oamenii de pe al doilea munte sunt profund înrădăcinaţi şi profund devotaţi. Viaţa de pe al doilea munte e una a angajamentului. Atunci când vorbesc despre vieţile celor de pe al doilea munte, descriu modul în care ei s-au devotat total altora şi despre modul înflăcărat

în care trăiesc, implicaţi total. Oamenii aceştia nu-şi păstrează portiţe. Sunt înrădăcinaţi. Cei de pe al doilea munte s-au angajat complet în slujba unuia dintre aceste patru lucruri:

- O vocaţie
- Un partener şi familia
- O filosofic sau o credinţă
- O comunitate

Să-ţi iei un angajament înseamnă să faci o promisiune fără să aştepţi vreo recompensă în schimb. Un angajament înseamnă să te îndrăgosteşti de ceva şi apoi să construieşti o structură comportamentală în jurul acelui lucru, pentru perioadele când dragostea va trece prin momente de cumpănă. în această secţiune a cărţii voi încerca să descriu modul în care ne luăm angajamente: cum unii sunt chemaţi de o vocaţie pe care ajung s-o trăiască; cum aleg cu cine să se căsătorească şi cum se dezvoltă în căsnicie; cum au ajuns la o anumită filosofic de viaţă şi cum simt credinţa; cum sunt cuprinşi de dorinţa de a se pune în slujba comunităţii şi cum lucrează împreună cu alţii ca societatea să prospere. împlinirea vieţilor noastre depinde de cât de bine alegem şi cât de bine trăim cu aceste angajamente care, uneori, se bat cap în cap.

Unii dintre cei pe care-i voi descrie în aceste pagini şi- au trăit vieţile la un nivel foarte

înalt. Realist vorbind, tu şi eu nu vom ajunge să trăim cu atât de mult sacrificiu de sine cum au facut-o ei. Vom da greş pentru că suntem oameni obisnuiti şi vom fi în continuare persoanele egoiste care eram înainte, mai mult decât ne place să recunoaştem. E totuşi important să ne stabilim un standard înalt. E important să fim inspiraţi de exemplele altora şi să ne amintim că viaţa trăită într-un devotament profund e posibilă. Când nu vom reuşi să facem asta, va fi din cauza propriilor limitări, nu pentru că am avea un ideal inadecvat.

Ce am învâtat

J

Distincţia dintre primul şi al doilea munte poate părea similară cu distincţia virtuţilor din CV şi a celor din

5 5 5

panegiric, aşa cum am descris-o în cartea mea anterioară, *Drumul spre caracter*[1]. Iar acum trebuie să recunosc că am hotărât să scriu *Al doilea munte* pentru a compensa limitările celeilalte. într-adevăr, oamenii pe care i-am descris în *Drumul spre caracter* ne pot învăţa multe lucruri. Dar o carte se scrie într-o anumită perioadă, când autorul se află într-un anumit punct în călătoria sa. Cei cinci ani care au trecut de la terminarea ultimei cărţi au fost cei mai tumultuosi din viata mea.

5 7 ?

Acei ani – uneori durerosi, alteori plini de bucurii – au fost pentru mine un curs avansat în arta şi capcanele vieţii. M-au ajutat să

înaintez foarte mult pe drumul spre înţelegere.

Când am scris *Drumul spre caracter^* eram încă prins în închisoarea individualismului. Credeam că viaţa merge cel mai bine când ne asumăm autoritatea individuală, când apucăm cârma şi ne conducem singuri corabia vieţii. Gândeam caracterul ca pe ceva ce construim, în mare parte, singuri. îţi identifici cea mai mare slăbiciune, apoi, adunându-ţi toată voinţa, îţi întăreşti cele mai slabe puncte.

Acum nu mai cred că formarea caracterului e în cea mai mare parte un obiectiv individual sau că e ceva ce se întâmplă la nivel personal. Nu mai cred că formarea caracterului e ca mersul la sală: îti faci exerciţiile şi astfel ,

îţi dezvolţi onestitatea, curajul, integritatea şi tăria. Acum sunt de părere că un caracter bun vine ca efect

secundar al dăruirii de sine. Iubeşti lucrurile care meritä ,

iubite. Te dedici unei comunităţi sau unei cauze, promiţi să-i ajuţi pe alţii, plantezi o junglă densă de ataşamente bazate pe iubire, alegi, zi de zi, să îi serveşti pe ceilalţi, pierzându-te pe tine, în timp ce ceilalţi aleg, zi de zi, să te servească pe tine, pierzându-se pe ei. Caracterul e un lucru important de avut şi sunt multe de învăţat pe drumul spre caracter. Există însă un lucru şi mai bun: fericirea morală. Iar o astfel de seninătate apare pe măsură ce ajungi mai aproape de a

întruchipa iubirea absolută.

în plus, nu mai cred nici că structurile culturale şi morale ale societăţii sunt în regulă şi că tot ce trebuie să facem e să ne reparăm pe noi, individual. Pe parcursul ultimilor ani, ca urmare a unor evenimente personale, naţionale şi globale, m-am radicalizat.

Acum cred că individualismul în floare al culturii noastre este o catastrofa. Accentul pus pe sine – succes individual, împlinire de sine, libertate individuală, realizare de sine – e o catastrofa. Acum cred că, pentru a trăi o viaţă bună, avem nevoie de o transformare mult mai vastă. Nu-i suficient să lucrezi la propriile slăbiciuni. întreaga paradigmă culturală are nevoie de o tranziţie de la mentalitatea hiperindividualismului către mentalitatea bazată pe relaţionare a celui de-al doilea munte.

De ce suntem aici

Intr-o oarecare măsură, am scris această carte pentru ami aminti mie însumi ce fel de viată vreau să trăiesc. Noi, cei care scriem, ne rezolvăm problemele în public, chiar dacă ne prefacem că scriem despre altcineva. Cu alte cuvinte, încercăm să-i învăţăm pe alţii ce avem nevoie noi înşine să învăţăm. Primul meu munte a fost unul extrem de norocos. Am atins un succes profesional mult mai mare decât m-aş fi aşteptat vreodată. Dar acea

ascensiune m-a transformat într-un anumit tip de om: rezervat, invulnerabil şi necomunicativ – cel puţin când era vorba despre viaţa mea personală. Evitam responsabilitatea relaţiilor. Eu şi fosta mea soţie avem un acord: să nu vorbim în public despre căsnicia şi despre divorţul nostru. Dar când arunc o privire în urmă la greşelile, eşecurile şi păcatele vieţii mele, acestea tind să fie eşecuri din absenţă, eşecuri pentru că n-am reuşit să fiu alături de oamenii pe care ar fi trebuit să-i sprijin. Tind să fie păcate ale retragerii: evaziune, dependenţă de muncă, evitarea conflictelor, neputinţa de a empatiza şi nereuşita de a mă exprima deschis. Spre exemplu, am doi prieteni vechi şi dragi care locuiesc la patru sute de kilometri de mine, iar aportul lor la prietenia noastră a constat într-o imensă toleranţă şi deschidere spre iertarea tuturor momentelor când am fost prea ocupat, prea dezorganizat sau prea distant, deşi ei aveau nevoie de prezenţa mea sau pur şi simplu şi-o doreau. Mă uit la aceste prietenii cu recunoştinţă amestecată cu ruşine, iar acest model – să nu fiu prezent pentru ce iubesc pentru că dau prioritate organizării timpului, nu oamenilor, productivităţii, nu relaţiilor – e un tipar recurent în viaţa mea.

Preţul păcatelor sunt şi mai multe păcate. Greşelile mele s-au îndesit, apoi s-au prăbuşit asupra mea în 2013. în acel an, viata m-a aruncat în vale. Realităţile care până atunci

mă defineau s-au spulberat. După douăzeci şi şapte de ani, căsătoria mea s-a terminat şi, drept consecinţă a acestui angajament pe care nu l-am putut duce la bun sfârşit, a trebuit să mă mut într-un apartament. Copiii mei treceau pragul spre maturitate şi fie plecaseră la facultate, fie se pregăteau s-o facă. Puteam în continuare să ne întâlnim când ieşeam să luăm masa la restaurant sau cu alte ocazii, dar îmi lipseau acele mici intersectări de cincisprezece secunde pe holuri sau în bucătăria de acasă. Mi-am petrecut aproape toată viaţa de adult ca parte a mişcării conservatoare, dar conservatorismul meu nu mai făcea parte din direcţia predominantă a momentului, aşa încât m-am trezit că, pe lângă toate celelalte, sunt şi neataşat politic şi intelectual. Mare parte din viaţa mea socială se petrecuse în cercurile conservatorilor, iar acele legături s-au destrămat. Mi-am dat seama că aveam multe prietenii superficiale. Puţini oameni aveau încredere în mine şi mi se puteau destăinui, pentru că nu afişasem o atitudine care să încurajeze vulnerabilitatea. Eram prea ocupat, mereu pe fugă.

Eram dezrădăcinat, singur, umilit, împrăştiat. îmi amintesc că am traversat acea perioadă într-o stare care semăna cu o beţie permanentă – toate emoţiile mele erau la vedere şi toate playlisturile mele erau pline de melodii irlandeze de jale de la Sinead O’Connor şi Snow Patrol. Mă aruncam cu

disperare în braţele prietenilor mei, în feluri de care acum mi-e şi ruşine să- mi amintesc – lucru pe care încerc să nici nu-l fac. Nu eram ataşat de nimic, mă întrebam încotro se îndreaptă restul vieţii mele, mă confruntam cu probleme de bărbat la douăzeci şi patru de ani, cu mintea unuia de cincizeci şi doi.

j

Nereuşind să-mi ţin un angajament, mi-am petrecut următorii cinci ani gândindu-mă şi citind despre cum să-ţi păstrezi devotamentul, cum să dai un rost vieţii după ce succesul lumesc a eşuat să-ţi aducă împlinire. Această carte e rezultatul acelei căutări. Scriind-o, am încercat să-mi dau singur un şut în fund, parte a efortului meu continuu de a-mi scrie drumul către o viaţă mai bună. Kafka spunea că „o carte trebuie să fie toporul pentru marea îngheţată din noi‘A Trebuie să ne trezească şi să ne lovească în moalele capului. Pentru mine, scrierea acestei cărţi a împlinit acest scop.

Sper, de asemenea, că am scris-o şi pentru tine. Când vine vorba despre munca scriitorilor, îmi place să aplic observaţia lui D.T. Niles: suntem cerşetori care încearcă

să arate altor cerşetori unde am găsit pâine. E suficient să parcurgi numai câteva pagini din această carte pentru a vedea că citez mulţi oameni mai înţelepţi decât mine. *Mulţi* oameni. Nu am nicio remuşcare în privinţa asta. M-am gândit de multe ori pe măsură ce

scriam că poate nu sunt de fapt scriitor. Sunt profesor sau om de legătură. Iau programa care conţine cunoştinţele altor oameni şi o dau mai departe.

în ultimul rând, scriu ca răspuns la momentul istoric actual. în ultimele şase decenii, venerarea sinelui a fost o preocupare centrală a culturii noastre – modelarea sinelui, investirea în sine, exprimarea sinelui. Capitalismul, meritocraţia şi viaţa socială modernă au normalizat egoismul. Au făcut să pară că singurele motivaţii omeneşti reale sunt cele care vizează interesul

> >

personal – dorinţa de avere, statut şi putere. în mod tacit, au răspândit ideea că dăruirea, compasiunea şi iubirea sunt doar cireaşa de pe tortul societăţii.

Atunci când o societate se construieşte în jurul preocupării de sine, membrii ei ajung separaţi unul de celălalt, divizaţi şi alienaţi. Asta ni s-a întâmplat şi nouă. întreaga noastră societate e jos, în vale. Decăderea pe care o identificăm în politică e cauzată de decăderea valorilor noastre culturale şi morale decăderea modului în care relationăm unii cu alţii, a felului în care avem impresia că suntem separabili, a valorilor individualiste care au devenit apa în care ne scăldăm. Cultura primului munte s-a dovedit insuficientă, aşa cum se întâmplă mereu.

Societatea noastră a ajuns o conspiraţie

împotriva fericirii. A înclinat prea mult balanţa spre partea conştiinţei care se ocupă de procesul individualizării – raţiunea individuală – şi prea puţin spre acea parte care se ocupă de relaţionare – inima şi sufletul. Am fost martorii unei creşteri şocante în incidenţa bolilor mintale, a sinuciderii şi a neîncrederii. Am devenit prea cognitivi când ar fi trebuit să fim mai emoţionali; prea utilitarişti când ar fi trebuit să privim lumea printr-o lentilă a moralităţii; prea individualişti când ar fi trebuit să fim mai orientaţi spre binele comun.

Aşadar, noi, ca oameni şi ca societate, trebuie să ne găsim cel de-al doilea munte. Iar asta nu înseamnă să întoarcem spatele lucrurilor pe care le-am obţinut pe primul munte: slujbei care ne place, casei frumoase, plăcerilor unei vieţi confortabile. Cu toţii avem nevoie de câte o încurajare zilnică a egoului de-a lungul vieţii. Dar acest lucru cere o reorientare a culturii – o reorientare a valorilor şi a filosofici, o renegociere a structurii puterii în societatea noastră. Trebuie să mutăm direcţia gândirii noastre dintr-o parte în cealaltă. Trebuie să găsim un etos care pune angajamentul în lumina reflectoarelor.

Vestea bună? Ce oferim societăţii în monede, ea ne dă înapoi în bancnote. Dacă există un lucru pe care l-am învăţat pe parcursul ultimilor cinci ani, acela este că lumea e mult mai fermecată, mai stranie şi mai mistică,

mult mai interconectată decât orice ne-am fi imaginat atunci când ne aflam pe primul munte.

De cele mai multe ori, ţintim prea jos. încercăm să avansăm purtând pantofi care ne strâng. Ne petrecem zilele vânând o brumă de aprobare sau un mic succes în carieră. Dar există un mod de a trăi care aduce mult mai multă fericire, un mod care nu-i doar puţin mai bun decât cum trăim acum; e cu un salt cuantic mai bun. E ca şi cum ne-am întrece cu toţii să ajungem puţin mai aproape de o sursă de lumină artificială. Dacă ne-am ridica şi am trăi diferit, ne-am bucura de lumina adevărată a soarelui.

Atunci când întâlnesc oameni care-şi trăiesc viata
ancoraţi în angajamente profunde, asta e ceea ce mă uimeşte: faptul că fericirea e reală.

Fericirea

înainte să încep să descriu călătoria de-a lungul celor doi munţi, vreau să fac o pauză şi să atrag atenţia asupra ultimei idei menţionate – că fericirea este reală.

Discursul public se încurcă în definiţia conceptului de *viaţă bună.* Adesea, spunem că o viaţă bună e una plină de bucurii. Trăim, aşa cum scrie în fişa postului, în căutarea bucuriei.

Toate formele bucuriei aduc o stare de bine,

de euforie, de plutire. Dar cuvântul „bucurie” poate să însemne multe lucruri diferite. Aşa că e important să facem distincţia dintre fericire şi bucurie.

Care e diferenţa?

Bucuria implică o victorie a sinelui, o expansiune a sinelui. Bucuria apare pe măsură ce ne apropiem de obiectivele noastre, atunci când lucrurile merg aşa cum vrem. Eşti promovat la locul de muncă. Termini facultatea. Echipa ta preferată câştigă la Super Bowl. Ai parte de o masă delicioasă. Bucuria e adesea legată de câte un succes, de o nouă posibilitate sau de o plăcere senzuală puternică.

Fericirea tinde să implice o anumită transcenderé a sinelui. Se întâmplă atunci când bariera corporală, fizică dintre tine şi altă persoană e dizolvată şi simţi o fuziune. Fericirea e atunci când o mamă şi bebeluşul ei se privesc lung ochi în ochi, când un călător e copleşit de frumuseţea pădurilor şi simte că e una cu natura, când un grup de prieteni dansează nebuneşte, în acelaşi ritm. Fericirea implică adesea uitarea de sine. Bucuria e scopul pe care-l urmărim pe primul munte. Fericirea e ce se întâmplă când trăim pe al doilea munte.

Putem să ajutăm la crearea bucuriei, dar suntem cuceriţi de fericire. Bucuria ne mulţumeşte, dar fericirea ne transformă.

Atunci când trăim fericirea, simţim ȷ adesea că avem o perspectivă spre un strat mai profund, mai adevărat al realităţii. Un narcisist poate fi bucuros, dar nu va fi niciodată fericit, căci renunţarea la sine e exact ce nu poate face el. Fericirea e ceva de neconceput pentru un narcisist. Aceasta este una dintre problemele care apar atunci când eşti blocat pe primul munte: nu poţi nici măcar să vezi sau să intuieşti ce-ţi oferă al doilea munte.

Ce vreau să spun e că bucuria este bună, dar fericirea e şi mai bună. La fel cum al doilea munte este o etapă mai îmbelşugată şi mai împlinită a vieţii, care apare după primul munte, fericirea aduce mai mult belşug şi împlinire decât bucuria. Mai mult, în timp ce bucuria tinde să fie nestatornică şi trecătoare, fericirea poate să devină o stare fundamentală şi de durată. Cu cât vei trăi j
o viaţă mai devotată, cu atât fericirea va deveni pentru tine o stare constantă – o stare de spirit pe care o porţi cu tine şi străluceşte atât asupra ta, cât şi a celor din jur. Vei deveni o persoană fericită. Astfel că, pe parcursul acestei cărţi, ca şi pe parcursul vieţii, fericirea va fi pentru noi Steaua Nordului, punctul după care ne vom orienta în călătorie. Dacă navigăm spre fericire, vom ajunge în locul potrivit.

Nivelurile fericirii

Cu câţiva ani în urmă, am început să adun fericire. Sau, mai exact, am început să adun poveşti despre fericire. Am adunat istorisiri

ale oamenilor din momentele când viaţa lor părea să fi atins apogeul, în acele clipe când viaţa lor părea a fi cu adevărat împlinită, plină de însemnătate şi completă.

Când mă uit acum la poveştile adunate, îmi dau seama că există niveluri distincte ale fericirii. în primul rând, există fericirea fizică. Sunt momente, atunci când eşti în mijlocul unei activităţi fizice, adesea în ritm cu alţi oameni, când eşti cuprins de un anumit flux. în *Anna Karenina* există o scenă în care Levin încearcă să cosească iarba alături de cei care lucrau la moşia sa-. La

>

început, e neîndemânatic, dar apoi prinde mişcarea şi începe să taie iarba în fâşii drepte, curate. „Cu cât cosea mai mult Levin, cu atât mai des veneau acele clipe de uitare când nu braţele mişcau coasa, ci coasa purta lipit de ea trupul plin de viaţă, conştient numai de aceasta. [...] Mânuirea ritmică şi exactă se facea ca de la sine, pe negândite, ca prin farmec. Erau clipele cele mai fericite.”[2]

Acest flux ne face să ne simţim minunat în special când e unul colectiv, ceva ce trăieşti împreună cu echipa sau colegii tăi. Fostul meu profesor de istorie, William McNeill, a simţit acest lucru când s-a înrolat în armată, în 1941. în tabăra militară, a învăţat să mărşăiuiască alături de ceilalţi soldaţi din unitatea lui. A început să aibă o senzaţie ciudată pe măsură ce mărşăluia: „Cuvintele

nu pot descrie emoţia produsă de mişcarea la unison prelungită pe care o presupune marşul. în amintirea mea apare ca un sentiment de bine omniprezent; mai exact, o senzaţie ciudată de extindere a sinelui; un soi de amplificare, ca şi cum deveneam mai mare decât viaţa, mulţumită participării la un ritual colectiv.

Următorul nivel al fericirii este efervescenta colectivă, dansul de sărbătoare. În aproape orice cultură, de-a lungul istoriei, momentele de fericire sunt celebrate şi intensificate prin dansul ritmic. Scriu aceste rânduri la o zi după ce am luat parte la nunta unui prieten, un evreu ortodox. După ceremonie, noi, bărbaţii, am dansat în jurul mirelui în timp ce muzica răsuna. Eram strânşi unul lângă celălalt, încercuindu-l pe măsură ce dansam, iar el era în centrul acestei hore, sărind în sus şi în jos într-o stare de abandonare totală. O dată la câteva minute, alegea pe unul dintre noi – bunicul lui, prietenul lui, chiar şi pe mine – să i se alăture în acel miez fierbinte şi să sară de bucurie alături de el, să-şi legene braţele şi să hohotească de râs.

Scriitoarea Zadie Smith a descris cândva experienţa unui club de noapte din Londra anului 1999. Se plimba de colo colo, căutându-şi prietenii, întrebându- se unde îşi lăsase poşeta, când deodată a început să răsune o melodie de la A Tribe Called Quest. în acea clipă, scrie ea:

> Un bărbat subţire ca o scândura, cu ochi gigantici, a traversat marea de oameni şi mi-a luat mâna. îmi tot punea aceeaşi întrebare din nou şi din nou: *Simţi asta?* Da, simţeam. Tocurile mele ridicol de înalte mă omorau. Eram îngrozită că aş putea să mor şi totuşi, în acelaşi timp, eram copleşită de bucuria că melodia „Can I Kick It?” se întâmpla să răsune în exact acest moment al istoriei lumii, iar acum tocmai se transforma în „Smells Like Teen Spirit”. Am apucat mâna acelui bărbat. Mintea mi-a luat-o razna. Am dansat şi-am tot dansat. Ne-am abandonat fericirii.-

Când vine vorba despre o astfel de fericire, aşa cum se întâmplă cu toate tipurile de fericire, închisoarea conştiinţei de sine se dărâmă şi oamenii se contopesc cu cei din jurul lor. Astfel de fericire are loc la timpul prezent; oamenii sunt absorbiţi de ea şi trăiesc în totalitate momentul.

Al treilea nivel e ce am putea numi fericire emoţională. Aceasta este explozia bruscă de fericire pe care o zărim, de exemplu, pe chipul unei mame care-şi vede pentru prima oară copilul nou-născut. Dorothy Day a surprins minunat acest lucru: „Dacă aş fi scris cea mai bună carte, sau aş fi compus cea mai fantastică simfonie, aş fi pictat cea mai frumoasă operă sau aş fi sculptat cea mai deosebită sculptură, nu m-aş fi simţit un creator mai exaltat decât m-am simţit atunci când mi-a fost pus pentru prima oară copilul în braţe. [...] Nicio fiinţă umană nu poate

primi sau cuprinde un şuvoi atât de mare de dragoste şi fericire cum am simţit după naşterea copilului meu. Cu acest sentiment a venit şi nevoia de a venera, de a adora.”—

Acest tip de fericire e intim şi puternic. Pomenesc adesea un moment care a avut loc acum mai bine de zece ani, când am ajuns acasă de la muncă, într-o vară, am parcat maşina pe aleea de lângă casă şi i-am văzut pe cei trei copii ai mei, la acea vreme în vârstă de doisprezece, nouă şi patru ani, jucându-se cu o sticlă de plastic în curtea casei. O aruncau în aer şi apoi alergau prin iarbă ca să o prindă. Hohoteau de râs, cădeau unul peste celălalt şi se distrau nemaipomenit. Am rămas acolo, în maşină, şi am privit prin parbriz acest minunat tablou al fericirii de familie. Soarele de vară strălucea printre copaci. Dintr-un motiv sau altul, peluza mea arăta perfect. Am simţit un soi de fericire lichidă şi recunoştinţă nemărginită care păreau să oprească timpul şi îmi faceau inima să tresalte. Sunt sigur că toţi părinţii au simţit la un moment dat ceva asemănător.

Fericirea emoţională poate apărea adesea în faza de început a relaţiilor romantice. Cei proaspăt îndrăgostiţi se sorb din priviri stând pe pătura de picnic. Sau se poate întâmpla mai târziu. în cuplurile mature, oamenii simt că sunt mai prezenţi unul în celălalt decât în ei înşişi. Vei auzi oamenii din căsnicii fericite vorbind astfel: „Atunci când fac dragoste cu

ea, dispar/[4]

Scriitorul David Whyte pune punctul pe i:

> Fericirea este punctul de întâlnire între intenţionalitatea cea mai hotărâta şi uitarea de sine, este alchimia trupeasca a ceea ce se afla înăuntrul nostru, în comuniune cu ceea ce părea să ne fie exterior, dar acum nu mai e nici una, nici alta, ci devine o frontiera vie, o voce care umple spaţiul dintre noi şi lume: dans, râsete, afecţiune, atingerea pielii pe piele, cântat în maşina, muzică în bucătărie, prezenţa liniştită, de neînlocuit şi volubilă a unei fiice: frumuseţea pur şi simplu intoxicantă a lumii, trăită ca o margine între ceea ce credeam că suntem şi ceea ce credeam că ne este exterior.—

Cel de-al patrulea nivel al fericirii e fericirea spirituală. Câteodată, fericirea nu apare prin mişcare, nici prin iubire, ci printr-un contact neaşteptat cu ceea ce pare a fi spirit pur, nemărginit. Fericirea care vine cu senzaţia că, aşa cum pune problema scriitorul Jerry Root, citându-l pe C.S. Lewis, toată realitatea este iconoclastică – lumea e ţinută sub vrajă de o forţă mistică.

În perioada în care locuia în Praga, într-o zi, poetul Christian Wiman lucra în bucătăria sa, când un şoim a aterizat pe pervaz, la un metru de unde se afla. Pasărea a cercetat copacii de dedesubt şi clădirea de peste drum, fără să-şi întoarcă încă privirea spre Wiman, care era absolut fascinat. Poetul a strigat-o pe prietena

lui, care era în baie, iar ea a ieşit şi, picurând apă în jurul ei, s-a aşezat lângă el, uitându-se la şoim. „Pune-ţi o dorinţă”, i-a şoptit ea. Apoi şoimul a întors capul, fixându-şi privirea asupra lui Wiman, iar în acea clipă el a simţit cum ceva face declic înăuntrul său. Mai târziu a scris un poem despre acel moment, care include această strofa:

Timp de o lungă clipă în care încă mă găsesc

m-am rugat şi m-am rugat şi m-am rugat

pentru nesfârşirea clipei.

Şi uite-aşa a dispărut.—

Acest tip de fericire spirituală implică adesea o racordare mistică. Mama lui Tolstoi a murit pe când el era încă mic şi, cu ceva timp înainte de înmormântare, copilul se afla singur într-o cameră cu sicriul. S-a suit pe un scaun ca s-o vadă şi a avut o senzaţie neaşteptată de împăcare. „Cumva, pe măsură ce mă tot uitam, am fost cuprins de o forţă irezistibilă, de neînţeles”, a scris mai târziu. „Pentru un timp am pierdut total simţul existenţei şi am fost cuprins de un vag sentiment de fericire, care, deşi era măreţ şi îmbătător, era totodată trist.Apoi un bărbat a păşit în cameră şi Tolstoi şi-a dat seama că ar putea părea insensibil dacă afişa un aer de fericire într-un astfel de moment, aşa că, de dragul convenţiilor sociale, s-a prefăcut că izbucneşte în plâns. „Conştiinţa egoistă a

anulat complet orice element de sinceritate în suferinţa mea.”

>

Urcăm acum către stadii din ce în ce mai înalte ale fericirii. Al cincilea nivel este fericirea transcendentă, sentimentul de a fi una cu natura, cu universul sau cu Dumnezeu. în *Backpacking with the Saints,* Belden Lane descrie experienţa drumeţiei în felul următor:

> De fiecare dată când mă avânt în sălbăticie, corpul meu şi mediul înconjurător intră unul în altul, după un tipar intim de interschimbare. înaintez prin apă şi inhalez aerul impregnat cu mirosul de caprifoi. Sunt înfăşurat în pânze de păianjen şi străpuns de ghimpii de măceş. înghit ţânţarii atraşi de transpiraţia mea şi simt pietrele de pe drum prin tălpile bocancilor. Nu e întotdeauna clar unde mă „sfârşesc” eu şi unde „începe” tot restul. Ce pare că sunt „eu” nu se opreşte întotdeauna la bariera fixă a pielii mele.—

Astfel de momente transcendente durează numai câteva minute, dar schimbă cursul unei întregi vieţi. Oamenii intuiesc că, de fapt, sunt faţă în faţă cu realitatea ascunsă a lucrurilor şi apoi nu se mai pot întoarce la umbrele de pe pereţii peşterii, mulţumindu-se numai cu atât. Ralph Waldo Emerson a construit un sistem filosofic pornind de la aceste momente de transcendenţă. „Stând cu picioarele direct pe pământ – cu capul plutind în aerul degajat şi înălţat în spaţiul infinit –, tot egoismul răuvoitor dispare. Devin globul ocular

transparent; sunt nimic; văd totul; curenţii Fiinţei Universale circulă prin mine.”

Acest fel de fericire este savuros, chiar dacă dureros şi arzător. încercăm pentru numai o clipă sentimentul eternului, iar apoi fericirea înseamnă să tânjim după acel gust. Fericirea, aşa cum spune C.S. Lewis, nu este satisfacerea dorinţei, ci dorinţa însăşi. Sfântul Augustin simţea iubirea lui Dumnezeu ca pe o foame savuroasă şi înflăcărată: „M-ai chemat, m-ai strigat şi ai sfâşiat cu ţipătul tău surzenia mea! Ai fulgerat, ai străluminat şi ai izgonit orbirea mea! Ai răspândit mireasma ta, ţi-am respirat suflarea, iar acum suspin după tine, ţi-am simţit gustul, iar acum mi-e sete şi mi-e foame de tine! M-ai atins şi ai aprins în mine dorinţa după pacea ta.”—

Alţi oameni, deşi nu atât de explicit religioşi, au trăit la rândul lor momente în care iubirea pare să se coboare asupra lor, iluminându-i. La vârsta de douăzeci şi patru de ani, Jules Evans se afla într-o vacanţă la schi, când a căzut de pe o stâncă şi s-a prăbuşit nouă metri, rupându-şi piciorul şi coloana. „în timp ce zăceam acolo, m-am simţit înconjurat de iubire şi lumină. Sufeream de probleme emoţionale de şase ani deja şi mă temeam că egoul meu e afectat ireversibil. Dar în acel moment, am ştiu că sunt bine, că sunt iubit, că există ceva în mine care nu poate fi deteriorat, fie el «suflet», «sine», «conştiinţă pură» sau cum vreţi să-i u16 spuneţi. —

în 2016, organizaţia Gallup a făcut un sondaj în rândul americanilor, întrebându-i dacă au avut vreodată o experienţă mistică, un moment în care au pătruns dincolo de sine şi s-au simţit puşi în legătură cu o entitate superioară. Optzeci şi patru la sută dintre cei care au răspuns au declarat că au avut o astfel de

experienţă cel puţin o dată, chiar dacă 75% au declarat că există un tabu social privind discutarea unor astfel de momente în public.

Fericirea moralâ

în această secţiune vreau să vorbesc despre cel mai înalt nivel al fericirii, despre cea pe care o numesc fericirea morală. Spun că e cea mai înaltă formă de fericire, pentru că e ceva ce nici scepticii nu pot demola prin explicaţii. Scepticii ar putea spune că toate celelalte forme de fericire sunt doar substanţe produse de creier, care, printr-o combinaţie ciudată, au reuşit să producă aceste sentimente bizare. Dar fericirea morală are un element suplimentar. Poate deveni permanentă. Unii oameni trăiesc în fericire zi de zi. Acţiunile lor cotidiene

>

sunt consecvente cu angajamentele lor supreme. S-au dăruit pe sine, uniţi şi din tot sufletul. Sunt pur şi simplu recunoscători pentru că şi-au găsit locul în lume şi pot avea o contribuţie. Au acea lumină interioară.

Papa Francisc pare să aibă lumina interioară şi, se spune, la fel şi Arhiepiscopul Tutu şi Paul Farmer. La fel şi Geoffrey Canada, cel care a fondat organizaţia Harlem Children's Zone, şi marele violonist Yo-Yo Ma. Odată, s-a întâmplat să fiu aşezat lângă Dalai Lama, la un prânz în Washington. Pe parcursul mesei, nu a spus nimic în mod special revelator sau profund, dar din când în când izbucnea în râs, aparent fără niciun motiv. El râdea şi, vrând să fiu politicos, râdeam şi eu. Râdea el – râdeam şi eu. E pur şi simplu un om fericit. Exuberanta e starea lui de bază.

Acest fel de fericire morală poate să apară ca o răbufnire a ceea ce sociologii numesc „elevare morală". Spre exemplu, un cercetător care lucra pentru psihologul Jonathan Haidt i-a luat un interviu unei femei care facea voluntariat la Salvation Army, împreună cu câţiva oameni de la biserica ei. Unul dintre ceilalţi voluntari se oferise să îi ducă acasă pe câţiva dintre ei. Ninsese abundent în acea dimineaţă. Trecând printr-un cartier rezidenţial, au văzut o femeie în vârstă care stătea pe aleea din faţa casei ţinând o lopată în mâini. La următoarea intersecţie, cineva de pe bancheta din spate a cerut să fie lăsat acolo. I-au făcut loc să coboare din maşină, gândindu-se că e probabil aproape de casă.

Dar, în loc să intre în vreo locuinţă din apropiere, s-a întors la acea femeie, a luat

lopata şi a început să cureţe aleea. Una dintre femeile din maşină a fost martoră la j
această scenă şi şi-a amintit: „Voiam să sar din maşină şi să-l îmbrăţişez. Simţeam că trebuie să cânt şi să alerg, sau să ţopăi şi să râd. Să fiu pur şi simplu activă. Să spun lucruri bune despre oameni. Să scriu un poem aparte sau un cântec de dragoste. Să mă joc în zăpadă ca un copil. Să le spun tuturor despre această faptă. [...] Starea mea era chiar mai bună decât fusese până atunci. Eram fericită, veselă, zâmbeam, mă simţeam plină de energie. Am ajuns acasă şi le-am povestit colegelor de apartament, care la rândul lor au simţit că sufletul le tresaltă."

Asa cum remarcă şi Haidt, unele momente de o puternică elevare morală par să apese un buton de restart mintal, să ne şteargă sentimentele cinice şi să le înlocuiască cu sentimentul speranţei, al iubirii şi al inspiraţiei morale. Aceste momente de elevare ne umplu de energie. Oamenii se simt foarte motivaţi să facă ei înşişi fapte bune, să ia atitudine, să îndrăznească, să facă sacrificii, să îi ajute pe ceilalţi.

Atunci când oamenii fac din generozitate o parte zilnică a rutinei lor, îşi reclădesc identitatea. Partea interesantă legată de personalitate, de esenţă este că nu reprezintă ceva mai mult sau mai puţin permanent decât un os al piciorului. Esenţa ta e schimbătoare, precum îţi e şi mintea. Fiecare acţiune pe care

o întreprinzi, fiecare gând pe care îl ai – totul te schimbă. Chiar dacă în măsuri foarte mici, după toate acestea fie mai evoluezi, fie regresezi. Alegând să faci fapte bune, obiceiul de a-ţi centra acţiunile asupra celuilalt va deveni treptat o parte constituentă a vieţii tale. în timp, devine mai uşor să faci fapte bune. Dacă minţi sau dai dovadă de josnicie şi cruzime, personalitatea ta se degradează şi, în timp, devine uşor să faci ceva şi mai rău. Asa cum ne spun şi experţii în criminologie, criminalii nu încep cu o crimă. Trebuie să treacă multe praguri înainte să ajungă capabili să pună capăt unei vieţi.

Oamenii care radiază o fericire permanentă s-au dăruit unei vieţi de angajamente profunde, bazate pe iubire. Să ofere a ajuns să fie parte din natura lor şi, încetul cu încetul, sufletele lor au devenit incandescente. Mereu există ceva care, din interiorul fiinţei noastre, îşi face drum către exterior. De cele mai multe ori e vorba despre teamă sau nesiguranţe. însă, în cazul oamenilor pe care îi numim fericiţi, e vorba despre recunoştinţă, încântare şi bunătate.

Cum îţi construieşti personalitatea astfel încât să strălucească astfel? Ai crede că o personalitate luminoasă

vine dintr-un trai lipsit de greutăţi – o viaţă de plăceri şi încântări constante. Dar dacă te uiţi mai atent la oamenii fericiţi, vei observa că

adesea cele mai luminoase suflete sunt cele care au luat asupra lor cele mai mari greutăţi.

Scriitorul Benjamin Hardy a vorbit, în revista *Inc.,* despre decizia de a deveni asistent maternal pentru trei copii: „înainte ca greutatea acestei responsabilităţi să îmi apară în viaţă, eram într-o oarecare măsură inactiv, îmi lipseau imperativele. Nu exista vreo forţă care să mă împingă înainte”, scrie el. „O viaţă uşoară nu este calea spre dezvoltare şi fericire. Dimpotrivă, o viaţă prea uşoară duce la blocaje şi confuzii.” Asumându-şi responsabilitatea faţă de copii, a ajuns să cunoască îndeaproape frustrarea, anxietatea şi epuizarea, dar tot responsabilitatea a adus cu sine exaltarea, elanul şi mai ales iubirea afectivă şi mărinimia. Putem gusta bucurie şi atât. Dar fericirea permanentă ia naştere atunci când viaţa e prinsă şi interconectată cu alte vieţi. Fericirea morală permanentă pare să ia naştere atunci când dorinţele ne sunt orientate către exterior, în folosul celorlalţi.

Gregory Boyle ţine slujbe pentru membrii de clanuri din Los Angeles şi surprinde diferenţa dintre o viaţă trăită pentru sine şi una trăită pentru alţii: „Atunci când este autentică, compasiunea e întotdeauna legată de tranziţia de la lumea îngustă a preocupării de sine la lumea vastă a înfrăţirii.” E unul dintre truismele de neevitat ale vieţii: trebuie să te pierzi pentru a te putea găsi, să renunţi la tine pentru a primi totul înapoi.

Ai putea crede că o viaţă trăită în angajamente pline de fericire e ceva rar. Dar în primăvara lui 2018, am pus bazele proiectului Weave: The Social Fabric Project la Institutul Aspen. Există persoane care depun o muncă esenţială pentru a construi comunităţi şi pentru a restabili relaţiile dintre locuitori, iar ideea proiectului era să atragem atenţia asupra lor. Pe parcursul perioadei în care am lucrat acolo, am fost înconjurat aproape zilnic de oameni care emanau entuziasm.

Când mă gândesc la ei, o văd pe Stephanie Hruzek din Houston, stând cu picioarele încrucişate pe podea alături de copiii de la FamilyPoint, programul afterschool înfiinţat de ea, repetând voioasă jocuri de cuvinte: „Spuneţi *Unique New York* de zece ori, repede!” O văd pe Kate Garvin din Colorado, întâmpinată de strigăte de bucurie atunci când ajunge în tabăra de refugiaţi somalezi, unde ajută la integrarea lor în sistemul şcolar local. îl văd pe Don Flow, care deţine un lanţ de reprezentanţe auto în Carolina de Nord şi care iradiază o satisfacţie calmă de fiecare dată când prezintă cuiva centrul comunitar pe care l-a construit în Winston-Salem. îl văd pe Harlan Crow, un dezvoltator imobiliar care pare că îşi petrece fiecare moment ajutându-i pe cei din jurul lui să se simtă mai alinaţi.

îl văd pe Mack McCarter, fondator al Community Renewal Internaţional în

Shreveport, Louisiana. Mack e trecut de şaptezeci de ani. E unul dintre acei oameni care, dacă intră într-o cafenea, ajunge să afle numele mic al tuturor şi are câte o glumă sau o poveste pregătită pentru fiecare. De la a treia vizită, e cel mai bun prieten al tuturor. De la a cincea, oamenii vor să le oficieze căsătoriile. Pur şi simplu îşi doresc să fie în jurul lui, pentru că iradiază fericire.

îi întreb mereu pe aceşti oameni ce le aduce fericire în viaţă. Răspunsul e de fiecare dată cam la fel: un moment când au adus fericire în viaţa altcuiva. „Este multă fericire în uitarea de sine”, a observat Helen Keller. „Aşa că încerc să fac ca lumina din ochii altora să fie soarele meu, muzica din urechile altora să fie simfonia mea, zâmbetul de pe buzele altora – bucuria *ci*
mea.

Miroslav Volf este profesor la Yale, unde s-a specializat în studiul fericirii. A ajuns la concluzia că fericirea nu e o emoţie de sine stătătoare. Este încununarea unei vieţi bine trăite. „Fericirea nu e pur şi simplu o adăugire externă la viata cea bună, frunzuliţa de mentă din vârful ornamentului de frişca de pe tort. Putem spune mai degrabă că o viaţă bună se manifestă prin fericire. Fericirea este dimensiunea emoţională a unei vieţi care merge bine şi e trăită bine, un răspuns afectiv pozitiv la viaţa care merge bine şi e trăită

bine.”[12]

Bucuria e obiectivul ultim pentru oamenii de pe primul munte. Bucuria e minunată. Dar primim o singură viată, aşa că mai bine o folosim în urmărirea unui tel superior: să ne trăim momentele de bucurie, dar să le depăşim, mergând către fericire.

Bucuria tinde să fie individuală; o măsurăm întrebând: „Te simţi bine?” Fericirea, pe de altă parte, tinde să fie mai presus de sine. Bucuria e ceva ce căutăm şi construim, fericirea e ceva ce apare neaşteptat şi te învăluie. Bucuria vine prin realizări, fericirea vine atunci când oferi. Bucuria se diminuează în timp; ne obişnuim cu lucrurile care ne aduc bucurie. Fericirea j

însă nu se estompează. Să trăieşti în fericire înseamnă să trăieşti într-o minunare constantă, cu recunoştinţă şi speranţă. Oamenii de pe al doilea munte au fost transformaţi. Ei sunt profund devotaţi. Revărsarea continuă de iubire a devenit o forţă stabilă în vieţile lor.

Note:

1 Barry Schwartz şi Kenneth Sharpe, *Practical Wisdom,* Riverhead, New York, 2010/2011, p. 10.

2 C.S. Lewis, *The Weight of Glory,* HarperOne, New York, 1976, p. 10.

3 Aici şi mai departe pe parcursul textului, citatele sunt redate în traducere liberă acolo unde nu este menţionat altfel. (AC *trad.)*

4 David Brooks, *Drumul spre caracter,* traducere de

Ana Mănescu, ACT şi Politon, Bucureşti, 2017. (AC *red.)*
5. Franz Kafka, *Corespondenţă,* traducere de Radu Gabriel Pârvu, Rao, Bucureşti, 2005, p. 37. (AC *trad.)*
6 Lev Tolstoi, *Anna Karenina,* traducere de Richard Pevear şi Larissa Volokhonsky, Penguin Classics, New York, 2004, p. 253. Vezi şi ediţia în limba română: *Anna Karenina,* traducere de Mihail Sevastos, Ştefana Velisar Teodoreanu şi Rostislav Donici, Univers, 1980, p. 297.
7 Lev Tolstoi, *Anna Karenina,* traducere de Mihail Sevastos, Ştefana Velisar Teodoreanu şi Rostislav Donici, Univers, Bucureşti, 1980, p. 297. (AC *trad.)*
8 William McNeill, *Keeping Together în Time,* Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1995, *apud* Jonathan Haidt, *The Happiness Hypothesis,* Basic, New York, 2005, p. 237.
2 Zadie Smith, Joy", *The New York Review of Books,* 10 ianuarie 2013, nybooks.com/articles/2013/01/10/joy.
10 Nancy L. Roberts, *Dorothy Day and the Catholic Worker,* SUNY Press, Albany, 1985, p. 26.
11 David Whyte, *Consolations,* Many Rivers Press, Langley, Washington, 2015, p. 127.

12 Christian Wiman, *My Bright Abyss,* Farrar, Straus and Giroux, New York, 2013, p. 44.
13 Lev Tolstoi, *Copilăria. Adolescenţa. Tinereţea,* traducere şi note de Adriana Liciu, Polirom, Iaşi, 2012, p. 43. (AĂ *red.)*
14 Belden C. Lane, *Backpacking with the Saints,* Oxford University Press, New York, 2014, p. 8.
15 Sfântul Augustin, *Confesiuni,* traducere de Eugen Munteanu, Humanitas, Bucureşti, 2018, p. 491. (Af. *trad.)*
16 Jules Evans, „Dissolving the Ego", *Aeon,* 26 iunie

2017, aeon.co/essays/religion-has-no-monopoly-on-transcendent- experience.

17 Miroslav Volf, „The Crown of the Good Life: A Hypothesis”, în *Joy and Human Flourishing,* ed. Miroslav Volf şi Justin E. Crisp, Fortress Press, Minneapolis, 2015, p. 135.

PARTEA ÎNTÂI

Cei doi munţi

Ecologii morale

Pe când eram tânăr comentator TV, lucram alături de Jim Lehrer, unul dintre cofondatorii emisiunii care acum poartă numele *PBS NewsHour.* Atunci când Jim intra în emisie şi prezenta ştirile live, expresia lui avea tendinţa să fie caldă, dar stoică, fiindcă era de părere că nu persoana lui ar trebui să fie principalul punct de atracţie, ci ştirile pe care le prezintă. Dar atunci când camera de filmat nu era îndreptată asupra lui, figura îi era extraordinar de expresivă. Dacă în secţiunea de discuţii din cadrul emisiunii se întâmpla ca eu să spun ceva prostesc sau grosolan, vedeam cum colţurile gurii îi indicau nemulţumirea. Dar când spuneam ceva util, civic sau amuzant, citeam mulţumirea în ochii lui. Pe parcursul a zece ani, lucrând alături de un om pe care îl admiram profund, am încercat constant să mă comport în aşa fel încât să îi provoc privirea de mulţumire şi nu dezaprobarea din colţurile gurii.

Lehrer nu a trebuit să îmi spună vreodată explicit cum să mă comport, dar în felul lui subtil şi fără cuvinte, ma antrenat astfel încât să întrunesc standardele *NewsHour.* Şi nu îmi

oferea numai mie astfel de reacţii; le oferea tuturor celor din echipă, show după show, an după an. Astfel, a creat un model de comportament *NewsHour,* o ecologie morală, în care anumite valori primeau prioritate şi era de aşteptat ca şi tu să adopţi o anumită conduită. Au trecut câţiva ani de la pensionarea lui Lehrer, dar cultura pe care a instituit-o defineşte *NewsHour* şi în prezent.

Cu toţii am crescut într-o anumită ecologie morală. Cu toţii dăm naştere unor microculturi în jurul nostru prin modul în care ne ducem vieţile şi prin energia transmisă celorlalţi.

Una dintre cele mai importante moşteniri pe care o poate lăsa cineva e o ecologie morală – un sistem de credinţe şi comportamente care continuă să trăiască după moartea noastră.

Unele ecologii morale sunt locale – acasă sau la birou –, dar altele sunt mult mai vaste şi definesc întregi ere şi civilizaţii. Grecii antici şi romanii îşi aveau propriul cod de onoare, cu o viziune specifică asupra faimei nemuritoare. Spre sfârşitul secolului al XlX-lea, artiştii parizieni au inventat un cod boem care celebra libertatea individuală şi creativitatea neîngrădită, în timp ce, peste Canalul Mânecii, moralitatea victoriană tocmai începea să se formeze, cu un cod strict al proprietăţii şi al onoarei. Ecologiile morale ghidează subtil modul în care te îmbraci, cum

vorbeşti, ce admiri şi ce desconsideri, precum şi modul în care îţi defineşti scopul ultim în viaţă.

Ecologiile morale sunt răspunsuri colective la problemele majore ale unui moment specific. Spre exemplu, pe la jumătatea secolului al XX-lea, oamenii din emisfera nordică au înfruntat o mare criză economică şi un război mondial devastator. Probleme majore cereau răspunsuri instituţionale majore.

Oamenii se înrolau în armată, formau uniuni, se angajau la mari companii. Formau alianţe strânse, definindu-se ca naţiuni aflate în război.

Astfel, a luat naştere o cultură care punea accent pe a-ţi face datoria, a te integra în instituţiile statului, a te conforma grupului, a te subordona autorităţii, a nu încerca să ieşi în evidentă sau să-ti depăşeşti atribuţiile. Această ecologie morală orientată spre mentalitatea de grup ar putea fi rezumată prin sloganul „Suntem băgaţi A A M CC în povestea asta împreuna .

Spiritul acestei culturi e foarte bine surprins în cartea lui Alan Ehrenhalt numită *The Lost City,* care vorbeşte despre comunităţi din Chicago şi din împrejurimi în anul 1950. în acele vremuri, nu se punea foarte mult accentul pe alegerea individuală. Dacă erai un star de baseball precum Ernie Banks, nu aveai dreptul să-ţi alegi liber echipa pentru care să

joci. Rămâneai toată cariera alături de Chicago Cubs. Dacă aveai un accent neagreat, o culoare a pielii neagreată sau sexul nepotrivit, probabil că nu obţineai un job într-o clădire sofisticată din centrul oraşului. Dar în acele vremuri, oamenii tindeau să aibă atasamente solide şi o legătură j > *o* stabilă cu locurile în care trăiau. Isi faceau datoria fată de instituţiile locului.

Dacă erai un bărbat care locuia în sudul oraşului Chicago, erau şanse mari să calci pe urmele tatălui şi bunicului tău şi să lucrezi la Nabisco, cea mai mare fabrică de pâine de la acea vreme, şi să intri în sindicatul Bakery and Confectionery Workers Internaţional.

Casele oamenilor erau mici, nu exista aer condiţionat şi televizorul nu devenise încă ceva larg răspândit, aşa că, atunci când vremea era frumoasă, viaţa socială se petrecea pe verandă sau pe alei, iar copiii alergau toată ziua de la o casă la alta. Un tânăr proprietar era prins într-o serie de activităţi în comunitate, de la care, aşa cum se exprimă Ehrenhalt, „numai un singuratic foarte hotărât putea scăpa: grătare, cafeaua băută cu vecinii, meciuri de volei, făcut cu rândul la îngrijirea copiilor din cartier şi un schimb constant de bunuri casnice”.

Dacă trebuia să mergi la bancă, mergeai la cea locală, Talman Federal Savings and Loan. Dacă voiai să cumperi carne, mergeai la măcelarul local, la Bertucci’s. Şaizeci şi doi la

sută dintre americanii acelor vremuri declarau că sunt membri activi ai comunităţii bisericii, iar dacă locuiai în sudul oraşului Chicago, mergeai la biserica St. Nick, unde ascultai predica în latină a blândului părinte Fennessy Probabil îţi trimiteai copiii la şcoala parohială locală, unde aceştia stăteau în rânduri ordonate şi tremurau în faţa disciplinei de fier a părintelui Lynch.

Dacă intrai în politică, probabil că nu te puteai descurca pe cont propriu. Dar te alăturai reţelei lui Boss Daley şi prosperai, cu condiţia să faci ce îţi spuneau mai-marii tăi să faci. Spre exemplu, John Fary a făcut parte din această reţea în legislatura de stat din Illinois şi la vârsta de şaizeci şi patru de ani a fost recompensat cu un loc în Congresul Statelor Unite. Atunci când a fost întrebat ce va face odată ce va fi ales în Congres, a declarat presei: „Voi merge la Washington, ca

reprezentant al primarului Daley. Douăzeci şi unu de ani l-am reprezentat pe primar în legislatură şi a avut mereu dreptate.” John Fary şi-a făcut datoria.

Acest etos încuraja un fel de viaţă orientat spre comunitate, după care mulţi oameni sunt nostalgici astăzi. Dacă cineva te întreba de unde eşti, nu răspândeai pur şi simplu „Chicago”, ci menţionai exact intersecţia în jurul căreia orbita viaţa ta: „Intersecţia dintre Fifty-ninth şi Pulaski.” Oraşul era o adunare

de sate.

Această ecologie morală avea multe calităţi. Punea accentul pe smerenie, rezervă şi modestie. Mesajul transmis era că nu eşti mai bun decât restul oamenilor, dar nimeni nu-i mai bun decât tine. Oamenii credeau în faptul că dragostea de sine – egoismul, narcisismul – e rădăcina răului. Dacă vorbeai prea mult despre tine, oamenii te credeau înfumurat şi-ţi întorceau spatele. Desigur, această ecologie avea şi neajunsuri, care în ultimă instanţă au facut-o să devină insuportabilă. Acest etos a tolerat mult rasism şi antisemitism. Femeile casnice se simţeau înlănţuite şi sufocate, iar cele care încercau să îmbrăţişeze o profesie se loveau de bariere intimidante. în 1963, Betty Friedan a descris o problemă care nu avea nume: plictiseala copleşitoare, insuportabilă a vieţii multor femei. Cultura definea masculinitatea cu o răceală emoţională covârşitoare; bărbaţii aveau probleme cu exprimarea afecţiunii faţă de soţiile şi copiii lor. Mâncarea era absolut plictisitoare. Presiunea conformităţii de grup îi facea pe oameni să se simtă întemniţaţi, iar opinia publică era de o intoleranţă terifiantă. Mulţi oameni îşi jucau rolurile care le fuseseră atribuite, dar pe dinăuntru erau lipsiţi de viată.

în *Călătorii cu Charley.* cartea lui John Steinbeck din 1962, există o scenă care surprinde modul în care acest cod colectiv a

făcut mulţi oameni captivi în vieţi amorţite, lipsite de bucurie. Călătoria lui Steinbeck dea lungul ţării, alături de câinele său, l-a dus în Chicago, unde avea nevoie de o cameră de hotel disponibilă imediat, ca să facă un duş şi să se odihnească. Singura cameră liberă nu era curăţată încă, dar pe Steinbeck nu l-a deranjat.

Deschizând usa, vede urmele lăsate de fostul client al hotelului. Dintr-un bon de curăţătorie lăsat acolo, Steinbeck deduce că fostul oaspete, pe care îl numeşte Singuraticul Harry, locuieşte în Westport, Connecticut. Pe birou se află o scrisoare pe care Harry începuse să i-o scrie soţiei: „Aş vrea să fii aici, cu mine. E un oraş în care te simţi singur. Ai uitat să-mi pui butonii în valiză.”[1]

E bine totuşi că soţia lui Harry nu i-a făcut o vizită surpriză. Atât unul dintre pahare, cât şi jumătate dintre chiştoacele din scrumieră purtau urme de ruj. Agrafa de păr de lângă pat ne spune că femeia care a fost în cameră era brunetă; Steinbeck îi pune în gând numele Luciile. Au băut împreună o sticlă întreagă de Jack Daniel’s. A doua pernă de pe pat a fost folosită, dar nu s-a dormit pe ea – nu sunt urme de ruj. Femeia l-a lăsat pe Harry să se îmbete, dar ea şi-a turnat pe ascuns whisky-ul în vaza cu trandafiri roşii de pe masă.

„Mă întreb despre ce ar fi putut vorbi Harry cu Luciile”, scrie Steinbeck. „O fi reuşit ea să-l

scape de singurătate? Am îndoieli. Cred că amândoi au făcut ce era de aşteptat din partea lor.”- Harry n-ar fi trebuit să bea atât de mult. Steinbeck a găsit ambalaje de pastile Turns în coşul de gunoi şi două plicuri de BromoSeltzer în baie. Nu era niciun semn că s-ar fi întâmplat ceva neaşteptat, niciun semn de orice distracţie reală, niciun semn de fericire spontană. Doar singurătate. „M-am simţit trist pentru Harry”^, conchide Steinbeck. Asta se întâmplă atunci când îţi trăieşti viaţa monoton, în subordinea vreunei organizaţii impersonale. Nu numai că eşti neîmplinit, dar îţi pierzi orice capacitate de a mai simţi ceva.

>

în acele vremuri, se purta o discuţie aprinsă despre pericolul unei comunităţi care absoarbe toată viaţa din individ, astfel încât ajungi să nu fii mai mult decât un om al unei organizaţii, un om într-un costum gri, un om amortit care caută să obţină un statut. Senzaţia era

> > > că grupul a zdrobit individul şi că oamenii, reduşi la un simplu număr, nu aveau niciun simţ autentic al sinelui.

Sunt liber sâ fiu eu însumi

Steinbeck a publicat *Călătorii cu Charley* cam în aceeaşi perioadă în care oamenii începeau să se revolte împotriva ecologiei morale de tip

„Suntem băgaţi în povestea asta împreună”, care fusese predominantă în anii de după război. în locul ei, a apărut o nouă ideologie. Parada ecologiilor morale este de obicei o poveste a progresului, un răspuns raţional la uzura morală a etosului anterior. Şi totuşi, progresul nu e unul lin.

Adesea, tranziţia are loc după un tipar pe care geografa Ruth DeFries îl numeşte „declic, doborâre, pivot; declic”. Oamenii creează o ecologie morală care îi ajută să rezolve problemele timpului lor. Funcţionează şi, astfel, în societate are loc un declic care le permite să avanseze. Dar pe măsură ce timpul trece, acea ecologie devine din ce în ce mai puţin relevantă pentru noile probleme apărute. Vechea cultură devine rigidă şi o contracultură o doboară la pământ. Apoi are loc o perioadă de agitaţie şi competiţie, în care reprezentanţii unor diferite ordini morale se luptă pentru a vedea ce nouă cultură va fi predominantă. în aceste momente – 1848, 1917, 1968, zilele noastre – e uşor să devii descumpănit şi să simţi că societatea se destramă. Au loc războaie gigantice şi adesea brutale pentru consacrare, lupte pentru a alege ce mod de viaţă merită urmat. în cele din urmă, societatea pivotează şi se stabileşte intr-o nouă ecologie morală, cu un nou set de standarde pentru a măsura binele şi răul. Odată cu fixarea noului etos, are loc un nou declic, iar progresul mai face un pas.

Atunci când o cultură se schimbă, evident că nu toţi oamenii se schimbă la unison. Societatea noastră este vastă, diversă. Dar norma comportamentului se schimbă. Unele dorinţe şi valori primesc prioritate, iar altele nu. Unele lucruri admirate în trecut sunt dispreţuite acum, iar altele anterior marginale intră acum în prim-plan.

Vreau să atrag atenţia asupra adevăratului lider în aceste momente, deoarece e relevant pentru momentul pe care îl trăim astăzi. Nu politicienii sunt cei care conduc această schimbare. Activiştii morali şi pionierii culturali o fac. Cei care determină manierele şi moravurile sunt adevăraţii legislatori ai omenirii – ei exercită cea mai mare putere şi influenţă. De obicei totul începe cu o subcultură. Un mic grup de indivizi creativi consideră că ecologia morală curentă e opresivă şi alienantă. Aşa că aruncă o privire în urmă în istorie şi aleg una dintre vechile ecologii morale, care pare să ofere un mod de viaţă mai bun. Astfel dau naştere unui stil de viaţă pe care şi alţii îl găsesc atractiv. Dacă reuşeşti să pui bazele unei mişcări sociale la care oamenii vor să se alăture, ei îşi vor canaliza energia şi ideile către cauza ta.

Aşa cum spune Joseph Campbell într-un interviu cu Bill Moyers, există două tipuri de fapte. Există faptele fizice: eroul săvârşeşte un act de vitejie în luptă şi salvează un oraş. Există însă şi eroul spiritual, care mai întâi

găseşte un mod nou şi mult mai bun de a ne duce viaţa spirituală şi apoi le comunică tuturor descoperirea sa. Sau, în cuvintele lui Iris Murdoch: „Omul este o creatură care-şi creează reprezentări ale propriei fiinţe şi apoi ajunge să semene acelor reprezentări.

în anii ’60, mici grupuri de tineri din comunităţi locale şi hippie au aruncat o privire în urmă şi au împrumutat din trecut cultura boemă – părul lung, spiritul tineresc, rebeliunea, revoluţia, sexualitatea deschisă şi respingerea tuturor lucrurilor asociate cu burghezia. Au devenit, în timp, ciudaţii de la Woodstock, rebelii, exploratorii New Age şi, în ultimă instanţă, burghezii boemi. Au început să se îmbrace şi să vorbească diferit faţă de Omul de Organizaţie din anii ’50. Şi-au gestionat relaţiile diferit şi şi-au orânduit viata altfel.

Ceea ce cândva fusese respect pentru autoritate a devenit respingerea acesteia. Cândva, rezervarea fusese admirată, dar locul ei a fost luat de expresivitate. Cândva, oamenii cu experienţă de viaţă erau respectaţi, apoi a fost celebrată tinereţea. Cândva, viaţa era văzută ca un ciclu de generaţii strict înrădăcinate într-un anumit loc. Dar apoi viaţa a fost privită ca o călătorie care se deschide înaintea ta. Cândva, etosul dominant era să-ţi faci datoria, după care viaţa a încurajat urmarea propriului drum. Cândva, grupul era în prim-plan, dar apoi

individul a primit întâietate. Cândva, datoria era admirată, după care a fost înlocuită cu libertatea individuală.

în acelaşi an în care a fost publicată *Călătorii cu Charley,* în 1962, un grup de studenţi radicalizaţi s-au întâlnit în Port Huron, Michigan. Scopul lor imediat era să lupte împotriva rasismului din nord, dar în cele din urmă, cauza lor a avut un impact mult mai mare. Formaseră recent asociaţia Students for a Democratic

>

Society şi scriseseră Declaraţia din Port Huron, care s-a dovedit un indicator destul de bun al ecologiei morale ce urma să se instaleze.

„Scopul omului şi al societăţii ar trebui să fie independenţa umană”, scriau ei, „o preocupare pentru a găsi un sens al vieţii care să fie autentic şi personal, şi nu pentru imagine şi popularitate. [...] Acest fel de independenţă nu înseamnă individualism egoist – obiectivul nu e să-ţi urmăreşti propriile scopuri în aşa fel încât să împiedici împlinirea scopurilor celorlalţi”.

Practic, contracultura anilor 1960 a luat individualismul expresiv care definise contraculturile romantice şi l-a transformat în cultura mainstream a

7 vieţii moderne.

Dacă „Suntem băgaţi în povestea asta

împreună” viza grupul, această nouă ecologie morală viza libertatea, autonomia, autenticitatea. Se poate rezuma prin „Sunt liber să fiu eu însumi”. Acest etos individualist, care a mai fost numit şi „selfism”, a fost practic laptele matern al celor din generaţia boomer[5], iar după moarte li se va scurge prin fiecare crăpătură a sicriului. E o poveste a emancipării. Ideea era să te eliberezi de dogmă, opresiune politică, prejudecăţi sociale şi conformitate de grup. Această dogmă avea atât o grupare de dreapta – individul ar trebui să fie nereglementat economic –, cât şi o grupare de stânga – fiecare stil de viaţă ales individual ar trebui să fie nereglementat social. Dar, în ambele cazuri, discursul se învârtea în jurul emancipării.

Nu vreau să petrec prea mult timp descriind această cultură a individualismului, autenticităţii, autonomiei şi izolării, pentru că acest lucru a fost deja foarte bine făcut de către alţii: Philip RiefF în *The Triumph of the Therapeutic,* Christopher Lasch în *The Culture oj Narcissism,* Gail Sheehy în *Passages,* Alasdair Maclntyre în *Afier Virtue,* Tom Wolfe în *The „Me”Decade,* Erica

Jong în *Fear of Flying,* Charles Taylor în *The Ethics oj Authenticity*$_y$ Robert Bellah în *Habits of the Heart* şi Robert Putnam în *BowlingAlone.*

Vreau numai să scot în evidenţă faptul că acest marş către libertate a produs multe efecte pozitive. Cultura individualistă care a luat naştere în anii ’60 a rupt multe dintre lanţurile care ţineau pe loc femeile şi minorităţile sub opresiune, rezolvând şi o parte dintre problemele rasismului, sexismului, antisemitismului şi homofobiei. Nu am fi putut avea Silicon Valley sau întreaga eră a economiei bazate pe informaţie fără rebeliunea individualismului şi fără exploziile de creativitate declanşate de această cultură. A fost o

>

revoluţie culturală absolut necesară.

Dar multe idei devin false atunci când sunt duse la extremă. Cultura americană a fost mereu mai individualistă decât altele, lucru pe care Tocqueville l-a observat încă din 1830. Atunci când individualismul devine dominanta absolută a unei civilizaţii – atunci când nu e contrabalansat de niciun alt etos competitor –, indivizii respectivi pot avea o libertate maximă, dar legăturile dintre ei încep uşor să se dizolve. Marea poveste de tipul „Sunt liber să fiu eu însumi” se derulează de vreo cincizeci de ani. Şi s-a transformat într-o cultură a hiperindividualismului. Această ecologie morală este fundamentată pe o serie de idei şi supoziţii. Voi enumera numai câteva:

Sinele-tampon. Individul autonom e unitatea fundamentală a societăţii. O comunitate este

un grup de indivizi care îşi fac propriile alegeri de viaţă. Cel mai bun aranjament social e cel care garantează cea mai mare libertate pentru alegerea individuală. Principiul social central este „Dacă nu faci rău, n-ai nicio problemă”. Fiecare individ are dreptul să trăiască în orice fel doreşte, atâta timp cât stilul său de viaţă nu interferează cu dreptul celorlalţi de a trăi aşa cum vor. Societatea ideală e cea în care oamenii trăiesc nestânjeniţi, dar împreună, fiecare văzându-şi de treabă.

Dumnezeul din interior. Scopul vieţii este să urci cât mai sus în ierarhia lui Maslow şi să atingi actualizarea de sine, împreună cu împlinirea de sine. Pe măsură ce îţi parcurgi propria călătorie, înveţi cum să-ţi exprimi şinele unic. înveţi să intri în contact cu tine însuţi, să te regăseşti şi să trăieşti autentic, în concordanţă cu cine eşti cu adevărat. Sursa supremă de autoritate se găseşte înăuntru şi o poţi atinge ascultând vocea autentică a Oracolului Ascuns din interior, rămânând fidel sentimentelor tale şi refuzând să te conformezi standardelor vieţii societăţii corupte din afară.

Privatizarea înţelesului. E o greşeală să accepţi pur şi simplu ideile primite din afară. Trebuie să-ţi construieşti propriile valori, propria viziune asupra lumii. Aşa cum a declarat judecătorul Anthony Kennedy într-o

faimoasă sentinţă a Curţii Supreme: „La baza conceptului de libertate se află dreptul individului de a-şi defini propriul concept al existenţei, al înţelesului, al universului şi al misterului vieţii
umane[U].

Nu este treaba şcolilor, a comunităţii sau a părinţilor să creeze o ordine morală comună. E ceva ce faci de unul singur şi cine eşti tu să judeci dacă ordinea morală a unei persoane e mai bună sau mai rea decât altă ordine morală?

Visul libertăţii totale. în alte culturi, oamenii sunt formaţi şi prosperă în cadrul unor instituţii care precedă alegerea individuală – familia, moştenirea etnică, credinţa, naţiunea. Dar acestea sunt exact genul de instituţii pe care cultura individualismului le atacă, pentru că nu au fost alese şi de aceea nu sunt percepute ca legitime. într-o cultură individualistă, cea mai bună viaţă e cea mai liberă. Formarea spirituală are loc în libertate deplină, iară nicio obligaţie.

Poziţia centrală a realizărilor. într-o societate hiperindividualistă, oamenii nu sunt evaluaţi după cum se raportează la un cod moral comun. Nu sunt evaluaţi după cât de devotaţi sunt unor relaţii solide şi stabile. Sunt evaluaţi în funcţie de ce au realizat individual. Statutul, admiraţia şi faptul de a fi iubit vin în urma realizărilor personale.

Egoismul e acceptat, căci grija faţă de sine şi promovarea sinelui este principala misiune a individului. E în regulă să fii orientat spre sine, pentru că într-o societate corect structurată egoismul personal poate fi canalizat spre a produce bunuri publice, precum creşterea economică. Cercetătorii de la Graduate School of Education de la Harvard au realizat un studiu, întrebând zece mii de elevi de gimnaziu şi liceu dacă părinţii lor apreciază mai mult realizările personale sau bunătatea. Optzeci la sută au spus că părinţilor le pasă mai mult de realizări – succesul individual vine înainte de legăturile relaţionale.

S-ar putea adăuga şi alte idei pe această listă a lucrurilor care caracterizează cultura societăţii hiperindividualiste: consumerism, o mentalitate orientată spre terapie, preferinţa pentru tehnologie, nu pentru intimitate. Problema e că aceste idei, care se întind pe jumătate de secol, au făcut să fie greu să trăim vieţi apropiate, într-o comunitate.

Hiperindividualismul nu-i o problemă nouă. Apare şi dispare. Acum câţiva ani, citeam cartea lui Sebastian Junger, *Tribe.* Citind, am dat peste un fenomen care mă bântuie de atunci. în America secolului al XVIII-lea, societatea colonială şi societatea nativ-americană îsi duceau existenţa, nemulţumite, una lângă cealaltă. Cu timpul, colonişţii europeni au început să dezerteze pentru a trăi

împreună cu nativ-americanii. Dar niciun nativ-american nu dezerta în favoarea coloniştilor. Acest lucru îi deranja pe europeni. Aveau, credeau ei, societatea superioară şi totuşi oamenii renunţau la ea şi mergeau să trăiască o viaţă inferioară. Ocazional, coloniştii îi convingeau pe nativi să vină cu ei, îi învăţau engleza, dar aceştia renunţau rapid şi se întorceau acasă. în timpul războaielor cu indienii, mulţi colonişti europeni au fost luaţi prizonieri şi ţinuţi captivi de către triburi indiene. Aveau multe şanse de evadare şi totuşi alegeau să nu facă asta. Atunci când europenii veneau să îi „salveze”, fugeau în pădure pentru a scăpa de „salvatori”.

Diferenţa consta în faptul că oamenii din aşezările indiene aveau o cultură a comunităţii şi legături apropiate. Trăiau într-o cultură spirituală care vedea întreaga creaţie ca fiind unitară. Europenii aveau o cultură individualistă şi erau astfel mult mai separabili.

Dar atunci când li se dădea ocazia să aleagă, mulţi alegeau comunitatea în favoarea sinelui. Această poveste m-a făcut să mă gândesc că e posibil ca o întreagă societate să ajungă în punctul în care să fie fundamentată pe o dezordine generală.

Există mereu tensiuni între sine şi societate. Dacă lucrurile sunt prea strânse, apare

dorinţa de rebeliune. Dar apare şi o problemă opusă. într-o cultură de tipul „Sunt liber să fiu eu însumi”, indivizii sunt însinguraţi şi ataşaţi numai superficial. Comunitatea e redusă, legăturile sunt dizolvate şi singurătatea se răspândeşte. Această situaţie duce la condiţii în care e dificil să fii bun – să-ţi împlineşti nevoia profund umană de iubire şi conexiune. E greu pentru oamenii de toate vârstele, dar e greu în special pentru adulţii tineri. Sunt aruncaţi într-o lume nestructurată şi nesigură, cu puţine autorităţi sau garanţii în afară de cele pe care trebuie să şi le construiască singuri. Printre altele, devine extraordinar de dificil să-ţi începi viaţa.

Note:

1 John Steinbeck, *Călătorii cu Charley,* traducere de Gabriela Táñase, Polirom, Iaşi, 2015, p. 232. (AC *red.)*

2 John Steinbeck, *Călătorii cu Charley,* traducere de Gabriela Táñase, Polirom, Iaşi, 2015, p. 232. (AC *red.))*

3 John Steinbeck, *Călătorii cu Charley,* traducere de Gabriela Táñase, Polirom, Iaşi, 2015, p. 232. (AC *red.)*

4 Iris Murdoch, „Metaphysics and Ethics”, în *Existentialists and Mystics,* Penguin Press, New York, 1998, p. 75.

5. Generaţia celor născuţi între 1946 şi 1964. (AC *red.)*

2

Viaţa Instagram

Fiecare societate are propria cale de a-şi transmite valorile către generaţia tânără. Unele o fac prin manifestări religioase sau prin parade militare. Una dintre căile folosite de noi constă într-o predică laică numită discursul inaugural.

Facultăţile roagă în general câte o persoană distinsă, cu o carieră remarcabilă, să ţină un discurs în care să susţină că succesul profesional nu e atât de important. Apoi aceşti oameni extraordinar de realizaţi le spun deseori celor din audientă că nu trebuie să se teamă de eşec. De la aceşti oameni, tinerii învaţă că eşecul poate să fie ceva minunat – asta dacă se întâmpl ă să fii J.K. Rowling, Denzel Washington sau Steve Jobs.

Dar această lecţie nu este singurul sfat pe care noi, cei de vârstă mijlocie cărora ne place să ţinem discursuri inaugurale, îl oferim tinerilor adulţi. Folosim aceste discursuri pentru a transmite valorile dominante ale vremii noastre. Le înmânăm ca pe cadouri fantastice, măreţe. Dar se dovedeşte că aceste cadouri sunt doar

? ?

nişte cutii mari, absolut goale.

Multi tineri termină facultatea şi se trezesc într-un fel de purgatoriu. Plutesc şi sunt bântuiţi de incertitudini, gândindu-se ce anume ar trebui să facă cu vieţile lor. Aşa că le oferim măreaţa cutie goală a libertăţii. Scopul vieţii e să fii liber. Libertatea duce la fericire! Nu-ti vom
impune nimic şi nu-ţi vom spune ce să faci. Te invităm să-ţi explorezi propriul sine eliberat. Bucură-te de libertate!

Studenţii din auditoriu resping această cutie goală, pentru că libertatea îi îneacă. Ce caută ei este o direcţie. Ce să fac cu libertatea? Cum ştiu care drum e al meu?

Aşa că le oferim altă mare cutie goală – marea cutie a posibilităţilor! Viitorul tău nu are limite! Poţi să realizezi orice îţi propui! Călătoria e destinaţia! Asumări riscuri! Fii îndrăzneţ! Visează măreţ!

Dar nici această mantră nu-i ajută. Dacă nu ştii care-i rostul vieţii tale, cum te ajută faptul că viitorul nu are limite? Asta nu face decât să intensifice presiunea. Aşa că tinerii resping şi această cutie goală. Ei caută o sursă de înţelepciune. Unde pot găsi răspunsurile la întrebările mele importante?

Aşa că le oferim cutia goală a autenticităţii: uită-te înăuntrul tău! Găseşte-ţi adevărata

pasiune interioară. Eşti uimitor! Trezeşte gigantul care zace în tine! Trăieşte în acord cu adevărata ta natură! Fii ceea ce eşti!

Dar şi cutia asta e la fel de inutilă. Şinele la care îi trimitem să ceară răspunsurile vieţii este exact lucrul care nu s-a format încă. Aşa că o resping şi se întreabă: „Cărei cauze mă pot devota?” Ce cauză mă va inspira şi va da vieţii mele direcţie şi însemnătate?

în acest punct, le oferim cea mai goală cutie dintre toate – cutia autonomiei. Eşti pe cont propriu, le spunem. E treaba ta să-ţi defineşti propriile valori.

Nimeni altcineva nu-ţi poate spune ce-i corect sau greşit. îţi vei găsi adevărul în felul tău, prin propria poveste pe care o spui despre tine. Fă ceea ce iubeşti!

Vei observa că toate aceste răspunsuri nu fac decât să ia dificultăţile vârstei de douăzeci de ani şi să le adâncească. Absolvenţii sunt în purgatoriu şi noi le oferim incertitudinea. Vor să ştie de ce ar trebui să facă asta în loc de cealaltă. Şi noi nu avem nimic să le spunem în afară de: „Dă-ţi seama de unul singur, fără să te bazezi pe vreun criteriu din afara persoanei tale.” Tinerii umblă în neştire printr-un deşert amorf. Şi nu numai că nu le oferim o busolă, luăm de-a dreptul o găleată de nisip şi le-o aruncăm în ochi.

Kierkegaard a rezumat întrebarea pe care şi-o pun de fapt aceşti absolvenţi: „Ceea ce ar trebui să îmi fie clar cu adevărat este *ce ar trebui să fac,* nu ce ar trebui să ştiu. [...] E o chestiune de găsire a unui adevăr care este adevăr *pentru mine,* de găsire a *ideii pentru care sunt dispus să trăiesc şi să mor.* [...] Iată pentru ce e însetat sufletul meu, aşa cum deserturile Africii sunt însetate

> ?

de apă.”

Cum se face că la această întrebare, cea mai mare dintre toate, nu avem nimic de răspuns?

Drumul în derivâ către nicâieri

Atunci când eşti student, viata se trăieşte de la statie la staţie. Există mereu următoarea temă, următorul test, următoarea sesiune de înscrieri şi toate astea

structurează programul şi energia studentului. Viaţa socială îşi are propriile drame, dar cel puţin se întinde pe de-a întregul în faţa ta, în sala de mese şi la cămin.

Apoi, din cea mai structurată şi supravegheată copilărie din istoria omenirii, eşti aruncat, după absolvire, în cea mai puţin structurată viaţă de tânăr adult din istoria omenirii. Părinţii, profesorii, antrenorii şi consilierii de ieri îţi urmăreau cu toţii progresul şi îţi încurajau preţiosul sine. Dar astăzi aprobarea cu care erai înconjurat ia

sfârşit. Lumii nu-i pasă cine eşti şi nu-ţi cunoaşte numele. Persoana care stă pe partea cealaltă a biroului la fiecare interviu are acea atitudine distantă de tip Kanye – există un milion ca tine; eu sunt numai unul.

în secolele trecute, tinerii adulţi adoptau slujbele, credinţele, oraşele şi identităţile părinţilor. Dar în epoca „Sunt liber să fiu eu însumi”, e de aşteptat să-ţi găseşti propria carieră, propriul grup social, propriile credinţe şi valori, propriii parteneri de viaţă, propriul rol de gen, propriile puncte de vedere politice şi identităţi sociale. Ca student, îţi concentrezi în principal atenţia numai asupra viitorului apropiat, dar apoi ai nevoie de un nou set de aptitudini de navigare către orizonturile îndepărtate spre care începi să-ţi îndrepţi viaţa.

în medie, un american schimbă şapte posturi între douăzeci şi treizeci de ani. O treime dintre cei care au absolvit recent facultatea sunt şomeri, angajaţi pe poziţii necalificate sau câştigă mai puţin de treizeci de mii de dolari pe an în orice moment dat. Jumătate simt că nu au niciun plan pentru viaţa lor şi aproape jumătate dintre oamenii între douăzeci şi treizeci de ani nu au avut niciun partener sexual în ultimul an. La această vârstă, alcoolismul şi dependenţa de droguri sunt la cote maxime. Cei aflati în acest stadiu al vieţii se mută o dată la trei ani. Patruzeci la sută se mută înapoi cu părinţii cel puţin o

dată. E mult mai puţin probabil ca ei să ia parte la ceremonii religioase sau să intre în partide politice.

Oamenii care se află în aceşti ani de odisee tind să aibă un optimism dement cu privire la viitorul pe termen lung. Nouăzeci şi şase la sută dintre cei cu vârste între nouăsprezece şi douăzeci şi patru de ani sunt de acord cu afirmaţia „Sunt foarte sigur că într-o zi voi ajunge acolo unde îmi doresc în viaţă”.- Dar prezentul este marcat de rătăcire, singurătate, detaşare, dubii, lipsa unui loc de muncă corespunzător, eşecuri în dragoste şi şefi răi, în timp ce părinţii lor îşi pierd încet minţile.

Viata esteticâ

Unii oameni absolvă facultatea cu mentalitatea unui aventurier neînfricat. Acum e vremea pentru distracţie, înainte să înceapă viaţa adevărată. Căsătoria şi un job adevărat le vor sosi pur şi simplu prin poştă într-o zi, când vor avea treizeci şi cinci de ani. Până atunci, vor acumula experienţe.

Aceştia sunt oamenii care, la douăzeci şi trei de ani, pleacă în Mongolia să predea engleza sau organizează expediţii de rafting prin Colorado. Acest parcurs îndrăzneţ are avantaje serioase. Primul job pe care-l vei avea odată ieşit din facultate o să fie naşpa oricum, aşa că, după cum te sfătuieşte Blair

Miller, investitoarea în companii cu impact social şi ecologic pe termen lung, mai bine ai folosi această perioadă pentru a-ţi lărgi orizontul riscului. Dacă faci ceva absolut nebunesc, vei şti mereu după aceea că eşti capabil să faci faţă unui anumit nivel de nebunie şi atitudinea ta fată de viată va

>)) fi mai curajoasă. Mai mult, vei acumula ceea ce psihologa clinicianã Meg Jay numeşte „capital de identitate”-. La fiecare interviu şi la fiecare petrecere la care vei lua parte în următorii treizeci de ani, cineva va vrea să te întrebe cum a fost să predai engleză în Mongolia şi acest lucru te va distinge de toţi ceilalţi.

Aceasta e o modalitate excelentă de a-ţi începe viaţa de adult. Problema cu acest mod de viată iese la iveală

numai câţiva ani mai încolo, dacă nu te-ai stabilit încă pe o singură direcţie. Dacă spui „da” la orice, an după an, ajungi să trăieşti ceea ce Kierkegaard numeşte un stil de viată estetic. Cel care duce o viată estetică îsi petrece timpul ca şi cum ar fi o operă de artă, judecând după criterii estetice – e interesant sau plictisitor, arată bine sau nu, e plăcut sau dureros?

O astfel de persoană îşi programează ba o vacanţă de meditaţie, ba un festival Burning Man, o bursă într-un an şi alta în următorul. într-o zi ai lecţii de swing, de două ori pe săptămână participi la cursurile SoulCycle,

faci Krav Maga câteva luni, Bikram Yoga alte câteva luni şi ocazional mergi duminica la o galerie de artă la modă. Contul tău de Instagram o să arate extraordinar şi toată lumea o să creadă că eşti cel mai interesant om. îţi spui că relaţiile chiar sunt importante pentru tine – îţi stabileşti seri în oraş, prânzuri dar după ce ai avut douăzeci de interacţiuni sociale într-o săptămână, uiţi că toate acele întâlniri ar fi trebuit să te ajute să creşti. Porti mii de conversaţii şi nu-ti aminteşti niciuna.

Problema este că o persoană care se află în faza estetică vede viaţa ca pe o serie de posibilităţi de a experimenta şi nu ca pe proiecte de îndeplinit sau idealuri de trăit. Va da târcoale tuturor lucrurilor, dar nu se va opri asupra niciunuia. în modul de viaţă estetic, fiecare zi e distractivă, dar zilele trăite aşa nu par să ducă la nimic bun.

Teoria din spatele acestui model de viaţă e că ar trebui să acumulezi experienţe. Dar dacă trăieşti viaţa ca pe o serie de aventuri, te vei perinda prin nehotărârea propriilor sentimente trecătoare şi a propriei inimi schimbătoare. Viata va fi o serie de momente temporare, nu un flux de realizări care se adună. Vei fi bântuit de frica de a rata experienţe. Posibilităţile pe care le ai în faţă sunt nesfârşite, dar peisajul deciziilor e searbăd.

Aşa cum spune Annie Dillard, modul în care îţi petreci zilele reprezintă modul în care-ţi petreci viaţa. Dacă îţi petreci zilele pur şi simplu consumând experienţe la întâmplare, vei începe să te simţi ca un consumator împrăştiat. Dacă vrei să încerci câte ceva din fiecare raion al magazinului vieţii, te vei transforma într-un alegător, genul de om obsedat de sine, care se gândeşte mereu numai la el însuşi, iar alegerile pe care le face sunt în cele din urmă paralizate de prea multă conştiinţă de sine.

Entuziasmul nostru natural ne învaţă să fim mereu gata să-i mulţumim pe ceilalţi, să le spunem „da”. Dar dacă nu spui un „nu” permanent la nimic, dacă nu renunţi la nimic, atunci probabil că nici nu reuşeşti să te

adânceşti complet în ceva. O viaţă a angajamentului înseamnă să spui „nu” la o mie de lucruri, de dragul câtorva „da”-uri preţioase.

Când suficient de mulţi oameni trec prin această fază în acelaşi timp, obţii o societate în care totul se află în flux. Ajungi la ceea ce filosoful polonez Zygmunt Bauman numea „modernitate lichidă”. în epoca telefoanelor inteligente, costurile totale investite în a iniţia sau a încheia orice tranzacţie sau relationare se apropie de zero. Internetül îţi comandă să dai clic şi să încerci un lucru după altul. Să trăieşti online adesea înseamnă să trăieşti

într-o stare de diversiune. Atunci când trăieşti într-o stare de diversiune, nu eşti de fapt interesat de lucruri; eşti doar plictisit într-un ritm mai frenetic. Viaţa online e saturată cu dispozitive care rup angajamentele. Dacă nu poţi să-ţi menţii atenţia pentru treizeci de secunde, cum, Doamne iartă-mă, îţi vei lua un angajament pe viaţă?

Asa e viata în vârtejul libertăţii. Nimeni nu ştie exact cum se raportează la ceilalţi. Toată lumea e destul de sigură că ceilalţi îşi trăiesc viaţa mai bine. Comparaţia distruge fericirea.

După câţiva ani de urmărit mai multe drumuri, problema nu mai e că ai pierdut firul sensului vieţii tale; ai probleme chiar în a te concentra asupra întrebării. Minunatul roman al lui Dávid Foster Wallace, *Infinite Jest,* face o descriere a acestei mentalităţi distrase. Este despre un film atât de „fatal de interesant”, încât toată lumea devine zombi care salivează, în transă. Marile întrebări ale vieţii au fost înlocuite de divertisment. Romanul însuşi reprezintă

mintea celor distraşi etern, fatal, cu propoziţiile înlănţuindu-se şi dublându-se una pe alta, cu gânduri apărând rapid ici şi colo. într-un astfel de univers, toată lumea e distrată şi agitată, dar nimeni nu face vreun progres.

Wallace era de părere că singura cale de a

lupta cu acest lucru este să-ţi concentrezi atenţia individuală – printrun soi de voinţă de fier. „Să înveţi cum să gândeşti înseamnă de fapt să înveţi cum să exerciţi control asupra modului în care gândeşti şi asupra lucrurilor pe care le gândeşti”, le spunea el studenţilor de la Kenyon College în faimosul lui discurs inaugural. „înseamnă să fii suficient de conştient şi informat cât să alegi la ce acorzi atentie şi la cum construieşti sens din experienţele tale. Căci dacă nu poţi să exerciţi acest fel de alegeri în viaţa adultă, o să fii absolut pierdut.”

Dar remediul lui Wallace e nerealist. Atunci când eşti distras, nelegat de angajamente reale, să-ţi concentrezi atenţia e fix ce nu poţi face. Mintea ta e în derivă, la mila oricăror solicitări externe. Nu te flata gândindu-te că eşti suficient de curajos sau de capabil cât să ajungi să vezi până în cele mai adânci şi importante părţi ale fiinţei tale. Unul dintre motivele pentru care alergi atât de tare este că fugi de tine însuţi.

Ştii că la un moment dat va trebui să te aşezi şi să-ti
găseşti o direcţie generală pentru viaţă. Dar mintea ta vrea să hoinărească departe de întrebările substanţiale, care sunt descurajante şi de nerăspuns, şi vrea să se îndrepte spre bomboana atrăgătoare a telefonului tău – o mică doză de dopamină care s-o facă să plutească.

Toate acestea duc într-o singură direcţie: în sânt. Persoana care, terminând facultatea, începe să urmărească un mod de viată estetic sfârseste adesea în şanţ. Abia atunci înţelege adevărul pe care, cumva, nu i l-a spus nimeni: libertatea e naşpa.

Libertatea politică e excelentă. Dar libertatea personală, socială şi emoţională – atunci când devine un scop în sine – e absolut naşpa. Duce către o viaţă anapoda, încărcată, fără nicio direcţie vizibilă, fără o fundaţie fermă şi în care, aşa cum afirmă Marx, tot ce este solid se topeşte în aer. Până la urmă, se pare că libertatea nu e un ocean în care vrei să-ţi petreci toată viaţa. Libertatea e un râu peste care vrei să treci ca să te poţi stabili pe partea cealaltă – şi să te dedici cu adevărat unui singur lucru.

Note:

IJack O. Balswick, Pamela Ebstyne King şi Kevin S. Reimer, *The Reciprocating Self,* Inter Varsity Press, Downers Grove, Illinois, 2005, p. 182.

2 Meg Jay, *The Defining Decade,* Twelve, New York, 2012, p. 10.

3

Perfecţionistul nesigur

Dacă un grup de tineri abordează maturitatea ca pe o experienţă estetică, altul încearcă să trateze maturitatea, pe cât se poate, ca pe o prelungire a şcolii. Aceştia sunt în general cei care au terminat facultăţi competitive şi tind să provină din straturile superioare ale societăţii. Erau buni la concursuri de admitere, aşa că îsi trimit CV-urile la companii care au proceduri competitive de angajare. Ca studenţi, se bucurau de prestigiul venit odată cu facultăţile lor de mare reputaţie şi, ca adulţi, se bucură de prestigiul companiilor şi organizaţiilor cu o reputaţie înaltă care-i angajează. Ca elevi, se pricepeau să primească steluţe aurii, aşa că, odată intraţi pe piaţa muncii, continuă să ducă un mod de viaţă care le oferă astfel de steluţe aurii, în timp ce părinţii lor au ocazia să se laude cu faptul că odraslele lucrează la Google sau Williams & Connolly, sau că studiază la Harvard Business SchooL

Aceşti adulţi în devenire sunt pragmatici. Sunt buni la rezolvat probleme. Iar problema pentru un student este ambiguitatea anticipată. Absolvirea se apropie şi nu ştie ce

urmează. Pragmaticii rezolvă această problemă mergând de-a valma către companiile care, încă de când sunt pe băncile facultăţii, le pot spune ce urmează să facă cel puţin în următorii câţiva ani. Nesiguranţa ia sfârşit. în plus, acum vor avea un răspuns satisfăcător atunci când adulţii, aşa cum e-n firea lor să facă, îi întreabă ce planuri au după absolvire. Pentru a suprima neliniştea existenţială în legătură cu ce să facă în viată, se agaţă de prima slujbă care apare.

Din păcate, nici calea pragmatică nu te salvează de la căderea în vale. Nu subestima niciodată puterea mediului în care lucrezi de a-ţi modela treptat personalitatea. Când alegi să lucrezi la o anumită companie, te transformi în genul de persoană care lucrează la acea companie. Ceea ce-i minunat dacă sufletul tău e satisfăcut de cultura McKinsey sau General Mills. Dar dacă nu, o mică parte din tine va rămâne nehrănită şi va deveni din ce în ce mai înfometată.

Mai mult, când îţi trăieşti viaţa pragmatic şi utilitarist, te transformi într-un individ pragmatic şi utilitarist. întrebările de tipul „Cum să am succes?” ajung rapid să le eclipseze pe cele de tipul „De ce fac asta?”.

Dintr-odată, discuţiile tale ajung să fie în mare parte numai descrieri a cât de ocupat eşti. Dintr-odată, devii un muritor dur, care intră în starea de hiperfacut-oam- enilor-pe-plac de

fiecare dată când e în preajma şefului, îţi petreci mare parte din timp la vânătoare de mentori, încercând să găseşti o persoană de succes mai în vârstă decât tine care să-ţi răspundă la toate întrebările şi să-ţi rezolve toate problemele. Se dovedeşte că cei de la locul de muncă nu vor ca tu să ai o viaţă profundă, împlinită, îţi oferă câte o steluţă aurie în semn de aprobare de fiecare dată când te prefaci în creatura iscusită pe care-o cere locul de muncă. Ai citit analizele marxiste despre şefii care exploatează muncitorii. Dintr-odată, îţi vine ideea că ar trebui să devii propriul şef şi propriul exploatator. începi să te gândeşti la tine nu ca la un suflet ce trebuie elevat, ci ca la un set de abilităţi care trebuie maximizate.

E fascinant cât de uşor este să renunţi pur şi simplu la întrebările spirituale care te bântuiau înainte şi să laşi să cadă cărţile profunde care te defineau, totul pentru a te modela într-un profesionist pe de-a-ntregul.

Mai mult, dependenţa de muncă e surprinzător de eficace în a te distrage de la probleme emoţionale şi spirituale. E surprinzător de uşor să dezvolţi comportamente de evitare emoţională şi decuplare morală, să devii mult mai puţin apropiat de cei din jur şi mai vulnerabil cu ei, să te îndepărtezi de jungla întunecată aflată adânc în interiorul tău, să nivelezi treptat toate suişurile şi coborâşurile şi să ajungi să

trăieşti pur şi simplu în punctul neutru. Ai observat cât de mulţi oameni sunt mai plictisitori şi lipsiţi de energie la treizeci şi cinci de ani decât erau la douăzeci?

Meritocratia e sistemul moral cel mai încrezător în sine ?
din lumea de astăzi. E atât de captivant şi pare atât de natural, încât nici nu mai suntem constienti de modul

în care încurajează folosirea unui anumit vocabular economic în relaţie cu lucruri care nu au legătură cu j o economia. Cuvintele îşi schimbă sensul. „Caracterul” nu mai e o calitate morală orientată în jurul iubirii, servitudinii şi grijii, ci un set de însuşiri la locul de muncă, organizate în jurul curajului, productivităţii şi disciplinei de sine. Meritocraţia defineşte „comunitatea” ca masă de indivizi talentaţi aflaţi în competiţie unul cu celălalt. Organizează societatea într-un set nesfârşit de cercuri concentrice, cei cu realizări înalte fiind plasaţi în centrul Davos, iar restul înşiraţi de-a lungul inelelor mai largi, către margine.

Deşi pretinde că nu-i aşa, acest aranjament transmite subliminal mesajul că cei care sunt mai inteligenţi şi mai realizaţi valorează de fapt mai mult decât cei care nu sunt.

Poţi supravieţui influenţei distrugătoare de suflet a meritocraţiei numai dacă ai propriul sistem moral în competiţie cu al meritocraţiei,

unul care să existe în tine concomitent cu acesta. Dar dacă nu ai un sistem de valori în opoziţie cu ea, meritocraţia te înghite cu totul, îţi pierzi simţul autorităţii asupra propriei vieţi, căci treptele scării profesionale îţi determină programul şi cursul vieţii. Meritocratia îti oferă titluri de care să te ataşezi – unitatea de învăţământ prestigioasă, funcţia care sună bine –, care sunt bune indicatoare de statut şi par să înlocuiască nevoia presantă de a afla cine eşti. Munca, scrie poetul David Whyte, „este un loc în care e probabil mai uşor să te pierzi decât să te regăseşti”[1].

Jurnalista Lisa Miller descrie o „coliziune a ambiţiilor” pe care a văzut-o la cei din jur, majoritatea tinere din segmentul profesional. Sunt vânătoare de oportunităţi, scrie ea, cele care fac liste, femeile în ascensiune care citesc avid *Lean În,* cartea lui Sheryl Sandberg, cele care au amânat căsătoria şi naşterea copiilor pentru că sunt hotărâte să facă lucruri măreţe şi să conducă firme i > măreţe.

La o anumită vârstă însă, scrie Miller, ele sunt „pierdute, ca un copil care scapă din mână un balon cu heliu. Copleşite de durere, devin derutate”. Aşa cum i-a spus una dintre aceste femei lui Miller: „Nu mai am nicio perspectivă.” Sau, cum declară altă femeie, „nimic nu mai e solid”. încep să aibă fantezii despre cum îşi dau demisia şi se mută înapoi în Michigan, sau despre cum ar face un copil

doar ca scuză pentru a ieşi din cursă. „Vorbesc în şoaptă despre un scop, despre satisfacţia concretă pe care o poţi găsi în a coace o pâine sau în a-ţi privi grădina înflorind.” Dar stau pe loc, muncind cu sârguinţă, „aşteptând ca ceva – orice – să le trezească din nou la viaţă, să le convingă că propriile dorinţe nu le-au abandonat pentru totdeauna”.

Miller descrie asta ca fiind o problemă a femeilor, care a luat naştere din atitudinea greşită a societăţii fată de J D J >7 femei şi locul de muncă. Dar eu observ şi multi bărbaţi t t j > care au senzaţia că-şi trăiesc vieţile nesatisfacător. Cu secole în urmă, exista un cuvânt comun pentru acest sentiment: *acedia.*

Acest cuvânt este folosit mult mai rar astăzi, ceea ce e ciudat, din moment ce starea pe care o descrie este atât de comună. Acedia e potolirea pasiunii. E atunci când nu-ţi mai pasă. E atunci când ajungi să trăieşti o viaţă care nu-ţi suscită pasiuni puternice şi astfel se instaurează o stare de lentoare a sufletului, ca un cuptor reglat pe călduţ. Cel care trăieşte în acedie poate are o slujbă şi familie, dar nu e cu adevărat legat de viaţa sa. Inima lui e într-un loc, dar viaţa e în altul.

Dorinţa te face să aderi. Te împinge să te apropii – de o persoană, de o slujbă, de un oraş pe care-l iubeşti. Dar lipsa dorinţei te face să fii detaşat şi, în timp, instaurează în

tine o atitudine de evitare emoţională, o nonşalanţă falsă. Pe scurt, meritocraţia te împinge să aluneci într-o viaţă pe care societatea o iubeşte, dar tu nu. E imposibil să te simţi întreg.

Cineva care încearcă să trateze viaţa ca pe o extensie a anilor de şcoală ajunge adesea ceea ce scriitorul danez Matias Dalsgaard numeşte „un tip perfecţionist, dar nesigur”: „O astfel de persoană probabil că nu are o fundaţie stabilă sau solidă pe care să construiască şi, cu toate acestea, încearcă să-şi croiască o ieşire din problema cu care se confruntă. E o situaţie imposibilă. Nu poţi compensa o fundaţie făcută din nisipuri mişcătoare adăugând încă un etaj. Dar această persoană nu ţine cont de asta şi speră că problema de jos, de la fundaţie, nu va fi descoperită dacă construcţia de deasupra continuă să se extindă.”

Problema cu pragmatismul, aşa cum se spune adesea, e că nu funcţionează. Perfecţionistul nesigur nu-şi doreşte cu adevărat ceva şi, astfel, nu e niciodată pe deplin satisfăcut. Creierul lui munceşte şi statutul social e tot mai ridicat, dar inima şi sufletul nu sunt niciodată pe deplin angrenate.

Când nu ai altceva decât identitatea şi funcţia pe care să te bazezi, ajungi să te compari constant cu ceilalţi. Cei care trăiesc aşa îsi imaginează că există alţii care se bucură de succes în carieră şi de fericire personală. Ratatul din facultate care nu facea altceva

decât să se uite la televizor este acum un mare producător de film; băiatul tăcut din programul de training e acum miliardar, manager de fonduri speculative. Ce câştigi dacă-ţi vinzi sufletul, din moment ce şi alţii le vând pe ale lor şi obţin mai mult în schimb?

Note:

j_ David Whyte, *The Three Marriages,* Riverhead, New York, 2009, p. 25.

Valea

Călătoria lui Lev Tolstoi pe primul munte a fost una dintre cele mai de succes din istoria omenirii. Tânăr fiind, s-a înrolat în armată şi a dus o viaţă palpitantă. A avut parte de aventuri, relaţii amoroase, a provocat dueluri. Apoi a încercat să-şi facă un renume ca mare intelectual. A format un grup împreună cu câţiva camarazi şi, împreună, au lansat reviste radicale, au scris eseuri, au încercat să răspândească ideile Iluminismului. A devenit romancier şi a avut succes dincolo de cele mai fabuloase aşteptări. Rezultatele au fost *Război şi pace*[y] *Anna Karenina* şi multe altele.

Nici din punct de vedere moral nu a rămas mai prejos. Tolstoi renunţa mereu la diferite lucruri pentru a se desăvârşi ca individ: la tutun, la vânătoare, alcool sau carne. Şi-a compus reguli pentru sine, pentru a reuşi să iubească oamenii mai mult, să îi trateze pe toţi egal şi aşa mai departe.

Crezul lui în acei ani, aşa cum îşi aminteşte mai târziu, era perfecţionarea de sine:

> Mă străduiam să mă desăvârşesc intelectual – învăţam orice puteam şi spre orice ma îmboldea

viaţa; mă străduiam să-mi desăvârşesc voinţa, alcătuindu-mi reguli pe care mă sileam să le respect; mă desăvârşeam fiziceşte prin tot soiul de exerciţii care să-mi stimuleze forţa şi agilitatea şi prin diferite privaţiuni care să-mi dezvolte rezistenţa şi răbdarea. Şi pe toate acestea eu le consideram a fi desăvârşire. Se înţelege, temelia a tot şi toate era desăvârşirea morală, dar ea a fost curând înlocuită prin desăvârşirea în general, cu alte cuvinte, prin dorinţa de a fi mai bun nu faţă de mine sau faţă de Dumnezeu, ci prin dorinţa de a fi mai bun faţă de ceilalţi oameni.- [1]

[5]

Dar apoi viaţa şi-a aţintit săgeţile asupra sa. Nicolai, fratele lui, a murit la vârsta de treizeci şi şapte de ani. Era un om bun, serios, care nu a înţeles niciodată de ce a trăit sau de ce a murit. Niciuna dintre teoriile născocite de Tolstoi n-a putut să explice moartea fratelui său.

Apoi Tolstoi a avut parte de o experienţă care l-a convins că există un bine mult superior propriului prestigiu şi propriei perfecţionări. Era vorba despre adevărul absolut, ceva ce nu este construit de raţiunea umană, ci pur şi simplu există. Aflându-se la Paris, Tolstoi a fost martorul unei execuţii.

> Când am văzut acel cap despărţit de trup şi cum, separat, a fost trântit într-o ladă, am înţeles – nu cu mintea, ci cu întreaga mea fiinţă – că nici un soi de teorii privind raţionalitatea existenţei şi a progresului nu pot justifica o asemenea faptă şi că, chiar dacă toţi oamenii din lume, încă de la facerea

> lumii, considerau, potrivit mai ştiu eu căror teorii, că acest lucru e necesar – eu ştiu că aşa ceva nu trebuie făcut, că, judecând pe baza celor petrecute, bun şi necesar nu e ceea ce spun şi fac oamenii şi nici progresul, ci sunt eu cu inima mea.-

Până la acel moment, Tolstoi îşi pariase întreaga viaţă pe proiectul iluminist – pe raţiune, progres, intelectualitate, aprobare publică şi progres. Iar acum îşi pierduse încrederea în acest proiect. Care mai era rostul vieţii?

> Viaţa mea se oprise în loc. Puteam sa respir, sa mănânc, să beau, să dorm şi nu puteam să nu respir, să nu mănânc, să nu beau, să nu dorm; dar viaţă nu era, pentru ca nu existau acele dorinţe a căror satisfacere aş fi putut s-o consider ca fiind raţionala. Dacă doream ceva anume, ştiam dinainte ca, indiferent dacă-mi satisfac sau nu dorinţa, din acest lucru nu va ieşi nimic.-

Viaţa a început să i se pară absurdă şi fără sens. Ca să nu fie tentat să se sinucidă, a ascuns toate sforile din cameră. S-a ţinut departe de puştile sale de vânătoare, ca să nu se împuşte. A început să-şi perceapă fosta viaţă intelectuală, de scriitor, ca pe o formă de nebunie. Cui îi păsa dacă primea o recenzie bună într-o revistă sau alta? Acum părea că el şi amicii săi scriseseră nu ca să facă lumea un loc mai bun, ci pentru propria faimă şi avere. Tolstoi se săturase de viaţă şi nu-i mai găsea rostul. Se afla în vale.

Dacă Tolstoi se poate simţi pierdut, atunci oricine poate păţi la fel. Până la urmă, noi, ceilalţi, putem fi chinuiri de ideea că n-am realizat în viată atât de mult

pe cât am fi putut. Dar Tolstoi era unul dintre cei mai mari scriitori care trăiseră vreodată şi ştia asta. Oricine poate ajunge în vale, indiferent de avere, faimă şi realizări.

Noi, ceilalţi

Există oameni care trec prin viaţă fără să ajungă vreodată în vale şi sunt cu atât mai puternici. Dar majoritatea dintre noi am trecut printr-o perioadă de suferinţă, o perioadă în care a trebuit să ne punem întrebări fundamentale.

Suferinţa vine sub multe forme. Unii oameni se tin

ocupaţi la muncă, dar îşi dau seama că şi-au pierdut şirul propriei vieţi. Unii suferă o decepţie în dragoste. Unii pierd o persoană dragă, ceea ce îi face să simtă că orizontul unui viitor luminos e pentru totdeauna dispărut. Alţii sunt doborâţi de un atac de cord, de cancer sau de un atac cerebral. Alţii trec printr-un eşec sau un scandal; îşi construiseră identitatea pe o performanţă externă care acum a dispărut.

Pentru unii oameni, această experienţă nu-i o criză dramatică. E doar o *malaise* care se insinuează treptat, o scădere treptată a entuziasmului pentru ceea ce fac. James

Hollis, analist jungian, a avut un pacient care i-a explicat astfel senzaţia: „Mereu am căutat să câştig, oricare ar fi fost jocul, şi abia acum îmi dau seama cât de mult am fost eu însumi jucat.” Omul se luptă cu toate forţele pentru a atinge succesul, pentru a fi mai bun decât toţi ceilalţi şi apoi, într-o bună zi, simte brusc că totul este gol şi fără sens. „Incapabil să preţuiesc, incapabil să mă bucur”, spune unul dintre personajele lui Tolstoi.

într-un eseu pentru site-ul Oprah.com, scriitoarea Ada Calhoun a detaliat cum multe femei, chiar şi de treizeci sau patruzeci de ani, se simt în derivă, ca şi cum vieţile lor nu se desfăşoară cum trebuie. Una dintre prietenele ei, în vârstă de patruzeci şi unu de ani, i-a spus: „Câteodată, am momente de claritate, de obicei în timpul conferinţelor telefonice lungi. O voce din mintea mea începe brusc să strige: «Ce faci? Ce se întâmplă acum nu are sens şi e plictisitor! De ce eşti aici, în loc să faci ceva ce îţi place?»„

în cartea *Excellent Sheep,* William Deresiewicz descrie lupta cu disperarea resimţită încă de la o vârstă fragedă. A crescut într-o familie de ingineri şi cercetători şi a presupus că asta îşi doreşte şi el să facă în viaţă. înainte de-a participa la măcar un curs academic, înainte să-şi permită să trăiască măcar o clipă de incertitudine, a decis să se specializeze în biologie şi psihologie. Fără să fi păşit măcar o dată în

campus, îşi alesese deja trei sferturi dintre cursurile pe care avea să le urmeze. Până când şi-a dat seama că ar fi trebuit de fapt să se specializeze pe engleză, era deja prea târziu, aşa că a absolvit cu o diplomă în două domenii în care nu avea de gând să-şi continue cariera.

Fără un scop clar în viaţă, s-a ancorat într-un loc care-i permitea să-şi ţină opţiunile deschise. S-a înscris la facultatea de drept şi, când i-a devenit clar că subiectul nu-l interesa deloc, s-a înscris la jurnalism, pentru care nu avea, de asemenea, niciun interes, apoi s-a angajat la o organizaţie nonprofit: „Şi aşa m-am trezit, la câţiva ani după terminarea facultăţii, înfuriat că îmi ratasem şansa la educaţie, lucrând la un job care nu însemna nimic pentru mine, cu cariera practic aruncată peste bord, cu încrederea în mine distrusă şi fără vreo idee despre ce ar trebui să fac mai departe.

În mod normal, oamenii trec printr-un proces binecunoscut înainte să conştientizeze cât de profundă e problema lor. Mai întâi, neagă că ar fi ceva în neregulă cu vieţile lor. Apoi îşi intensifică eforturile de a urma planul cel vechi, evident în curs de ratare. După care încearcă să se distreze cu ceva nou şi palpitant: au o aventură extraconjugală, încep să bea mai mult sau să ia droguri. Numai când toate astea eşuează înţeleg că e timpul să schimbe modul în care se raportează la viaţă.

Criza teleologicâ

Asta e de fapt o criză teleologică, definită prin faptul că oamenii care o traversează nu ştiu care e scopul lor. Când li se întâmpl ă, devin fragili. Nietzsche spune că cel care are un „de ce” pentru care să trăiască poate să îndure orice „cum”. Dacă ştii care este scopul tău, poţi să te lupţi cu orice obstacole. Dar când nu ştii care e scopul tău, orice obstacol poate să ducă la un colaps total. Aşa cum spune Seamus Heaney: „Nu eşti nici aici, nici acolo,/O grabă prin care alunecă cele ştiute şi cele străine.”

Din experienţa mea, o criză teleologică vine sub două forme – ambulantă şi tranchilizantă. în starea ambulantă, cel care suferă continuă să se târască. A fost atins de vreo lovitură sau suferă de o stare profundă de *ennui.* dar nu ştie ce vrea sau cum ar trebui să-şi

▪ J 2

schimbe viaţa, deci continuă să facă ce facea până atunci – acelaşi job, acelaşi spaţiu, aceeaşi viaţă. Trăieşte conştient de faptul că se plafonează. Un prieten pe nume Casey Gerald mi-a povestit despre un interviu pe care l-a avut pentru o slujbă. La final, a inversat rolurile şi a întrebat-o pe intervievatoare: „Ce ai face dacă nu ţi- ar fi frică?” Femeia a început atunci să plângă. Dacă nu i-ar fi fost frică, n-ar fi lucrat la departamentul de resurse umane pentru acea companie. Aşa arată o criză teleologică

ambulantă.

Al doilea tip de criză teleologică este cea tranchilizantă, în această versiune, prezenţa celui care suferă e pur şi simplu diminuată; se târăşte până la pat şi se uită pe Netflix. încrederea în sine îi este distrusă. E paralizat de prea multă concentrare asupra sinelui. Are o credinţă stranie şi nejustificată că e prea târziu, că viaţa a trecut deja pe lângă el. Realizările altor oameni încep să îi aducă o suferinţă reală, în timp ce distanţa dintre (aparenta) ascensiune vertiginoasă a celorlalţi şi paralizarea lui jalnică începe să pară uriaşă, fără speranţă.

David Foster Wallace a observat asta la multi dintre j prietenii săi: „Ceva care nu are foarte mare legătură cu circumstanţele fizice, economia sau alte lucruri despre care se vorbeşte la ştiri. E mai degrabă o tristete viscerală. Văd asta la mine şi la mulţi dintre prietenii mei. Se manifestă ca un soi de sentiment al rătăcirii. Dincolo de manifestările psihologice, Wallace a observat că fundamentul acestui sentiment e pierderea unei direcţii morale. „Asta e o generaţie care a primit o moştenire absolut goală în ceea ce priveşte valorile morale semnificative.”

Şi e greu să-ti dai seama cât de multi suferă o astfel de
criză, fiindcă oamenii au devenit foarte pricepuţi s-o ascundă. Asa cum subliniază tânăra scriitoare Veronica Rae Saron:

„Conversaţie după conversaţie, a devenit

din ce în ce mai clar: cei care se află printre noi, cu conturi de Instagram strălucitoare, profiluri perfecte pe Linkedln şi o aparenţă încrezătoare (ca subsemnata) sunt probabil cei care se simt cei mai confuzi, anxioşi şi blocaţi atunci când vine vorba despre viitor. Senzaţia de blocaj a milenialilor[2] de douăzeci şi ceva de ani se resimte peste tot şi există o corelaţie directă între cei care trec prin această criză şi cei care par extrem de încrezători.”- în cele din urmă, de marile întrebări nu poţi scăpa. Care e cea mai bună viaţă pentru mine? în ce cred? Cărui loc aparţin?

Valea sociala

Indivizii pot să se prăbuşească în vale şi la fel se poate întâmpla cu societăţi întregi. La începutul anilor ’60, cultura americană a început să îmbrăţişeze o cale hiperindividualistă pentru a încerca să rezolve problemele momentului. Dar, câteva decenii mai târziu, aceeaşi cultură dusă la extrem a început să producă crize proprii.

Marea poveste a emancipării individului ne-a lăsat cu ceea ce unii numesc „marea dezagregare”. Oamenii de dinainte, care aveau tendinţa să se adune în comunităţi strânse, cu norme sociale clare, care câteodată deveneau sufocante, au fost apoi

dezrădăcinaţi şi lăsaţi liberi. Dacă înainte oamenii activau în instituţii ierarhice, acum nu mai pot să gândească deloc în mod instituţional – nu ştiu cum să trăiască în cadrul unei instituţii, cum s-o administreze sau cum s-o reformeze –, iar astfel calitatea organizaţiilor noastre sociale, care dirijează viaţa comună, a decăzut.

Mai mult decât orice, hiperindividualismul a dus la o societate în care oamenii trăiesc din ce în ce mai departe unul de celălalt – social, emoţional, chiar şi fizic. Filosoful englez Simon May a spus că iubirea e „înrădăcinare ontologică”. Iubirea ne dă sentimentul că ne statornicim undeva. Mulţi oameni, chiar familii, nu simt asta. Multi dintre cei aflati în relaţii romantice nu simt asta. înainte, oamenii se plângeau că tinerii adulţi fac sex fără sentimentul iubirii; acum, din ce în ce mai des, nu mai fac sex deloc. O emancipare care durează de jumătate de secol a făcut ca individualismul, raiul pentru bunicii noştri, să fie iadul pentru noi. A produs patru crize sociale interconectate.

1. Criza singurâtâţii

Treizeci şi cinci la sută dintre americanii de peste douăzeci şi cinci de ani suferă de singurătate cronică. Numai 8% dintre americani raportează să fi avut conversaţii semnificative cu vecinii lor în ultimul an. în ?

1950, mai puţin de 10% dintre locuinţe erau ocupate de o singură persoană; acum, numărul se ridică aproape la 30%. Majoritatea copiilor născuţi de mame mai tinere de treizeci şi cinci de ani vor creste în familii monoparentale. Iată simptomele unei tendinţe generale de lipsă a unor ataşamente. Grupul politic cu cea mai rapidă creştere este „neafiliat”. Religia cu cea mai rapidă creştere e „neafiliată”. Cercetătorii din Marea Britanie au cerut pastorilor să descrie cea mai comună problemă cu care se confruntă enoriaşii lor. Şaptezeci şi şapte la sută au indicat singurătatea şi sănătatea mintală.[2] Vivek Murthy, fost chirurg, a scris în *Harvard Business Review.*

„De-a lungul anilor în care m-am îngrijit de pacienţi, cea mai comună patologie pe care am întâlnit-o nu era boala de inimă sau diabetul; era singurătatea/'

Amprenta psihologică, socială şi morală cauzată de această lipsă de ataşamente este cumplită.

Faţă de 1999, procentul de sinucidere din Statele Unite a crescut cu 30%. Epidemia i-a lovit puternic pe cei tineri. între 2006 şi 2016, procentele de sinucidere pentru cei între zece şi şaptesprezece ani au crescut cu 70%. Aproximativ patruzeci şi cinci de mii de americani se sinucid în fiecare an, iar principala cauză e singurătatea. în plus,

opioidele ucid anual şaptezeci şi două de mii de americani. Dependenţa de opioide e doar o sinucidere cu încetinitorul. în 2018, Centers for Disease Control and Prevention (CDC) a anunţat că speranţa de viaţă medie din America a scăzut pentru al treilea an consecutiv. E o tendinţă absolut şocantă. în societăţi prospere, în coeziune, e de aşteptat ca speranţa de viaţă să crească. Ultima oară când speranţa de viaţă a americanilor a suferit o astfel de contracţie a fost între 1915 şi 1918, când ţara se afla în război şi o pandemie de gripă a ucis şase sute şaptezeci şi cinci de mii de americani. Motivul pentru care vieţile americanilor sunt astăzi mai scurte este creşterea incidenţei aşa- j) î numitelor morţi din cauza disperării – sinucideri, supradozaj, ciroze şi aşa mai departe. Iar acestea, la rândul lor, sunt cauzate de izolarea socială în care ne aflăm.

2. Lipsa de încredere

A doua criză e una a alienării. Marele sociolog Robert Nisbet defineşte alienarea drept „starea mintală în care o ordine socială pare izolată, de neînţeles sau falsă”—. La ora actuală, în SUA, asta e, în mare, starea generală a lucrurilor. Oamenii din generaţiile anterioare plecau de obicei de la premisa că sacrificiul de sine e justificat, fiindcă, atâta timp cât tu serveşti o organizaţie, acea organizaţie te va servi la rândul ei pe tine. Dar, aşa cum au arătat sondajele lui Daniel

Yankelovich încă de acum zeci de ani, a dispărut credinţa în acel pact prin care, dacă oferi, vei primi. Acum, se pleacă de la premisa că, dacă oferi, ti se va lua. Dacă faci un sacrificiu, ceilalţi vor profita. Reciprocitatea a dispărut şi oamenii se simt alienaţi de vecinii lor şi dezgustaţi de instituţiile vieţii publice.

în anii ’40 şi ’50, când etosul era încă „Suntem băgaţi în povestea asta împreună”, aproximativ 75% dintre americani se declarau încrezători în faptul că guvernul adoptă, în mare, deciziile corecte. în prezent, mai puţin de 25% cred asta. în acea epocă, conform unui sondaj realizat de General Social Survey, aproximativ 60% dintre americani spuneau că vecinii lor sunt demni de încredere; acum doar 32% sunt de această părere şi, dintre mileniali, numai 18%. Fiecare categorie de vârstă din SUA e mai puţin încrezătoare decât precedenta şi, aşa cum demonstrează şi Robert Putnam, cercetător la Harvard, e pe bună dreptate: oamenii sunt mai puţin demni de încredere. Calitatea relaţiilor noastre e mai proastă. Neîncrederea naşte neîncredere. Când oamenii se simt neîncrezători în ceilalţi, trag concluzia că singura persoană pe care se pot baza sunt ei înşişi. *„Ce* solitudine e mai însinguratăă decât neîncrederea?”—, scria George Eliot în *Middlemarch.*

3. Criza sensului

A treia criză este una a sensului. E uimitor că în epoca noastră, în ciuda tuturor lucrurilor pe care le-am învăţat despre creierul uman, problemele mintale, inclusiv depresia, se află în creştere şi nu în scădere. Iar lucrurile par să se deterioreze rapid. în 2012, 5,9% dintre tineri raportau că au suferit o depresie severă. Până în 2015, cifra a crescut la 8,2%.

Asta se întâmplă, în parte, din cauza smartphone-urilor, dar şi din pricină că mulţi oameni au pierdut sentimentul unui sens în viată. Atunci când elimini o ordine morală comună şi le spui tuturor să-şi găsească propria definiţie asupra misterului vieţii, majoritatea răspunsurilor vor fi goale. Oamenii nu vor găsi o poveste convingătoare care să explice sensul vieţii în acele momente când traiul devine apăsător. în documentarea pentru cartea sa *The Path to Purpose,* William Damon a descoperit că numai 20% dintre tinerii adulţi au o idee bine definită despre sensul • • • 12
vieţii—.
>

Multi oameni şi-au pierdut credinţa în marile cauze şi instituţii pe care vechile generaţii se bazau pentru a da vieţii sens şi înţeles. Şi-au pierdut credinţa în credinţă. Din anii ’60 şi până acum, mersul la biserică aproape sa înjumătăţit.[11] Oamenii şi-au pierdut credinţa şi în propria ţară. Conform organizaţiei Gallup,

în anul

2003, 70% dintre americani declarau că sunt „extrem de mândri” că sunt americani. în 2016, numai 52% declarau asta şi doar 34% dintre mileniali erau de acord cu această afirmaţie. Iar asta era înainte ca Donald Trump să fie ales. Toate aceste procente sugerează faptul că oamenii nu simt că fac parte dintr-o poveste mai amplă, în care să poată crede şi căreia să-şi poată dedica vieţile.

>

„Omul are groază de singurătate”, scria Balzac. „Şi, dintre toate singurătăţile, singurătatea morală e aceea ce-l înspăimântă mai mult.”—

4.Tribalism

Crizele descrise mai sus au dat naştere unei a patra, care nu mai este în sine o fatetă a individualismului extrem, ci o reacţie la acesta. Psihologii spun că cel mai greu de vindecat la un pacient e încercarea lui de-a se autovindeca. Oamenii care au fost lăsaţi expuşi şi singuri de către individualismul radical fac ce le spun genele şi istoria antică a speciei noastre să facă: se întorc la trib. Dus prea departe, individualismul duce la tribalism.

Hannah Arendt a observat acest fenomen în urmă cu zeci de ani. Analizând vieţile celor

deveniri fanatici

> >

politici, a descoperit două lucruri: singurătate şi goliciune spirituală. „Singurătatea, terenul obişnuit al terorii”^, a numit-o ea în *Originile totalitarismului.*

Adevărata singurătate, scrie Nabeelah Jaffer, nu este numai solitudine; e un soi de goliciune spirituală, atunci când individul pierde speranţa că va putea găsi vreodată în el răspunsurile, e „pierderea propriului sine”. Este un sentiment de „dezrădăcinare şi inutilitate”. Jaffer susţine că mulţi militanţi se alătură Statului Islamic pentru că nu au găsit alt loc unde să se simtă primiţi, să simtă că aparţin, iar Statul Islamic tocmai asta le oferă. Le dă şansa de a deveni martiri, eroi.

Oamenii care trec printr-o spaimă existenţială intră în starea de criză: „Sunt în pericol! Sunt ameninţat. Trebuie să lovesc şi eu!” Răspunsul evoluţionist e de autoprotecţie, astfel că ei se lasă conduşi de instincte străvechi pentru a reacţiona la ameninţări: noi împotriva lor. Tribaliştii caută să închidă lucrurile în categorii simple – unii oameni sunt buni, iar alţii sunt răi. Caută certitudini pentru a se ascunde de sentimentul de nesiguranţă care îi cuprinde. Caută războiul – politic sau propriu-zis – ca mijloc de a oferi un sens vieţii. Se reîntorc la trib.

Tribalismul pare o cale de a reinstaura legăturile într-o comunitate. Şi cu siguranţă

reuşeşte să aducă oamenii .1 O > 5 î împreună. Dar tribalismul e de fapt geamănul întunecat al comunităţii, deoarece comunitatea formează legături bazate pe afecţiune comună.

Tribalismul, în sensul în care folosesc termenul aici, formează legături bazate pe ură comună. Comunitatea e fundamentată pe umanitatea comună; tribalismul este bazat pe un inamic comun. Tribalismul ridică mereu bariere şi creează distincţii de tip prieten—duşman. Mentalitatea tribală e una războinică, bazată pe deficienţă: viaţa este o luptă pentru resurse insuficiente şi suntem mereu noi împotriva celorlalţi, mereu în competiţie. Scopul scuză mijloacele. Politica înseamnă război. Ideile înseamnă confruntare. Ucizi sau eşti ucis. Privim lumea prin prisma neîncrederii. Tribalismul este o comunitate pentru narcisişti singuratici.

în zilele noastre, partizanatul nu înseamnă să-ţi alegi un partid care duce o politică mai bună. E un conflict între cei salvaţi şi cei condamnaţi. Adesea, oamenii folosesc identitatea partizană pentru a umple golul apărut atunci când celelalte ataşamente dispar – ataşamentele etnice, de vecinătate, religioase, de comunitate şi familiale.

Acest lucru cere de la politică mai mult decât poate ea să ofere. Odată ce politica devine identitatea ta etnică sau culturală, devine imposibil să faci un compromis, căci

compromisul înseamnă dezonoare. Odată ce politica devine identitatea ta, atunci orice rundă electorală e o luptă pentru supravieţuire existenţială şi totul este permis. Tribalismul ameninţă să-şi aproprieze individul detaşat şi să-l transforme într-un monstru.

Suferinţa

Fie că vorbim despre o vale în care se prăbuşesc individul, societatea sau amândoi, e vorba despre multă suferinţă. Treci printr-o perioadă de durere, o perioadă în care te simţi desprins. Pot să fie vremuri de chin zdrobitor, însă e posibil ca aceasta să devină una dintre cele mai preţioase perioade ale vieţii tale.

John Keats spunea că trăim într-o vilă cu mai multe apartamente. Atunci când suntem pe primul munte, trăim în ceea ce Keats numea „o cameră a necugetării”.

Aceasta este camera din care pornim; absorbim pur şi simplu valorile şi modul de viaţă care se întâmplă să se regăsească în jurul nostru.

Vrei să stai în această cameră. E confortabilă şi toată lumea îţi face semne aprobatoare. în *The Age ofAnxiety,* W.H. Auden a scris:

Preferăm să fim distruşi decât schimbaţi

Mai degrabă ne-am lăsa ucişi de groază

Decât să trecem de răscrucea momentului

Şi să lăsăm iluziile să moară.

Perioadele de suferinţă sunt un sut în fund. Sunt goarne care ne trezesc din starea de complezenţă şi ne avertizează că ne îndreptăm spre o viaţă greşită.

Nu există nimic intrinsec nobil legat de suferinţă. Câteodată, durerea e doar durere şi trebuie să trecem prin ea pentru a o depăşi. în viaţă vom avea multe neplăceri şi e o greşeală să încercăm să alungăm aceste momente transformându-le în ceva sentimental, spunându-ne că trecem prin ele în numele unui bine mai mare. Dar, câteodată, atunci când suferinţa e legată j o de o perspectivă mai largă, a schimbării şi a ispăşirii, poate să ducă la înţelepciune. Este un fel de înţelepciune pe care n-o poţi învăţa din cărţi; trebuie so descoperi de unul singur, prin experienţe. Uneori, felul în care reacţionezi la suferinţă îţi permite să guşti pentru prima dată sentimentul nobleţei.

Teologul Paul Tillich a scris că suferinţa răstălmăceşte tiparele uzuale ale vieţii, amintindu-ţi că nu eşti cine credeai că eşti. Suferinţa poate să zdrobească podeaua a ceea ce credeai că e subsolul sufletului tău, dezvăluind altă cavitate, apoi tot suferinţa sparge şi următoarea podea, dând la iveală încă o încăpere.

Din suferinţă învăţăm recunoştinţa. în mod normal, J

luăm iubirea şi prietenia ca pe ceva de la sine înţeles. Dar în perioadele de suferinţă ne îndreptăm către ceilalţi şi apreciem darurile pe care le primim de la cei care ne iubesc. Suferinţa te face solidar cu alţii care suferă. Devii mai empatic, fie că suferinţa lor este asemănătoare sau nu cu a ta. în acest mod, suferinţa îmbunează inima.

Suferinţa cere un răspuns. Niciunul dintre noi nu poate evita suferinţa, dar cu toţii alegem cum să reacţionăm la ea. Şi, în mod interesant, puţini reacţionează la suferinţă căutând plăcerea. Nimeni nu declară: „Mi-am pierdut copilul, cred că ar trebui să mă duc la o petrecere.” Oamenii spun: „Mi-am pierdut copilul, deci sunt pregătit să-i ajut pe alţii care au suferit o astfel de pierdere.” Oamenii îşi dau seama că mâncarea nehrănitoare nu va satisface foamea profundă şi nu va umple goliciunea adâncă pe care o scoate la suprafaţă suferinţa. Numai mâncarea spirituală poate face acest lucru. Mulţi oameni reacţionează la durere practicând generozitatea.

în sfârşit, suferinţa spulberă iluzia autosuficienţei, o iluzie care trebuie distrusă înainte ca orice viată

interdependentă să poată începe. Perioadele de suferinţă expun falsitatea şi vanitatea pe care o au mare parte dintre ambiţiile noastre şi pun în lumină realitatea mult mai vastă a

vieţii şi a mortii, a

sentimentului de grijă faţă de ceilalţi şi a grijii celorlalţi faţă de noi. Durerea ne ajută să vedem adevărata dimensiune a dorinţelor egoiste. înainte, păreau gigantice, căci dominau întreaga imagine. După perioada de suferinţă, vedem că aceste dorinţe ale egoului sunt de fapt mărunte şi cu siguranţă nu merită să ne concentrăm întreaga viaţă în jurul lor. Urcuşul afară din vale nu seamănă deloc cu recuperarea după o boală. Multi oameni nu ies vindecaţi, ci schimbaţi. Poetul Ted Hughes a observat că momentele cele mai demne de amintit sunt cele prin care am trecut cu cea mai mare greutate, căci, atunci când suntem la pământ, toate carapacele noastre protectoare sunt date la o parte, reuşind astfel să atingem modestia, iar problema cu care ne luptăm ne apare în sfârşit în toată claritatea ei şi recepţionăm limpede apelul la datorie.

Note:

1 Lev Tolstoi, *Spovedanie,* traducere de Janina lanoşi, EuroPress Grup, Bucureşti, 2012, p. 29. (TV. *trad.)*

2 Lev Tolstoi, „A Confession", în *Pilgrim Souls,* ed. Amy Mandelker şi Elizabeth Powers, Touchstone, New York, 1999, p. 51. Vezi şi ediţia în română: Lev Tolstoi, *Spovedanie,* traducere de Janina lanoşi, EuroPress Grup, 2012, p. 29.

2 Lev Tolstoi, „A Confession", în *Pilgrim Souls,* ed. Amy Mandelker şi Elizabeth Powers, Touchstone, New York, 1999, p. 51. Vezi şi ediţia în română: Lev Tolstoi, *Spovedanie,* traducere de Janina lanoşi, EuroPress Grup, 2012, p. 37. (V. *trad.)*

4 Lev Tolstoi, „A Confession", în *Pilgrim Souls,* ed. Amy Mandelker şi Elizabeth Powers, Touchstone,

New York, 1999, p. 51. Vezi şi ediţia în română: Lev Tolstoi, *Spovedanie,* traducere de Janina lanoşi, EuroPress Grup, 2012, p. 41. (V. *tradl)*
5 William Deresiewicz, *Excellent Sheep,* Free Press, New York, 2014, p. 110.
6 David Foster Wallace, *apud* Hubert Dreyfus şi Sean Dorrance Kelly, *All Things Shining,* Free Press, New York, 2011, p. 24.

z Generaţia celor născuţi între 1981 şi 1996, cunoscută şi drept generaţia Y. (TV. *red.)*
8 Veronica Rae Saron, „Your Unshakable Stuck-ness aş a 20- something Millennial", *Medium,* 20 decembrie 2016, medium.com/@vronsaron/your-unshakable-stuck-ness-aş-a-20- something-millennial-d75 80383e1bO.
2 Rosalyn F.T. Murphy, „The Fellowship of The King", *Comment,* 12 iunie 2018, cardus.ca/comment/article/the-fellowship-of-the-king.
10 Robert Nisbet, *The Quest for Community,* ICS Press, San Francisco, 1990, p. xxiii.
11 George Eliot, *Middlemarch,* vol. II, traducere de Eugen B, Marian, Allfa, Bucureşti, 2010, p. 22. (AC *trad.)*
12 William Damon, *The Path to Purpose,* Free Press, New York, 2008, p. 60.
13 Charles Heckscher, *Trust în a Complex World,* Oxford University Press, Oxford, 2015, p. 50.
14 Balzac, *Iluzii pierdute,* traducere de Dinu Albulescu, vol. Ill, Minerva, Bucureşti, 1976, p. 125. (AC *red.)*
15 Hannah Arendt, *Originile totalitarismului,* traducere de Ion Dur şi Mircea Ivănescu, Humanitas, Bucureşti, 2014, p. 583. (AC *trad.)*

5
Sălbăticia

Reacţia normală la o perioadă de suferinţă e să încerci so depăşeşti. îngrijeşte-te de simptome. Bea câteva pahare. Ascultă melodii triste. Treci mai departe.

Lucrul corect de făcut atunci când te afli în momente de suferinţă este să stai drept. Să aştepţi. Să vezi ce ai de învătat de aici. Să înţelegi că suferinţa e o încercare, una care, gestionată corect şi cu ajutorul celorlalţi, va duce la evoluţie, şi nu la diminuare.

Valea e locul în care năpârlim de vechiul sine, pentru ca să poată lua naştere unul nou. Nu există scurtături. Există doar eternul proces în trei paşi pe care poeţii l-au descris din timpuri imemoriale: de la suferinţă la înţelepciune şi la datorie. Te lepezi de vechiul sine, te purifici în goliciunea momentului şi apoi renaşti. Din agonia văii, în purgatoriul sălbăticiei, către vederea panoramică de pe vârful muntelui.

Aşadar, cum începi această călătorie în trei părţi? Din fericire, oamenii se gândesc la asta de mii de ani şi ne- au oferit destule modele.

Moise, spre exemplu, a avut o idee incompletă cu privire la sensul vieţii sale. A crescut în

palatul faraonului (foarte frumos!), însă avea totuşi o conştiinţă morală. Ura opresiunea asupra evreilor şi a omorât un paznic egiptean care se purtase urât cu un sclav. Dar

această minirebeliune a lui Moise a ricoşat, căci fusese la întâmplare şi complezentă. A fost nevoit să părăsească Egiptul împovărat de eşec, chiar şi în ochii evreilor. Moise a plecat să fie singur. Şi-a dus turma de oi „departe în deşert”.

Conform tradiţiei rabinilor, se spune că, pe când Moise era în deşert, un mieluşel a fugit din turmă, iar el a pornit în căutarea lui. în mod normal, e uşor să prinzi un miel rătăcit. Nu sunt chiar cele mai rapide creaturi şi în general nu se avântă departe. Dar de această dată s-a întâmplat ceva ciudat. Mielul alerga ca o gazelă. Moise a încercat să-l urmărească până departe în deşert, dar nu putea ţine pasul. Mielul alerga în continuare, din ce în ce mai departe. într-un târziu, micuţul s-a oprit la un izvor pentru o gură de apă, iar Moise a reuşit să-l prindă.

Mielul, desigur, e Moise însuşi. Moise era ascuns şi neştiut chiar şi faţă de sine. Aşa cum spune proverbul sufit: „Eram o comoară ascunsă.” A trebuit să meargă adânc în pustiu şi apoi şi mai departe în nicăieri, pe urmele unui miel rătăcit, pentru a putea să ajungă, în cele din urmă, la sine.

Atunci când te simţi cel mai nesigur de ce ar

trebui să faci cu viaţa ta, cel mai inteligent lucru e să urmezi exemplul milioanelor de oameni de pe parcursul istoriei. Adună-te şi porneşte singur în sălbăticie. Câştigi o mulţime de lucruri numai prin faptul că te afli, fizic, în alt loc. Trebuie să-ţi guşti, să-ţi atingi şi să- ţi simţi drumul spre o nouă cale de a trăi. Este adesea foarte util să pleci din centrul lucrurilor înspre periferie. „Treci printr-o perioadă neobişnuită”, scrie Henri Nouwen[1].

> înţelegi că eşti chemat spre solitudine, rugăciune, tăinuire şi simplitate absolută. înţelegi că, în momentul de fată, trebuie să-ti limitezi mişcarea, să fii cumpătat cu telefoanele şi atent cum îţi compui scrisorile. [...] Gândul că poate va trebui să trăieşti departe de prieteni, muncă, ziare şi cărţile pe care le iubeşti nu mai are darul să te sperie. [...] Devine clar că ceva în tine piere, iar altceva se naşte. Trebuie să rămâi atent, calm şi să-ti asculţi intuiţia cea bună.

în sălbăticie, viaţa e lipsită de orice distrageri. E linişte. Topografia sa cere disciplină, simplitate şi atenţie absolută. Solitudinea în sălbăticie face ca toate comportamentele orientate spre mulţumirea celorlalţi, care au ajuns să fie întrepătrunse cu propria personalitate, să devină irelevante. „Ce se întâmplă atunci când un «copil talentat» se trezeşte în sălbăticie, unde nu mai există nicio dovadă a valorii sale?”-, se întreabă Belden Lane în *Backpacking with the Saints.* „Ce face

atunci când nu mai *poate* face nimic, când nu există niciun public care să-i aplaude performanţa, când este pus faţă în faţă cu o indiferenţă rece, tăcută, poate chiar ostilă? Lumea lui se destramă. într-un astfel de deşert, sufletul înfometat de aprobare externă piere. Cel aflat într-o goană compulsivă după realizări e redus la ceva mic, complet banal. Abia atunci poate să primească iubire."

Solitudinea în sălbăticie ne oferă o nouă perspectivă a timpului. Viaţa obişnuită se petrece în timpul obişnuit – cel care se măsoară în drumul până la serviciu şi în

durata spălatului vaselor. Dar sălbăticia măsoară timpul în eoni; nimic nu se schimbă rapid. Sălbăticia trăieşte într-un ritm pe care grecii îl numeau timpul *kairos,* care curge mai încet, dar e întotdeauna mai plin. Timpul sincron se petrece moment după moment, dar timpul *kairos e* calitativ, oportun sau nu, bogat sau liber, inspirat sau plat – ora bogată sau momentul gol. Aflat în sălbăticie de săptămâni bune, începi să funcţionezi în timpul *kairos.* Sufletul, care în sălbăticie se pune în armonie cu sine însuşi, trece şi el la timpul *kairos* – încet şi senin, dar masiv şi puternic, precum creşterea unui sequoia.

Drumul anevoios al vieţii în sălbăticie te pregăteşte pentru intimitatea cu propria persoană. Câteodată, acest lucru face ca durerea să iasă din nou la suprafaţă. Apar din

nou amintiri aprinse, chinuitoare, ale unor supărări şi eşecuri ale trecutului. Simţi din nou toate rănile lăsate de părinţi şi bunici. Revărsându-se din aceste răni, îţi apar în faţă toate greşelile pe care le-ai făcut de-a lungul vieţii – tendinţa să ai ieşiri nervoase, să manifeşti o teamă exagerată de abandon, să nu comunici şi să te retragi de la primele semne de stres.

„Durerea ta e profundă şi nu va dispărea”^, continuă Nouwen. „Este, de asemenea, a ta în mod unic, căci este legată de cele mai vechi trăiri ale vieţii tale.

Menirea ta e să aduci acea durere acasă. Atâta timp cât partea din tine care este rănită rămâne străină de şinele adult, durerea va continua să-ţi provoace suferinţă şi împreună cu tine îi va răni şi pe alţii.” Aşa cum se spune în popor, suferinţa care nu e transformată este transmisă mai departe.

Cum sâ dai ascultare vieţii

Atunci când oamenii sunt în sălbăticie, învaţă să-şi primească şi să-şi analizeze viaţa. „Dacă mi s-ar cere să rezum în câteva cuvinte esenţa a tot ce am încercat să
spun atât ca romancier, cât şi ca preot, ar fi ceva de genul: Ascultă-ţi viaţa”-, scrie Frederick Buechner. „încearcă s-o vezi ca pe misterul incomprehensibil care e. în toată plictiseala şi durerea ei, în egală măsură cu entuziasmul şi bucuria ei: atinge, gustă,

miroase-ţi calea către esenţa ascunsă şi sfântă a vieţii, căci în ultimă instanţă, toate momentele sunt momente fundamentale, iar viata însăsi este har.”

La rândul său, profesorul Parker Palmer repetă acelaşi mesaj: „Pe măsură ce întunericul a început să se coboare asupra mea, atunci când aveam douăzeci de ani, credeam că dezvoltasem un caz unic şi terminal de eşec în viaţă. Nu înţelegeam că tocmai începusem o călătorie care urma să culmineze cu aderarea mea la rasa umana.

Pentru Palmer, miezul acestei experienţe a fost să asculte. „încercarea de a trăi viaţa altcuiva sau de a trăi după o normă abstractă va eşua fără dubiu – şi pe lângă asta, vor apărea şi daune majore.”- Nu-ţi vei găsi vocaţia printr-un act de preluare a controlului. „Vocaţia nu vine din voinţă. Vine din ascultare. Trebuie să-mi ascult propria viaţă şi să încerc să înţeleg despre ce e de fapt – indiferent care aş vrea eu să fie sensul ei.”

j

Am un prieten pe nume Pete Wehner, care e un foarte bun ascultător. Eu îi descriu o problemă, iar el pune mai multe întrebări. Apoi vine un moment în timpul conversaţiei, după ce mi-a pus deja patru sau cinci întrebări, când mă aştept să înceapă să îmi ofere părerile şi recomandările lui. Dar mă surprinde punând încă şase sau opt întrebări, înainte ca, într-un târziu, să-şi dea cu părerea

sau să-mi ofere sfaturi. Ascultarea adevărată, fie că e vorba despre ascultarea de sine sau ascultarea altora, implică acel set neaşteptat de întrebări suplimentare, întinzând sesiunea de întrebări dincolo de ce pare natural.

Să-ti asculţi viata înseamnă să ai răbdare. Multi dintre noi ne gestionăm vieţile evaluând prematur situaţiile pe care le trăim. Avem tendinţa naturală de a lua hotărâri instant, încă de la primul contact. Problema e că, odată ce am judecat într-un anumit fel – chiar şi atunci când vine vorba despre noi înşine –, încetăm să vedem întreaga complexitate a tabloului. Sălbăticia ne învaţă abilităţi negative, abilitatea de a zăbovi în incertitudine, fără să sărim la concluzii premature.

Să-ti asculţi viata înseamnă să te întrebi: ce am făcut bine? Ce am făcut mai puţin bine? Cu ce îmi ocup timpul atunci când nu sunt plătit sau recompensat? Au fost momente când mi-am asumat un rol pentru că aşa îşi doreau alţii sau pentru că asta credeam că-şi doresc alţii?

Atunci când eşti în sălbăticie, se întâmplă adesea să iasă la suprafaţă o versiune mai bună a ta. „Atunci când mă avânt în sălbăticie, sunt surprins de cât de mult îmi place propria-mi companie”[2], scrie Belden Lane. „Persoana cu care călătoresc nu se îngrijorează cu privire la performanţă. îşi aruncă masca bine

poleită pe care încearcă atât de des s-o poarte în faţa altora. Acum, scriind în jurnalul meu la umbra unui stejar-de-baltă, în vârful muntelui Beli, sunt fericit ca un copil. Vreau să *fu* persoana care sunt atunci când sunt singur în sălbăticie.” Acesta este începutul unei revelaţii importante.

„în adâncuri se află violenţa şi teroarea despre care ne avertizează cărţile de psihologie”, scrie Annie Dillard în *Teaching a Stone to Talk.* „Dar dacă urmăreşti aceşti monştri şi mai adânc, dacă te prăbuşeşti cu ei şi mai departe, dincolo de marginea lumii, vei găsi ceva ce ştiinţa nu poate localiza sau numi – substratul, oceanul, matricea sau eterul care tine restul lucrurilor la j
suprafaţă asemenea unei geamanduri, care dă bunătăţii puterea de a fi bună şi răutăţii puterea de a fi rea, câmpul unificator: complexa şi inexplicabila grijă pe care o avem unii fată de ceilalţi.”

Acesta e, probabil, punctul crucial al acestei cărţi. La suprafaţa vieţilor noastre, majoritatea ne construim o carapace dură. O construim pentru a ne acoperi frica şi nesiguranţa şi pentru a câştiga aprobare şi succes. Atunci când cobori către centrul propriei persoane, vei găsi un spaţiu diferit, primordial, iar în el, o dorinţă profundă de grijă şi comuniune. Ai putea numi acest miez profund pleroma sau substratul. Aici îşi au lăcaşul sufletul şi inima.

După ce i s-a născut prima fiică, o prietenă, Catherine Bly Cox, mi-a spus: „Mi-am dat seama că o iubesc mai mult decât cere evoluţia.” Mi-a rămas în minte şi am apreciat această observaţie, pentru că indică acel strat profund. Există lucruri care ne aduc plăceri materiale şi există forţe evolutionäre care duc la reproducere şi la transmiterea genelor. Acestea sunt straturile vieţii acoperite de economie, de ştiinţe politice şi de psihologia evoluţionistă. Dar ele nu explică nici Catedrala Chartres, nici „Oda Bucuriei”; nu explică felul cum a ajuns Nelson Mandela în închisoare sau Abraham Lincoln în sala de consiliu pentru război şi nu explică nici o mamă care-şi ţine copilul în braţe. Nu explică înverşunarea şi bogăţia iubirii, aşa cum o trăim cu totii.

Acesta este stratul la care încercăm să ajungem când suntem în sălbăticie. Acestea sunt izvoarele care ne vor conduce către al doilea munte.

Odată ce ai atins aceste resurse profunde, începi să-ţi tratezi egoul ca pe un servitor şi nu ca pe un stăpân. De-a lungul anilor, egoul a găsit o formă anume în care vrea să te aducă pentru a câştiga cât mai multă aprobare – ceea ce Henri Nouwen numeşte „idealul egoului”. Egoul vrea să-ţi îndrepţi viaţa spre rolul care te face să pari mai inteligent, mai arătos sau mai admirabil. E foarte probabil ca până în acest punct să-ţi fi

petrecut mult timp din viaţă conformându-te idealului egoului tău.

Aşa cum spune psihologul James Hollis: „Egoul tău preferă certitudinea în faţa incertitudinii, previzibilitatea în faţa surprizei, claritatea în faţa ambiguităţii. Egoul tău îşi doreşte constant să acopere murmurul şi aşa abia audibil al inimii într-un văl.”- Egoul, spune Lee Hardy, vrea ca tu să-ţi alegi o slujbă şi o viaţă pe care să le foloseşti ca pe o baghetă magică pentru a-i impresiona pe ceilalţi.

Abia la acest nivel profund vezi imaginea unei vieţi diferite, una pe care egoul tău nici nu şi-o poate imagina. E ceva în tine care simte, aşa cum s-a exprimat C.S. Lewis, „mirosul unei flori pe care nu am găsit-o încă, ecoul unei melodii pe care nu am auzit-o, veşti dintr-o ţară pe care n-am vizitat-o.”

Suntem în primul stadiu al renunţării – lepădarea vechiului sine pentru ca unul nou să poată lua naştere, **în** acest punct are loc înţelegerea faptului că eşti o persoană mult mai bună decât idealul egoului tău. Şi tot în acest punct îţi descoperi cu adevărat inima şi sufletul.

Note:

1 Henri J.M. Nouwen, *The Inner Voice of Love*, Image Books, New York, 1999, p. 16.

2 Belden C. Lane, *op. cit.,* p. 56.

2 Henri J.M. Nouwen, *op. cit.,* p. 88.

4 Frederick Buechner, *The Alphabet of Grace,* Harper One, New York, 2009, p. 87.

5, Parker J. Palmer, *Let Your Life Speak,* Jossey-Bass, San Francisco, 1999, p. 19.

6 Parker J. Palmer, *Let Your Life Speak,* Jossey-Bass, San Francisco, 1999, p. 5.

Z Belden C. Lane, *op. cit.,* p. 76.

8 James Hollis, *What Matters Most,* Avery, New York, 2009, p.

Inima şi sufletul

J

Nu cu mult timp în urmă, am citit un pasaj într-o carte- despre un bărbat care a cumpărat o casă pe terenul căreia creştea o tulpină de bambus. A decis să scape de tulpină, aşa că a tăiat-o, apoi, cu toporul, a început să distrugă rădăcina. A săpat şi a eliminat cât de mult a putut din sistemul radicular, apoi a turnat otravă peste ce a rămas. A acoperit groapa cu pietriş şi, ca să fie precaut, a pavat zona cu ciment. Doi ani mai târziu, a observat ceva: o tulpiniţă de bambus îşi facea loc printre crăpăturile cimentului. Bambusul era de neoprit. N-a putut fi împiedicat să se avânte în sus.

Avem ceva asemănător în interiorul nostru. Este dorinţa noastră. Suntem adesea învăţati de cultura în i ,, care trăim că suntem în primul rând fiinţe

gânditoare – *Homo sapiens.* Câteodată, şcolile şi companiile la care lucrăm ne tratează ca pe maşinării analitice. Dar când ne aflăm în vale, căpătăm o viziune mai profundă şi mai reală asupra a ceea ce suntem şi asupra lucrurilor care ne sunt cu adevărat necesare. Atunci când ne aflăm în vale, perspectiva despre ce-i important în viaţă ni se modifică. începem să înţelegem că mintea care raţionează e de fapt a treia cea mai importantă parte a conştiinţei noastre. Prima şi cea mai importantă este inima care doreşte.

Aşa cum scrie cercetătorul augustinian James K.A. Smith: „Să fii om înseamnă să fii în mişcare, să vânezi ceva, să fii mereu *pe urmele* unui lucru. Suntem rechini existenţiali: trebuie să rămânem în mişcare ca să trăim.”- Există o parte profundă a fiinţei noastre de unde se revarsă dorinţele. Suntem definiţi de ce ne dorim, nu de ce ştim.

Gândiţi-vă la copiii care ţin un spectacol de teatru la şcoală – cântă cât îi ţin plămânii, dansează cât de bine pot, se concentrează cu ardoare ca să facă totul cum trebuie. E ceva în ei care îi animă, visul de a fi vedete, impulsul de a mulţumi un profesor, de a aduce o schimbare în lume sau pur şi simplu dorinţa de a fi măreţi. Poate că lumea reuşeşte să toarne ciment peste dorinţele lor, dar tulpinile verzi de bambus străpung cu încăpăţânare toate straturile. Adulţii cruzi şi relaţiile £ > fit destrămate vor încerca din răsputeri să

doboare tulpinile verzi, şcolile plictisitoare încearcă să le pună la pământ, sărăcia încearcă să le înfometeze, dar dacă te uiţi la copii, chiar şi aflaţi în cele mai dure circumstanţe, în nouă din zece cazuri tulpina verde e încă acolo, dorind lucruri, visând, croindu-şi drum în sus.

Emoţiile ne ghidează. Emoţiile oferă valoare lucrurilor şi ne spun ce-i demn de dorit. Pasiunile nu sunt opusul raţiunii: ele sunt fundaţia raţiunii şi adesea conţin o înţelepciune pe care mintea analitică nu o poate atinge. Dorinţa supremă a inimii – iubirea dincolo de toate celelalte iubiri – este dorinţa de a te pierde în ceva sau în cineva. Gândeşte-te la asta: aproape fiecare film pe care l-ai văzut vreodată e despre un om care simte o uniune extraordinară cu ceva, un om cu dorinţa de a se dărui complet – unei misiuni, unei cauze, familiei, unei naţiuni sau unei persoane iubite. în *Casablanca^* de exemplu, inima eroului, Rick, nu mai putea simţi. Dar iubirea o trezeşte la viată. Până la finalul filmului, Rick e din nou o persoană completă, dedicată, plină de misiuni şi dorinţe.

Dorinţa supremă e cea de fuziune cu o persoană iubită, o legătură eu—tu, supunerea de bunăvoie a întregii fiinţe, uniunea pură, intimitatea dincolo de teamă. în romanul *Mandolina căpitanului Corelli,* Louis de Berniéres a descris această ultimă şi cea mai

de sus oprire din odiseea inimii. Un bărbat în vârstă îi vorbeşte fiicei sale despre iubirea pe care o poartă soţiei sale defuncte. îi spune următorul lucru: „Dragostea în sine înseamnă ce rămâne după ce se consumă starea asta de a fi îndrăgostit – şi este deopotrivă o artă şi un accident fericit. Mama ta şi cu mine am cunoscut-o, aveam rădăcini care crescuseră unele către celelalte pe sub pământ şi, când toate florile minunate s-au scuturat de pe crengi, am descoperit că eram un singur copac, nu doi.”[3]

Iată cum arată inima împlinită.

Sufletul

Cealaltă parte importantă a conştiinţei e sufletul. Acum, nu-ţi cer să crezi sau să nu crezi în Dumnezeu. Sunt scriitor, nu misionar. Nu-i asta treaba mea. Dar îţi cer să crezi în faptul că ai un suflet. Există o parte a conştiinţei tale care nu are vreo formă, mărime, greutate sau culoare. Aceasta e partea din tine cu valoare şi demnitate infinită. Demnitatea e partea care nu creşte sau se diminuează odată cu vârsta; nu devine mai mare sau mai mică în funcţie de rangul sau de puterea ta. Oamenii bogaţi şi de succes nu au mai mult sau mai puţin suflet decât cei mai săraci şi mai puţin realizaţi.

Sufletul e partea conştiinţei tale care are valoare morală şi poartă o responsabilitate

morală. Râul nu are o responsabilitate morală pentru felul în care curge, iar tigrul nu are o responsabilitate morală pentru ce mănâncă. Dar, fiindcă ai suflet, eşti responsabil moral pentru ce faci sau ce nu faci. Pentru că ai această esenţă înăuntrul tău-, aşa cum subliniază filosoful Gerald K. Harrison, acţiunile tale sunt fie demne de laudă, fie demne de reproş. Pentru că ai această componentă morală, eşti judecat pentru ce fel de persoană eşti, pentru gândurile pe care le ai şi pentru acţiunile pe care le întreprinzi.

Pentru că fiecare persoană are un suflet, îi este datorat un anumit grad de respect sau bunăvoinţă din partea celorlalţi. Pentru că fiecare persoană are un suflet, e pe drept cuvânt indignată atunci când demnitatea îi e insultată, ignorată sau distrusă. Sclavia este greşită fiindcă insultă demnitatea fundamentală a sufletului uman. Violul nu e doar un asalt asupra unui ansamblu de molecule fizice; e o insultă adusă sufletului uman. Este o obscenitate. Obscenitatea, ne învaţă filosoful Roger Scruton, este orice acoperă sufletul unei alte persoane.

Sufletul e solul fertil al conştiinţei tale morale şi al simţului etic. Asa cum a observat C.S. Lewis, n-a existat vreodată o tară unde oamenii să fie admiraţi pentru că au fugit dintr-o bătălie sau pentru că i-au trădat pe oamenii care au fost buni cu ei. Pare că ne folosim de aceste sentimente morale pentru a

ne orienta la fel cum animalele se orientează în funcţie de câmpul magnetic. Aceste moduri de orientare sunt integrate în natura noastră. „Două lucruri umplu mintea de o veşnic înnoită şi sporită admiraţie şi veneraţie, cu cât mai adesea şi mai străduitor se îndreaptă reflecţia asupra lor: cerul înstelat deasupra mea şi legea morală în mine”^, a scris Immanuel Kant.

în mare, funcţia sufletului e să tânjească. Dacă inima tânjeşte după fuziunea cu altă persoană sau cu o cauză, sufletul tânjeşte după dreptate – după fuziunea cu binele. Socrate a spus că scopul vieţii e perfecţionarea sufletelor – să devenim conştienţi că lucrul spre care năzuieşte sufletul este bunătatea. Toţi oamenii pe care i-am întâlnit vor să ducă o viată bună şi însemnată. Oamenii simt că le lipseşte ceva atunci când nu au un scop şi o direcţie în viată. Chiar şi criminalii şi sociopaţii îşi găsesc explicaţii raţionale pentru a lămuri de ce lucrurile rele pe care le-au făcut sunt de fapt bune, sau cel puţin scuzabile, fiindcă nimeni nu poate trăi cu sentimentul că e eminamente rău.

Pentru că avem cu totii suflete, suntem cu totii implicaţi într-o dramă morală, de care suntem mai mult sau mai puţin conştienţi la un anumit moment. Atunci când facem ceva bun, ne simţim elevati, iar atunci când facem ceva rău începem să fabricăm justificări

morale. John Steinbeck a subliniat elocvent problema în *La răsărit de Eden*|

> În viaţa lor, în gândurile lor, în setea şi ambiţiile lor, în zgârcenia şi cruzimea lor, ba chiar şi în bunătatea şi în generozitatea lor, oamenii sunt prinşi într-o reţea a binelui şi a râului. Cred că aceasta este singura poveste pe care o cunoaştem şi ea apare pe toate treptele sensibilităţii şi inteligentei. Virtutea şi viciul au fost urzeala şi bătătura primei noastre conştiinţe şi aşa va fi ţesătura până la sfârşit, în ciuda oricăror transformări pe care le-am aduce câmpiilor, râurilor şi munţilor, economiei sau moravurilor. Nu există altă explicaţie. După ce va scutura praful şi toate fărâmiţările din viaţa lui, omul îşi va pune doar întrebări aspre şi limpezi. E bine sau e rău? Am făcut bine – sau rău?-

Dacă arunci o privire la istoria lumii sau la evenimentele curente, vei vedea cât de des lucrurile care se întâmplă au la bază nevoia noastră de a ne simţi justificaţi moral, nevoia de a ne simţi virtuoşi şi de a ne oferi grija şi, din păcate, nevoia noastră de a atribui vina şi de a ne simţi superiori moral. Impulsul moral explică atât de mult din ce e bun în lume şi totodată, atunci când este corupt de dorinţa de a ne simţi superiori, explică şi foarte mult din ce e fundamental rău în lume.

în privinţa sufletului, lucrul straniu este că, pe cât de puternic şi rezistent se dovedeşte, pe atât de izolat e. Pot trece ani fără să simţi prea tare forţa dorinţelor sale. Te bucuri de

plăcerile vieţii, îţi construieşti cariera. E uimitor cât de netulburaţi putem fi, an după an, în timp ce sufletul zace acolo, undeva, departe.

Dar, într-un târziu, te ajunge din urmă. Privit astfel, sufletul poate fi comparat cu un leopard singuratic, care trăieşte într-o pădure, pe vârful unui munte. Poţi uita

de el perioade lungi. Eşti ocupat cu activităţile zilnice, lumeşti, iar leopardul e sus în munţi. Dar din când în când, cu coada ochiului, zăreşti fugar silueta leopardului, undeva departe, luându-ţi urma printre copaci.

în unele momente libere, simţi vag prezenţa leopardului, alteori, chiar acut. Iar asta poate fi chinuitor, în miezul unei nopţi iară de somn, atunci când gândurile îţi apar, vorba unui poet, ca un sertar plin de cuţite. Există un tumult în sufletul tău, iar asta te tine treaz.

Leopardul te poate vizita în timpul unora dintre acele momente fantastice petrecute cu prietenii sau cu familia – când priveşti feţele copiilor care râd la masa de picnic într-o zi perfectă de vară şi eşti copleşit de recunoştinţă. în acele momente, simţi că trebuie să te dovedeşti vrednic de o astfel de bucurie nesperată şi sufletul pare că-ţi dă pe dinafară de fericire.

Şi apoi mai sunt şi momente, poate spre mijlocul vieţii sau spre bătrâneţe, când

leopardul coboară din munţi şi te aşteaptă pur şi simplu în cadrul uşii. Te priveşte atent, necruţător. Cere o justificare. Cărui bine ai servit? Pentru ce ai venit pe lume? Ce fel de persoană ai devenit? în acel moment, toate scuzele sunt în zadar. Toată lumea trebuie să-şi arunce masca.

Câderea norocoasâ

În vale, dacă eşti norocos, înveţi să te vezi pe tine ca pe o persoană întreagă. înveţi că nu eşti doar un creier şi un set de talente menite să impresioneze lumea, ci eşti o inimă şi un suflet – în primul rând, o inimă şi un suflet. De acum, tot ce urmează să faci pentru tot restul vieţii probabil că va fi o mărturie a acestei realităţi.

Atunci când întrebi oamenii ce experienţă i-a ajutat să devină persoana care sunt în prezent, n-o să-ţi spună niciodată: „Am fost un nesimţit superficial şi egoist până am mers în vacanţa aia nemaipomenită în Hawaii.” Nu, oamenii vorbesc de obicei despre momente de dificultate, de tumult. Jurnalistul britanic Malcolm Muggeridge a spus-o foarte pe faţă, poate prea pe faţă: „Pot să spun cu sinceritate completă că tot ce am învăţat în cei şaptezeci şi cinci de ani petrecuţi pe această lume, tot ce mi-a amplificat şi mi-a luminat existenţa a fost obţinut prin suferinţă şi nu prin fericire, fie ea căutată sau dobândită.”

Motivul pentru care transformarea se petrece în vale e că un anumit lucru care fusese odinioară util şi plăcut trebuie să piară. Acel lucru este şinele egoist, modul de viaţă impresionant de raţional care ne-a fost de ajutor în ascensiunea pe primul munte. Oamenii îşi dezvoltă acest sine egoist pentru a rezolva cerinţele primului munte: să dai din coate pentru a-ţi face loc în lume, să faci rost de un job, să-ţi laşi amprenta, să-ţi construieşti o identitate. Dar există un sine mai profund dedesubt, care nu poate fi văzut până ce şinele egoist nu e scos din peisaj.

în cazul lui Nathaniel Hawthorne, a fost nevoie de o boală gravă şi de o confruntare cu moartea pentru a ieşi de sub tutela sinelui egoist. „Perioada mea de boală a fost un drum între două existenţe”, scrie el, „uşa întunecată şi joasă prin care m-am strecurat, aplecat în

mâini şi în genunchi, şi mi-am câştigat intrarea într-un ţinut mai liber care se afla dincolo. în sensul ăsta, a fost ca moartea. Şi, la fel ca moartea, a fost bine c-am traversat acest ţinut. în niciun alt fel n-aş fi putut să mă scap de mii de nebunii, zorzoane, prejudecăţi, obiceiuri şi alte astfel de nimicuri lumeşti, care se ataşează inevitabil de mulţimea care merge de-a lungul v .. «7
autostrăzii vaste. -

Odată ce vechiul sine este lăsat în urmă, inima şi sufletul au loc să preia controlul. Vechile dorinţe sunt abandonate şi iau naştere

altele mai mari. Daphne de Marneffe, psihologă cliniciană, subliniază că mişcarea înseamnă „să te adânceşti în interior şi să te extinzi în exterior”. Atunci când cobori jos de tot înăuntrul tău, descoperi că acolo sunt dorinţe ce pot fi împlinite numai iubind şi punându-te în folosul altora. Iar apoi, scrie Rilke, „mi se dezvăluie cunoaşterea că în mine e loc pentru o a doua, eternă, mai măreaţă viaţă”.

După ce are loc renunţarea la şinele egoist, iar inima şi sufletul ies la iveală, oamenii sunt gata să înceapă escaladarea pe al doilea munte. Numai că nu descriu lucrurile ca pe un alt urcuş. Le descriu adesea ca pe o cădere. Au dat drumul la ceva şi cad prin ei înşişi. Majoritatea dintre noi avem nevoie de un cutremur care să ne împingă în această cădere norocoasă. Treaba noastră acum e să ne lăsăm împinşi de lucruri din ce în ce mai mari. Să ne încredem în viată şi să dăm curs chemărilor care ne vor prinde şi ne vor arăta calea.

Nu trebuie să deţii controlul. Nu trebuie să impresionezi lumea. Ai aptitudinile pe care le-ai deprins pe primul munte şi înţelepciunea pe care ai câştigat-o

în vale, iar acum e timpul să-ţi asumi marele risc. „Timpul săditului este în urmă; acum e timpul să culegi”, scrie teologul Karl Barth. „Ai alergat deja; acum e timpul să sari.

Pregătirile au fost făcute; acum e timpul să te avânţi în munca însăşi.”

în 1849, tânărul Feodor Dostoïevski a căzut în vale şi a pornit pe drumul recuperării în aceeaşi clipă unică. Fusese întemniţat în Sankt Petersburg alături de un grup de alţi revoluţionari şi condamnat la moarte. Bărbaţii au fost duşi în piaţă, îmbrăcaţi în haine de înmormântare. Plutonul de tragere s-a strâns şi tobele au început să răpăie. Moartea era la câteva secunde distanţă. Apoi, într-o clipă, întocmai cum fusese planificat dinainte, a sosit un mesager călare. Prin graţia ţarului, execuţia era anulată. Urma să se aplice sentinţa iniţială – muncă silnică.

j

Unul dintre bărbaţi a izbucnit în plâns, strigând: „Trăiască ţarul!” Altul a înnebunit. Dostoïevski a fost dus înapoi în celulă şi, brusc, s-a simţit cuprins de fericire. „Nu îmi pot aminti să fi fost vreodată atât de fericit precum în acea zi”-, a scris ulterior. „M-am plimbat în susul şi în josul celulei [...] şi am cântat în tot acest timp, am cântat cât m-au ţinut plămânii, atât de fericit că mi-a fost redată viata!”

›

l-a scris imediat o scrisoare fratelui său: „Şi, dragă frate, abia atunci mi-a fost dat să văd cât de mult te iubesc!” Toate micile întrebări care-l îngrijorau au dispărut. „Când privesc înapoi şi îmi dau seama cât de mult timp mi-am pierdut în nimicuri, cât de mult timp am

petrecut făcând lucruri care nu aveau vreo necesitate, câte greşeli, câtă trândăvie şi cât de puţin trăiam de fapt; cât de puţin apreciam viaţa şi cât de mult am păcătuit faţă de inima şi sufletul meu, când îmi amintesc de toate acestea inima mi se cutremură”.

Viaţa lui, simţea, avea să înceapă din nou. „Clocotea în mine o nouă viaţă, bogată şi spirituală. [...] Acum viaţa mea va intra pe un nou fagaş, mă voi renaşte şi reîntruchipa. [...] Viaţa e un dar. Viaţa este fericire, fiecare minut poate fi o eternitate a fericirii. [...] Viaţa e pretutindeni, viaţa este în noi şi nu în exterior.”

însă majoritatea dintre noi nu ajungem să fim duşi în faţa plutonului de tragere şi apoi graţiaţi. Ceea ce Dostoïevski a învăţat într-o clipită, noi deprindem treptat, de-a lungul unor lungi perioade de suferinţă, adesea în sălbăticie. Lecţia e că lucrurile pe care le credeam importante – realizările, afirmarea, inteligenţa – nu sunt de fapt atât de însemnate, iar lucrurile pe care le subapreciam – inima şi sufletul – sunt de fapt cele mai importante.

Poate că unii dintre noi vor învăţa aceste lecţii adunând succes după succes sau pur şi simplu primind iubire atotcuprinzătoare, dar pentru majoritatea, procesul este diferit: trăim o perioadă în care vânăm lucrurile superficiale ale vieţii. Nu suntem împliniţi. Apoi vin

greutăţile, care scot la suprafaţă inima şi sufletul. Acestea ne învaţă că nu ne putem oferi singuri lucrurile pe care ni le dorim cel mai mult. Putem obţine împlinirea şi bucuria numai punându-ne în slujba celorlalţi. Abia atunci devenim cu adevărat capabili să iubim. Abia atunci suntem capabili să ne începem a doua călătorie.

Note:

1 Ronald Rolheiser, *The Holy Longing,* Image Books, New York, 2009, p. 17.

2 James K.A. Smith, *You Are What You Love,* Brazos Press, Grand Rapids Michigan, 2016, p. 8.

2 Louis de Berni ères, *Mandolina căpitanului Corelli,* traducere de Mihnea Gafiţa, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2007, p. 379. (V. *red.)*

4 Gerald K. Harrison, „A Defence of the Soul”, *The Montréal Review,* iunie 2016, themontrealreview.com/2009/a-defence-of- the-soul.php.

5. Immanuel Kant, *Critica raţiunii practice,* traducere de Traian Brăileanu, Paideia, Bucureşti, 2003, p. 159. (TV. *trad.)*

6 John Steinbeck, *La răsărit de Eden,* traducere de Amy Florea, Polirom, Iaşi, 2005, p. 465. (TV *trad.)*

Z Nathaniel Hawthorne, *The Blithe dale Romance,* Ticknor, Reed, and Fields, Boston, 1852, p. 73.

8 EM. Dostoievski, *Scrisori L (1837—1859),* traducere de Leonte Ivanov, Polirom, Iaşi, 2018, p. 246. (TV *red.)*

Viata dedicată

J

Persoana care se află la începutul urcuşului pe cel de-al doilea munte poartă în sine o rebeliune tăcută împotriva culturii de tip „Sunt liber să fiu eu însumi”, care încă ne defineşte epoca. Această cultură individualistă, aşa cum îti aminteşti, a fost ea însăsi o

3 5 > ?

rebeliune împotriva conformităţii sufocante a anilor ’50. Etosul celui de-al doilea munte e o rebeliune împotriva acelei rebeliuni.

Individualismul îţi spune să ţinteşti spre bucuria individuală, dar persoana aflată pe cel de-al doilea munte spune: „Nu, ţintesc spre sens şi fericire morală.” Individualismul spune: „Sărbătoreşte independenţa”, dar eroul de pe al doilea munte spune: „Voi sărbători interdependenţa. Voi sărbători şansa de a deveni dependent de cei de care îmi pasă şi voi sărbători şansa lor de a deveni dependenţi de mine.” Individualismul celebrează autonomia; al doilea munte celebrează relaţia. Individualismul vorbeşte cu voce activă – tine prelegeri, preia controlul –, niciodată cu voce pasivă. Dar rebeliunea de pe al doilea munte caută să asculte şi să

răspundă, căci ea comunică prin vocea unui schimb intim, apropiat.

Individualismul prosperă în lumea prozaică, lumea carierei şi a realizărilor lumeşti. Etosul celui de-al doilea munte spune: „Nu, aceasta-i o lume plină de vrajă, o lume a dramei morale şi emoţionale.” Individualismul acceptă şi îşi asumă interesul propriu. Etosul celui de-al doilea munte declară că o viziune asupra lumii care se centrează pe interesul propriu nu poate capta întreaga amplitudine a omului. Suntem capabili de acte grandioase de iubire, pe care interesul propriu nici nu şi le poate închipui, la fel cum suntem capabili de acte de violenţă absolut criminale, pe care interesul propriu nu le poate explica. Individualismul spune că, în viaţă, principalele activităţi sunt vânzarea şi cumpărarea. Dar tu declari: „Nu, principala activitate a vieţii e dăruirea.” Oamenii, în cea mai desăvârşită formă a lor, îşi ocupă timpul cu acte de dăruire.

Individualismul spune: „Trebuie să te iubeşti mai întâi pe tine, iar abia apoi îi poţi iubi şi pe ceilalţi.” Dar etosul celui de-al doilea munte subliniază: „Trebuie mai întâi să fii iubit ca să poţi înţelege iubirea şi trebuie să te vezi pe tine iubindu-i activ pe ceilalţi ca să ştii că eşti demn de iubire.” Pe primul munte, omul face alegeri individuale şi îşi păstrează opţiunile deschise. Al doilea munte este o vale a

promisiunilor. E vorba despre dedicare, despre înrădăcinare şi dăruirea de sine. Despre cedarea sinelui şi luarea unor angajamente precum cel din Biblie, luat de Rut faţă de Naomi: „încotro vei merge tu, voi merge şi eu; unde vei locui tu, voi locui şi eu; poporul tău va fi poporul meu şi Dumnezeul tău va fi Dumnezeul meu; unde vei muri tu, voi muri şi eu şi voi fi îngropată acolo.

Aşa cum am menţionat în introducere, majoritatea dintre noi îşi iau patru mari angajamente de-a lungul vieţii: fată de o vocaţie, fată de un partener de viată şi de familie, fată de o filosofic sau credinţă şi fată de o comunitate. în mintea noastră, aceste angajamente sunt adesea lucruri distincte. Să-ţi alegi un partener de viaţă pare complet diferit faţă de a-ţi alege o filosofie sau o comunitate. Numai unul dintre aceste angajamente, căsătoria, implică o ceremonie formală şi un schimb explicit de jurăminte. Dar procesul asumării angajamentului e similar în toate cele patru cazuri. Toate implică un jurământ de dedicare, implică timp şi efort, dorinţa de a renunţa la alte opţiuni şi îndrăzneala de a te arunca cu capul înainte pe o pârtie de schi mai abruptă şi mai denivelată decât părea la prima vedere.

Cum îţi iei un angajament? începe cu o anumită zvâcnire a inimii şi a sufletului. Te îndrăgosteşti de ceva – o persoană, o cauză, o

idee –, iar dacă acea dragoste e suficient de profundă, te hotărăşti să dedici o bucată semnificativă din viata ta acelui lucru.

în cazul majorităţii, această dragoste se insinuează încet. E nevoie de timp să-ţi dai seama dacă persoana sau cauza respectivă e demnă de toată fidelitatea, grija şi pasiunea presupusă de un angajament. Ridicăm tot felul de bariere în jurul inimii noastre, pe care le deschidem, una câte una, pentru a lăsa oameni sau cauze să pătrundă. Dacă întreaga viaţă îţi păstrezi intactă dragostea fată de anii de studenţie sau fată de o tabără în care ai mers într-o vară, demult, sau pentru oraşul tău natal, probabil că ai petrecut o perioadă substanţială în acele locuri înainte ca rădăcinile acelei experienţe să pătrundă permanent în tine, înainte ca dragostea să devină profundă şi permanentă.

M-am îndrăgostit de puţine ori şi de fiecare dată s-a întâmplat după o lungă perioadă de prietenie nonromantică. Poate tocmai de aceea sunt fascinat atunci când cineva vorbeşte despre dragostea la prima vedere. în Florenţa anului 1274, tânărul Dante a zărit o tânără fată pe nume Beatrice şi, într-o secundă, a fost cu totul fascinat de ea. Ne oferă o descriere frapantă, aproape anatomică, a capitulării în faţa dragostei:

> în clipa aceea, adevărat spun ca spiritul vieţii, care sălăşluieşte în cel mai tainic lăcaş al inimii, începu

să tremure atât de tare, încât se vădea cumplit până în cele mai mici vinişoare; şi, tremurând, rosti aceste cuvinte: *„Ecce deus fortior me> qui veniens dominabitur mihi. „* în clipa aceea, spiritul animal, care sălăşluieşte în lăcaşul de sus, unde toate spiritele senzitive îşi aduc percepţiile, începu să se minuneze foarte şi, adresându- se spiritelor văzului, rosti aceste cuvinte: *„Apparuit iam beatitudo vestra. „* în clipa aceea, spiritul natural, care sălăşluieşte în partea unde se distribuie hrana noastră, începu să plângă şi, plângând, rosti aceste cuvinte: *„Heu miser, quiafrequenter impeditus ero deinceps.*

Dante a zărit-o pe Beatrice şi a fost cucerit, ştiind din prima clipă ce necazuri îi va aduce această nouă pasiune necruţătoare. Cu toate astea, a continuat să iubească. Asta ni se poate întâmpla cu dragostea faţă de o persoană, dar şi cu dragostea faţă de o cauză politică, o idee sau faţă de Dumnezeu. Dragostea schimbă totul în moduri neaşteptate şi incomode.

Odată ce inima a început să iubească şi a devenit conştientă de acea iubire, sufletul simte dorinţa de nestăpânit de a face o promisiune în acest sens. Odată ce dragostea loveşte, apare impulsul de a spune: „Te voi iubi mereu/[4] Asta pentru că însăşi esenţa iubirii e dedicarea. Asa cum scriau cândva Dietrich şi Alice von Hildebrand: „Un bărbat care spune «Acum te iubesc, dar nu-ţi pot spune cât va ţine asta» nu iubeşte cu

adevărat; nici măcar nu bănuieşte care este adevărata natură a iubirii. Dedicarea e sinonimă cu iubirea, într-o asemenea măsură încât oricine, cel puţin atâta timp cât iubeşte, trebuie să considere că devotamentul său este unul etern. Asta se aplică pentru toată lumea, pentru dragostea parentală şi filială, pentru prietenie şi dragostea din căsnicie. Cu cât iubirea e mai profundă, cu atât este mai pătrunsă de fidelitate.

Dedicarea e o promisiune făcută din iubire. Să te dedici înseamnă să faci o promisiune fără să aştepţi nimic în schimb – motorul acestei promisiuni trebuie să fie iubirea pură. într-un mariaj care merge bine, poate exista o răsplată de natură psihologică, la fel şi în cazul angajamentului faţă de o cauză politică sau atunci când faci muzică, dar această răsplată nu este motivul pentru care facem acele lucruri. Dacă într-un cuplu există cu adevărat dragoste, apoi îi iei separat pe cei doi şi le spui că această iubire nu duce nicăieri şi c-ar fi mai bine să renunţe, aproape sigur nu vei reuşi să-i convingi. Preferă să se zbuciume împreună, decât să fie liniştiţi singuri.

Angajamentul profund are în sine ceva aproape involuntar. Se întâmplă atunci când o persoană, o cauză sau vreun domeniu de cercetare a devenit parte a identităţii tale. Ai ajuns în punctul dublei negaţii „Nu pot să nu fac asta”. Undeva pe parcursul călătoriei, ţi-ai

dat seama: sunt muzician. Sunt evreu. Sunt om de stiintă. Sunt soldat în Marină. Sunt american. O
I 3
iubesc. Sunt iubita lui.

în acest sens, dedicarea e diferită de un contract. Un om care încheie un contract cântăreşte plusurile şi minusurile. Un om care semnează un contract nu se schimbă pe parcurs. Pur şi simplu găseşte un aranjament care se potriveşte intereselor sale curente. Un angajament, pe de altă parte, te schimbă, sau mai degrabă integrează persoana care eşti într-o nouă relaţie. Nu eşti doar bărbat sau femeie. Sunteti sot şi soţie. Nu eşti doar adult; eşti profesor sau asistentă. Rabinul Jonathan Sacks explică diferenţa: „Contractul este o *tranzacţie.* Legământul e o *relaţie.* Sau, cu alte cuvinte: un contract tine de interese. Un legământ tine de identitate. Ţine de «tu» şi «eu», care ne alăturăm pentru a crea un «noi». De aceea într-un contract *profiţi,* dar într-un legământ *te transformi. „*

Un om dedicat îşi dă cuvântul şi oferă o parte din sine altei persoane, spre păstrare. *Commitment.* adică dedicarea sau angajamentul, derivă din latinescul *mittere.* care înseamnă „a trimite”. Omul dedicat se trimite în lume şi oferă altcuiva o parte din propria persoană. El creează o entitate superioară. Atunci când intri într-o căsnicie, proprietatea ta rămâne a ta, dar nu mai este

numai a ta. Aparţine şi partenerului tău sau, mai corect, aparţine uniunii pe care aţi creat-o amândoi – acestei noi entităţi superioare.

Această definiţie a angajamentului – fervентă, infuzată de iubire, care presupune schimbarea identităţii – e adevărată, dar nu reprezintă întregul adevăr. Un angajament nu înseamnă doar iubire şi promisiune, desigur. înseamnă iubire şi promisiune puse sub semnul legii. Trăind un angajament, fiecare parte înţelege efemeritatea sentimentelor, astfel că îşi leagă şinele viitor de anumite obligaţii. Soţii se iubesc, dar se supun unui legământ legal, public şi adesea religios, pentru aşi limita alegerile viitoare în acele momente când vor ajunge să se simtă căleaţi pe nervi unul de celălalt. Oamenii curioşi probabil că citesc cărţi, dar se înscriu şi în universităţi pentru a se asigura că urmează studii ghidate cel puţin câţiva ani. Poate că oamenii spirituali experimentează transcendenţa, dar înţeleg că pentru majoritatea spiritualitatea durează şi se aprofundează numai dacă e trăită în cadrul acelei comunităţi nebuneşti numite religie instituţionalizată. Religiile integrează iubirea faţă de Dumnezeu în sărbători, poveşti, practici şi ritualuri, facându-le adesea trainice şi de durată. Aşa cum scria odată rabinul David Wolpe: „Spiritualitatea este o emoţie. Religia e o obligaţie.

Spiritualitatea linişteşte. Religia Spiritualitatea este mulţumită cu sine însăşi.

Religia e nemulţumită cu lumea.”-

Astfel, cea mai completă definiţie a angajamentului este aceasta: să te îndrăgosteşti şi apoi să construieşti o structură comportamentală în jurul acelui lucru, pentru momentele când dragostea are ezitări. Evreii ortodocşi îşi iubesc Dumnezeul, dar, pentru orice eventualitate, păstrează regulile alimentaţiei cuşer. Dar hai să nu fim prea duri. Jugul pe care oamenii dedicaţi îl iau asupra lor nu e unul dureros. Adesea, este plăcut. Atunci când mi s-a născut primul copil, un prieten mi-a trimis următorul e-mail: „Bine-ai venit în lumea realităţilor inevitabile.” Poţi să întârzii cu o sarcină la serviciu şi poţi amâna o întrevedere socială, dar dacă copilul tău are nevoie de mâncare sau trebuie să-l aştepţi în staţia de autobuz, te afli într-o realitate inevitabilă. Părinţii se plâng de povara pe care au luat-o asupra lor odată cu acest angajament, dar cât de des aţi auzit un părinte care-şi doreşte să n-o fi făcut? O viată solidă e definită
de angajamente şi obligaţii. Viaţa bine trăită este o călătorie de la opţiuni deschise la constrângeri plăcute.

Ce ne oferâ angajamentele

Deşi angajamentele sunt făcute în spiritul dăruirii, ele aduc multe beneficii. Să enumăr câteva:

Angajamentele ne dau o identitate. Ele reprezintă modul în care ne prezentăm necunoscuţilor. Sunt subiectele care ne fac ochii să sclipească în timpul conversaţiilor. Sunt cele care dau vieţilor noastre consistentă şi coerentă. Asa cum spunea Hannah Arendt: „Dacă nu am fi legaţi de îndeplinirea promisiunilor, nu am fi niciodată în stare să ne păstrăm identitatea; am fi condamnaţi să rătăcim neajutoraţi şi dezorientaţi, fiecare prin întunericul inimii sale solitare, prinşi în contradicţiile şi în echivocurile ei.”[1] Identitatea nu se formează de la sine. Identitatea se formează mereu atunci când o diadă se uneşte cu ceva exterior.

Angajamentele ne oferă un scop. În 2007, organizaţia Gallup a întrebat oameni din toată lumea dacă simt sau nu că duc o viată însemnată. Studiul a arătat că Liberia *e* tara unde cei mai multi oameni simt că duc vieţi
´ ´ *3*
însemnate, în timp Olanda a fost locul cu cel mai mic procent de răspunsuri pozitive. Asta nu din cauză că în Liberia viaţa ar fi mai plăcută. Dimpotrivă. Dar liberienii au ceea ce Paul Froese numeşte „stringenţă existenţială”-. în agitaţia vieţii, sunt obligaţi să facă angajamente solide unul faţă de celălalt pur şi simplu pentru a supravieţui. Sunt gata să-şi rişte vieţile unul pentru altul. Iar aceste angajamente puternice le dau oamenilor senzaţia unui scop. Acesta e paradoxul privilegiului. Atunci când avem o viaţă stabilă, urmărim plăcerile temporare care, de fapt, ne dezbină. Ne folosim bogăţia pentru a cumpăra case mari, cu curţi întinse,

care ne separă şi ne însingurează. Dar, în vremurile de criză, suntem împinşi să ne apropiem strâns unii de alţii, iar acest lucru ne satisface cele mai profunde nevoi.

Angajamentele ne permit trecerea la o treaptă superioară a libertăţii. în cultura noastră, avem impresia că libertatea înseamnă lipsa constrângerilor. Aceasta este libertatea *de la.* Dar există şi alt tip de libertate, unul mai înalt. E vorba de libertatea *de a.* Aceasta e libertatea la capacitate maximă şi adesea implică restricţii şi constrângeri. Trebuie să te legi cu lanţuri de pian şi să exersezi ani la rând dacă vrei să obţii libertatea de a cânta cu adevărat. Trebuie să te legi

cu lanţuri de un anumit set de obiceiuri virtuoase ca să nu devii sclavul propriilor pofte distructive – pofta de alcool, pofta de aprobare, pofta de a sta în pat toată ziua.

Aşa cum afirmă teologul Tim Keller, adevărata libertate „este nu atât absenţa restricţiilor, cât găsirea restricţiilor potrivite”. O parte enormă din vieţile noastre e determinată de definiţia libertăţii pe care o purtăm inconştient în minte. Pe al doilea munte, tocmai lanţurile îţi redau libertatea.

Angajamentele ne construiesc caracterul moral. Atunci când s-a născut fiul meu cel mare, naşterea a fost dificilă, iar el a venit pe lume albastru, cu vânătâi şi un scor Apgar mic. L-au dus imediat la terapie intensivă. Au

fost momente terifiante. în mijlocul acelei prime nopţi, îmi amintesc că mă gândeam – dacă ar fi să trăiască numai treizeci de minute, va fi meritat o întreagă viaţă de doliu pentru mine şi mama lui? înainte să am un copil, răspunsul ar fi fost simplu: bineînţeles că nu. Cum ar putea treizeci de minute de viaţă pentru o fiinţă care nici nu e conştientă de sine să merite o viaţă întreagă de durere pentru doi adulţi? Unde e raportul cost—beneficiu în asta? Dar fiecare părinte ştie că are tot sensul din lume. După naştere, logica se schimbă. Devine instantaneu clar că viata unui copil are o demnitate infinită. Desigur că va merita durerea, chiar dacă viaţa lui a durat un timp atât de scurt. Odată ce un copil s-a născut, eşti legat pe loc de un angajament a cărui forţă ai fi putut numai să ţi-o imaginezi înainte. E ceea ce te aduce în pragul slujirii disciplinate.

Atunci când un părinte se îndrăgosteşte de propriul copil, iubirea dă naştere unor niveluri de energie uimitoare; renunţăm la somn ca să avem grijă de bebeluş. Dragostea ne împinge să facem jurăminte celui iubit; părinţii jură să fie mereu alături de copiii lor. Să împlineşti aceste jurăminte presupune să faci o serie de sacrificii; împingem copilul în cărucior când poate am fi preferat să alergăm prin parc. De-a lungul timpului,

practicile devin obiceiuri, iar obiceiurile pun bazele unei anumite dispoziţii; iar până când

copilul împlineşte trei ani, obiceiul de a pune nevoile celui mic în faţa celor proprii devine o a doua natură pentru majoritatea părinţilor.

Încet-încet, prin dedicare neîntreruptă, ai transformat o parte centrală a fiinţei tale în ceva puţin mai capabil de dăruire, mai în armonie cu ceilalţi şi cu ce este bun. Treptat, marile iubiri le umbresc pe cele mărunte: de ce mi-aş petrece weekendurile jucând golf când le pot petrece bătând mingea cu copiii mei? Din experienţa mea, oamenii îşi reprimă dorinţele nocive doar atunci când îşi pot întoarce atenţia spre dorinţe mai bune. Atunci când eşti într-un angajament profund, distincţia dintre altruism şi egoism începe să se estompeze. Atunci când te pui în slujba copilului tău, simţi că de fapt îţi aduci ţie un serviciu, căci copilul e o bucăţică din tine. Caracterul bun înseamnă tocmai această dispoziţie spre bunătate.

Astfel, formarea morală nu este individuală; e relaţională. Caracterul nu e ceva ce construieşti stând într-o cameră şi gândindu-te la diferenţa dintre bine şi rău şi la puterea dorinţei tale. Caracterul ia naştere din angajamente. Dacă vrei să formezi caracterul cuiva, învaţă-l cum să formeze angajamente – unele temporare în copilărie, provizorii în tinereţe, permanente în viaţa adultă. Angajamentele sunt şcoala formării morale.

Atunci când viaţa ta e definită de angajamente

puternice, te afli pe al doilea munte.

Note:

1 Biblia, traducere de Dumitru Cornilescu, ediţie revizuită în 2016, *Rut* 1:16-17. în continuare, toate citatele din Biblie sunt preluate din ediţia menţionată. (AC *trad)*

2 Dante Aligheri, *Viaţa nouă,* traducere de Oana Busuioceanu şi Romulus Vulpescu, Humanitas, Bucureşti, 2009, pp. 67-68. (AC *trad.)*

2 Dietrich von Hildebrand şi Alice von Hildebrand, *The Art oj Living,* Hildebrand Project, Steubenville, Ohio, 2017, p. 23.

4 David Wolpe, „The Limitations of being «Spiritual but Not Religious»„, *Time,* 21 martie 2013, ideas, time, com/2013/03/21 /viewpoint- thc-problcm-with-bcing- spiritual-but-not-religious.

5 Hannah Arendt, *Condiţia umană,* traducere de Claudiu Veres şi Gabriel Chindea, Idea Design & Print, Cluj, 2007, p. 306. (AC *red.)*

6 Paul Froese, *On Purpose,* Oxford University Press, New York, 2016, p. 54.

Al doilea munte

Kathy Fletcher şi David Simpson au un fiu, Santi, care mergea la şcoala publică din Washington, D.C. Băiatul avea un prieten pe nume James care uneori ajungea să meargă la culcare înfometat, aşa că Santi îl invita ocazional să doarmă la el acasă. James avea un prieten, iar acel copil avea la rândul lui un prieten şi tot aşa. Dacă mergi acasă la David şi la Kathy în orice seară de joi, vei găsi aproximativ douăzeci şi şase de copii stând în jurul mesei, la cină. în general sunt patru sau cinci copii care locuiesc cu Kathy şi David sau cu alte familii din împrejurimi. în fiecare vară, Kathy şi David închiriază o rulotă şi duc în jur de patruzeci de copii în vacanţă la Cape Cod. Prin simplul fapt că răspund nevoilor din jurul lor, Kathy şi David sunt acum centrul unei familii extinse.

Am început să merg la cinele organizate de Kathy şi David cândva la începutul anului 2014, invitat de un prieten comun. Am intrat şi am fost întâmpinat de un bărbat înalt, carismatic, pe nume Edd, cu dreaduri care îi încadrau faţa luminoasă. Am întins mâna sad salut, dar Edd mi-a spus: „Noi nu dăm mâna

aici. Aici ne îmbrăţişăm.” în mod normal, nu sunt mare adept al îmbrăţişărilor, dar acela a fost începutul a ceea ce au ajuns să fie cinci ani de îmbrăţişări până acum, când scriu această carte.
Oficial, motivul pentru care ne adunăm la masă joia este să mâncăm, dar, de fapt, ne adunăm ca să hrănim o foame mai adâncă. Mâncarea e mereu aceeaşi – pui picant şi orez negru. Telefoanele mobile sunt interzise („Trăieşte prezentul”, susţine Kathy). în prima parte a întâlnirii, facem înconjurul mesei şi fiecare spune un lucru pentru care este recunoscător, ceva ce nimeni nu ştie despre el sau altă informaţie despre viaţa lui la acel moment. Adesea avem motive de celebrare – cineva a trecut cu bine examenul GED, şi-a găsit un job sau a terminat şcoala de frizeri. Dar uneori se întâmplă ca oamenii să aducă în discuţie şi lucruri mai complicate. O fată de şaptesprezece ani e însărcinată. Altă tânără are un rinichi foarte bolnav, iar Medicaid refuză să acopere costul pentru transplant. Un tânăr anunţă că este bisexual, iar altul recunoaşte că e deprimat. într-o zi, o nou-venită s-a aşezat şi ne-a spus că, deşi are douăzeci şi unu de ani, nu a mai stat la o masă de familie de când avea unsprezece ani.

Majoritatea conversaţiilor noastre sunt afirmaţie pură; oamenii s-au confruntat cu destule răutăti în vieţile lor şi acum au nevoie să audă cât sunt de valoroşi, cât sunt de iubiţi

şi de necesari. Adesea, pur şi simplu spunem glume şi râdem. Copiii cântă. într-o zi, mi-am adus şi fiica, iar la plecare, ea mi-a spus: „E locul cel mai plin de căldură unde am fost vreodată.”

După cină, ne îndreptăm spre pian, cineva dă tonul unei melodii de Adele şi cântăm cu totii. Dar masa e ? >
piesa de bază în interacţiunea socială de aici. E unealta pe care o folosim pentru a forma legături, pentru a ne conecta şi a ne lua angajamente unul faţă de celălalt. Este scena pe care ne îndreptăm unul spre celălalt ca

flori care caută lumina soarelui. „Iţi mulţumesc că ai văzut lumina în mine”, i-a spus o tânără femeie lui Kathy într-o seară. Adulţii vin din lumea rece şi neprietenoasă din Washington, D.C. şi în această casă au ocazia să-şi dea jos armurile. Copiii vin de pe străzi şi îi numesc pe Kathy şi pe David „mama” şi „tata”. Sunt părinţii pe care şi i-au ales.

Copiii din jurul mesei au trecut prin traumele clasice ale sărăciei în America – unii au rămas fără adăpost, alţii au trecut prin sistemul de plasament social. Tema violenţei masculine e recurentă în poveştile lor – o figură paternă sau altă figură masculină cu comportament violent i-a abandonat, pornindu-i pe un drum greşit. Dar acum sunt ancoraţi. Bill Millikan, fondatorul organizaţiei Communities în Schools, a venit la masă într-o seară. Acum are peste şaptezeci de ani. „Am lucrat în acest

domeniu cincizeci de ani”, ne-a spus el, „şi nu am văzut niciodată un program care să schimbe o viată. Numai relaţiile schimbă vieţi”.

J i ?

Exact asta se întâmplă în jurul mesei. Dacă eşti alb şi ai peste treizeci şi cinci de ani, n-ai de unde să ştii, dar Washington, D.C. e un loc fantastic pentru artişti, pentru cei de culoare şi pentru cei sub douăzeci şi cinci de ani. Copiii care vin la cină sunt conectaţi la această scenă underground a artelor – sunt poeţi, pictori, DJ, cântăreţi şi multe altele. Noi, adulţii din grup, le oferim un public în faţa cărora îşi pot expune talentele. Cadoul lor pentru noi este o intoleranţă absolută faţă de distanţarea socială.

Combustia emoţională are loc în cele mai misterioase moduri. Nimeni nu poate trasa cu certitudine procesul chimic prin care dragostea se aprinde într-o anumită comunitate şi nu în alta. Dar dragostea există aici, în comunitatea noastră, şi cu totii am fost transformaţi în feluri surprinzătoare. David a renunţat la locul de muncă pe care îl avea şi acum lucrează cu copiii fulltime. Kathy organizează programe de artă pe tot cuprinsul Americii, dar se întoarce acasă, unde o aşteaptă altă vocaţie full-time.

De-a lungul anilor, adulţii le-au promis copiilor că vor putea merge la facultate şi, când au ajuns la vârsta potrivită, le-au

acceptat oferta. Acum, toţi trebuie să găsim o cale să le plătim educaţia. Kathy şi David au lansat o organizaţie nonprofit numită AOK (vine de la AII Our Kids). Suntem cu toţii adânc implicaţi acum, dându-ne unul altuia o mână de ajutor. Şi asta se întâmplă pentru că David şi Kathy au răspuns, pur şi simplu, unei nevoi. Kathy a crescut într-o familie catolică extinsă, astfel că e obişnuită să fie înconjurată de o mulţime haotică, dar plină de iubire. Atunci când cineva o întreabă cum de reuşeşte să tină sub acoperiş atâţia tineri, îi aruncă o privire neînţelegătoare: „Cum de nu faci şi tu asta?”

Kathy şi David sunt adesea epuizaţi, aşa cum e lesne de închipuit. Poate că tu eşti un părinte care încearcă să aibă grijă de doi sau trei copii; imaginează-ţi cum arată o zi când eşti înconjurat de patruzeci. Câteodată, apar adevărate crize. în 2018, Kathy şi David au intrat într-o cursă contra cronometru după ce Medicaid a refuzat să acopere costurile unui transplant de rinichi pentru una dintre tinere. Toată lumea s-a mobilizat pentru a-i convinge pe cei de la Medicaid să-şi schimbe decizia, ceea ce s-a şi întâmplat. Din fericire, am avut un donator. David şi-a donat unul dintre rinichi pentru Madeline.

Dar epuizarea vine cu compensaţiile ei. Kathy şi David sunt acum parte din zeci de relaţii pline de dragoste. Câteodată, se întreabă dacă nu există o modalitate mai bună de a face

ceea ce fac ei, dar nu trebuie să se întrebe vreodată dacă fac ceva suficient de important cu vieţile lor. Sunt siguri pur şi simplu. După ce te-ai îndrăgostit de Kesari, de James, de Koleco, Taruq şi Thalya, nici nu se mai pune problema să te întrebi asta. Aceştia sunt tineri de o profunzime şi o valoare infinită. Ocazia să fii cu ei e pur şi simplu tot ce contează.

Pentru mine, AOK reprezintă imaginea vieţii pe al doilea munte. O viaţă dominată de iubire, grijă şi angajament. E antidotul pentru multe dintre greşelile culturii noastre.

Tesâtoriî

Acum, petrec mult timp pe lângă oameni ca David şi Kathy, mulţumită programului Weave: The Social Fabric Project, pe care l-am înfiinţat la Institutul Aspen. Prima idee din spatele acestei iniţiative a fost că izolarea socială este o problemă fundamentală care stă la baza altor probleme sociale. A doua idee a fost că, pe tot cuprinsul naţiunii, există oameni care ţes comunităţi viguroase *{weave* înseamnă a ţese). Avem multe de învăţat de la astfel de persoane.

Călătorim de-a lungul ţării şi îi întâlnim pe cei care restabilesc capitalul social şi vindecă vieţi. Aceşti

oameni sunt peste tot. Suntem o naţiune de vindecători. Alături de Weave, ajungem în

câte un orăşel micuţ şi nu avem vreo problemă în a găsi treizeci şi cinci de oameni care se potrivesc perfect tiparului.

Cum e Jade Bock, din Albuquerque, care şi-a pierdut tatăl pe când era mică şi acum ajută copiii să gestioneze doliul. Sau Stephanie Hruzek din Houston, care conduce un program *after school* şi care petrece mult timp jucându-se cu cei mici, cu credinţa de nezdruncinat că o oră în care te joci cu un copil este cea mai importantă oră dezinteresată pe care o poţi petrece. „Sunt dereglată”, spune Stephanie. „Am nevoie de alţi oameni ca să supravieţuiesc.” Sau Sam Jones, care are un ring de box pentru amatori în zona de sud-est a oraşului Ohio, unde îi antrenează gratis pe tineri – oficial, în box, dar, de fapt, în viaţă.

De-a lungul anului 2018, am întâlnit probabil între cinci sute şi o mie de astfel de oameni. Aproape fără nicio excepţie, cu toţii manifestă ceva similar cu Kathy şi David: certitudinea vocaţiei. Sunt prost plătiţi şi adesea se simt ignoraţi; micile lor acte de binefacere trec adesea nerecompensate de marile sisteme de statut ale societăţii. Dar găsesc bucurie în lumina pe care o aduc altora şi ştiu de ce au fost puşi pe acest pământ. „Asta nu-i o slujbă de la care mă voi pensiona”, spune Sharon Murphy, care conduce Mary House, o organizaţie de plasament pentru refugiaţi din Washington. „Ador ce fac. Munca mea e un

mod de viată.”

j

Aceşti oameni par foarte altruişti. Dar merită să ne amintim, aşa cum a evidenţiat Alasdair Maclntyre, că noţiunea de altruism a fost inventată abia în secolul al

XVIII-lea. Odată ce s-a decis că natura umană este în mod esenţial egoistă şi centrată pe sine, a fost necesar să fie inventat un cuvânt pentru momentele când oamenii nu se lasă conduşi de dorinţele egoiste. înainte de asta, ce numim altruism – a trăi prin relaţionare – era pur şi simplu modul în care trăiau oamenii. Nu era ceva eroic sau special.

Există mai multe tipuri de oameni aflaţi pe al doilea munte – bărbaţi şi femei ale căror vieţi sunt definite de î >

angajamente profunde. Sunt implicaţi în afaceri, în educaţie, în arte, în armată. Datorită muncii mele alături de Weave, am ajuns să îi cunosc cel mai bine pe cei din sectorul nonprofit. Activităţile lor zilnice sunt în concordanţă cu scopurile lor supreme.

Să petrec timp alături de astfel de oameni a fost pentru mine un proces educaţional. Aş vrea să îi descriu puţin, pentru a surprinde mai bine formele pe care le poate lua viaţa pe al doilea munte şi valorile pe care tind să le împărtăşească. Voi evidenţia asemănările fundamentale în italice.

Văile lor

Majoritatea oamenilor pe care i-am întâlnit prin Weave au trecut printr-o prăbuşire în vale, câteodată sub forma unei copilării dificile. Sau valea a luat forma unei *experienţe de ieşire.* Aveau un loc de muncă obişnuit, dar acest lucru pur şi simplu contravenea naturii lor morale, aşa că şi-au dat demisia. Un bărbat din [J] J *7*
Carolina de Nord avea un post bun la IBM, dar simţea că menirea lui e să tină vie cultura orăşelului din munţii
7 *7* *7*
Apalaşi de unde provenea, aşa că a deschis o distilerie de whisky şi un magazin unde să se poată aduna oamenii. „Lucram la o agenţie care era evident rasistă”, îmi povestea o angajată în domeniul guvernamental din Carolina de Sud. „Dar le-am dat pe faţă aceste practici în mod cât se poate de direct.” Şi-a părăsit fosta viaţă pentru una nouă, pe care o simţea mult mai potrivită.

Unele dintre văile prin care au trecut şi au suferit aceşti oameni sunt şocante. Cara Brook din Ohio a terminat facultatea în trei ani şi imediat după aceea a fost diagnosticată cu o formă rară de cancer – în Statele Unite, apare la mai puţin de zece oameni anual. A făcut un an de chimioterapie şi spune că, atunci când a terminat, s-a simţit cuprinsă de un suflu nou. Era hotărâtă să-şi petreacă oricât timp i-ar fi rămas aducând o schimbare, iar acum strânge fonduri pentru a revitaliza regiunea dinspre Ohio a munţilor Apalaşi.

Atunci când Darius Baxter din Washington avea nouă ani, tatăl său a avut o aventură cu o dansatoare de striptease care i-a aranjat asasinarea. Acum, după ce a fost jucător de fotbal în Georgetown, Darius organizează tabere de fotbal pentru copiii din cartier, pentru ca aceştia să crească având figuri masculine în vieţile lor.

Sarah Adkins este farmacistă în Ohio. îsi creştea cei doi j j băieţi, Samson şi Solomon, împreună cu soţul ei, Troy. De-a lungul anilor însă, Troy a început să sufere crize de depresie şi anxietate din ce în ce mai puternice. A renunţat să mai muncească şi a devenit furios şi obsesiv.

Sarah şi Troy se chinuiau să facă fată situaţiei şi au încercat să facă terapie. Pentru un timp, a părut să funcţioneze.

Apoi, într-un weekend de toamnă din 2010, când băieţii erau în vârstă de opt, respectiv zece ani, Sarah a plecat la vânătoare de antichităţi, într-o excursie de mult programată împreună cu mama şi cu sora ei. Troy spusese că îi va duce pe băieţi la cabana unui prieten, la marginea unui lac. Sarah i-a sunat de câteva ori sâmbătă, dar n-a primit niciun răspuns, aşa că s-a gândit că sunt plecaţi cu barca. S-a întors acasă duminică pe la ora cinci şi a fost surprinsă să vadă că pachetele sosite prin poştă se aflau încă în faţa uşii de la

intrare, inclusiv jucării pe care le comandase pentru copii. A intrat în casă şi a strigat „A venit mami!”, dar nu i-a răspuns nimeni. Apoi a observat că în faţa uşii spre subsol fusese proptită o saltea. S-a gândit că băieţii se jucau de-a v-aţi ascunselea, aşa că a coborât zâmbind. La baza scărilor, l-a văzut pe Troy prăbuşit peste un dulap. Apoi l-a zărit pe unul dintre băieţi, pe Samson, pe canapeaua care părea acoperită de ciocolată. Nu reuşea să înţeleagă ce vede. Apoi l-a atins pe Samson pe frunte şi şi-a dat seama că e rece. O imagine aurie i-a fulgerat în minte, ca o explozie de lumină, şi l-a văzut cu ochii minţii pe Samson în cer, alături de Dumnezeu. Viziunea a durat numai o secundă. A alergat sus, să-l caute pe Solomon. Era în patul lui. Sarah a tras cuvertura şi până în ziua de azi nu poate descrie ce a văzut. La fel ca fratele său, fusese împuşcat şi era rece.

Sarah a sunat la 911. „Mi-a omorât copiii! Copilaşii mei. Sunt morţi!” a strigat la telefon. Operatorul i-a cerut să le aplice manevrele de resuscitare, dar ea i-a explicat că erau deja reci. Troy lăsase un bilet: „îi voi feri pe S şi S de o viaţă de confuzii, loialitate pusă la îndoială, vină, deznădăjduite, codependenţă şi nesiguranţă. Acest ciclu al suferinţei se încheie cu
mine.

Mii de oameni s-au mobilizat pentru Sarah. A stat la părinţii ei următoarele trei luni şi a

dormit în patul lor. Timp de şase luni, i-a fost adusă zilnic mâncare. A durat ani întregi să-şi revină. Glumeşte că încă trăieşte

la limită. Mintea îi rătăceşte. Atunci când petreci timp cu ea, vezi trecându-i pe chip expresii radical diferite. Are o atitudine vag maniacală, ca şi cum totul în ea e surescitat, puţin necontrolat.

Casa ei a fost declarată zonă de risc biologic şi curăţarea acesteia a costat treizeci şi cinci de mii de dolari. Sarah a înţeles că, spre deosebire de ea, femeile sărace nu-şi permit înmormântarea şi alte astfel de costuri atunci când copiii lor sunt împuşcări sau în casele lor au loc acte de violenţă. Ele trebuie să taie covoarele pentru a scăpa de sângele închegat.

Aşa că Sarah a deschis o fundaţie pentru a ajuta aceste femei cu plata înmormântării şi a curăţeniei. Predă la Ohio University şi Ohio State University. Lucrează la o clinică de sănătate gratuită şi e pe cale să deschidă încă una. E un exemplu de om care a suferit cele mai groaznice lucruri pe care viaţa ţi le poate arunca în faţă şi de care rămâi permanent afectat. Din această experienţă însă, a ieşit cu o dorinţă feroce de a-i ajuta pe alţii.

„Am crescut ca om din această experienţă tocmai fiindcă am fost atât de furioasă”, spune ea. „Am decis că trebuie să lupt împotriva lucrurilor pe care el a încercat să mi le facă mie şi am făcut o schimbare în lume. Vezi tu,

el nu m-a omorât. Răspunsul meu pentru el e că orice ai vrut să-mi faci, du-te naibii, n-o să-ţi iasă.” Motivaţia ei este în parte sfidare faţă de soţ, în parte iubire pentru oamenii din faţa ei.

Motivaţia moralâ

E ceva ce observi la oamenii de pe al doilea munte. A avut loc o *schimbare motivațională.* Dorinţele lor au fost transformate. Dacă vrei să generalizezi puţin, ai putea spune că există şase straturi ale dorinţei:

1. Plăcerea materială. Să ai mâncare bună, o maşină bună, o casă bună.
2. Plăcerile egoului. Să devii cunoscut, bogat sau de succes. Să ai parte de victorii şi recunoaştere.
3. Plăcerea intelectuală. Să înveţi lucruri. Să înţelegi lumea care ne înconjoară.
4. Generativi tatea[1]. Plăcerea pe care o simţim atunci când oferim şi servim în folosul comunităţilor.
5. Dragostea împlinită. Când primim şi oferim dragoste. Fermecătoarea îngemănare a sufletelor.
6. Transcendenţa. Sentimentul pe care îl avem atunci când trăim în acord cu un ideal.

Ştiinţele sociale şi mare parte din gândirea modernă tind să pună accent numai pe primele două dorinţe. Adesea presupunem că interesul propriu – definit drept câştig material şi de statut – reprezintă dorinţele principale ale vieţii, iar serviciul adus altora este doar cireaşa de pe tort. Şi asta se întâmplă pentru că, vreme de secole, o mare parte a gândirii noastre sociale a fost formată de bărbaţi care ieşeau în lume şi intrau în competiţie, în timp ce majoritatea femeilor stăteau acasă şi se îngrijeau de tot. Aceşti bărbaţi nici măcar nu vedeau activitatea care se desfăşură în spatele sistemelor politice şi economice pe care le studiau o viaţă întreagă. Dar când te uiţi de fapt în jur – la părinţii care au grijă de copii, la vecinii care formează asociaţii, la colegii care se ajută unul pe celălalt, la oamenii care se întâlnesc în cafenele –, vezi că grija care provine din dragoste nu se află undeva la marginea societăţii. E însăsi fundaţia societăţii.

Aceşti fondatori de comunităţi sunt în principal conduşi de dorinţele *4—6* – de *motivaţiile emoţionale, spirituale şi morale:* de dorinţa de a trăi în relaţii apropiate cu ceilalţi, de a aduce o schimbare în lume, de a se simţi bine cu propria persoană. Sunt conduşi de dorinţa apartenenţei şi a generozităţii.

3 1 ,3 O 3

Aceşti oameni afişează o *tristete luminoasă.* Am luat J J *3* această sintagmă din minunata carte a călugărului franciscan Richard Rohr, *Falling Upward,* care vorbeşte despre cum îţi poţi găsi un scop la vârsta de mijloc şi dincolo de ea. Atunci când te afli în slujba celor nevoiaşi, ai contact apropiat cu durerea şi nedreptatea. Cu cât te apropii de înţelepciune, continuă Rohr, cu atât vezi mai mult din propria umbră şi, cu cât vezi mai mult din umbra altor oameni, cu atât înţelegi cât de multă nevoie avem unul de celălalt. Speranţa ajunge să fie pătrunsă de conştientizarea realistă. „Există o anumită solemnitate în a doua parte a vieţii", scrie Rohr, „dar ea este acum înconjurată de o uşurinţă mult mai pronunţată, de sentimentul că totul e bine. Anii maturităţii sunt caracterizaţi de o tristete luminoasă şi de o bucurie sobră, dacă asta are vreun sens"-.

I-am întrebat la un moment dat pe cititorii rubricii mele din *The New York Times* dacă ei consideră că şi-au găsit un scop în viaţă. Mii de oameni mi-au scris pentru a-şi împărtăşi experienţele. Un răspuns iese clar în evidenţă şi ilustrează conceptul lui Rohr despre tristeţe luminoasă şi sentimentul că totul e bine. Greg Sunter din Brisbane, Australia, a scris:

> Cu patru ani în urmă, soţia mea, cu care am fost căsătorit douăzeci şi unu de ani, a murit în urma

unei tumori cerebrale. De la diagnostic la moarte au trecut mai puţin de şase luni. Pe cât de şocantă a fost moartea ei, aproape la fel de şocant a fost şi sentimentul de creştere personală şi de înţelegere aprofundată pe care l-am dobândit după o perioadă de reflecţie şi muncă interioară – până în punctul în care mă simt aproape vinovat de cât de semnificativă a fost creşterea

personală ca urmare a morţii soţiei mele.

în cartea *A Hidden Wholeness,* Parker Palmer scrie despre cele două moduri în care inimile noastre pot fi rupte: primul e reprezentat sub forma unei inimi zdrobite şi împrăştiate, al doilea, sub forma unei inimi deschise spre noi capacităţi, putând cuprinde mai mult atât din suferinţa, fericirea, disperarea şi speranţa lumii, cât şi din cele personale. Imaginea inimii pe care ruptura a deschis-o a devenit forţa principală a vieţii mele în anii de după moartea soţiei. A devenit scopul vieţii mele.
[3]

Prietenul meu Kennedy Odede a crescut în Kenya. Atunci când avea trei ani, draga lui bunică a murit muşcată de un câine turbat. Tatăl vitreg era alcoolic şi îl bătea. Prietenul său cel mai bun a murit de malarie la vârsta de opt ani. A intrat într-o gaşcă de cartier, a început să se drogheze cu aurolac şi solvenţi, a comis tâlhării şi de câteva ori a fost aproape să ucidă. A fost „salvat” de un preot catolic care l-a abuzat sexual. Cu toate acestea, în prezent e unul dintre cei mai fericiţi oameni pe care îi cunosc.

L-am întrebat la un moment dat cum a putut să devină atât de fericit în ciuda atâtor greutăţi. Mi-a răspuns că mama sa îi oferea iubire necondiţionată ori de câte ori avea ocazia. La rândul lui, Kennedy le-a oferit iubire necondiţionată altora. A fondat Shining Hope for Communities (SHOFCO), o organizaţie care combate sărăcia urbană şi oferă posibilitatea şcolarizării pentru fetele din mahalaua Kiberia din Nairobi. „SHOFCO mi-a salvat viaţa”, mi-a spus el, „şi m-a ajutat să-mi menţin o atitudine pozitivă chiar şi atunci când mi s-au întâmplat cele mai rele lucruri. M-a făcut să nu mă simt ca o victimă pasivă, ci ca şi cum aveam autoritatea necesară şi forţa de a schimba ce se întâmplă în comunitatea mea. Cred că atunci când am fondat SHOFCO, am descoperit şi puterea «ubuntu» – atunci când te simţi conectat cu umanitatea universală”. în cruzimea vieţii de mahala, o lumină continuă să răzbată.

Aceşti oameni sunt orientaţi către *undeva* şi *nu* către *oriunde,* sunt localnici şi nu cosmopolitani. Sunt ataşaţi de un loc în particular, de un petic de pământ. Sarah Hemminger a fondat un program de mentorat în Baltimore. Colierul pe care îl poartă la muncă în fiecare zi are un pandantiv cu harta oraşului Baltimore, căci acesta este locul pentru care şi-a oferit devotamentul. Phil Good din Youngstown, Ohio, şi-a început cariera stând în centrul oraşului cu o pancartă

purtând mesajul „Apăraţi Youngstown”, iar acum îşi petrece timpul ajutând comunitatea să-şi revină după dezindustrializare. Un profesor din Houston ne-a spus: „Atunci când m-am întors în Houston, mi-am luat un angajament faţă de acest loc pe care-l ştiu de când eram mic, dar de care m-am deconectat din cauza globalizării.”

Aceşti oameni tind să fie *arici,* nu *vulpi.* În faimoasa parabolă^, vulpea ştie foarte multe lucruri şi priveşte lumea cu o minte interogatoare, din mai multe perspective. Dar ariciul ştie una şi bună, are o singură idee cuprinzătoare, în jurul căreia se învârte viaţa lui. Aceasta e mentalitatea pe care tind s-o aibă cei care ţes comunităţi.

Ei *îşi asumă responsabilitatea.* Cineva din viaţa lor le-a inoculat un ideal cu privire la modul în care ar trebui să arate viaţa responsabilă şi ce-ar trebui să facă în acest sens. Unii oameni merg de-a lungul unei străzi şi văd numai siluete trecătoare. Dar aceşti fondatori de comunităţi văd persoane şi nevoile lor. Pentru ei, să ajute e ceva natural. Aceşti oameni nu s-ar mai recunoaşte pe sine dacă nu s-ar comporta aşa. Aşa cum ne-a spus o femeie care lucrează cu victimele violenţei domestice din Washington, D.C.: „Fac această muncă fiindcă nu o consider muncă. O fac pentru că mama şi bunica mea m-au învăţat că am responsabilitatea să ajut.” Aceşti oameni îşi fac munca cu naturaleţea cu care

alţii spală vasele. Sunt vase în chiuvetă, aşa că-i normal că trebuie spălate. „Ce fac e la fel de simplu şi natural precum râsul unui copil”, a spus cândva Maica Tereza.

Aceşti oameni folosesc adesea sintagma *ospitalitate radicală* pentru a-şi descrie filosofia de viaţă, căci crezul lor e că niciun om nu ar trebui să fie tratat cu indiferenţă. Aşa cum ne-a spus un băiat care lucrează la un centru pentru tineri din Washington: „Odată ce înţelegi că e vorba de vieţi omeneşti, trebuie să rişti totul pentru acea viaţă. Nu poţi întoarce spatele unei vieţi.”

Şi astfel devin prinşi aceşti oameni. Precum Kathy şi David, rareori pornesc în lume căutându-i pe cei pe care să îi servească şi cauzele cărora să-şi dedice vieţile. Le ies pur şi simplu în cale. „Nu am ales munca asta, ci munca m-a ales pe mine”, spune Franklin Peralta, care lucrează pentru Latin American Youth Center, repetând bine-cunoscutul refren.

E un paradox că, atunci când oamenii se găsesc unul pe altul, adesea au senzaţia că renunţă la propriul sine, că îl cedează. întâlneşti un om aflat în nevoie. La început, te angajezi să-l ajuţi numai puţin. O oră pe săptămână. Nu-i mare lucru. Dar apoi ajungi să cunoşti şi să-ţi pese de acea persoană şi cârligele angajamentului sunt înfipte. Acum vei face tot ce trebuie făcut. în acest punct,

pur şi simplu *dai drumul cârmei.* încetezi să te întrebi: „Ce vreau eu?” şi începi să te întrebi: „Ce cere viata de la mine?” Şi iei măsuri.

„Viaţa unui om poate fi încărcată de sens numai dacă acestuia îi pasă suficient de mult de unele lucruri, numai dacă e prins, entuziasmat, interesat, implicat”, scrie filosoafa Susan Wolfi Observă adjectivele provenite din verbe la participiu pe care le foloseşte Wolf: „prins”, „entuziasmat”, „implicat”. Acestea descriu reacţii la un nivel profund, nu o alegere iniţiată conştient. Acestea sunt verbele pe care le folosesc cei ce construiesc comunităţi.

Anne Colby şi William Damon de la Stanford i-au studiat pe aceşti ţesători de comunităţi pentru cartea lor, *Some Do Care.* Ei au descoperit că *nu există multă reflecţie morală* atunci când cineva alege să se dăruiască pe sine. Nu au loc multe lupte interioare sau calcule privitoare la cost şi profit. „în schimb, am observat o dorinţă nesovăitoare de acţiune, un refuz al fricii şi îndoielii, şi o simplitate a răspunsului moral. Riscurile au fost ignorate şi consecinţele – necântărite.

Cu câţiva ani în urmă, Barbara Goodson din Houston a început să tundă gratis oamenii fără adăpost. La început, erau doar câteva tunsori pe lună. Dar după aceea, a început să tundă oamenii proaspăt ieşiţi din închisori şi femeile maltratate. Ceea ce a început cu

câteva tunsori pe lună s-a transformat în câteva sute. „Care mi-a fost motivaţia?” se întreabă ea. „Să-mi ajut fiecare client să aibă mai multă demnitate.”

Recent, un prieten mi-a povestit despre o agentă pietonală pe care a întâlnit-o în Florida. Văzând-o la trecere, prietenul meu a întrebat-o dacă face vreodată muncă voluntară pentru comunitate. Ea i-a răspuns că nu, motivând că nu are timp. Dar apoi el a aflat că ea de fapt facea voluntariat chiar în acel moment, păzind o trecere de pietoni din apropierea unei şcoli pentru siguranţa copiilor. Apoi, după alte câteva minute, a aflat că mai târziu în acea zi femeia plănuia să ducă mâncare unor vecini bolnavi. Cu cât vorbeau mai mult, cu atât ieşeau la iveală mai multe moduri în care femeia oferea servicii comunităţii. Dar ea nu considera nimic dintre acestea muncă voluntară. Era pur şi simplu ceva ce se face.

Ne gândim la dăruire ca la ceva ce facem arareori, de Crăciun şi cu ocazia zilelor de naştere. Dar teologul german Dietrich Bonhoeffer susţine că *a dărui e relaţionarea principală dintre doi oameni* şi nu una secundară. De la un membru al familiei la alt membru al familiei. De la prieten la prieten. De la coleg la coleg. De la oameni către comunitate. Este dorinţa

elementară de a transforma izolarea şi

centrarea pe sine în relaţionare şi grijă. Modul în care dăruim ne modelează personalitatea.

Aud adesea cuvântul „a împlini” atunci când sunt împreună cu fondatorii de comunităţi. îl folosesc pentru a sugera un anumit mod de a oferi, care nu e nici eroic, nici dramatic. înseamnă pur şi simplu să fii prezent pentru oameni an după an, servind atât în mod regulat, cât şi în feluri mai însemnate. Acest mod de a dărui creează stabilitate în viaţă, o continuitate a sinelui pe măsură ce circumstanţele vieţii fluctuează. în *Some Do Care*$_y$ Ann Colby şi William Damon citează cuvintele unui activist antisărăcie care exprimă acest lucru perfect: „Ştiu şi că sunt parte din luptă. Nu sunt lupta. Nu conduc lupta. Sunt acolo. Sunt acolo de mult timp şi voi fi acolo tot restul vieţii. Aşa că nu am aşteptări nerealiste. Tocmai de aceea, nu voi obosi.”

Relaţionarea profundâ

Ţesătorii pe care i-am întâlnit sunt *extrem de relaţionali.* Sunt hotărâţi să întemeieze relaţii profunde cu ceilalţi, în egală măsură pentru a-şi hrăni foamea de legături strânse, cât şi pentru că sunt de părere că schimbarea apare prin aprofundarea relaţiilor.

Atunci când aceşti oameni lucrează cu cei fără adăpost, cu cei săraci sau traumatizaţi,

lucrează adesea alături de marile sisteme de asistenţă socială care oferă servicii, dar cărora nu le pasă. Aceste sisteme îi tratează pe oameni ca pe „cazuri” sau „clienţi”. Ele sunt necesare pentru a le oferi stabilitate financiară şi sprijin, dar nu pot aduce o schimbare substanţială. Aşa cum spune Peter Block, unul dintre experţii de top în domeniul comunităţilor: „Vorbeşte cu orice persoană săracă sau vulnerabilă, iar aceasta îţi va da o lungă listă de servicii pe care le-a primit. A primit numeroase servicii, dar adesea trebuie să întrebi ce s-a schimbat de fapt fundamental în viaţa . CC
ei.

Relaţionarea este motorul schimbării. Gândeste-te la cine te-a făcut persoana care eşti în prezent. Probabil e vorba despre un părinte, profesor sau mentor. N-a fost vreo organizaţie care căuta un rezultat specific şi măsurabil, care poate fi redus la parametri. N-a fost o persoană care căuta să creeze un sistem al schimbării care să poată fi încadrat într-un barem. A fost o persoană care căuta pur şi simplu să facă ceva intrinsec bine – să te facă să te simţi văzut, îngrijit, de încredere, iubit necondiţionat –, fără să pretindă că ştie cum o va afecta viata această relaţie.

În cartea ei, *The Fabric of Character,* soţia mea, Anne Snyder, scrie despre Other Side Academy din Salt Lake City. Organizaţia lucrează cu criminali înrăiţi, oferindude sansa

să iasă din închisoare şi sâ-şi schimbe viata cu totul trăind într-o casă comunală şi lucrând pentru o firmă de mutări. întregul grup se întâlneşte pentru şedinţe – numite „jocuri” – unde bărbaţii şi femeile îşi cer explicaţii unii altora chiar şi pentru cele mai mici infracţiuni morale. Legăturile se formează la intersecţia dintre iubire şi adevăr, spun fondatorii organizaţiei. Adevărul fără iubire este duritate. Iubirea fără adevăr e sentimentalism. Dar dacă poţi fi complet sincer cu cineva în contextul susţinerii reciproce bazate pe iubire, atunci ai de-a face cu o relaţie bazată pe încredere. Normele sunt executate atunci când oamenii sunt traşi la răspundere de încălcarea lor. Comunitatea este ţesută prin *responsabilizare infuzată în iubire.*

Cei care ţes comunităţi vorbesc despre cât e de important să acţionezi şi nu doar să vorbeşti despre lucruri. Se descriu adesea drept GSD – tipul de oameni care *Get Shit Done,* adică rezolvă treburile. Scriu cărţi despre vieţile şi faptele lor. Dar pun, de asemenea, un *accent extraordinar pe ascultare* şi pe conversaţie. O mare parte din ce fac e să creeze spaţii în care să poată avea loc discuţii profunde. într-o zi, la Family Point, programul *after school* condus de Stephanie Hruzek în Houston, un băiat de zece ani a venit la ea cu un bileţel pe care susţinea că l-a găsit pe podea. Conţinea o tiradă de

obscenităţi. Cuvinte precum „curvă”, „dobitoc”, „du-te dracu „ săreau în ochi pe pagină. Stephanie La întrebat cine a scris un bilet atât de furios, iar copilul ia spus că nu ştie.

În acea seară, personalul a verificat înregistrările video şi a descoperit că băiatul care adusese biletul era chiar cel care-l scrisese. A doua zi, l-au pus faţă în faţă cu dovezile. La început a negat, iar impulsul lor natural era să-l pedepsească pentru biletul care mustea de ură. Dar, în loc să acţioneze rapid, s-au aşezat şi au discutat. într- un târziu, băiatul a început să plângă şi a spus: „Am scris acel bilet pentru un bărbat care mi-a făcut rău.”

S-a dovedit că doi bărbaţi înarmaţi îi spărseseră casa recent şi ameninţaseră că-l vor ucide. Vecinii auziseră strigătele disperate ale mamei şi întrerupseseră spargerea, bătând la uşă până la sosirea poliţiei, însă băiatul şi mama rămăseseră traumatizaţi. Biletul era j J
doar un mod haotic de a gestiona sentimente copleşitoare. Stephanie se întreabă ce s-ar fi întâmplat dacă l-ar fi pedepsit pur şi simplu – o pedeapsă pentru ce era de fapt un strigăt de ajutor. Ce lecţie ar fi învăţat şi pe ce traiectorie l-ar fi trimis? Ce-i de reţinut de aici e că trebuie să rămâi angajat în conversaţie suficient de mult şi să asculţi suficient de răbdător.

} i

Cei care construiesc comunităţi cred în

mutualitate radicală. Resping în mod absolut ideea că unii oameni au totul pus în ordine, iar alţii sunt rataţi. Din punctul lor de vedere, cu toţii ne împiedicăm din când în când. Aşa cum a spus W.H. Auden, scopul în viaţă este să „îţi iubeşti aproapele cel strâmb cu toată inima-ţi cea strâmbă”.

„Mila” e un cuvânt absolut obscen. Cu toţii suntem egali şi cu toţii avem nevoie unul de celălalt. Sarah Hemminger a interzis chiar cuvântul „mentor” în organizaţia ei, pentru că implică faptul că unii ar fi mai presus decât ceilalţi şi i-ar privi de sus pe tineri. Totul se rezumă mereu la demnitatea persoanei din faţa ta.

Sintagma pe care am auzit-o cel mai des pe buzele acestor oameni este *întreaga persoană.* De-a lungul ultimelor decenii, instituţiile noastre au avut tendinţa de a diviza fiinţele umane în secţiuni. Şcolile îi tratează pe copii ca pe nişte creieri pe băţ şi pompează informaţii în ei. Spitalele îi tratează pe pacienţi ca pe o colecţie de organe care trebuie reparate; doctorii nu cunosc cu adevărat oamenii pe care îi operează. Dar cei care construiesc comunităţi vorbesc despre nevoia unei abordări care să aibă în vedere întreaga persoană. Atunci când un copil intră în şcoală, nu-şi lasă în urmă problemele medicale, nevoia de siguranţă, traumele emoţionale, nevoile nutriţionale, nevoia unui

scop şi a unui sens. în orice sector lucrezi, trebuie să fii atent la toate aceste lucruri şi să te conectezi cu întreaga persoană.

Iar deasupra tuturor acestora e bunătatea plină de afecţiune. Vorbind cu cei care tes comunităţi, mi s-a reamintit adesea de un citat din cartea lui John E. Biersdorf, *Healing ofPurpose*.*

> Compasiunea se exprimă prin bunătate. Când mă gândesc la oamenii pe care îi cunosc, care modelează adâncimile vieţii mele spirituale, sunt uimit de bunătatea lor. Ochii lor comunică rămăşiţele luptelor solitare cu îngerii, preţul care vine odată cu a-ţi păsa de ceilalţi, moartea ambiţiei şi a egoului, pacea care vine atunci când ţi-a mai rămas foarte puţin de pierdut în această viaţă. Ei sunt blânzi pentru că au înfruntat onest greutăţile care le-au ieşit în cale şi au învăţat pe
>
> propria piele că scopul nu e supravieţuirea personala. Grija lor e plina de bunătate pentru că mărirea propriului sine nu mai e miza. Nu le iese nimic din asta. Vulnerabilitatea le-a fost întinsă până când a devenit vizibilă cu ochiul liber pentru ceilalţi, transformându-se în iubire altruistă.

Etty Hillesum

Aş vrea să închei această secţiune care îi descrie pe oamenii de pe al doilea munte cu încă un scurt portret. E vorba despre o femeie care, din cauza circumstanţelor nebuneşti ale vieţii, a ajuns de pe primul munte pe al doilea cu o viteză dramatică. Şi, pentru că a ţinut un

jurnal, avem o perspectivă din interior asupra modului în care se prezintă trecerea de la imaturitatea egocentrică la maturitatea altruistă.

Numele ei e Etty Hillesum. S-a născut la data de 15 ianuarie 1914 şi şi-a petrecut anii adolescenţei în Deventer, un oraş de mărime mijlocie din estul Olandei. Tatăl ei era un om timid, cufundat în cărţi, director al unei şcoli locale, care în general se sustrăgea lumii concrete pe tărâmul abstract al ideilor nobile, dar vagi. Despre mama ei, biograful Patrick Woodhouse scrie că era foarte dependentă de atenţie: „Haotică, extrovertită şi gălăgioasă, era predispusă la accese emoţionale subite.”*

Împreună cu cei doi fraţi ai săi, sclipitori, dar instabili, Etty a crescut într-o casă melodramatică, dezorganizată şi istovitoare emoţional. în jurnalul ei, descrie modul în care a fost crescută drept amalgam de cultură înaltă şi barbarism emoţional:

> Cred că părinţii mei s-au simţit mereu depăşiţi, nepregătiţi şi, pe măsură ce viaţa a devenit din ce în ce mai dificilă, au devenit treptat atât de copleşiţi, încât au ajuns incapabili să mai ia vreo decizie. Ne-au dat nouă, copiilor, prea multă libertate de acţiune şi nu ne-au oferit nimic după care să ne orientăm. Asta pentru că nu-şi stabiliseră nici ei vreun punct de sprijin. Motivul pentru care au făcut atât de puţin pentru a ne îndruma paşii este că ei înşişi erau pierduţi.-

Hillesum a crescut, devenind o tânără nesigură şi fără direcţie. Aproape de vârsta de treizeci de ani, se descria în jurnal drept „un om şubred, o nonentitate plutind în derivă şi azvârlită în voia valurilor”. Se simţea j ? „fragmentată, [...] deprimată, [...] o masă de incertitudini. [...] Lipsită de încredere în mine. Dezgust. Frică”.

Nu avea nicio structură care să îi stabilizeze viata. Oficial, era evreică, dar nu era practicantă, la fel cum nu avea nici vreun set solid de adevăruri şi convingeri după care să se ghideze intelectual. „Intelectul meu – un intelect funcţionând la perfecţie – m-a învăţat că nimic nu este absolut, că totul e relativ şi nuanţat la infinit şi prins într-o mişcare perpetuă.”Zţ – Visa că un bărbat va veni şi-i va oferi o direcţie vieţii. Asa cum j ? j ? scrie în jurnal: „Ce-mi doresc cu adevărat e un bărbat pe viaţă. Să clădesc ceva împreună cu el. Toate aventurile şi relaţiile pasagere pe care le-am avut m-au lăsat iremediabil în suferinţă, m-au frânt în bucăţi.”^ —

3 - ?

Atunci când Hillesum avea douăzeci şi sase de ani, naziştii au invadat Olanda. În primele ei însemnări din jurnal, ocupaţia apărea în fundal, ceva ce nu pătrunsese zidul narcisismului ei. Scria aproape exclusiv despre propriile drame interioare. Aproximativ în aceeaşi perioadă, Hillesum a început să meargă la un terapeut pe nume Julius Spier. Un bărbat atât inteligent, cât şi bizar. Studiase sub tutela lui Cari Jung. Dar

era, de asemenea, specializat în cititul în palmă şi era de părere că nu-i suficient ca un terapeut să vorbească cu pacientul; de vreme ce mintea şi sufletul sunt o unitate, insista să se lupte fizic cu pacienţii săi. Majoritatea erau tinere femei.

Prima oară când s-au luptat, Hillesum l-a răsturnat pe Spier pe spate. „Toate tensiunile interioare, forţele îmbuteliate s-au eliberat”, scria ea, „iată-l întins, răsturnat atât fizic, cât şi mintal, după cum mi-a spus mai târziu. Nimeni nu mai fusese în stare să-i facă asta pana atunci – .

Hillesum s-a îndrăgostit de el şi între cei doi s-a format o relaţie stranie, în egală măsură intelectuală, sexuală şi terapeutică. „Eşti universitatea mea privată de psihologie, [...] iubită, nepreţuită”, îi scria Hillesum. „Am atât de multe de discutat cu tine şi atât de multe de învătat de la tine.”

Cu toate neajunsurile şi perversităţile lui, Spier i-a oferit cel puţin o vedere coerentă asupra lumii şi o introducere în psihologia contemporană. Hillesum putea să îi accepte părerile sau să le respingă, dar cel puţin avea ceva de care să se apuce sau de care să se desprindă. Atunci când el a murit de cancer, în toamna anului 1942, ea l-a comemorat drept bărbatul „care a luat parte la naşterea sufletului meu”.

În preajma morţii lui Spier, tonul din jurnalul

lui Hillesum se schimbă. Ponderea autoanalizei obsesive scade. Este mai înclinată să privească în exterior şi să simtă lumea într-o manieră mai directă. „Gânditul nu te duce nicăieri. Poate că e un bun şi nobil sprijin în studiile academice, dar nu îţi poţi gândi ieşirea din problemele emoţionale. Pentru asta e nevoie de ceva complet diferit. Trebuie să devii pasiv şi doar să asculţi. Să restabileşti contactul cu o frântură din eternitate.”

>

într-o zi, se afla pe terasa din piatră a familiei, stătea la soare şi privea un castan în timp ce asculta trilurile păsărilor. Primul instinct a fost să transpună această scenă în cuvinte, să explice senzaţia de încântare care o cuprinsese.

> Cu alte cuvinte, voiam să-mi subordonez natura, să-mi subordonez mie totul. Simţeam că am datoria s-o interpretez. Iar ce se întâmplă acum e că o las pur şi simplu să mi se întâmple. [...] Cum stăteam aşa în soare, am înclinat capul inconştient, ca şi cum voiam să asimilez şi mai mult din acel nou sentiment al vieţii. Dintr-odata, am înţeles, în adâncurile mele, cum cineva se poate laşa în genunchi dintr-un impuls şi cum îşi găseşte pacea acolo, cu faţa ascunsă în mâinile [A] [1] [4]
> împreunate.—

Mare parte din viaţă, scrisese, trăise aşteptând, ca şi cum nu-şi trăia adevărata

viaţă, ci o simplă pregătire pentru aceasta. Dar ceva s-a schimbat înăuntrul ei. Simţea nevoia stringentă de a fi pătrunsă de un ideal măreţ căreia să i se devoteze. „Doamne”, se ruga, „ridică-mă în măreţele Tale mâini şi fa-mă instrumentul
Tău”[11]’

Nu era religioasă în sens formal, dar a început să se roage. La început, se numea pe sine „o îngenuncheată în formare”, căci actul rugăciunii îi părea extrem de vulnerabil şi incomod. Dar după un timp, a început să îi pară că întregul corp îi fusese construit anume pentru rugăciune. „Câteodată, în momente de recunoştinţă profundă, să îngenunchez devine un impuls copleşitor. [...] Scriind aceste lucruri, încă mă simt puţin ruşinată, ca şi cum aş scrie despre cele mai intime dintre lucrurile intime.”

în rugăciune, scrie ea:

> Nu mai e vorba despre „Vreau asta sau cealaltă”, ci despre „Viaţa este minunată, buna, fascinantă şi eternă”, iar dacă insişti atât de mult asupra propriei persoane şi te zbaţi şi te înfoi, pierzi curentul atotputernic şi etern care e viaţa. Se întâmplă în aceste momente – şi sunt atât de recunoscătoare pentru ele – ca întreaga ambiţie personală să se destrame, setea mea de cunoaştere şi de înţelegere să se potolească şi o mică fâşie a eternităţii se coboară asupra mea într-o adiere mângâietoare.—

în aprilie 1942, naziştii au pornit prima razie

masivă împotriva evreilor, forţându-i să poarte însemnele galbene cu Steaua lui David. Fiecare dimineaţă aducea şi mai multe veşti despre arestări, familii de evrei adunate şi trimise cine ştie unde, bărbaţi concediati de la locurile de muncă, limitări ale vieţii, zvonuri despre tabere de concentrare şi camere de gazare. O vreme, Hillesum a căutat pur şi simplu un refugiu din calea furtunii.

Se plimba prin cartier şi număra victimele. Din această casă a fost luat un tată. Din alta, doi fii. Oamenii erau expediaţi în est, dar nimeni nu se întorcea. „Ameninţarea creşte constant, iar teroarea se intensifică de la o zi la alta”, scria ea. „Mă înconjor de rugăciune ca într-un întunecat zid protector, mă retrag înăuntru ca într-o chilie de mănăstire.”——

Treptat însă, a început să simtă chemarea unui rol activ în salvarea poporului ei. „Miza e distrugerea şi anihilarea noastră iminentă”—, îşi dădea ea seama pe 3 iulie 1942. „Nu mai putem avea nicio iluzie în această privinţă. Au în plan să ne distrugă complet, trebuie să acceptăm asta şi să pornim de la acest adevăr.”

Brutalitatea nazismului părea să ceară un răspuns brutal, şi mulţi dintre noi privesc înapoi şi-şi doresc să fi existat o rezistenţă evreiască mai mare, o hotărâre mai furioasă de a lupta sau de-a pieri. Pe măsură ce genocidul s-a extins însă, Hillesum n-a avut

acest tip de reacţie. „Nu mai cred că putem schimba ceva în lume până nu schimbăm mai întâi ceva în noi. Iar pentru mine, aceasta pare singura lecţie de învăţat din acest război.”— —

Dacă naziştii încercau să stingă dragostea din lume, Hillesum avea să fie întruchiparea forţei iubirii. Pe măsură ce lumea devenea din ce în ce mai lipsită de suflet, ea s-a simţit chemată să-şi reverse preaplinul inimii.

Asta însemna să facă ce putea pentru a se îngriji de poporul ei, să ajute fetele adolescente care erau acum adunate şi trimise în lagăre. Era hotărâtă să nu-şi urască opresorii, să nu-şi elibereze frica prin ură. Şi-a repetat că nu trebuie să urască răutatea altora, ci să urască mai întâi răul dinăuntrul ei.

Pentru cei aflaţi pe moarte, nu mai există plăceri triviale. Pe măsură ce naziştii strângeau laţul asupra cartierului ei, Hillesum a început să aprecieze fiecare cămaşă preţioasă, fiecare baton parfumat de săpun. A confruntat pieirea în mod direct, asumându-şi faptul că propria distrugere era iminentă, şi a înţeles că, renunţând la atitudinea evazivă în raport cu moartea, primind-o în suflet, îşi putea deschide şi îmbogăţi viaţa.

Hillesum şi-ar fi putut conduce familia către o ascunzătoare. Dintre cei douăzeci şi cinci de mii de evrei olandezi care au făcut acest lucru,

aproximativ optsprezece mii au supravieţuit războiului. (Anne Frank a fost, evident, o excepţie.) Dar a rezistat rugăminţilor în acest sens. Biograful ei, Patrick Woodhouse, susţine că avea trei motive pentru acest lucru. în primul rând, sentimentul de solidaritate. Aparţinea întregului popor evreiesc şi simţea că ar trebui să trăiască o viată în strânsă legătură cu poporul ei. Dacă alţii erau nevoiţi să ajungă în lagăre, ea nu era interesată să-şi salveze propria viaţă. în al doilea rând, asocia ascunderea cu frica şi nu-şi dorea să ducă o viată în fricâ. În al treilea

rând, începuse să aibă sentimentul unui angajament, al unei vocaţii. începuse să-şi înţeleagă darul şi să simtă că putea fi folosit în serviciul evreilor care-şi aşteptau deportarea.

A început să lucreze în Consiliul Evreiesc, organizaţie aflată în subordinea naziştilor, care se ocupa de problemele populaţiei evreieşti. Naziştii dădeau ordinele, iar consiliul, format din evrei, decidea cum să le împl ineascâ. Evreii care îl fondaseră munceau sub falsa impresie că pot atenua din ororile genocidului.

în iunie 1943, Etty s-a oferit voluntară la Westerbork, o tabără de tranzit unde au fost ţinuţi o sută de mii de evrei olandezi înainte să fie expediaţi spre est, la Auschwitz şi alte centre de exterminare.

Textele rămase din această perioadă sunt sub forma scrisorilor trimise acasă şi nu jurnale, deci tonul e mai puţin personal. Dar asta se întâmpla şi din cauză că începuse să-şi transcendă propria persoană. „Este ca şi cum tot ceea ce se întâmplă aici şi ceea ce urmează să se întâmple cumva deja există înăuntrul meu. Ca şi cum am trecut deja prin asta şi acum ajut la clădirea unei societăţi noi şi diferite.”^

O mare parte dintre scrisorile ei constau în descrieri ale oamenilor pe care îi îngrijea în tabără, bătrânii care ajungeau confuzi şi pierduţi, copiii care nu înţelegeau. Se simţea tristă în special pentru cei care fuseseră bogaţi şi faimoşi: „Armura lor de statut, stimă şi proprietate sa prăbuşit şi acum atârnă de ultimele fire ale

• – .. c<
umanitarii.

Câteodată, îşi facea de lucru în barăcile de pedeapsă, ca mesager între cei care fuseseră condamnaţi la muncă silnică şi membrii familiei care rămăseseră în alte părţi ale taberei. în afară de asta, treaba ei era să se plimbe prin tabără şi să facă orice trebuia făcut, să se îngrijească de cei bolnavi, să-i ajute pe oameni să trimită telegrame acasă. Primise acces la patru barăci de spital şi îşi petrecea zilele trecând de la un pat la altul. Alţi deţinuţi o descriau, în scrisorile pe care le trimiteau acasă, drept radiantă şi plină de

căldură. În acest punct, scrisul ei căpătase un calm şi o stabilitate care fuseseră cu desăvârşire absente înainte să-şi asume această grea misiune morală. Unii se destramă în faţa catastrofei, alţii cad în disperare, dar Hillesum a devenit mai matură şi mai profundă. „Există multe miracole în viaţa omului”, i-a scris ea unui prieten. „Viaţa mea este o lungă secvenţă de miracole interioare.”—

Ritmul vieţii din tabără era guvernat de orarul trenului, în fiecare săptămână, un nou tren sosea pentru a conduce un anumit număr de prizonieri la moarte. Lista condamnărilor era publicată chiar înainte de sosirea trenului. Scrisorile lui Hillesum sunt pline de descrieri ale celor osândiţi. Scrie despre „figura cenuşie, pistruiată, a unei colege. E aplecată lângă patul unei femei muribunde care a înghiţit otravă şi care se A A 1 VwA* ¿2
intampla sa n ne mama .

Scrisorile ei din acea perioadă sunt adesea pline de speranţă interioară:

> Suferinţa de aici este teribilă; şi totuşi, târziu în noapte, când ziua s-a scufundat adânc în urma mea, adesea paşii mei încep sa salte de-a lungul gardului ghimpat. [...] Nu ma pot abţine, pur şi simplu se întâmplă, ca o forţă elementară – sentimentul că viaţa e glorioasă şi magnifică şi că într-o zi vom construi o lume cu totul nouâV

Pe 6 septembrie 1943, Hillesum a fost şocată

să-şi vadă propriul nume pe lista de deportări, alături de al părinţilor şi al fratelui său Mischa. Mama ei îi scrisese comandantului neamţ al SS, cerând ca fiul ei să fie cruţat. Scrisoarea pare să fi avut tocmai efectul opus: fuseseră toţi patru condamnaţi la moarte.

O prietenă, Jopie Vleeschhouwer, a povestit mai târziu că Hillesum a fost în primă instanţă devastată de veste. Dar, o oră mai târziu, şi-a recăpătat entuziasmul. A început să adune de unde putea provizii pentru călătorie. Vleeschhouwer i-a descris apoi plecarea. „Vorbea voios, zâmbea, avea câte un cuvânt amabil pentru toţi cei care îi ieşeau în drum, era plină de un umor sclipitor, poate doar o urmă de tristeţe, dar în întregime Etty aşa cum o ştiţi bine.”

La un moment dat pe parcursul călătoriei, i-a scris o carte poştală unei prietene, pe care a aruncat-o printr-o crăpătură a vagonului încuiat. A fost găsită de fermieri şi expediată la Amsterdam. „Christine”, începe scrisoarea, „deschizând Biblia la întâmplare, dau de următorul pasaj: «Domnul este turnul meu de scăpare.»— Stau pe rucsacul meu în mijlocul unui vagon de marfa ticsit. Tata, mama şi Mischa sunt la câteva vagoane mai în spate. [...] Am părăsit tabăra cântând, tata şi mama fermi şi calmi, Mischa la fel.”

Etty Hillesum a murit la Auschwitz pe 30 noiembrie 1943.

Integrarea

Puţini dintre noi vor trăi o transformare personală atât de puternică şi completă precum cea trăită de Hillesum. Puţini dintre noi vor trăi atât de lipsiţi de egoism precum ţesătorii de comunităţi. Dar vieţile lor ne

servesc drept modele. Sunt modele din mai multe motive, în mare parte deoarece ilustrează un punct central: unul dintre scopurile vieţii e sinteza. Să aduni toate bucăţile fragmentate ale sinelui şi să le conduci într-o stare de unitate, astfel încât să avansezi coerent către o singură viziune.

Unii oameni nu se adună niciodată, ci trăiesc vieţi împrăştiate. Alţii reuşesc să se adune, dar prea puţin. Vieţile lor sunt orientate în jurul unor dorinţe mărunte. Hillesum s-a adunat la un nivel foarte înalt. Pe măsură ce condiţiile externe ale vieţii ei au devenit tot mai crunte, starea ei interioară a devenit mai liniştită.

Iar modul în care a reuşit să atingă unitatea nu a fost un nesfârşit proces interior de adâncire în sine. A fost un proces exterior de dăruire de sine. „Bucuria”, scria dr. William H. Sheldon, „înseamnă în esenţă să te îndrepţi într-o anumită direcţie, din toată inima, unidirecţional, fără rezerve sau regret”.

Modul practic prin care să facem asta e să ne luăm angajamente – să ne asumăm

angajamente maxime faţă de lucrurile de care ne pasă cu adevărat şi pe care le vom servi complet. Dificultăţile fundamentale ale vieţii pe al doilea munte se găsesc în următoarele întrebări: cum îmi aleg angajamentele? Cum decid care este angajamentul potrivit pentru mine? Cum îmi îndeplinesc angajamentele odată ce le-am ales? Cum îmi îmbin angajamentele astfel încât să formeze un mod de viată coerent, orientat şi fericit?

Acestea sunt întrebările pe care-şi propune să le abordeze următoarea secţiune a cărţii. Scopul e să fie un ghid practic (dar spiritual!) al vieţii angajate, al vieţii

puse în serviciul unei vocaţii, al unei căsătorii, al unei credinţe şi al unei comunităţi. Viata ne al doilea munte
e o aventură spirituală, însă este trăită zi de zi cât se poate de practic.

Note:

1 În 1950, psihanalistul Erik Erikson a utilizat pentru prima dată termenul „generativitate” pentru a denumi grija pentru dezvoltarea şi ghidarea următoarei generaţii, capacitatea de a-ţi lăsa în urmă interesul personal pentru a te îngriji de generaţiile mai tinere sau de bătrâni. Această trăsătură apare, în general, spre mijlocul vieţii. (AC *red)*

2 Richard Rohr, *Falling Upward,* Jossey-Bass, San Francisco, 2011, p. 117.

2 Trimitere la eseul lui Isaiah Berlin „The Hedgehog and the Fox”, în care filosoful împarte scriitorii şi gânditorii în două categorii: arici, aceia care privesc

lumea prin perspectiva unei singure idei definitorii, şi vulpi, care se inspiră dintr-o mare varietate de experienţe. (AC *red)*

4 Anne Colby şi William Damon, *Some Do Care,* Free, New York, 1994, p. 70.

5 Patrick Woodhouse, *Etty Hillesum: A Life Transformed,* Continuum, New York, 2009, p. 7.

6 Patrick Woodhouse, *Etty Hillesum: A Life Transformed,* Continuum, New York, 2009, p. 13.

7 Etty Hillesum, *Jurnal (1941-1942). Scrisori din lagărul de la Westerbork (1943),* selecţie, introducere şi note de Jan G. Garrlandt, traducere de Gheorghe Nicolaescu, Humanitas, Bucureşti, 2021, p. 60. (AC *red)*

8 Etty Hillesum, *An Interrupted Life: The Diaries, 1941—1943,* Henry Hoit, New York, 1996, p. 49. Vezi şi ediţia în română: Etty Hillesum, *Jurnal (1941-1942). Scrisori din lagărul de la Westerbork (1943),* selecţie, introducere şi note de Jan G. Garrlandt, traducere de Gheorghe Nicolaescu, Humanitas, Bucureşti, 2021, p. 60.

2 Etty Hillesum, *An Interrupted Life: The Diaries, 1941—1943,* Henry Holt, New York, 1996, p. 49. Vezi şi ediţia în română: Etty Hillesum, *Jurnal (1941-1942). Scrisori din lagărul de la Westerbork (1943),* selecţie, introducere şi note de Jan G. Garrlandt, traducere de Gheorghe Nicolaescu, Humanitas, Bucureşti, 2021, p. 38. (AC *red)*

10 Etty Hillesum, *An Interrupted Life: The Diaries, 1941—1943,* Henry Holt, New York, 1996, p. 49. Vezi şi ediţia în română: Etty Hillesum, *Jurnal (1941-1942). Scrisori din lagărul de la Westerbork (1943),* selecţie, introducere şi note de Jan G. Garrlandt, traducere de Gheorghe Nicolaescu, Humanitas, Bucureşti, 2021, p. 17. Vezi şi ediţia în română, p,

38.

11 Etty Hillesum, *An Interrupted Life: The Diaries, 1941—1943,* Henry Holt, New York, 1996, p. 49. Vezi şi ediţia în română: Etty Hillesum, *Jurnal (1941-1942). Scrisori din lagărul de la Westerbork (1943),* selecţie, introducere şi note de Jan G. Garrlandt, traducere de Gheorghe Nicolaescu, Humanitas, Bucureşti, 2021, p. 28. (AC *red)*

12 Etty Hillesum, *An Interrupted Life: The Diaries, 1941—1943,* Henry Holt, New York, 1996, p. 49. Vezi şi ediţia în română: Etty Hillesum, *Jurnal (1941-1942). Scrisori din lagărul de la Westerbork (1943),* selecţie, introducere şi note de Jan G. Garrlandt, traducere de Gheorghe Nicolaescu, Humanitas, Bucureşti, 2021, p. 7. Vezi şi ediţia în română, p. 28.

13 Patrick Woodhouse, *op. cit.*, p. 21.

14 Patrick Woodhouse, *op. cit.,* p. 33.

15 Patrick Woodhouse, *op. cit.,* p. 44. (AC *red)*

16 Etty Hillesum, *op. cit.,* p. 33. Vezi şi ediţia în română: *op. cit.,* p. 44.

17 Patrick Woodhouse, *op. cit.,* p. 46.

18 Patrick Woodhouse, *op. cit.,* p. 145. (AC *red)*

19 Etty Hillesum, *op. cit.,* p. 133. Vezi şi ediţia în română: *op. cit.,* p. 145.

20 Patrick Woodhouse, *op. cit.*, p. 81.

21 Patrick Woodhouse, *op. cit.,* p. 95. (AC *red)*

22 Etty Hillesum, *op. cit.,* p. 84. Vezi şi ediţia în română: *op. cit.,*

23 Patrick Woodhouse, *op. cit.,* p. 105.

24 Patrick Woodhouse, *op. cit.*$_y$ p. 120.

25 Patrick Woodhouse, *op. cit.,* p. 128.

26 *Psalmi* 94:22. (TV *trad.)*

Cele patru ngaja mente

PARTEA A DOUA

Vocaţia

ï

9
Cum arată vocaţia
3

În 1946, George Orwell publică un strălucit eseu, intitulat „Why I Write”, despre vocaţia sa de scriitor şi eseist. încearcă astfel să treacă dincolo de o mare parte dintre definiţiile evlavioase şi pretenţioase ale scrisului. Cu sentimentul de vină mereu aproape de suprafaţă în operele sale, Orwell vrea să-şi expună, poate chiar cu dorinţa de a şoca, propriile motivaţii josnice şi egoiste.

Scrie, spune el, din patru motive de bază. în primul rând, egoismul pur. Dorinţa de a părea inteligent şi de a se vorbi despre el. în al doilea rând, entuziasmul estetic. Plăcerea pe care o simte atunci când se joacă cu propoziţiile şi cuvintele. Dar despre Orwell ştim un lucru – dacă nu-i onest, nu-i nicicum. Şi e nevoit să recunoască, de asemenea, că există şi motivaţii de ordin

J J 3 3

superior. Al treilea motiv este, deci, „impulsul istoric”, dorinţa de înţelegere. Dorinţa de a vedea lucrurile aşa

3 3 O 3 3

cum sunt şi de a afla adevăruri. Iar al patrulea: scopul politic. Dorinţa de a împinge lumea într-o anumită direcţie şi de a altera

ideile oamenilor cu privire la societatea spre care ar trebui să aspire.

Orwell e unul dintre oamenii care au ştiut încă din *3*
tinereţe ce ar trebui să facă în viaţă, însă apoi s-a îndepărtat de vocaţia sa. încă de mic şi-a dorit să fie scriitor. După terminarea şcolii însă, s-a mutat în India şi a lucrat pentru Imperiul Britanic în calitate de poliţist. Apoi s-a întors acasă, unde s-a lenevit. Deşi evita în continuare scrisul, o facea „cu conştiinţa faptului că îmi insult adevărata natură şi că mai devreme sau mai târziu va trebui să mă aşez şi să scriu

} >

cârti .

în cele din urmă, la vârsta de douăzeci şi cinci de ani, sa supus destinului. A decis că, dacă avea să fie scriitor, trebuia să facă trei lucruri. Mai întâi, să trăiască printre săraci. Orwell era de stânga, însă de părere că problema confraţilor socialişti e că nu au suficient contact direct cu cei săraci, pe care ar fi trebuit să-i elibereze. Astfel că, la începutul carierei sale de scriitor, a fost vagabond. în acele vremuri, Legea Vagabondajului le interzicea oamenilor iară adăpost să cerşească sau să-şi stabilească tabere permanente. Mulţi hoinăreau dintr-un oraş în altul, pe tot cuprinsul Angliei, stând într-un cămin caritabil într-o noapte, apoi, în următoarea, în alt cămin dintr-un oraş

învecinat. Mai târziu, Orwell a lucrat ca spălător de vase într-un restaurant şi hotel franţuzesc, treisprezece ore pe zi. Aceste experienţe i-au oferit cunoştinţe de primă mână cu privire la clasa muncitoare, lucru care i-a intensificat ura naturală faţă de autoritate.

Apoi, avea nevoie să inventeze un nou mod de a scrie. Avea să transforme nonfictiunea într-o formă literară.

A devenit maestru la folosit parabole şi punctat probleme politice – de pildă, cum împuşcarea unui elefant simbolizează greşelile imperialismului britanic. Nu simţea o plăcere intrinsecă în actul scrierii. „Să scriu o carte este o luptă oribilă şi extenuantă, precum o lungă criză a unei afecţiuni dureroase", scria. „Un om nu s-ar supune vreodată la aşa ceva dacă n-ar fi mânat de vreun demon căruia nu-i poate rezista sau pe care nu-l poate înţelege/' Durerea însă era purificatoare. La fel ca T.S. Eliot, Orwell credea că o scriitură bună implică abolirea continuă a personalităţii. Un scriitor se chinuie, scrie Orwell, „să-şi suprime propria personalitate. Proza bună e ca un glas vând". Actul scriiturii bune implică autosuprimare şi punerea cititorului în contact direct cu lucrul descris.

în sfârşit, Orwell a decis că, pentru a-şi împlini chemarea, trebuie să fie de o onestitate dură, chiar şi faţă de cei din

propria tabără. în anii ’30, când fasciştii se luptau cu comuniştii în Războiul Civil Spaniol, Orwell s-a alăturat anarhiştilor, alegând partea cea mai lipsită de speranţă din conflict. A învăţat să privească realitatea fără iluzii. A învăţat, aşa cum spunea Albert Camus, „că cineva poate avea dreptate şi totuşi să fie învins, că forţa poate înfrânge spiritul, că sunt momente când curajul nu aduce recompense"[1].

Dar Orwell nu a devenit cinic. Totalitarismul – în Spania, Germania şi Uniunea Sovietică – a reprezentat pentru el provocarea morală care i-a controlat tot restul vieţii. De atunci încolo, a scris pentru că voia să expună minciuna sau să atragă atenţia asupra unor lucruri. „Fiecare rând serios muncit pe care l-am scris începând din 1936 a fost scris, direct sau indirect, *împotriva* totalitarismului sau *pentru* socialismul democratic.”

Când s-a întors din Spania, Orwell era transformat. Trăise o chemare înăuntrul unei chemări, acel moment purificator când ştii de ce ai fost pus pe această lume şi nu mai ai nicio reţinere să-ti urmezi misiunea. Un prieten a remarcat: „Era aproape ca şi cum existase un foc mocnit ce arsese înăuntrul lui toată viaţa, care dintr-odată a izbucnit în flăcări.” Se înfuria pentru orice nedreptate, pasionat şi dur. Era revoltat de minciuni, dar blând faţă de oameni. Era cu totul implicat în lupta împotriva fascismului, dar mereu

suficient de detaşat, cât să conştientizeze adevărurile neplăcute despre cei aflaţi de partea lui.

Nu era întotdeauna plăcut să fii în preajma lui. Era rece, sumbru, tăios, independent, feroce, dar în acelaşi timp, timid şi asertiv. Spre sfârşitul vieţii însă, când era grav bolnav şi scria *1984)* vocaţia i-a oferit o puritate a dorinţelor şi o unitate a scopurilor. Aşa cum scria odată George Bernard Shaw, într-un context diferit, vocaţia lui Orwell a luat „o gloată de pofte şi le-a organizat într-o armată de scopuri şi principii”. Oamenii au început să-l recunoască drept un soi de sfânt al vremurilor sale.

Menţionez experienţa lui Orwell, fiindcă mi se pare că ilustrează câteva trăsături comune ale procesului găsirii unei vocaţii.

Lucrul pe care îl ştim cu toţii referitor la descoperirea unei vocaţii este că e un proces destul de diferit de găsirea unei cariere. Când ai o mentalitate orientată spre carieră, cortexul frontal este cel care conduce, în mare măsură. Faci un inventar al talentelor tale. La ce eşti bun? Care dintre aceste talente au valoare pe piaţa muncii? După aceea, investeşti în abilităţile tale prin educaţie. îţi perfecţionezi talentele profesionale. Apoi cercetezi piaţa ca să vezi care sunt oportunităţile. Urmăreşti recompensele ca să-ţi maximizezi profitul pentru timpul şi efortul

investit. Iţi dezvolţi o strategie pentru ruta corectă către succes. Culegi roadele succesului: respect, stimă de sine şi siguranţă financiară, în mentalitatea orientată către vocaţie, nu trăieşti la nivelul egoului – adică să munceşti pentru că jobul e bine plătit sau pentru că-ţi face viaţa confortabilă. în schimb, te afli în substrat. O activitate sau o nedreptate ţi-a alertat cel mai profund nivel al fiinţei şi a cerut o reacţie activă. Cari Jung numea vocaţia „un factor iraţional care destinează omul spre emanciparea din turmă şi de pe cărările bine bătătorite. [...] Oricine are o vocaţie aude vocea omului interior: Este *chemat”-.*

La început, chemarea e adesea estetică. Annie Dillard şi-a întrebat odată un prieten cum a ştiut că e destinat să devină pictor. „îmi place mirosul de vopsea”, i-a răspuns el. Nu a fost vreun simţ puternic al destinului. A fost aroma care însoţeşte actul aplicării vopselei pe pânză. Unor oameni pur şi simplu le place să meştereascăla maşini, să se joace cu numerele, să facă prăjituri sau să se adreseze mulţimilor.

Iar pentru alţii, chemarea poate să vină din circumstanţe istorice. Cu totii ne aflăm într-un anumit loc, într-un anumit moment, iar circumstanţele ne scot în faţă probleme concrete care cer un răspuns. Văclav Havel s-a nimerit sub tirania comunismului. Gloria Steinem s-a trezit că trăieşte sub greutatea

unei societăţi dominate de bărbaţi. Acestea sunt doar câteva exemple faimoase, dar milioane de oameni şi-au găsit vocaţia în lupta împotriva colectivismului, rasismului, sexismului şi a altor nedreptăţi.

Atunci când psihanalistul Viktor Frankl avea treisprezece ani, unul dintre profesorii săi a declarat că întreaga viaţă nu e altceva decât un proces de combustie materială. Frankl a sărit în sus şi a întrebat: „Domnule, dacă este aşa, care poate fi sensul vieţii?” Intens preocupat de această întrebare la o vârstă fragedă, a început să corespondeze cu Sigmund Freud. Ca tânăr terapeut, a înfiinţat centre de prevenţie a sinuciderii în Viena şi a inventat metode pentru a le oferi oamenilor în pragul suicidului o cale de a găsi un scop pentru vieţile lor.

Apoi au venit Al Doilea Război Mondial şi ocupaţia nazistă. Frankl s-a trezit aruncat într-o tabără de concentrare. A înţeles că întrebările legate de carieră – Ce vreau de la viaţă? Ce pot face pentru a-mi aduce bucurie? – nu sunt corecte. Adevărata întrebare e: „Ce-rni cere viaţa?” Frankl şi-a dat seama că un psihiatru într-o tabără de concentrare are responsabilitatea de-a studia suferinţa şi de-a o reduce. „Nu conta cu adevărat ce aşteptări aveam noi de la viaţă, ci mai degrabă ce aşteptări avea viaţa de la noi”, şi-a dat el seama. „Trebuie să încetăm să ne punem întrebări legate de sensul vieţii şi, în schimb,

să ne gândim că noi suntem cei chestionaţi de către viaţă – zilnic, oră de oră. Răspunsul nostru nu trebuie să fie vorbe şi meditaţii, ci acţiune şi conduită corespunzătoare. în ultimă instanţă, viaţa înseamnă asumarea responsabilităţii de a găsi răspunsurile corecte la întrebările pe care le ridică şi împlinirea sarcinilor pe care existenţa le întinde constant în faţa fiecărui individ. – Chemarea decurge din întrebarea: „Ce responsabilitate îmi revine?" Frankl a început să lucreze ca psihoterapeut în tabără, reamintindu-le prizonierilor aflaţi în pragul disperării că lumea încă are nevoie de ei, că au în continuare responsabilităţi şi sarcini de împlinit.

Vocaţiile au invariabil perioade de probă – în care costurile depăşesc beneficiile –, perioade prin care un om trebuie să treacă pentru a atinge un nou nivel al intensităţii. în aceste momente, dacă ai fi mânat de o mentalitate carieristă, ai renunţa. Pentru că ai investit mai mult decât câştigi. Dar un om care şi-a găsit vocaţia nu mai simte că are de ales. Şi-ar încălca propria natură. Aşa cum au scris Anne Colby şi William Damon, profesori la Stanford: „Atunci când o problemă e mai puţin centrală pentru identitatea unui om, e posibil ca acesta să-şi spună: «Chiar ar trebui să fac mai multe pentru a-i ajuta pe cei aflaţi în nevoie, dar e pur şi simplu prea greu», sau «Pur şi simplu nu găsesc timp pentru asta». Dar atunci când

problema se află chiar în inima a ceea ce eşti, devine de neconceput să-i întorci spatele.”[5]

Al doilea lucru pe care îl observi la povestea lui Orwell e că avea un presentiment al vocaţiei lui încă din tinereţe. Dar apoi i-a întors spatele. Poate a uitat de ea. Poate că nu-şi dădea seama cum ar putea să-şi câştige pâinea. Trebuia să treacă printr-o perioadă de rătăcire înainte de a se stabili pe drumul vocaţiei care-l chemase în tot acest timp.

Această situaţie e des întâlnită. Adesea, oamenii simt o chemare, dar nu o înţeleg pe deplin, o uită sau pur şi simplu se îndepărtează. Se întâmplă abia mai târziu ca ei să-şi creeze o poveste liniară şi curată referitoare la viaţa lor, detaliind cum au ales drumul mai puţin bătătorit.

Oamenii care scriu despre vocaţie citează adesea un poem al lui William Wordsworth care face ca găsirea vocaţiei să pară un proces plăcut şi la îndemână. într-o dimineaţă devreme, pe când era student, Wordsworth se întorcea la casa lui din Hawkshead, Anglia, după o noapte de vară petrecută la o serată dansantă. După ce mersese deja trei kilometri, a început să răsară soarele. A fost întâmpinat de o dimineaţă „mai glorioasă decât îmi fusese dat vreodată să privesc”. Marea, scria el, părea să râdă în depărtare. Munţii erau strălucitori precum cerul. întreaga creaţie era pură desfătare. „Rouă, vapori, cântec de păsări/Şi muncitori urmând

chemarea câmpului.” Era copleşit de frumuseţe, atins până în suflet şi în inimă. Pe neaşteptate, înăuntrul lui s-a produs un declic:

Inima mi-era împlinită; n-am făcut vreun legământ

Ci legământul s-a răsfrânt asupra mea; legat fără să ştiu

Şi mi-a fost dat c-ar trebui să fiu, de nu, aş fi păcătuit amarnic,

Un Spirit dăruit. Şi tot am mers

în mulţumită binecuvântare, ce încă mă cuprinde.

Inima lui era împlinită. Nu legase vreo promisiune, dar cumva „legământul s-a răsfrânt asupra mea”. A înţeles chiar în acel moment că e sortit să devină poet, „un spirit dedicat”, să-şi petreacă întreaga viaţă descriind ce simţise în acel moment. Şi-a dat seama că, dacă nu împlinea acele legăminte, ar fi „păcătuit amarnic”. Şi-ar fi negat propria natură şi propriul destin.

Ce nu menţionează cei care citează acest poem e că relatarea poetului e aproape mitică. Wordsworth a povestit cu claritate acest moment pe vremea când era mai în vârstă şi-şi rememora viaţa, dar în clipa cu pricina, lucrurile nu erau atât de clare. La aproape douăzeci şi cinci de ani, Wordsworth încerca să găsească ceva de făcut cu propria

viaţă. Trecuse ca gâscă prin apă prin universitate, dispreţuind aproape întreaga experienţă, şi scrisese foarte puţină poezie. încercase să intre în rândul clerului, fără a se sfii de la dansuri şi beţii. Se gândise să devină avocat şi petrecuse patru luni vagabondând prin Londra, nefacând aproape nimic. Devenise tată pe când hoinărea prin Franţa, fusese martor al Revoluţiei Franceze, o abandonase pe mama copilului şi-şi imaginase cum ar fi să înfiinţeze o revistă, se gândise să devină reporter politic, încercase să se angajeze ca tutore în Irlanda. Cu alte cuvinte, a trebuit ca Wordsworth să petreacă o perioadă în derivă înainte să-şi găsească locul în viaţă, aşa cum facem majoritatea dintre noi.

Viaţa lui a început să prindă contur abia după ce soarta i-a oferit două evenimente revelatoare. O cunoştinţă pe nume Raisley Calvert a văzut sclipirea de geniu în el atunci când aproape nimeni altcineva n-o observa. Acesta şi-a modificat testamentul astfel încât, în eventualitatea mortii sale, lui Wordsworth i-ar fi revenit nouă sute de lire. Calvert e reprezentantul unui tip social rar, un patron spiritual: este cel care vede un dar în persoana altuia şi-l împinge pe acel om către vocaţia sa, oferindu-i ajutor practic.

Calvert a făcut un ultim serviciu. A murit la vârsta de douăzeci şi unu de ani, asigurându-i lui Wordsworth un tampon financiar. La scurt timp după aceea, alt prieten le-a oferit lui

Wordsworth şi surorii lui posibilitatea de a locui în casa sa de la ţară, poetul devenind în schimb tutore pentru fiii acestuia. Astfel, Wordsworth a ajuns să aibă atât bani, cât şi o locuinţă gratis, pe o moşie luxoasă. Restul e istorie.

Chemările vocaţiei sunt lucru sfânt. Le înconjoară o senzaţie mistică, precum o chemare din adâncuri către adâncuri. Modul haotic în care se înfăptuieşte însă acea chemare în viaţa reală nu pare deloc ceva sfânt – doar confuz şi ciudat. în următoarele capitole, voi încerca să descriu cum apare şi cum se dezvoltă vocaţia.

Note:

1 Jeffrey Meycrs, *Orwell: Wintry Conscience of a Generation,* W. W Norton & Company, Inc., New York, 2000, p. 170.

2 Cari Gustav Jung, Opere complete 17, *Dezvoltarea personalităţii,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2003, p. 195. (A *red.)*

3 Viktor Frankl, *Omul în căutarea sensului vieţii,* traducere de Silvian Guranda, Meteor Press, Bucureşti, 2009, p. 92. (A *red.)*

4 Viktor E. Frankl, *Mans Search for Meaning,* Pocket Books, New York, 1985, p. 98. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *Omul în căutarea sensului vieţii,* traducere de Silvian Guranda, Meteor Press, Bucureşti, 2009, p. 92.

5 Anne Colby şi William Damon, *The Power of Ideals,* Oxford University Press, Oxford, 2015, p. 84.

10

Momentul revelaţiei

5

Atunci când E.O. Wilson avea şapte ani, părinţii l-au anunţat că vor divorţa. Peste vară, l-au trimis în Paradise Beach, în nordul Floridei, să stea cu o familie pe care nu o cunoştea. în fiecare dimineaţă, Wilson lua micul dejun cu acea familie, apoi se plimba singur în căutare de comori pe plajă, până spre prânz. După masă, se întorcea pe malul apei şi hoinărea până la cină.

Creaturile pe care le găsea îl fermecau. Descoperea crabi şi zărgani, peşti-broască şi delfini. într-o zi, a văzut pentru prima oară o meduză. „Creatura era uluitoare. Exista în afara a ce mi-aş fi imaginat până atunci", va scrie el decenii mai târziu. în altă zi, pe când stătea pe marginea unui ponton cu picioarele bălăngănindu-i-se în apă, un calcan gigantic i-a ţâşnit tăcut pe sub tălpi, o creatură mult mai mare decât orice altceva văzuse până atunci. „Am rămas ca trăsnit. Şi imediat am fost cuprins de nevoia de a vedea din nou acest monstru, să- 1 prind, dacă pot, şi să-l examinez îndeaproape."

Privit prin ochii unui copil, totul pare mai mare. „Probabil că atunci când aveam şapte

ani, vedeam animalele cam de două ori mai mari decât le văd acum”, a scris Wilson mai târziu. Era transfigurat de acele creaturi silenţioase, dar întrevedea ceva mai mult – o lume nouă, ascunsă dincolo de suprafaţa apelor, în care să se aventureze şi pe care s-o exploreze. Viaţa lui de familie se destrăma la câteva sute de kilometri distantă şi totuşi el era cuprins de curiozitate şi de un sentiment de apartenenţă, ceva ce n-avea să-l părăsească toată viaţa. în acea vară, s-a născut un naturalist.

„Un copil se apropie de marginea unei ape adânci cu mintea pregătită pentru ceva miraculos”, nota Wilson câteva decenii mai târziu, în autobiografia sa, *Naturalist.* „în formarea unui naturalist, contează experienţa practică la momentul propice, nu cunoaşterea sistematică. [...] Este mai bine să petreci lungi perioade de timp doar căutând şi visând.”

în cazul lui Wilson, acela a fost ceea ce s-ar putea numi un moment de revelaţie. Este vorba despre momentul când ceva suscită un interes, aruncă o vrajă sau incită o dorinţă care prefigurează mare parte din cele ce vor veni apoi în viaţă, atât bucuriile, cât şi momentele de cumpănă. Majoritatea zilelor trec într-un flux neînsemnat, dar, la răstimpuri, o nouă pasiune ia naştere în tăcere. Ceva te încântă, apoi fascinaţia acelui lucru te ţine în transă întreaga viaţă. Wilson a descoperit natura la vârsta de şapte ani şi şi-a

petrecut următoarele şapte decenii studiind-o, devenind unul dintre cei mai de vază oameni de stiintă din lume.

Atunci când auzi adulţi vorbind despre momentele lor de revelaţie, adesea sunt poveşti despre ceva pierdut şi ceva găsit. Wilson îşi pierdea casa părintească şi a găsit în natură un cămin unde să fie mereu bine-venit. Cunosc un bărbat al cărui tată bea prea mult, iar familia avea mereu nevoie disperată de bani. Acest bărbat a ajuns pasionat de gestionarea bunurilor şi de afaceri, în cele din urmă ajungând multimiliardar.

Scriitorul Andrew Solomon a auzit despre Holocaust pe când era copil şi s-a gândit cât de îngrozitor a fost pentru evreii europeni să nu aibă unde să meargă în caz de pericol. „Am decis că eu voi avea mereu un loc unde să merg”, a declarat el în timpul unei discuţii la o lansare de carte şi astfel a luat naştere o viată de călătorii şi scrieri de călătorie. Aşa cum spune prietena mea April Lawson, tuturor ne lipseşte un lucru în copilărie, iar atunci când devenim adulţi, suntem dispuşi să îndurăm multe ca să-l obţinem.

Celălalt lucru interesant legat de momentele de revelaţie este cât sunt de estetice. Adesea, au loc atunci când un copil descoperă ceva ce îi pare pur şi simplu sublim. îsi vedea de viată şi frumuseţea l-a lovit pe

> J J 5 L

neaşteptate. O privelişte sau o experienţă îl

lasă mut de uimire, ca un calcan gigantic care îi alunecă pe sub picioare.

Să simţi uimire în faţa frumuseţii, adică să rămâi cu totul înmărmurit. Un om pe care uimirea l-a lăsat în transă e sustras de la egocentrismul tipic la care îl îndeamnă vocea interioară şi ajunge copleşit de ceva mai mare decât propria persoană. Are un sentiment de deschidere radicală, curiozitate şi reverenţă. Simte instantaneu o noutate a percepţiei, o dorinţă de-a se apropia şi de-a se afilia.

Pentru Wilson, oceanul era o întreagă lume captivantă, pe care o putea explora. „Un lucru frumos, deşi aparent simplu prin prezenţa sa imediată”, notează Frederick Turner, „ne oferă mereu un simţ al adâncimii dincolo de adâncime, aproape ca un vertij inocent şi necontrolat, care ne cuprinde pe măsură ce alunecăm mai jos şi mai jos în aceste adâncuri”[1].

Când avea cinci ani, unul dintre fiii mei a fost surprins de frumuseţea unui teren de baseball şi a jucătorilor; nu i-a luat mult timp să devină obsedat şi vrăjit de baseball. A devenit modul prin care procesa lumea. Baseballul era modul în care organiza geografia, modul în care învăţa matematica. Baseballul a devenit limbajul prin care comunicam unul cu celălalt, tată şi fiu.

Aproximativ la aceeaşi vârstă, fiica mea s-a simţit atrasă de patinoarele de hochei pe

gheaţă şi până în ziua de astăzi predă acest sport. Celălalt fiu al meu a găsit frumuseţea în filosofic, încă de la o vârstă fragedă. în timp ce restul lumii e vast şi poate aduce confuzie, acestea sunt tărâmurile pe care ei le pot stăpâni şi înţelege. „Unele dintre cele mai minunate amintiri ale noastre sunt locurile minunate în care ne-am simtit imediat acasă”, scrie John O’Donohue.

Cuvântul antic grecesc pentru „frumuseţe” e *kalon*$_y$ înrudit cu cuvântul pentru „chemare”. Frumuseţea trezeşte dorinţa de a explora un anumit lucru şi de a trăi în spiritul acestuia. Copiii îşi tapetează camerele cu postere reprezentând lucrurile care îi obsedează. Desenează imagini cu lucrurile respective în orele de desen şi pe copertele caietelor. „Caut. Năzuiesc. Sunt implicat cu toată inima”, scria Vincent van Gogh, în toiul unei vieţi obsedate de frumos.

într-o zi, pe când avea patru sau cinci ani, Albert Einstein a rămas acasă, fiind bolnav. Tatăl lui i-a adus o busolă. Imaginea acesteia, cu acul busolei tresărind sub influenţa unui câmp de forţă ascuns, l-a făcut să tremure. „încă ţin minte – sau cel puţin cred că ţin minte – că această experienţă mi-a lăsat o impresie profundă şi de durată. Ceva profund ascuns trebuia să se afle în spatele lucrurilor”-, a scris el mai târziu.

A devenit obsedat de forţe ascunse, câmpuri

magnetice, gravitaţie, inerţie, acceleraţie. Aşa cum a subliniat unul dintre biografii lui: „Muzica, Natura şi Dumnezeu erau întrepătrunse în el într-un complex de sentimente, o unitate morală a cărei urmă nu a dispărut niciodată.

Curiozitatea metafizică i-a condus întreaga viaţa. „Numai cei ce înţeleg care sunt eforturile imense şi, mai presus de toate, devotamentul fără de care nu poate fi îndeplinită munca de pionierat în ştiinţele teoretice sunt capabili să înţeleagă puterea emoţiei care poate genera o astfel de muncă, deşi izolată de realităţile imediate ale vieţii”, a scris Einstein. „Sentimentele religioase ale omului de stiintă iau forma unei uimiri fermecate în faţa armoniei legilor naturale.

Evident, nu sunt vreun Wilson, van Gogh sau Einstein, dar am avut şi eu, la rândul meu, un moment de revelaţie la vârsta de şapte ani. Citeam o carte despre ursuleţul Paddington şi am înţeles (sau cel puţin cred că am înţeles) că-mi doresc să fiu scriitor. în retrospectivă, e uşor să înţeleg cum s-a potrivit totul. Părinţii mei lucrau în mediul academic, astfel că scrisul şi cărţile erau preţuite în casa noastră. Bunicul meu scria scrisori superbe, pe care visa să le publice în *The New York limes.* La începutul poveştii lui Paddington, ursuleţul tocmai călătorise din Peru la Londra. Rămâne singur şi rătăcit într-o gară, până când o familie iubitoare îl ia acasă şi-l îngrijeşte.

Copii fiind, probabil cu toţii am simţit la un moment dat că suntem singuri şi că avem nevoie de o familie care să ne ia acasă.

în cei cincizeci de ani care au trecut de când am citit acea scenă de început din *Ursuleţul Paddington,* probabil că nu există două sute de zile cu totul în care să nu fi scris nimic sau să nu mă fi pregătit să scriu ceva. Recent, am cumpărat un Fitbit. îmi tot spunea că dorm între orele opt şi unsprezece dimineaţa. Dar nu dorm. Scriu. Aparent, atunci când scriu, inima mea e perfect liniştită – atunci mă simt în acord cu mine însumi.
[5]

Legea sinelui

în acest capitol, am descris momentele de revelaţie ale copilăriei. Dar, desigur, ele nu se petrec doar în copilărie. Cu toţii cunoaştem oameni care au avut astfel de revelaţii, sau care le-au trăit şi a doua oară, la treizeci de ani, sau cincizeci, sau optzeci. Adesea însă, chiar şi când revelaţiile au loc la maturitate, sursa lor poate fi trasată până la vreun bunic, o sămânţă care a încolţit demult, când eram tineri.

în eseul „Schopenhauer educator”, Nietzsche scria că modul de a descoperi de ce ai fost adus pe acest pământ e să mergi înapoi în trecutul tău, să-ţi enumeri momentele în care te-ai simţit cel mai împlinit, iar apoi să vezi dacă le poţi uni printr-o linie.

Nietzsche scrie: „Sufletul tânăr să privească îndărăt la viaţă întrebând-o: ce ai iubit tu cu adevărat până acum, ce ţi-a atras sufletul, ce-a pus stăpânire pe el şi ce l-a făcut, totodată, fericit? Aranjează-ţi în faţa ochilor şirul acestor obiecte venerate şi poate-ţi vor da, prin natura şi succesiunea lor, o lege, legea fundamentală a sinelui tău propnu-zis.[5][6]”[2]-

De fapt, partea complicată a momentului de revelaţie nu este să-l ai, ci să *înţelegi* că îl ai. Lumea e plină de lucruri frumoase şi de momente minunate. Câteodată însă, ele trec pe lângă noi fără să le înţelegem importanţa. Adesea, conştientizezi momentele de revelaţie abia în retrospectivă. Te uiţi înapoi şi-ţi dai seama: „Bun, deci atunci a început totul... Acelea au fost circumstanţele extraordinar de improbabile care au pornit lucrurile în această minunată direcţie.”

Cel mai bun lucru la un moment de revelaţie este că-ti oferă un indiciu timpuriu despre direcţia în care îţi vei găsi scopul. Următorul cel mai bun lucru e că scoate din ecuaţie alte lucruri. „Norocos este cel care nu crede în secret că toate posibilităţile îi sunt deschise”, notează Walker Percy.

în cazul lui Ed Wilson, la momentul de revelaţie s-a adăugat încă un pas care, pe termen lung, s-a dovedit, de asemenea, norocos. într-o zi din acea vară petrecută în

Paradise Beach, era la pescuit. Reuşise să prindă un peşte, o anumită specie cu spini, dar a fost distras atunci când îl scotea din apă. Peştele a plonjat în sus, ia sărit în faţă şi unul dintre spini i-a înţepat pleoapa ochiului drept. Durerea era atroce, dar Wilson nu voia să se oprească din pescuit, aşa că şi-a îndurat chinul toată ziua. Seara, a povestit familiei care-l găzduia ce s-a întâmplat, dar până atunci durerea se mai potolise, aşa că n-a mers la doctor. Câteva luni mai târziu, privirea a început să i se înceţoşeze, iar în urma unei operaţii greşite, şi-a pierdut complet vederea cu acel ochi.

Wilson urma să fie naturalist, dar n-avea să poată studia ceva precum păsările – care necesită o vedere stereoscopică pentru a le observa cum trebuie. Avea să studieze ceva mic, ceva ce putea apuca între degete şi apropia pentru o inspecţie amănunţită cu ochiul stâng. Din fericire, în acelaşi an, s-a întâmplat să se plimbe pe Palafox Street în Pensacola, Florida şi să îi iasă în cale un şir de furnici care mişunau pe lângă muşuroiul lor. S-a oprit acolo cu acelaşi sentiment avut în faţa oceanului. Iată altă lume ascunsă şi fermecătoare care i se întindea în faţă. Avea să studieze furnicile şi să atingă măreţia în stiintă.

Patruzeci de ani mai târziu, s-a întâmplat ca Wilson să treacă din nou pe aceeaşi stradă din Pensacola. A văzut urmaşii acelor prime

furnici agitându-se de colo colo. Fascinat, s-a aplecat în genunchi, cercetându-le din nou. Un bătrân care se plimba prin zonă s-a alarmat văzând un om în toată firea târându-se în patru labe pe trotuar şi l-a întrebat dacă are nevoie de ajutor. Desigur însă, Wilson nu facea decât să-şi retrăiască dragostea copilăriei şi să-şi urmeze chemarea în viaţă.

Note:

1 Frederick Turner, *Beauty: The Value of Values, apud* John O'Do nohue, *Divine Beauty: The Invisible Embrace,* HarperCollins, New York, 2004, p. 55.

2 Walter Isaacson, *Einstein: His Life and Universe,* Simon & Schuster, New York, 2008, p. 13.

3 Walter Isaacson, *Einstein: His Life and Universe,* Simon & Schuster, New York, 2008, p. 14.

4 Paul Froese, *op. cit.,* p. 8.

5. Friedrich Nietzsche, Opere complete 2, *Naşterea tragediei. Consideraţii inactuale I—IV. Scrieri postume (1870—1873),* traducere de Simion Dănilă, Hestia, Bucureşti, 1998, p. 227. *(N red.)*

6 Friedrich Nietzsche, *Sehopenhauer aş Educator,* traducere de Daniel Pellerin, CreateSpace, 2014, p. 4. Vezi şi ediţia în română Friedrich Nietzsche, Opere complete 2, *Naşterea tragediei. Consideraţii inactuale ÎNV Scrieri postume (1870—1873),* traducere de Simion Dănilă, Hestia, Bucureşti, 1998, p. 227.

Ce fac mentorii

Wilson nu şi-a construit cariera de unul singur* A avut mentori. Primul a fost un profesor de la University of Alabama pe nume Bert Williams. Acesta l-a luat în cercetări pe teren, i-a împrumutat un microscop de disecţie, l-a primit în casa lui şi l-a ajutat să-şi facă o idee practică despre cum arată viaţa unui cercetător în ştiinţele naturii.

Williams pare să fi făcut lucrurile pe care le fac mentorii buni. Un mentor bun te îndrumă în numeroase decizii ale vieţii, precum ce facultate să alegi sau ce joburi să accepţi. Un mentor bun te învaţă acea înţelepciune tacită cuprinsă în fiecare meşteşug.

Orice carte sau prelegere îţi poate spune cum să faci un lucru. Dar în orice meşteşug, fie că e vorba despre gătit, tâmplărie, ştiinţă sau leadership, există câteva forme ale cunoaşterii care nu pot fi transpuse în reguli sau reţete – forme practice ale cunoaşterii, pe care numai mentorii le pot transmite. Filosoful Michael Oakeshott a încercat să surprindă caracterul inefabil al acestei cunoaşteri practice prin povestea unui rotar chinez care meşterea la o

roată în capătul din spate al unei camere, în timp ce ducele Huan din CUi, stăpânul său, citea o carte în capătul din faţă al aceleiaşi încăperi. Lăsându-şi jos ciocanul şi dalta, rotarul s-a adresat ducelui, întrebându-l ce citeşte.

— O carte care studiază cuvintele înţelepţilor, a răspuns ducele.
— Aceşti înţelepţi sunt în viată? a întrebat rotarul.
— Sunt morti.
— În cazul acesta, ce citiţi nu poate fi decât drojdia şi mizeria unor oameni apuşi.

Ducele s-a simţit revoltat. Cum de şi-a permis rotarul să ponegrească o astfel de carte şi astfel de înţelepţi?

— Dacă îţi poţi justifica afirmaţia, ţi-o voi permite. Iar de nu, vei muri, a tunat el.
— Vorbind ca un simplu rotar, a început meşteşugarul, eu văd lucrurile în felul următor: atunci când fac o roată, dacă lovitura mea e prea înceată, atunci pătrunde adânc, dar nu e fermă; dacă lovitura mea e prea rapidă, atunci e fermă, dar nu pătrunde adânc. Ritmul potrivit, nici prea încet şi nici prea rapid, nu poate ajunge în mâini decât dacă provine din inimă. E ceva ce nu poate fi pus în cuvinte.

Cunoaşterea tehnică, luată din cărţi, scrie Oakeshott, constă în „reguli formulate care

sunt sau pot fi învăţate deliberat”. Cunoaşterea practică, pe de altă parte, nu poate fi predată sau învăţată, ci numai împărtăşită sau dobândită. Aceasta există numai în practică. Atunci când vorbim despre cunoaşterea practică, avem tendinţa să folosim metafore corporale. Spunem că cineva are *mânâ* pentru o anumită activitate – abilitatea de a lovi clapele potrivite ale pianului, cu forţa şi ritmul corespunzător. Spunem că cineva *simte* jocul, are o intuiţie pentru cum vor evolua lucrurile, o conştientizare a momentului când trebuie să meargă mai departe cu o problemă şi când ar fi bine s-o lase deoparte şi să revină mai târziu. Spunem că cineva are *gust,* un simţ estetic cu privire la ce produs sau prezentare sunt admirabile şi care sunt puţin nepotrivite.

Atunci când expertul îşi foloseşte cunoaşterea practică, el nu gândeşte mai mult, ci mai puţin. Şi-a construit un repertoriu de abilităţi prin practică şi astfel şi-a extins numărul de sarcini pe care le poate împlini fără o conştientizare activă. Acest fel de cunoaştere se construieşte prin experienţă şi e transmisă prin împărtăşirea experienţei de către un mentor care îţi permite să te apropii şi să iei parte la o mie de activităţi. Acest fel de pedagogie e personală, prietenoasă, împărtăşită, conversaţională – mai mult prinsă din mers decât predată.

Un manual te învaţă principiile biologiei, dar

un mentor îţi arată cum să gândeşti ca un biolog. Acest tip de practică obişnuită reconstruieşte cine eşti pe dinăuntru. „Lucrul magnific în educaţie”, scria William James, „este că *ne transformă sistemul nervos într-un aliat, nu un inamic”*

Acestea sunt lucrurile pe care le fac mentorii buni. Dar E.O. Wilson a avut norocul să aibă încă un mentor extraordinar, un om care şi-a dus meşteşugul – şi prin urmare mentoratul – la un cu totul alt nivel.

După University of Alabama, Wilson şi-a continuat studiile la Harvard, unde l-a întâlnit pe Philip Darlington, care studia cărăbuşii, având şi o bursă în cercetarea distribuţiei geografice a animalelor. Darlington i-a oferit lui Wilson sfaturi practice despre cum să-şi colecteze subiecţii: „Nu sta pe cărare atunci când aduni insecte”, i-a spus. „Trebuie să mergi în linie dreaptă prin pădure. încearcă să treci peste orice barieră întâlneşti. E greu, dar e cea mai bună cale.”

Mai mult de atât, Darlington i-a demonstrat lui Wilson cum arată adevărata vocaţie. în tinereţe, Darlington urcase pe Sierra Nevada de Santa Marta, adunând insecte pe parcursul drumeţiei. în Haiti, îşi croise drum prin o mie de metri de pădure virgină pentru a ajunge pe culmea celui mai înalt vârf al ţării. La treizeci şi nouă de ani, Darlington plutise pe un

buştean într-un bazin din jungla sud-americană pentru a colecta probe de apă care să-l ajute în cercetare. Un crocodil gigantic ieşise din apă, îl apucase pe Darlington în falei şi-l târâse la fundul bazinului. Darlington se zbătuse şi se luptase, reuşind să înoate către suprafaţă. Se chinuise să ajungă până la mal, dar crocodilul îl atacase din nou, târându-l sub apă. A reuşit totuşi să scape iar. Colţii crocodilului îi străpunseseră ambele mâini. Muşchii şi ligamentele ambelor mâini îi fuseseră sfâşiate. Oasele mâinii drepte erau zdrobite. Târându-se înapoi către civilizaţie, şi-a dat seama cât de slăbit era de pierderea sângelui.

Să reuşeşti să scapi de un crocodil nu-i o dovadă de caracter[1], remarca Wilson mai târziu cu ironie. Dar ce s-a întâmplat apoi este – şi tocmai acela e lucrul care şi- a lăsat amprenta asupra lui. Darlington a rămas blocat într-un ghips câteva luni. Aşa că a dezvoltat o metodă de a-şi colecta mostrele cu mâna stângă, care-i rămăsese funcţională, legând borcanele cu specimene de beţe, dispozitiv cu care prindea şi ridica gândacii folosind o singură mână.

„Profesorul, acel amator profesionist, predă nu atât subiectul, cât pe sine însuşi”-, scria cândva criticul Leslie Fiedler. Prin comportamentul său, Darlington l-a învăţat pe Wilson că viaţa unui naturalist nu e uşoară, ci anevoioasă. L-a învătat că studierea lumii

noastre este o misiune importantă, că cei care o fac sunt parte dintrun şir lung, întins departe în timp. L-a învăţat ce înseamnă să-ti iubeşti nebuneşte stiinta. Asa cum scrie Wordsworth în *The Preluda* „ce-am iubit noi vor iubi şi alţii, iar noi le vom arăta cum să o facă”. Iar asta e ceva ce majoritatea tinerilor şi probabil noi toţi vrem să fim învăţaţi. Cei mai mulţi oameni, în special tinerii, nu caută în viaţă bucuria, ci o intensitate care să-i atingă profund. Vrem să fim implicaţi într-o misiune importantă care implică greutăţi şi care să merite acele greutăţi. Mentorii care ne sădesc cu adevărat lucruri în minte sunt cei care au fost duri cu noi – sau cel puţin au fost duri cu ei înşişi, stabilind un exemplu corect –, şi nu cei care au fost blânzi. Sunt cei care au echilibrat iubirea generoasă cu standardele înalte şi cerinţe implacabile, în virtutea a ceva făcut cu sârguinţă. Credem că ne dorim uşurinţă şi confort – desigur, din când în când, chiar aşa e –, dar există ceva înăuntrul nostru care năzuieşte spre o chemare ce presupune dedicare şi sacrificiu.

Astfel, o mare parte din ce fac mentorii este să ne demonstreze, zilnic, cum arată excelenta. Asa cum scria Alfred North Whitehead: „Educaţia morală e imposibilă fără o viziune constantă a măreţiei.Sau, aşa cum a subliniat Sir Richard Livingstone: „Cea mai indispensabilă cuminecătură pentru călătoria vieţii e păstrarea unor idealuri

adecvate, iar acestea sunt dobândite într-un mod foarte simplu, trăind alături de cele mai bune lucruri din lume – cele mai bune picturi, cele mai bune clădiri, cele mai bune ordini sociale şi politice, cele mai bune fiinţe umane. Modul de a dobândi un bun-gust în orice, de la picturi la arhitectură, de la literatură la caracter, de la vin la trabucuri, e mereu acelaşi – să te familiarizezi cu cele mai bune specimene din fiecare.

împingându-ne faţă în faţă cu excelenţa, mentorii ne induc, de asemenea, o anumită modestie. Ne învaţă cum să ne supunem cu modestie unei sarcini. Tendinţa naturală este să te pui pe tine în centrul oricărei activităţi. Să întrebi: „Cum mă descurc?” E în regulă să pui această întrebare o dată. Dar, dacă o pui tot timpul, devine paralizantă. în baseball, un aruncător care se gândeşte constant la cum aruncă mingea nu poate arunca bine. Se concentrează asupra propriei persoane, nu asupra sarcinii sale. „în orice disciplină dificilă, fie că e vorba despre grădinărit, inginerie structurală sau limba rusă”, scrie Matthew Crawford, filosof şi mecanic de motociclete, „individul se supune unor lucruri care au propriile căi refractare”^.

Ilustrează acest argument citând-o pe Iris Murdoch: „Dacă studiez, spre exemplu, rusa, mă confrunt cu o structură autoritară care îmi impune respect. Sarcina e dificilă, iar obiectivul e departe şi probabil imposibil de

atins în întregime. Munca mea este o revelare progresivă a ceva ce există independent de mine. Atenţia e recompensată cu o informaţie despre realitate.

Pasiunea pentru limba rusă mă îndepărtează de mine însămi spre ceva străin mie, ceva ce conştiinţa mea nu poate îngloba, înghiţi, refuza sau transforma în ceva ireal.”

Mentorii ne învaţă, de asemenea, cum să ne confruntăm cu erorile. Pe măsură ce devii mai experimentat, devii mult mai bun la a-ţi recunoaşte greşelile şi înţelegi, prin experienţă, cum să le repari. Mentorii ne sugerează cum să realizăm cea de-a doua, a patra, a zecea ciornă şi, în cadrul acestui proces, ne dau libertatea să nu ne fie frică de eşecuri, să continuăm cu încredere şi să facem loc acestor erori, ştiind că le putem rectifica mai târziu. Unul dintre lucrurile pe care le fac mentorii buni, spre exemplu, este să te înveţe să nu-ţi fie teamă să scrii prost. Termină prima ciornă chiar dacă e groaznică. Miza nu e egoul tău.

în ultimul rând, mentorii te învaţă cum să înfrunţi greutăţile – şi faptul că greutăţile sunt un lucru bun.

Odată, William James a vizitat Chautauqua, atunci, la fel ca acum, un sătuc minunat din nordul statului New York, animat de vară şi de festivalurile de muzică. Are o atmosferă calmă, elevată, care a fost asemănată cu cea

din timpul rugăciunilor Public Broadcasting Service. La început, James a fost încântat. „Am mers de curiozitate, pentru o zi. Am rămas o săptămână”, îşi aminteşte el, „ţinut în loc, ca vrăjit de farmecul şi lejeritatea a tot ce se găsea acolo, de paradisul clasei de mijloc, fără vreun păcat, vreo victimă, vreo pată sau vreo lacrimă”-. Totuşi, atunci când a părăsit satul şi s-a întors la lumea reală, a avut o senzaţie de uşurare nemaipomenită.

Ordinea din Chautauqua era „prea stăpânită, cultura, prea de mâna a doua, această bunătate nu mă inspira defel”.

James a ajuns la concluzia că există ceva în noi care pare să necesite dificultăţi şi depăşirea lor, prezenţa atât a luminii, cât şi a întunericului, atât a pericolului, cât şi a eliberării. „Dar ce pare că cere natura umană”, a scris el, „este prezenţa luptei. în momentul în care roadele sunt pur şi simplu consumate, lucrurile devine infame. Sudoare şi efort, natura umană întinsă până la limite şi care totuşi reuşeşte să supravieţuiască, momentele în care întoarcem spatele unui succes pentru a porni în căutarea altei provocări, mai rară şi mai chinuitoare – iată genul de lucruri a căror prezenţă ne inspiră”.

în cea mai rafinată formă, susţine James, fiinţele umane sunt animale care-şi formează idealuri. Iar vieţile lor se derulează cel mai bine atunci când sunt trăite în serviciul unui ideal. Drept concluzie: „Sâmburele tare al

vieţii este mereu acelaşi lucru etern, îmbinarea unui ? > ■
ideal de neatins, oricât de deosebit ar fi, cu fidelitate, curaj şi perseverenţă, cu durerile unui bărbat sau ale unei femei.”[2]

Ultimul lucru pe care-l face un mentor e, desigur, să te trimită în lume şi, într-un anumit sens, să taie cordonul ombilical. La începutul carierei mele mba fost mentor William F. Buckley, Jr. Am lucrat în redacţia lui un an şi jumătate şi, în tot acest timp, el mi-a demonstrat cum arată excelenţa. Apoi m-a trimis pe drumul meu şi, mai târziu, n-am păstrat un contact apropiat. Unii dintre oamenii care au lucrat pe acelaşi post ca mine şi au trecut prin ce-am trecut şi eu s-au simţit răniţi. I-am simţit lipsa în anii care au urmat şi încă sunt de părere că Buckley a făcut ce trebuia. într-un anumit punct, trebuie să dai drumul protejărilor tăi, fie ei adulţi sau copii.

La un moment dat, fiecare ajunge să fie lăsat liber. Eşti de unul singur, faţă în faţă cu marile decizii. Poate că ai avut parte de cel mai clar moment revelator. Poate că ai avut cel mai bun mentor. Dar tot vor exista decizii majore, derutante pe care va trebui să le iei. Să accept acest job sau pe celălalt? Să-mi folosesc talentele în felul acesta sau în altul? Să mă mut în oraşul acesta sau în celălalt?

Cum să iei deciziile majore, transformatoare ale vieţii? Spre această problemă ne îndreptăm acum atenţia.

Note:

1 E.O. Wilson, *Naturalist^* Island Press, Washington, 1994, p. 31.

2 Leslie Fiedler, *What Was Literature?) apud* Deresiewicz, *Excellent Sheeps* p. 182.

3 Tracy Lee Simmons, *Climbing Parnassus)* ISI Books,
Wilmington, Delaware, 2007, p. 45.

4 Tracy Lee Simmons, *Climbing Parnassus)* ISI Books,
Wilmington, Delaware, 2007, p. 44.

5. Matthew B. Crawford, *Shop Class aş Soulcrafi,* Penguin Press, New York, 2009, p. 65.

6 William James, „What Makes a Life Significant?", *Leading Lives That Matter)* ed. Mark R. Schwehn şi Dorothy C. Bass, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 2006, p. 15.

Z William James, „What Makes a Life Significant?", *Leading Lives That Matter)* ed. Mark R. Schwehn şi Dorothy C. Bass, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 2006, p. 27.

Problema vampirului

Să spunem că ai avea şansa să devii vampir. Printr-o singură muşcătură magică, vei dobândi nemurirea, puteri supranaturale şi o viaţă de o intensitate strălucitoare. Vei avea tot felul de noi abilităţi. Vei putea să zbori pe timpul nopţii. Nici măcar nu va trebui să bei sânge uman; vei putea face rost de sânge de vacă donat. Prietenii care au trecut prin această experienţă spun că e incredibil. Spun

că, vampiri fiind, trăiesc lumea în feluri noi pe care nu şi le-ar fi imaginat vreodată când erau oameni.

Ai face-o? Ţi-ai da acordul pentru a primi acea muşcătură care-ti va schimba viata, ştiind că, odată transformat, nu te vei mai putea întoarce?

Dificultatea alegerii constă în faptul că trebuie să-ţi foloseşti capacităţile umane încercând să ghiceşti dacă ţi-ar plăcea să trăieşti ca vampir. Să devii vampir e ceea ce filosoful L.A. Paul numeşte o „alegere transformatoare”. Este genul de alegere care te schimbă radical.

Viaţa e plină de probleme vampireşti. Căsătoria te transformă într-o persoană diferită. Copiii te transformă şi îţi schimbă dorinţele. La fel emigrarea, convertirea la altă religie, înscrierea la facultatea de medicină, înrolarea în Marină, schimbarea carierei şi alegerea unui loc în care să trăieşti. De fiecare dată când îţi iei un angajament major, faci o alegere transformatoare.

Toate deciziile implică o mare nesiguranţă cu privire la viitor. Totuşi, ce face ca alegerile transformatoare să fie speciale este că nu ştii cum va arăta sau ce-şi va dori viitorul tău sine după ce neprevăzutul vieţii începe să-şi facă efectele. Hrana existenţei tale viitoare s-ar putea să fie compusă din noi tipuri de supărări şi fericiri, diferite de tot ce ai trăit

până atunci. E destul de greu să te cunoşti pe tine pe de-a întregul, dar e aproape imposibil să cunoşti ceva din persoana în care te vei transforma. Nu poţi rezolva raţional această problemă, pentru că nu ai niciun fel de date despre dorinţele persoanei tale din acel viitor.

Mai mult, eşti conştient că acest tip de alegere va lăsa o urmă de durată. Fiecare alegere e o renunţare, sau un infinit de renunţări. Vei fi pentru totdeauna conştient de drumul pe care nu l-ai urmat, de ce ar fi putut să fie dacă ai fi ales altă direcţie. Există posibilitatea să te deschizi către o viaţă de regrete.

Te uiţi în jur şi vezi oameni care o dau în bară rău de tot prin astfel de decizii transformatoare. Mai mult de o treime dintre căsnicii se termină prin divorţ. Cu toţii cunoaştem oameni care-şi irosesc ani întregi urmând o carieră care nu le aduce satisfacţii. Optzeci şi trei la sută dintre fuziunile între corporaţii ajung să nu aducă nicio valoare pentru acţionari[1] – iar aceste fuziuni au loc numai după luni şi ani de analize. Atunci când iei decizii majore în viaţă, aşa cum spune L.A. Paul: „Nu te păcăli singur – *habar n-ai în ce te bagi*”[1]

Nu-i de mirare că atât de multi au o adevărată fobie de angajamente. Nu-i de mirare că unii sunt atât de paralizaţi de alegerile importante, încât ajung să treacă prin ele ca

în transă. Paradoxul vieţii este că oamenii par să delibereze mai atent cu privire la lucrurile mărunte decât la cele majore. înainte să cumpere o maşină, citesc toate recenziile, verifică valoarea de revânzare pe internet şi aşa mai departe. Dar când e vorba despre alegerea unei vocaţii, mai degrabă se lasă purtaţi de val decât să decidă. Se acomodează treptat într-o carieră, pentru că cineva le-a oferit un loc de muncă. Se căsătoresc cu cel cu care se întâmplă să locuiască. în cazul multora, deciziile majore ale vieţii nu sunt chiar decizii; sunt nisipuri mişcătoare. Pur şi simplu te scufunzi oriunde se întâmplă să staţionezi.

„Este remarcabil faptul că nu îmi sunt vreodată cu adevărat clare motivele din spatele multor decizii”^, a recunoscut teologul german Dietrich Bonhoeffer. Daniel Kahneman şi Amos Tversky, doi dintre cei mai mari psihologi ai tuturor timpurilor, şi-au petrecut întreaga carieră studiind luarea deciziilor. Dar dacă îi întrebai despre deciziile care i-au adus în domeniul psihologiei, abia dacă reuşeau să răspundă. „E greu să-ţi dai seama cum îşi aleg oamenii cursul vieţii”, a spus odată Tversky. „Alegerile majore pe care le facem sunt, practic, aleatorii.”

Deci cum iei aceste decizii majore? Cum decizi către ce carieră să te îndrepţi, cu ce persoană să te căsătoreşti, unde să locuieşti şi cum să-ţi petreci anii de după pensionare?

Unii oameni se bazează pe modelul „Pur şi simplu ştii”. Atunci când apare lucrul potrivit, ai un sentiment anume şi pur şi simplu ştii. T.D. Jakes spune că viaţa e ca şi cum ai avea un inel uriaş de chei şi există un singur lacăt care este cea mai bună viaţă pentru tine, încerci cheile şi, în cele din urmă, ajungi la cea care se simte diferit. Imediat ce o pui în broască, înainte chiar de a o răsuci, simţi un *vâjjj* şi simţi că e ce trebuie.

Există o oarecare înţelepciune în această metodă. Există situaţii în care oamenii iau decizii mai bune atunci când au mai puţin timp de gândire. Dar nuă *suficientă* înţelepciune aici. Chiar o să-ţi pariezi viaţa pe un sentiment al momentului? Pe o intuiţie?

în primul rând, intuiţiile sunt instabile. Sentimentele sunt de obicei efemere şi câteodată inexplicabile la numai câteva zile sau chiar minute după ce le trăieşti. Am candidat recent la un job şi în timp ce concuram pentru acel post am inventat tot felul de motive pentru care mi-ar plăcea acest loc de muncă bazat în principal pe strângere de fonduri şi administraţie. Apoi, după ce am fost respins, m-am simţit cuprins de un val de uşurare: unde-mi fusese capul? Sunt un om de vârstă mijlocie şi, aparent, n-am nicio idee cine sunt.

în al doilea rând, intuiţia ne duce adesea pe căi greşite. Kahneman şi Tversky, împreună

cu mulţi alţi economişti comportamentali, au umplut cărţi întregi descriind moduri în care intuiţia ne poate trăda – frica de pierdere, efectul de priming, efectul de halo, biasul optimismului şi aşa mai departe. Am prieteni care şi-au petrecut şase luni crezând că o anumită persoană e dragostea vieţii, apoi următoarele patru decenii gândindu-se că aceeaşi persoană e un dezastru total. În vorbele lui George Eliot: „Bărbaţii şi femeile comit greşeli deprimante cu privirile la propriile sentimente, luându-şi nostalgiile vagi şi stinghere uneori drept geniu, alteori drept evlavie şi, mai des încă, drept o iubire puternică.

în ultimul rând, intuiţia e de încredere numai în anumite tipuri de decizii. „Intuiţia” e un cuvânt sofisticat pentru un tipar al recunoaşterii. Poate fi de încredere numai în domeniile în care ai multă experienţă, în care mintea a avut timp să parcurgă diferitele tipare. Dar, atunci când faci o alegere transformatoare, te arunci într-un teritoriu necunoscut. Nu ştii ce tipare vei întâlni acolo. Intuiţia nu-ţi poate spune. Face doar presupuneri.

Fabula rationalâ[5]

Metoda preferată, în special în cultura noastră, este să faci un pas în spate şi să iei decizia „raţional”. Lasă-ţi emoţiile deoparte şi

adoptă un punct de vedere detaşat, ştiinţific. Găseşte o metodă inginerească, o tehnică sau un şablon care să-ţi permită să te distanţezi. Ia un carneţel. Fă o listă a costurilor şi a beneficiilor de fiecare parte.

Abordând decizia raţional, ştiinţific, o poţi împărţi în paşi clari. Experţii în luarea deciziilor au scris numeroase cărţi cu stadii clare ale procesului: pregătirea (identifică problema; determină obiectivele), căutarea (întocmeşte o listă de posibile joburi sau oameni care te pot ajuta să-ţi atingi obiectivele), evaluarea (fa un grafic şi evaluează opţiunile pe o scară de la unu la zece, în funcţie de diferiţi parametri), confruntarea (pune întrebări care să-ţi infirme teoriile; creează un dezacord constructiv pentru a proba premisele existente), selecţia (compară scorurile; fa un tabel al consecinţelor care să te ajute să vizualizezi rezultatul fiecărei alegeri în parte).

Dacă urmezi o astfel de metodologie formală, cu siguranţă vei fi capabil să aplici şabloane utile. Spre exemplu, atunci când te gândeşti să demisionezi, aplică regula zece-zece-zece. Cum te vei simţi cu această decizie peste zece minute, peste zece luni şi peste zece ani? Acest lucru te va ajuta să pui dificultatea emoţională pe termen scurt, care însoţeşte decizia, într- un context al consecinţelor pe termen lung.

Atunci când cumperi o casă, uită-te la optsprezece case de pe piaţă, fără să iei vreo decizie asupra niciuneia. Apoi fa o ofertă pentru următoarea casă care e mai bună decât primele optsprezece. Acest lucru te va asigura că ai un eşantion suficient pentru a-ţi da seama care sunt opţiunile, înainte de a face o alegere.

Toate tehnicile raţionale sunt construite pentru a ne contracara biasurile cognitive. Spre exemplu, oamenii tind să-şi „îngusteze perspectiva”. Aşa cum susţin Chip şi Dan Heath, experţi în management, oamenii încearcă să transforme orice întrebare deschisă într-o întrebare de tip „da sau nu”, sau de tip „fie X, fie Y”. în mod inconştient, oamenii gândesc deciziile ca pe alegeri între două opţiuni. Ar trebui să accept acest job sau nu? Ar trebui să mă despart de Sue sau nu? în majoritatea momentelor-cheie ale deciziilor, există de fapt mult mai multe opţiuni, care sunt însă omise prin aplicarea acestui filtru. De fiecare dată când îţi dai seama că spui

„da sau nu”, susţin cei doi experţi, e o idee bună să faci un pas în spate şi să cauţi mai multe opţiuni. Poate că problema nu e dacă să te desparţi sau nu de Sue, ci că ar trebui să găseşti o modalitate nouă de-a vă îmbunătăţi relaţia.

î >

Daimonul tâu

Procesul raţional pare infailibil. Din păcate, atunci când e vorba despre angajamente majore în viaţă, se dovedeşte şi el insuficient. Prima problemă e cea descrisă la începutul acestui capitol. Nu ai date referitoare la ce-şi va dori viitorul tău sine, aşa că nu poţi cântări lucrurile raţional, comparând dovezile. A doua problemă este că, atunci când iei decizii despre angajamente majore, iei decizii despre un scop moral suprem şi despre sensul vieţii tale.

Logica nu e de mare ajutor în aceste probleme. Logica este foarte bună atunci când rezultatul unei decizii e clar, atunci când joci după un set definit de reguli. Atunci când cumperi un prăjitor de pâine, vrei o maşinărie care să încălzească pâinea. Dar deciziile referitoare la angajamente nu funcţionează aşa. Atunci când iei o decizie referitoare la un angajament, definirea scopului vieţii tale e cea mai mare parte a problemei. Este vorba despre orizontul ultim. întrebarea „Care e pentru mine binele suprem?” este fundamental diferită de „Cum să fac să câştig la Monopoly?”.

Dacă mergi la un guru de consiliere în carieră pentru aţi găsi vocaţia, întrebarea pe care o va pune deseori în centrul căutării este: „Care e talentul meu?” Una dintre preocupările centrale în lumea consilierii în carieră este să

ajute oamenii să-şi identifice punctele forte, apoi să le exploateze. Una dintre implicaţii e că, atunci când îţi alegi o carieră, talentul trebuie să joace un rol-cheie, mai important decât interesul. Dacă eşti pasionat de artă, dar nu eşti prea bun la asta, vei ajunge pe un post plictisitor, ca designer pentru vreo companie de care nu-ţi pasă, la fundul ierarhiei profesiei respective. Când faci o alegere vocaţională, trebuie să te întrebi: „La ce sunt talentat?”

Asta poate să fie în regulă dacă eşti dispus să te mulţumeşti cu ceva modest din punct de vedere al carierei. Dar dacă încerci să-ţi găseşti vocaţia, întrebarea corectă nu este „La ce sunt bun?”, ci una mai dificilă: „Ce sunt motivat să fac? Ce activitate iubesc atât de mult, încât voi continua să mă perfecţionez pentru următoarele multe zeci de ani? Ce îmi doresc atât de mult, încât mă subjugă în străfundul fiinţei mele?” Atunci când alegi o vocaţie, să spui că talentul ar trebui să joace un rol-cheie e ceva greşit. Interesul multiplică talentul şi, de cele mai multe ori, e mai important. Terenul crucial de explorat în orice căutare a vocaţiei este terenul inimii şi al sufletului, motivaţia pe termen lung. Cunoştinţele sunt peste tot; motivaţia e rară.

Robert Greene analizează miezul acestor adevăruri în cartea sa, *Masteryr.* „Angajamentul emoţional faţă de ce faci se va traduce direct în munca ta. Dacă te duci la

birou fără tragere de inimă, se va vedea în rezultatele lipsite de strălucire şi în modul poticnit în care vei duce sarcinile la bun sfârsit.”^

Grecii antici aveau un concept numit *daemon,* mai târziu preluat de Goethe. Un daimon este o chemare, o obsesie, o sursă de energie de lungă durată şi câteodată maniacală. Daimonii sunt mănunchiuri de energie ce sălăşluiesc adânc în subconştientul nostru, care-şi trag forţa de la evenimente misterioase din copilărie pe care le înţelegem imperfect sau de la experienţe traumatice, de la o mare iubire sau fericire, de la o dorinţă. Sentimente cărora le vom dedica întreaga viaţă încercând să le retrăim. Daimonul se identifică cu un interes obsesiv, un sentiment de „acasă” într-un anumit tip de loc, desfăşurarea unei anumite activităţi – când ne aflăm în faţa clasei, ajutăm o persoană bolnavă să se ridice din pat sau oferim servicii într-un hotel.

Atunci când vezi un individ aflat la apogeul puterii sale, e pentru că a intrat în contact cu daimonul său, acea rană, acea năzuinţă, acea tensiune nerezolvabilă din centrul fiinţei. Acest lucru se observă în special la scriitori şi academicieni. Există adesea o problemă fundamentală care îi obsedează şi în jurul căreia sapă întreaga viaţă. Spre exemplu, W. Thomas Boyce este un cercetător eminent în psihiatria pediatrică. E faimos pentru teoria lui privind orhideea şi păpădia. Conform

acestei teorii, unii copii sunt foarte sensibili la ce se întâmplă în jurul lor (copiii-orhidee) şi fie se ridică la înălţimi extraordinare, fie se scufundă în adâncuri, în funcţie de contextele în care ajung. Alţii sunt mai puţin sensibili (copiii-păpădie), nefiind doborâţi nici chiar de cele mai nefericite circumstanţe.

Interesul lui academic nu a fost întâmplător, explică el în cartea *Orhideea şi păpădia,* A avut o soră pe nume Mary, care era sclipitoare, frumoasă şi inteligentă. Mică fiind, se avânta adesea în tot felul de lucruri îndrăzneţe. Odată, la ora somnului de prânz, a reuşit în mod amuzant să-şi îndese pe nas o mână întreagă de stafide, una câte una. (Rezultatul acestui experiment a fost o vizită la doctor.) Pe măsură ce a crescut însă, efectele copilăriei tulburi au început să fie mai vizibile. A reuşit să obţină o diplomă de licenţă la Stanford şi una de masterat la Harvard, dar sănătatea ei mintală devenise din ce în ce mai fragilă şi în cele din urmă, şi-a luat viata, chiar înainte de a cincizeci şi treia aniversare. Boyce şi-a petrecut întreaga viaţă facându-şi griji pentru sora sa, obsedat de o problemă esenţială: doi copii, aceeaşi familie, acelaşi context. Unul e afectat în mod tragic de contextul în care a crescut, iar celălalt, nu. Acest puternic nucleu emoţional a provocat mare parte din munca lui Boyce.

Atunci când vezi un oraş în plină renaştere artistică, aşa cum era Florenţa în secolele al

XV-lea şi al XVI-lea, acest lucru se petrece pentru că oamenii sunt pradă unei încleştări fervente a unor adânci valori culturale şi se străduiesc – adesea în zadar – să rezolve acea tensiune. în cazul Florenţei, încleştarea dintre ecologia morală clasică şi cea creştină a dat naştere unei energii

imense. într-o mie de moduri diferite, Florenţa a încercat să facă cercul pătrat.

Atunci când o persoană sau o comunitate intră în contact cu propriul daimon, atunci când se confruntă cu o tensiune de nerezolvat, creativitatea poate fi uimitoare, ca un fel de explozie nucleară. Iar când o persoană sau o cultură este în afara daimonului său, totul intră în derivă şi devine sentimental. O persoană sau cultură care a pierdut contactul cu daimonul său a pierdut contactul cu viaţa. Gândiţi-vă la cum arăta arta florentină doar un secol mai târziu.

Marea încâlcealâ

Atunci când cauţi o vocaţie, cauţi de fapt un daimon. încerci să pui în scenă aceeaşi cădere care stă la baza temei acestei cărţi – căderea dincolo de dorinţele egocentrice şi plonjarea în substratul din care iau naştere în mod misterios dorinţele. încerci să găsesti

acea tensiune sau problemă care să dea naştere unor valuri uriaşe de energie morală, spirituală şi relaţională. Asta înseamnă că

priveşti către zonele subconştiente ale sufletului şi inimii, pe care raţiunea nu le poate pătrunde. încerci să atingi ceva acolo jos, adânc în Marea încâlcealâ, acel desis haotic care se află dincolo
de planul conştient.

Printr-un singur calcul, mintea poate asimila unsprezece milioane de biţi de informaţie într-o singură secundă, dintre care mintea conştientă înregistrează doar patruzeci. Restul se află în Marea încâlcealâ. Aşa cum spune şi Timothy Wilson de la University of Virginia, conştiinţa e ca un bulgăre de zăpadă pe un aisberg-. Cu alte cuvinte, forţa dominantă care ne ghid ează de fapt vieţile nu este raţiunea conştientă, ci tărâmul subconştientului. Matthew Arnold, lipsit de avantajul ştiinţei cognitive moderne, a spus-o cel mai bine:

Sub fluxul de la suprafaţă slab şi superficial

A tot ce spunem că simţim, dincolo de fluxul

La fel de uşor a tot ce credem că simţim, se scurge,

Cu freamăt tăcut şi~nvolburat, obscur şi~adânc,

Fluxul central a ce simţim cu-adevărat.

Atunci când creşti copii, observi că daimonul lor e mai mereu activ. Ei au acces direct către aceste tărâmuri adânci ale fiinţei. Conştiinţa

morală e prima noastră conştiinţă. Dar, ca adulţi, avem tendinţa să acoperim substratul, să pierdem contactul cu daimonul şi să-l lăsăm să dormiteze. Câteodată, facem acest lucru printr-un exces de analiză. De pildă, am fost întotdeauna pasionat de filme. în al doilea an de studenţie, mergeam să văd câte un film clasic aproape în fiecare seară. Apoi, ca adult, am devenit critic de film. Stăteam în camera de proiecţie cu carneţelul în mână. Nu mă mai uitam la ele, le analizam. Carneţelul devenise un zid între mine şi povestea pe care ar fi trebuit s-o trăiesc. Pierdusem abilitatea de a discerne între ce-mi place şi ce nu. Fiind atât de analitic, am pierdut abilitatea de-a avea o reacţie autentică.

Alteori, pierdem contactul cu daimonul adoptând o perspectivă excesiv de economică. Este interesant faptul că, atunci când priveşti viaţa printr-o lentilă exclusiv economică, asta tinde să înlocuiască lentila morală. Spre exemplu, cu câţiva ani în urmă, şase grădiniţe din Haifa, Israel, şi-au dat seama că au o problemă. Unii părinţi ajungeau târziu să-şi ia copiii, aşa că educatorii erau nevoiţi să rămână câte o oră în plus, până când plecau toţi cei mici. Pentru a rezolva această problemă, grădiniţele au început să impună taxe suplimentare pentru părinţii care întârziau. Dar planul s-a întors împotriva lor. Ponderea părinţilor care întârziau s-a dublat[2]. înainte, să vii la timp reprezenta un act de

respect faţă de educatori – o responsabilitate morală. Dar apoi a devenit o tranzacţie economică; tu îmi oferi serviciul de a-mi îngriji copilul, iar eu te plătesc pentru asta. în primă instanţă, oamenii gândeau în termeni de bine şi rău, de a fi sau nu respectuoşi faţă de educatori, în cea de-a doua situaţie, şi-a făcut apariţia un calcul cost—beneficiu. Ce e cel mai bine pentru mine? Oamenii care-şi petrec vieţile gândind exclusiv economic tind să-şi blocheze accesul către Marea încâlceală şi către daimonii de acolo. Pentru ei, tot ce este materialist e luat drept real, altfel, e inexistent.

Şi, câteodată, totalitatea vieţii burgheze e cea care acoperă acele regiuni profunde. Ne vedem pur şi simplu de viaţă, cu activităţile noastre prozaice obişnuite, facem cumpărăturile şi naveta acasă, apoi un film cu idei goale şi cu emoţii clişeizate pune un văl peste ce-a mai rămas. în ultimă instanţă, te obişnuieşti cu tamponul pe care ţi l-ai construit în jurul tău şi te simţi mai în siguranţă ducând o viată fadă decât una j o y plină de dorinţe. Rezultatul n-arată bine, aşa cum a fost descris de C.S. Lewis într-un pasaj faimos:

> Nu există investiţie sigură. A iubi înseamnă a fi vulnerabil. Indiferent ce ai iubi, cu siguranţă ceva îţi sta pe inimă şi e posibil chiar să ţi-o sfâşie. Dacă vrei să te asiguri că nimic nu ţi-o va afecta, atunci trebuie să nu-ti încredinţezi inima nimănui, nici măcar unui animal. Ambalează-ţi-o grijuliu în

ocupaţii favorite şi în mici desfătări, evită orice situaţii încurcate, zăvoraşte-ţi-o la loc sigur în racla sau coşciugul egoismului tău. Dar acolo în raclă – la adăpost, în întuneric, nemişcată, fără aer – ea se va transforma. Nimic nu ţi-o va mai sfâşia, va deveni incasabilă, impenetrabilă, de nerăscumpărat. Alternativa la

tragedie sau cel puţin la riscul tragediei e damnaţiunea. Singurul loc în afara Cerurilor unde poţi fi absolut ferit de toate primejdiile şi tulburările este infernul.-

Nimeni nu ia decizia conştientă de a-şi îngropa inima pentru a anestezia daimonul; pur şi simplu se întâmplă, după câteva decenii de viaţă prudentă şi profesională, în cele din urmă, oamenii ajung străini de propriile dorinţe. José Ortega y Gasset era de părere că majoritatea oamenilor se dedică evitării propriului sine, aducerii la tăcere a daimonului şi refuzului ascultării

acestuia. îngropăm licărirea plăpândă a focului nostru interior sub alte sunete care ne fac să ne simţim mai în

siguranţă şi ne mulţumim cu o viată falsă.

Cum sâ trezeşti sufletul la viatâ

Dacă îţi doreşti cu adevărat să iei o decizie înţeleaptă în privinţa vocaţiei, trebuie să duci genul de viaţă care îţi menţine inima şi sufletul vii în fiecare zi. Există unele activităţi

care acoperă inima şi sufletul – cele prea analitice, economice, prudent profesionale şi cele confortabil burgheze. Apoi, există altele care trezesc inima şi implică sufletul – muzica, teatrul, arta, prietenia, prezenţa copiilor, prezenţa frumuseţii şi, în mod paradoxal, prezenţa nedreptăţilor. Oamenii care fac cele mai înţelepte alegeri în privinţa vocaţiei sunt cei care-şi trăiesc fiecare zi cu dorinţele treze şi active. Ei sunt cei care-şi observă dorinţele, le confruntă şi înţeleg lucrurile spre care năzuiesc.

Câteodată, un artist poate trezi inima şi sufletul. James Mill Ea crescut pe fiul lui, John Stuart, ca pe o maşină gânditoare. L-a învăţat greaca la doi ani. De la opt la doisprezece ani, John Stuart i-a citit integral pe Herodot, Homer şi Xenofan, şase dialoguri platonice, pe Virgil şi Ovidiu în latină, studiind în acelaşi timp fizica, chimia, astronomia şi matematica* Nu îi erau permise vacanţe. Totul a mers de minune – John Stuart Mill era un adevărat copil-minune – până când a împlinit douăzeci de ani şi a intrat într-o depresie profundă.

John Stuart a înţeles unde îl adusese studiul constant de date şi nonfictiune. Şi-a dat seama că „obiceiul analizei are tendinţa de a toci sentimentele”^. Apoi, ceva l-a salvat. Nu a fost vreo epifanie sau explozie de înţelegere. A fost poezia. Poezia lui William Wordsworth. „Ce a făcut ca poemele lui Wordsworth să devină un leac pentru starea mea mintală a

fost faptul că ele exprimă mai mult decât frumuseţea exterioară; ele exprimă sentimentele şi gândurile care-şi trag culorile din sentimente, sub extazul frumuseţii. [...] Atunci când le citeam, părea că îmi trag forţele dintr-o fericire interioară, o plăcere solidară şi plină de imaginaţie, ce poate fi împărtăşită de toate fiinţele umane; şi această fericire nu avea vreo legătură cu lupta sau imperfecţiunea, dar s-ar fi îmbogăţit cu orice creştere a condiţiei sociale şi fizice a umanităţii.”—

Când intensitatea dorinţelor sale s-a diminuat, Mill a devenit depresiv. A ieşit din negura aceea atunci când a descoperit existenţa unor dorinţe infinite, care sunt spirituale şi morale, nu lumeşti. Din acel moment, scrie el, „cultivarea sentimentelor a devenit unul dintre punctele cardinale ale crezului meu etic şi filosofic”.

Câteodată, o simplă sclipire trezeşte sufletul şi ne ajută să ne găsim daimonul. La scurt timp după ce Tom Clancy a publicat *Vânătoarea lui Octombrie Roşu,* am fost invitat la o cină alături de el. Tocmai se întorsese din turul unei nave de război, o favoare care îi fusese făcută de Marina Statelor Unite, unde văzuse noi sisteme de armament. Faţa îi era luminată, ochii îi străluceau. A petrecut prima jumătate a mesei descriindu-mi vesel acel nou sistem, agitat pe

scaun de o încântare copilărească, detaliind minuţios, aiuritor, fiecare parte a tehnologiei. îmi amintesc că mă gândeam: „Aha, deci de asta e nevoie. Nu poţi scrie bestselleruri militare decât dacă simţi cu adevărat că lucrul despre care scrii e cel mai fantastic din lume. N-o să funcţioneze decât dacă entuziasmul băieţesc îti curge sincer prin inimă. Nu poţi să mimezi asta.”

Câteodată, vezi oameni pe care îi admiri cu adevărat şi ti se trezeşte dorinţa fervent să fii asemenea lor. în cartea lui Mary Catherine Bateson *Composing a Life* este descrisă o femeie pe nume Joan care se pregătea să devină profesoară de sport. îi plăcea să danseze, dar nu se gândea la sine ca la o dansatoare, fiindcă ea era corpolentă, iar dansatoarele – minione. Mai târziu, în şcoală a apărut o profesoară de dans la fel de corpolentă şi înaltă ca Joan, dar cu o mare lejeritate în mişcări. „Am urmărit felul în care se mişca şi m-am gândit că nu-s mai solidă decât ea, poate am toate calităţile necesare”, şi-a amintit Joan. „Aşa că am început să iau dansul în serios şi, după un timp, am început să primesc laude, adică mă descurcam bine. Cred că spre sfârşitul acelui an, am început să fiu cu adevărat
pricepută şi mi-am spus: «Gata! Asta e. Asta e ce sunt. Sunt dansatoare». Pur şi simplu am ştiut. După aceea, tot ce faceam era extaz pur.”—

Alteori, şocul unei tragedii ne deraiază de pe drumul dorinţelor false şi ne ajută să le vedem pe cele reale. în cartea *Puterea semnificaţiei^* Emily Esfahani Smith o descrie pe Christine, o femeie care a crescut foarte apropiată de mama ei. într-o zi, pe când era studentă în primul an la inginerie la University of Michigan, plănuind o carieră în acest domeniu, mama ei a fost lovită de un camion în timp ce traversa strada şi a fost omorâtă. „A fost ucisă de un idiot. Un om iresponsabil şi prost", declară Christine în carte. „Eram pur şi simplu deznădăjduită; nimic nu avea sens. Ea nu mai era. Cum e posibil? Iar eu sunt sfâşiată între această mânie şi acea parte din mine care vrea să las lucrurile să meargă mai departe şi să-mi trăiesc viaţa. Să merg înainte. [...] Urăsc oamenii, mult de tot. în acelaşi timp, trebuie să-ţi trăieşti viaţa."—

în cele din urmă, Christine a abandonat ingineria şi s-a orientat spre patiserie. „După o asemenea întâmplare, te gândeşti la viaţa ta, te întrebi cine eşti şi ce vrei să faci. Nouăzeci şi cinci la sută dintre deciziile pe care le iau acum sunt influenţate de faptul că ea a murit. Aşa ca ma ocup de patiserie. , —

Câteodată, există o problemă care-ţi apasă pe conştiinţă. Dacă lucrezi într-un birou obişnuit şi faci î J *3 3* muncă de organizaţie, probabil nu te vei confrunta făţiş cu mari probleme sociale.

Dar dacă te angajezi ca profesor intr-o şcoală

dintr-o rezervaţie indiană, vei privi nedreptatea în ochi. Sufletul ţi se va aprinde cu dorinţa de a face dreptate. Cursul vieţii îti va deveni clar.

Am o cunoştinţă pe nume Fred Wertheimer, un bărbat care şi-a petrecut viaţa încercând să reformeze cum sunt finanţate campaniile politice. Fred urăşte modul în care banii îi corup pe politicieni, dar îşi iubeşte cauza.

în fiecare zi, primesc e-mailuri de la el cu linkuri către noutăţile campaniei lui de reformă. Aş vrea să mă dezabonez, pentru că aceste e-mailuri îmi acaparează căsuţa poştală, dar nu vreau să-i rănesc sentimentele, căci să-i spun că nu sunt atât de interesat de această problemă ar fi ca şi cum i-aş zice că nu mă interesează copilul lui.

„Mintea unui om trebuie să fie o minte care caută”, scrie Thomas Bernhard despre cel care-şi caută chemarea. „O minte care caută greşeli, care caută greşelile umanităţii, o minte în căutarea eşecului.”^

în timp, angajamentul faţă de soluţionarea unei probleme adesea eclipsează dragostea faţă de activitatea care a dus în primă instanţă la abordarea acelei probleme. De exemplu, vine o vreme în cariera multora dintre noi când trebuie să alegem între a ajuta într-o măsură mare un număr mic de oameni şi a ajuta într-o măsură mai mică un număr mare de oameni. Poate că o femeie a devenit

educator pentru că îi place să predea. Dar, la mijlocul carierei, i se cere să devină directoare sau administratoră – o poziţie care ar îndepărta-o de catedra mult iubită şi ar implica multe treburi administrative plictisitoare, care nu-i fac pl ăcere.

Unii oameni refuză această „promovare”. Decid că preferă să fie mai degrabă muncitori în prima linie decât manageri, profesori mai degrabă decât directori, scriitori mai degrabă decât editori. Lucrul numit „impact” sau „să lucrezi la scară largă” e supraapreciat. Dar, în majoritatea cazurilor pe care le-am întâlnit, oamenii acceptă promovarea. Noul post de director (sau editor, manager, orice ar fi) va fi mult mai puţin plăcut, dar mai satisfăcător. Acei oameni au fost atraşi de o vocaţie pentru plăcerea estetică imediată oferită de anumite activităţi, dar, de-a lungul timpului, au înţeles că sunt mult mai împliniţi atunci când funcţionează ca instrumente într-o instituţie care rezolvă probleme. Atunci şi-au găsit vocaţia.

în momentul în care îţi găseşti vocaţia, simţi o anume siguranţă. Atunci, nu te mai întrebi: „Ce ar trebui să fac cu viata mea?” Pur şi simplu te trezeşti într-o zi şi-ti dai seama că întrebarea a dispărut.

Momentul datoriei

Cel mai bun sfat pe care l-am auzit, pentru

oamenii în căutarea unei vocaţii, e să spună „da” la orice. Spune „da” fiecărei oportunităţi care apare, fiindcă nu ştii niciodată unde te va duce. E bine să fii înclinat spre acţiune. Gândeşte-te la tine ca la un peşte care speră să fie prins. îndreaptă-te spre cârlige.

întrebările simple te ajută să-ţi descoperi plăcerile. Despre ce-ţi place să vorbeşti? Dacă e vorba despre motociclete, poate că munca ta ar trebui să fie undeva în domeniul mecanicii. Când te-ai simtit cel mai util? Dacă a fost atunci când îţi apărai ţara, ca soldat, poate că vocaţia ta este în forţele de ordine. Ce durere eşti dispus să tolerezi? Dacă poţi îndura durerea respingerii, probabil că ai suficientă pasiune pentru teatru cât să te îndrepţi spre actorie. Sau, există şi întrebarea lui Casey Gerald: ce-ai face dacă nu ti-ar fi teamă? Teama e un
GPS destul de bun; îţi spune unde se află adevăratele tale dorinţe, chiar dacă sunt dezaprobate social.

Prietenul meu Fred Swaniker s-a născut în Ghana în 1976, iar în copilărie a trăit în patru ţări asiatice diferite. Tatăl lui, avocat şi magistrat, a murit când Fred era adolescent, iar mama a deschis o şcoală în Botswana, care, la început, avea doar cinci elevi. Şi-a numit fiul pe postul de director.

După liceu, Swaniker a obţinut o bursă la Macalester College, în Minnesota. Apoi a fost

angajat la McKinsey şi a absolvit Stanford Business School. între timp, conştiinţa îi era urmărită de faptul că lui îi fuseseră oferite toate aceste oportunităţi, în timp ce sute de milioane de tineri africani nu le vor avea niciodată.

S-a gândit să se întoarcă în Africa şi să deschidă un lanţ de clinici de sănătate. Dar, într-un moment crucial în viaţa lui, a ajuns la concluzia că cea mai mare piedică în dezvoltarea Africii e lipsa unei clase de lideri educaţi. Aşa că a strâns fonduri de la prieteni din Silicon Valley şi s-a întors în Africa de Sud, unde a lansat African Leadership Academy (ALA), cu scopul de a forma şase mii de lideri într-un interval de cincizeci de ani.

în prezent, ALA adună cei mai talentaţi studenţi de pe continent şi le oferă educaţie gratuită, apoi îi trimite la universităţi din străinătate, cu condiţia să promită că se vor întoarce în Africa.

În 2006, Swaniker a fost ales pentru a primi bursa Echoing Green, care în acea perioadă era oferită anual unui număr de şaisprezece dintre cei mai promiţători antreprenori sociali ai lumii.

în timpul interviurilor, Swaniker a fost rugat să-şi descrie „momentul datoriei”, momentul în care a înţeles că trebuie să-şi părăsească jobul şi să-şi urmeze chemarea. Aşa cum a scris mai târziu pe Medium, „această

întrebare m-a ajutat să înţeleg de ce am fost pus pe acest pământ”.

Swaniker e de părere că suntem definiţi de aceste momente ale datoriei, care sunt „de obicei cauzate de o senzaţie de indignare cu privire la o nedreptate, o fărădelege sau o injustiţie pe care o vedem în societate”. Dar continuă subliniind că „ar trebui să ignori 99% dintre acele momente, indiferent cât de vinovat te fac să te simţi. Lumea e plină de probleme, dar tu eşti destinat să abordezi foarte puţine dintre ele”.

Atunci când te simţi tras de mânecă de astfel de probleme, Swaniker te sfătuieşte să-ţi pui trei mari întrebări.

în primul rând: „E o problemă suficient de mare?” Cei care au fost norocoşi să primească o educaţie bună, să fie sănătoşi şi să aibă experienţe bogate în muncă n-ar trebui să soluţioneze probleme mici. Dacă te-ai născut norocos, ar trebui să rezolvi problemele mari.

în al doilea rând: „Am o poziţie unică din care pot să rezolv această problemă?” Uită-te în urmă la experienţele pe care le-ai avut. Te-au pregătit pentru această misiune anume?

În al treilea rând: „Sunt cu adevărat pasionat?” Generează această problemă o gândire obsesivă? Te ţine treaz noaptea?

Dacă răspunsul la fiecare întrebare nu este un „da” răsunător, Swaniker recomandă să

abandonezi ideea. Viaţa lui Swaniker se potriveşte întocmai cu formula. A crescut în Africa, astfel că a căpătat o perspectivă panafricană. A fost crescut de o profesoară şi şi-a văzut propria viaţă transformată de o bursă de studiu, astfel că i s-a părut natural să se axeze pe educaţie. Şi-a ales o problemă îndrăzneţ de mare – educarea celor mai buni studenţi de pe tot continentul –, ceva ce ar putea dura o viaţă întreagă.

Dar momentul cu adevărat impresionant pentru Swaniker a venit mai târziu în viaţă. Deja lansase şcoala ALA. Pornise African Leadership Network, o asociaţie care reuneşte în jur de două mii de tineri profesionişti de pe tot continentul. Dar, odată trecut de treizeci de ani, a observat o nouă mare problemă: lipsa unor universităţi africane. Cineva ar trebui să înfiinţeze African Leadership University (ALU), şi-a zis el, cu scopul de a crea o reţea de douăzeci şi cinci de noi universităţi de-a lungul continentului. Fiecare campus ar avea zece mii de studenţi. în cincizeci de ani, ar produce trei milioane de lideri.

Şi-a îndemnat prietenii să înceapă să construiască universităţi. Niciunul n-a facut-o. Dar nu putea renunţa la idee. Era o problema majoră, era ceva de care îi păsa cu ardoare şi era ceva pentru care se pregătise anume. Câţi oameni au ajuns directori de şcoală la optsprezece ani, au elaborat un sistem de

alimentare pentru cinci mii de licee şi au pus bazele unei reţele de leadership de-a lungul continentului? „Făcând legătura între toate astea, am înţeles că ultimii cincisprezece ani m-au pregătit cu experienţa, priceperea şi relaţiile pentru a îndeplini acest plan mult mai mare. Să strâng o sută de milioane de dolari au fost «roţile ajutătoare» de care am avut nevoie pentru a strânge cinci miliarde de dolari.”

ALU a deschis prima facultate în Mauritius şi pe a doua în Rwanda; a treia se va deschide curând în Nigeria. ALU a primit şase mii de dosare de candidatură în prima zi, pentru o sută optzeci de locuri disponibile. Va dura între douăzeci şi cinci şi treizeci de ani pentru a construi toate universităţile de care Swaniker crede că e
>
nevoie.

Povestea prietenului meu e magnifică, iar instituţiile pe care le construieşte se desfasoară la o scară mult mai largă decât orice altceva vom reuşi noi să facem. Dar el rămâne un bun exemplu pentru genul de om care şi-a ascultat viata, care şi-a urmat dorinţele, care a întrebat: j ? j
„Ce probleme sunt în jurul meu?”, „Ce mi-a oferit viaţa drept pregătire?”, „Cum pot fi puse împreună cele două?”.

Povestea lui ilustrează cele două componente finale ale deciziei în privinţa vocaţiei. în primul rând, nu e vorba despre a-ţi croi

drumul carierei. Trebuie să-ţi pui întrebările: „Ce-mi împlineşte cea mai profundă dorinţă?”, „Ce activitate îmi oferă cea mai înaltă satisfacţie?” în al doilea rând, e vorba despre potrivire. Decizia privind vocaţia nu e despre cea mai mare şi strălucitoare problemă a lumii. Trebuie găsită o corespondenţă între o activitate plăcută ţie şi o nevoie socială. E aceeaşi călătorie spre interior pe care am văzut-o mai devreme: coborârea în sine, apoi creşterea în exterior. Găseste locul din tine care e hotărât să formeze legături cu ceilalţi, locul unde, aşa cum a spus celebrul romancier Frederick Buechner, bucuria ta profundă se întâlneşte cu foamea profundă a lumii.

Note:

1 Chip Heath şi Dan Heath, *Decisive,* Crown, New York, 2013, p. 3.

2 L.A. Paul, *Transformative Experience,* Oxford University Press, Oxford, 2014, p. 47.

3 Anne Colby şi William Damon, *op. cit.,* p. 108.

4 George Eliot, *op. cit.,* p. 177. *(N. trad.)*

5. Robert Greene, *Mastery,* Viking, New York, 2012, p. 180.

6 Timothy D. Wilson, *Strangers to Ourselves,* Belknap Press, Cambridge, Massachusetts, 2004, p. 6.

Z Samuel Bowles, *The Moral Economy,* Yale University Press, New Haven, 2016, p. 5.

8 C.S. Lewis, *Cele patru iubiri,* traducere de Sorin Mărculescu, Humanitas, Bucureşti, 2012, p. 196. (TV *trad.)*

2 Atam Etinson, „Is a Life Without Struggle Worth Living?”, *The New York Times,* 2 octombrie 2017.

10 John Stuart Mill, *Autobiografie,* traducere de Constantin Sfeatcu, Viga, Bucureşti, 2009, p. 143. (TV *red.)*

11 Mary Catherine Bateson, *Composing a Life,* Grove Press, New York, 2001, p. 39.

12 Emily Esfahani Smith, *Puterea semnificaţiei. Clădeşte-ţi o viaţă care merită trăită,* traducere de Iustina Cojocaru, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2019, p. 221. (TV *red.)*

13_ Emily Esfahani Smith, *Puterea semnificaţiei. Clâdeyeyi o viaţă care merită trăită,* traducere de Iustina Cojocaru, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2019, pp. 222-223. *(N red.)*

14 Emily Esfahani Smith, *The Power of Meaning,* Broadway Books, New York, 2017, p. 163. Vezi şi ediţia în română: Emily Esfahani Smith, *Puterea semnificaţiei, Clădeste-ţi o viaţă care merită trăită,* traducere de Iustina Cojocaru, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2019, p. 221.

15 Thomas Bernhard, *Old Masters,* University of Chicago Press, Chicago, 1992, p. 20.

13
Mâiestria

După ce William Least Heat-Moon şi-a pierdut funcţia de profesor la University of Missouri, a decis să ia o pauză şi să călătorească prin Statele Unite, apucând micile drumuri lăturalnice marcate cu albastru pe hărţile Rand McNally. Lângă oraşul Hat Creek din California, a întâlnit un bărbat în vârstă care-şi scosese câinele la plimbare.

„Un om nu e niciodată şomer dacă valorează ceva”, a reflectat bătrânul. „Atâta doar că nu e întotdeauna plătit. Am muncit şi fără să fiu plătit, la fel cum am şi primit destul pentru ce-am făcut. Dar asta nu are nimic de-a face cu munca. Pentru un om, munca înseamnă să facă ce-ar trebui să facă şi tocmai de aceea are nevoie de câte o catastrofa din când în când, pentru a-i demonstra că o întorsătură proastă nu e sfârşitul, căci o pasă proastă nu strică vreodată munca unui om bun.”

Aici vedem o distincţie utilă. O slujbă este o modalitate de a-ţi câştiga pâinea, dar munca e un mod particular de a te face util sau de a îndeplini responsabilităţile pe care ţi le-a pus în faţă viaţa. Martin Luther King, Jr. spunea cândva că munca ar trebui să aibă întindere –

ceva la care devii mai bun pe parcursul vieţii. Ar trebui să aibă amploare – să atingă mulţi alţi oameni. Şi ar trebui să aibă înălţime – să te pună în serviciul unui ideal şi să satisfacă năzuinţa sufletului spre virtute.

Cu totii cunoaştem oameni a căror muncă adevărată e j ?
ospitalitatea, dar pe care o practică în cadrul mai multor slujbe diferite. Munca lui Belden Lane e încercarea de a pune pe hârtie şi de a descrie transcendenţa spirituală pe care o resimte câteodată în natură. Dar nu poate pur şi simplu să le spună oamenilor la o petrecere că el e un tip care hoinăreşte prin păduri căutând transcendenţa. „Acoperirea mea e aceea de profesor universitar”-, scrie el. „E o cale de a fi responsabil în timp ce mă ocup de lucruri mult mai importante.” Ca profesor, e „angajat în activităţi respectabile, încadrat în categorii acceptabile. Reuşesc să-mi mulţumesc angajatorul, să îndeplinesc aşteptările societăţii, să semnez cecuri.” Dar adevărata lui muncă este sus în munţi, urmărind acea eternitate care poate fi văzută numai atunci când nu eşti văzut.

Munceşte din greu!

Omul care şi-a găsit vocaţia a fost eliberat de neliniştea j O ? j
incertitudinii, dar îi rămâne în continuare dificultatea muncii în sine. Orice muncă vocaţională, indiferent cât de adânc te atinge, implică momente când eşti confruntat cu

sarcini grele. Câteodată, dacă alegi să fii profesionist, trebuie pur şi simplu să munceşti din greu.

Munca adevărată implică mereu praguri de trecere, momente când lumea şi soarta îti aruncă bolovani în drum. Munca adevărată cere mereu disciplină. „Cel ce e curtenitor, dar fără de ritual îşi risipeşte energiile”, a

scris Confucius. „Cel ce e prevăzător, dar fără de ritual devine timid; cel ce e îndrăzneţ, dar fără de ritual, devine nesăbuit; cel ce este sincer, dar fără de ritual devine vulgar. „

Munca adevărată cere mereu dedicarea de a te angaja într-o practică deliberată, disponibilitatea de a face lucruri plictisitoare din nou şi din nou, doar pentru a deprinde o abilitate. Pentru a învăţa să scrie, Benjamin Franklin a luat eseurile din *The Spectator^* revista cea mai bună din acele timpuri, şi le-a transpus în versuri. Apoi a luat poemele şi le-a transpus înapoi în proză. După care a analizat în ce fel rezultatul final era inferior eseurilor originale.

Atunci când învăţa singur să joace baschet, Bill Bradley îşi impusese un program. Trei ore şi jumătate de antrenamente în fiecare zi după şcoală şi duminica. Opt ore sâmbăta. Purta greutăţi de patru kilograme şi jumătate legate de glezne pentru a şi le întări. Punctul său slab major era driblarea, aşa că şi-a lipit bucăţi de carton pe marginea inferioară a ochelarilor, ca să nu vadă mingea când dribla.

Atunci când familia lui a făcut o excursie cu vaporul prin Europa, Bradley a găsit două coridoare lungi şi înguste în partea inferioară a punţii, unde dribla mingea de baschet în alergare ore întregi, zi de zi.-

Practica deliberată încetineşte procesul de automatizare. Pe măsură ce deprindem o abilitate, creierul stochează noile cunoştinţe în straturile inconştiente (gândeşte-te la mersul pe bicicletă). Dar creierul e mulţumit cu un „binişor”. Dacă vrei să atingi măiestria, trebuie să deprinzi abilitatea respectivă într-un mod atât de deliberat, încât atunci când informaţia ajunge stocată în subconştient, să se afle într-o formă desăvârşită*

Unele academii muzicale îi învaţă pe pianişti să-şi repete piesele atât de încet, încât dacă recunosc piesa pe care o cântă, înseamnă că o cântă prea repede* Unele scoli de golf îsi îndeamnă cursantii să se mişte atât de încet, încât durează nouăzeci de secunde să încheie o singură lovitură (încearcă şi tu cândva). Martha Graham a acoperit oglinzile din studioul ei de dans cu saci de pânză. Când dansatorii voiau să verifice dacă execută mişcările corect, erau nevoiti să se concentreze asupra mişcărilor propriului corp.

Cu cât o activitate este mai creativă, cu atât rutina muncii care o înconjoară ar trebui să fie mai structurată. Când scria, Maya Angelou

se trezea în fiecare dimineaţă la cinci şi jumătate şi îsi bea cafeaua.

La şase şi jumătate, mergea la camera de hotel pe care o închiria – o încăpere modestă, cu nimic altceva decât un pat, un birou, o Biblie, un dicţionar, un pachet de cărţi de joc şi o sticlă de sherry. Ajungea la şapte şi jumătate dimineaţa şi scria în fiecare zi până la douăsprezece şi jumătate.

John Cheever se trezea, îşi îmbrăca singurul costum şi apoi lua liftul din clădirea unde locuia până la o cameră de depozitare din subsol. îşi scotea costumul şi rămânea în boxeri, scriind până la amiază. După aceea, îşi îmbrăca iar costumul şi lua liftul până sus, unde lua prânzul.

Anthony Trollope, un caz extrem, se aşeza la masa de scris la cinci şi jumătate în fiecare dimineaţă. O slujnică îi aducea o ceaşcă de cafea. Scria câte două sute cincizeci de cuvinte la fiecare cincisprezece minute pentru două ore şi jumătate în fiecare zi. Totalul zilnic era de exact două mii cinci sute de cuvinte, iar dacă termina un roman fără să atingă acest total, începea imediat unul nou pentru a-şi atinge ţinta.

H.A. Dorfman e unul dintre cei mai mari psihologi ai baseballului. în capodopera sa, *The Mental ABCs oj Pitching,* Dorfman spune că acest tip de disciplină structurată este necesară dacă vrei să scapi de tirania unei

minţi împrăştiate. „Autodisciplina e o formă de libertate", scrie el. „Libertatea în faţa lenei şi a letargiei, libertatea în faţa aşteptărilor şi a cerinţelor altora, libertatea în fata slăbiciunii, a fricii – şi a îndoielii."

Dorfman îi sfătuieşte pe aruncători să adopte aceleaşi ritualuri înainte de meci, joc după joc. Mergi de la vestiar la acelaşi loc pe bancă, pune-ţi apa în exact acelaşi loc, încălzeşte-te în exact acelaşi fel. Le spune aruncătorilor să-şi creeze o geografie structurată a spaţiului de muncă. Există două spaţii în universul unui aruncător – pe teren şi în afara lui. Atunci când un aruncător se află pe teren, ar trebui să aibă în minte numai două lucruri: tactica aruncării şi locul aruncării. Dacă se surprinde gândindu-se la altceva, e timpul să iasă de pe teren.

Mintea e concentrată atunci când înaintează în linie dreaptă, susţine el. Disciplina înseamnă să pui obiectivul în centru. Nu personalitatea aruncătorului e centrul. Nu talentul şi neliniştea sunt centrul. Maestrul are capacitatea de a se autodistanţa de ce face. Este capabil să fie calm vizavi de lucrul care îl pasionează.

Dacă faci acest lucru suficient de mult timp, începi să-ţi înţelegi propriile puncte tari şi limitările, îţi dezvolţi o metodă individuală. După câţiva ani de scris, am început să văd cât de slabă îmi e memoria şi cât de greu e să-

mi organizez gândurile secvenţial. Ideile îmi apar într-o ordine aleatorie, atunci când mă aştept cel mai puţin. Aşa că am început să port carneţele în buzunarul din spate, unde îmi trec însemnările. Atunci când mă documentez pentru ceva, adun sute de foi tipărite. Dacă citesc o carte, xeroxez toate paginile importante.

Se pare că gândesc geografic. Am nevoie să văd fizic toate însemnările şi toate paginile înainte să încep să conştientizez materialul pe care îl am. Aşa că am inventat un sistem care funcţionează pentru mine. îmi separ toate hârtiile relevante în grămezi pe covorul din living sau din birou. Fiecare grămadă e un paragraf din articolul sau cartea la care lucrez. Rubrica mea din ziar are doar opt sute cincizeci de cuvinte, dar câteodată, în spatele acestor opt sute cincizeci de cuvinte, stau paisprezece grămezi pe podea. Procesul scrierii nu înseamnă să mă aşez pe scaun şi să tastez. înseamnă să mă târăsc pe podea, aranjându-mi grămezile. Odată ce termin cu asta, iau fiecare grămadă, o duc la masa mare pe care scriu şi separ fiecare grup de paragrafe în grupuri de propoziţii. Apoi, după ce mi-am tastat ideile, arunc grămada şi trec la următoarea. Scrisul e de fapt despre structură şi gestionarea traficului. Pentru mine, să merg de-a buşilea pe podea printre grămezile mele e cea mai satisfăcătoare parte a muncii.

Vocaţia îl face pe om

Munca este modul în care ne facem utili celor din jur. „Probabil cea mai bună cale de a-ţi iubi aproapele”, spune Tim Keller, „fie că scrii amenzi în parcare, cod software sau cărţi, e să-ţi faci treaba. Dar se pune la socoteală numai munca pricepută şi competentă”.

Vocaţia poate fi un remediu pentru egocentrism, fiindcă pentru a-ţi face treaba bine, trebuie să-ţi îndrepţi atenţia spre sarcina la care lucrezi.

Vocaţia poate fi un remediu pentru nelinişte. Să devii priceput în vocaţia ta seamănă mult cu săpatul unei fântâni. Faci acelaşi şi acelaşi lucru zi de zi şi,

3 J 3 ?

încet-încet, sapi mai adânc şi devii mai bun. „în linişte, în stabilitate, în abstracţie gravă, lasă-l pe om să-şi fie sprijin”, scria Emerson, „lasă-l să completeze observarea cu observare, să aibă răbdare cu neglijenţa, răbdare cu reproşurile; să-şi cântărească singur timpul, să fie bucuros că-şi poate găsi singur satisfacţia, că-n ziua aceea a văzut cu adevărat ceva”^.

Emerson subliniază unul dintre elementele-cheie ale deciziilor legate de angajamente. La început, este vorba despre o alegere între o vocaţie şi alta. Dar în 99,9% dintre cazuri înseamnă să alegi ceva ce aleseseşi deja. La fel cum toată scrierea înseamnă de fapt rescriere, toate angajamentele sunt de fapt

reangajamente. înseamnă să spui „da” lucrului căruia deja îi spuseseşi da.

Mike Beebe a crescut într-o colibă dată cu smoală, fiul unei mame adolescente singure. A terminat liceul în Arkansas, apoi colegiul la Arkansas State şi a obţinut o

diplomă în drept la University of Arkansas. În 1982, a fost ales în legislatură, iar în 2007, a devenit guvernator. A fost unul dintre cei mai populari guvernatori din istoria statului şi a naţiunii. în 2010, republicanii îi învingeau pe democraţi pe tot cuprinsul naţiunii, dar în Arkansas, Beebe a reuşit să fie reales în toate cele şaptezeci şi cinci de regiuni.

Care a fost secretul lui? Un factor-cheie a fost că nu avea ambiţii naţionale. Arkansas era casa lui şi locul unde voia să-şi concentreze toată energia. Un pastor unitarian din New York, Galen Guengerich, a citit despre Beebe şi a tras concluzia corectă. Câteodată trebuie să treci mai departe şi să încerci ceva nou, a observat Guengerich:

> Dar trebuie, de asemenea, să învăţăm că există virtute în a sta pe loc şi în a rămâne fidel, în a alege din nou ceea ce am ales înainte. Dîn punctul meu de vedere, acesta e unul dintre motivele principale pentru care venim la biserică.
>
> Nu suntem aici ca să facem un progres spiritual în fiecare săptămână, deşi e minunat când se întâmplă acest lucru. Mai degrabă, venim pentru consistenţă – pentru ceea ce rămâne neschimbat

de la săptămână la săptămână: alinarea liturghiei, consolarea muzicii, priveliştea liniştitoare a unor feţe cunoscute, prezenţa durabilă a riturilor şi simbolurilor atemporale. Suntem aici pentru a ne aminti valorile care ne unesc şi angajamentele care ne ţin pe calea ce bună. Suntem aici pentru a alege din nou ceea ce am ales înainte.-

Dacă urmăreşti oamenii de-a lungul unor cariere îndelungate, observi că devin mai buni la unele sarcini mintale şi mai slabi la altele.

Se spune că creierul îşi atinge apogeul devreme în viaţă, înainte de treizeci de ani. După aceea, celulele nervoase mor, memoria se deteriorează. Dar lecţiile experienţei compensează. Devenim mult mai buni la a recunoaşte tipare şi putem lua decizii cu mult mai puţin efort.

Neuropsihologul Elkhonon Goldberg studiază tiparele creierului. Târziu în carieră, a scris despre propriile capacităţi: „Ceva fascinant s-a întâmplat în mintea mea, ceva ce nu s-a întâmplat în trecut. Adesea, când sunt confruntat cu ceea ce din afară pare o problemă dificilă, calculele mintale laborioase sunt cumva ocolite, devenind, ca prin magie, inutile. Soluţia îmi parvine fără efort, perfectă, aparent de la sine. Ce am pierdut odată cu vârsta, în ceea ce priveşte capacitatea de muncă mintală asiduă, parcă am câştigat în capacitatea de înţelegere instantanee, aproape nedrept de uşoară.

Oamenii care au atins măiestria nu mai văd doar piesele de şah individuale; ei văd întregul. Percep câmpurile de forţă care conduc de fapt meciul. Muzicienii vorbesc despre faptul că văd întreaga arhitectură a unei piese muzicale, nu doar notele.-

Cum sâ devii şeful

Viaţa lui Bruce Springsteen trasează perfect drumul de la lipsa de experienţă la măiestrie şi ilustrează ce se întâmplă atunci când un om se dedică unei vocaţii. Springsteen a avut momentul de revelaţie la vârsta de şapte ani. Se uita la *The Ed Sullivan Show* şi deodată a apărut Elvis Presley. Era uluitor, aşa cum spune Springsteen în biografia lui, „un nou tip de om, omul modern, dincolo de graniţele rasiale şi de gen, un om care trăia pentru DISTRACŢIE... adevărata DISTRACŢIE! Exaltarea unei existente eliberate, care binecuvântează viaţa, distruge zidurile, schimbă atitudinile şi deschide minţile.”[2]

Micul Bruce Springsteen s-a uitat la Elvis şi a avut un sentiment visceral despre ce-şi dorea să devină. „Toate relaţiile încep prin proiecţie”, observă James Hollis. Springsteen şi-a târât mama la magazinul de muzică şi, neavând aproape niciun ban de cheltuială, a închiriat o chitară. A luat-o acasă, a exersat câteva săptămâni şi a renunţat rapid. Era prea dificil.

Springsteen venea din genul de familie care pare să producă în mod regulat o copilărie nefericită, o viaţă întreagă de analiză – şi succes fenomenal. Cu alte cuvinte, avea o mamă iubitoare şi grijulie şi un tată rece şi distant. Erau atât de săraci, încât casa lor se destrăma la propriu. Erau nevoiţi să care apă încălzită de la bucătărie la baie. Copil fiind, a fost poreclit „Blinky”, fiindcă avea ticul nervos de a clipi de sute de ori pe minut. A fost un adolescent timid şi stângaci.

Apoi, s-a mai întâmplat ceva memorabil. în 1964, trupa Beatles a apărut la *The Ed Sullivan Show.* Springsteen a simţit aceeaşi chemare pe care o simţise cu Elvis, aceeaşi curiozitate devoratoare. A mers până la magazinul local de iefteşuguri, şi-a croit drum la secţiunea de albume din spate şi a găsit ceea ce a numit mai târziu „cea mai bună copertă de album a tuturor timpurilor”^. Tot ce scria pe ea era *Meet the Beatles!* şi singura imagine arăta patru figuri pe jumătate umbrite. „Exact asta voiam să fac şi eu.”

Când vorbim ulterior despre aceste momente, tindem să punem accent pe ambiţiile mai mici pe care le conţin şi ne ruşinăm să vorbim despre cele înalte, căci nu vrem să părem aroganţi. Când îi întrebi pe muzicieni de ce au ales muzica, răspund invariabil că au facut-o pentru fete, faimă sau bani, dar aceste motivaţii joase sunt adesea poveşti pe care le spun pentru că nu vor să pară prea serioşi cu

privire la idealismul lor înalt şi puternic – nevoia de a exprima o anumită emoţie, de a explora o experienţă intimă.

Unul dintre cele mai bune sfaturi pentru oamenii tineri e „Adună-te rapid”. Nu amâna pe motiv că acel job sau acea diplomă ar fi un bun pas pregătitor pentru ce vrei să faci în cele din urmă. Pur şi simplu fa-o. Springsteen, fără niciun plan B şi fără nicio distragere, s-a adunat rapid.

A cumpărat o chitară veche şi a încercat să înveţe să cânte de unul singur. Cinci luni mai târziu, degetele îi erau tari şi bătătorite. A intrat într-o trupă, au avut un concert în propriul liceu, a fost groaznic şi a fost dat afară din trupă.

în acea seară, a luat un album de la Rolling Stones, a ascultat un solo al lui Keith Richards şi a stat treaz toată noaptea încercând să-l imite. Şi-a petrecut toate weekendurile la YMCA sau la baluri de liceu. Dar nu mergea acolo ca să danseze. Pur şi simplu stătea pe margine şi îl studia pe chitaristul principal. Apoi dădea fuga acasă şi încerca să cânte tot ce ascultase. Aşa cum a subliniat odată Oswald Chambers, „truda este temelia caracterului”.

Springsteen a intrat în mai multe trupe şi până la douăzeci de ani cântase în toate localurile mici pe care ţi le-ai putea imagina: la centre YMCA şi la pizzerii, la inaugurări de

benzinării, nunţi, bar mitzvahuri, întruniri ale pompierilor şi chiar la Marlboro Psychiatric Hospital. Încet-încet, a devenit priceput. Nu cunoştea pe nimeni în Asbury Park, New Jersey, dar acolo se afla un bar cu un sistem audio. Muzicienii puteau să se înscrie pentru un program de jumătate de oră, să se conecteze la sistem şi să cânte. Springsteen a păşit în încăperea unde nu cunoştea pe nimeni şi şi-a dat frâu liber. După cum a scris în autobiografia sa *Born to Rum* „Am văzut oamenii ridicându-se, venind mai aproape şi începând să fie atenţi.” Ceea ce a urmat, îşi aminteşte, au fost „30 de minute înflăcărate de Armageddon la chitară, iar apoi am părăsit scena”—. Un nou pistolar apăruse în oraş.

Springsteen a adunat cei mai buni muzicieni pe care i-a putut găsi – alţii care, la fel ca el, îşi închiseseră toate celelalte opţiuni. Au cântat necontenit în Jersey. Au mers până în Greenwich Village în New York, la nouăzeci de minute şi o lume depărtare, pentru a se confrunta cu adevărul dur: majoritatea trupelor erau mai bune decât ei. Există (cel puţin) două tipuri de eşec. Primul caz e cel în care eşti bun, dar oamenii nu-şi dau seama cât de bun. Romanul *Moby-Dick* al lui Melville a vândut numai două mii trei sute de exemplare în primele optsprezece luni şi cinci mii cinci sute în primii cincizeci de ani. A fost făcut praf de

critici. Unii artişti sunt nevoiti să creeze ei

înşişi gustul

după care să fie evaluaţi. În al doilea caz, nu eşti atât de bun pe cât credeai, iar ceilalţi văd asta.

Cu toţii vrem să ne imaginăm că eşecurile noastre sunt din prima categorie, dar probabil nouăzeci şi cinci la sută fac parte din cea de-a doua. Unul dintre testele de caracter care apar pe drumul spre măiestrie este să recunoşti acest lucru.

Poţi să fii cunoscător în ceea ce priveşte cunoaşterea altora, dar nu poţi să fii înţelept în ceea ce priveşte înţelepciunea altora. Greutăţile de început de drum de care s-a lovit Springsteen l-au învăţat să acorde atenţie acelor părţi ale muncii care nu sunt distractive, dar care trebuie gestionate înainte ca lucrurile să meargă bine. A început să petreacă din ce în ce mai mult timp gândindu-se cum să compună o trupă. A concediat un manager. A concediat un toboşar care era ocazional genial, dar adesea inconsistent. A început să se gândească la structurile managementului. Trupa n-avea să fie o democraţie. El avea s-o conducă.

3

Ne place să ne gândim că, mai mult decât oricine, starurile rock muncesc mult şi petrec mult. Dar maestrul nu locuieşte aproape niciodată în acelaşi corp cu petrecăreţul. Competenţa cere prea multă disciplină şi de

obicei implică o formă de asceză. La începutul carierei, Bruce Springsteen lucra în baruri, dar nu bea niciodată. A cântat despre fabrici toată viaţa, dar n-a păşit vreodată într-una. A cântat melodie după melodie despre maşini, dar pe când era tânăr nu ştia să conducă. Muzica rock ’n roll e despre sălbăticie şi distracţie, dar după concerte, Springsteen avea un ritual. Stătea singur în camera de hotel, cu pui prăjit, cartofi prăjiţi, o carte, televizorul şi patul.

Arta, spune Springsteen, este o mică înşelătorie. Trebuie să proiectezi o imagine de star rock, chiar dacă de fapt n-o trăieşti.

Unii oameni ating o anumită stare de bine prin socializare. Se întâlnesc cu prieteni la o cină, la o petrecere sau la o seară de dans şi conştiinţa de sine dispare. Dar mulţi artişti reuşesc cu greu să se integreze natural în propria viaţă. Se simt separaţi de ceilalţi, dar vor să fie totuşi în legătură cu ei. Şi tocmai lipsa acelei stări sociale sau emoţionale le alimentează creativitatea.

J

Aşa cum spune poetul Christian Wiman: „Un artist e conştient de faptul că se află mereu în afara vieţii şi un rezultat al acestui lucru poate să fie faptul că începi să simţi tot mai intens ceea ce nu reusisesi să simţi până atunci: o anumită rezervă emoţională în viata unui om devine o sursă de inspiraţie enormă în munca sa.”— în 1972, la vârsta de douăzeci

şi doi de ani, Springsteen a fost în sfârşit descoperit. Primele două albume nu au fost un succes comercial, aşa că soarta carierei sale atârna de cel de-al treilea. Iar acesta a fost *Born to Run.* Springsteen a apărut în aceeaşi săptămână pe copertele revistelor *Time* şi *Newsweek*$_y$ în vremurile când acest lucru însemna într-adevăr ceva.

Pe neaşteptate, a devenit un star. Evident, următorul pas era să ridice ştacheta şi mai sus, să devină atractiv pentru un public şi mai mare. Asta este, desigur, ce-şi doreau casele de discuri şi toţi cei din jur. E progresia naturală. Dacă eşti începător, devii star. Dacă eşti star, devii superstar.

Ce a urmat a fost un moment crucial în ascensiunea lui Springsteen spre măiestrie. în loc să se dezvolte în exterior şi să devină un succes naţional, a mers spre interior şi a devenit local. Următorul său album sonda mai adânc în problemele oamenilor săi, oamenii de la marginea unor orăşele din centrul statului New Jersey. A diminuat muzica pentru a o face să reflecte caracterele solitare ale celor despre care scria. în multe cariere de succes, există un moment când posibilitatea reuşitei încearcă să te îndepărteze de sursa ta, de daimonul care a stârnit totul. Este un act de curaj moral pur să refuzi toate vocile din jur şi să alegi ce aleseseşi deja. Pare că-ţi arunci la gunoi şansa la celebritate, dar de fapt alegi să rămâi în contact cu ce te-a adus acolo.

„în momentul acela, am vrut să iau o poziţie prin muzica mea şi să îmi caut propriile întrebări şi răspunsuri”, scrie Springsteen. „Nu voiam afară. Voiam înăuntru. Nu voiam să şterg, să fug, să uit sau să resping. Voiam să înţeleg. Care erau forţele sociale care controlaseră vieţile părinţilor mei? De ce era atât de greu?”[12]^

Iată paradoxul: Springsteen crescuse în apogeul epocii „Sunt liber să fiu eu însumi”. Muzica rock era expresia clasică a acelui etos. Springsteen însuşi cânta despre evadare şi fuga spre libertatea deplină. Dar el personal nu a căzut vreodată în această capcană. S-a întors la propriile rădăcini, s-a adâncit în responsabilităţile pe care nu şi le-a ales şi până în ziua de astăzi locuieşte la zece minute de locul în care a crescut.

„Simţeam că e o diferenţă majoră între licenţa personală descătuşată şi libertatea adevărată. Multe dintre trupele de dinaintea noastră, mulţi dintre eroii mei le-au încurcat pe cele două şi rezultatul a fost slab. Simţeam că licenţa personală e faţă de libertate ce e masturbarea faţă de sex. Nu-i rău, dar se poate mult mai bine.”— Springsteen s-a simţit responsabil faţă de oamenii cu care crescuse, dintre care puţini reuşiseră să meargă la facultate şi majoritatea se luptau cu greutăţile vieţii. Asa că s-a întors şi şi-a înfipt rădăcinile în acel

pământ.

Câteva decenii mai târziu, l-am văzut cântând la Madrid în faţa unui public de şaizeci şi cinci de mii de fani care ţipau înnebuniţi. Tricourile lor celebrau toate locurile din Jersey despre care cânta Springsteen şi pe care le transformase în legende – Highway 9, Stone Pony, Greasy Lake. S-a dovedit că nu era nevoie să meargă să-şi găsească fanii. Construindu-şi imaginea propriului cămin, propriul spaţiu particular, fanii aveau să vină la el. Iată ceva care te face să apreciezi extraordinara putere a particularului. Dacă identitatea ta este formată de graniţe puternice, dacă provii dintrun loc specific, dacă reprezinţi o anumită tradiţie, dacă preocupările tale sunt exprimate printr-o imagine specifică, atunci vei avea mult mai multă profunzime şi fermitate decât dacă ai fi crescut în reţelele vaste ale

eclectismului, călătorind dintr-un loc în altul, încercând o mulţime de stiluri, cu identitatea formată de angajamente slabe sau chiar de niciunul.

Unul dintre studenţii mei, Jon Endean, mi-a povestit odată despre un profesor pe care l-a avut la Rice University, Miciiael Emersom Acesta, un bărbat alb, este sociolog şi ţine cursuri despre nedreptatea rasială. Pentru a demonstra puterea identităţii, a inventat câte o etichetă pentru fiecare student din clasă: „Băiatul din Kentucky”, „Tipa cu murăturile prăjite” şi aşa mai departe. S-a numit pe sine

„Un tip comun” sau pur şi simplu „Banalul”. I-a trecut printr-o serie de exerciţii pentru a le arăta cum etichetele influenţează vieţi. Spre exemplu, au creat profiluri de persoane albe şi de culoare pe site-urile de întâlniri pentru a observa diferenţele în reacţiile oamenilor. Endean mi-a spus că e unul dintre cei mai buni profesori pe care i-a avut, iar munca lui despre rolurile rasiale, religie şi viaţa urbană este foarte importantă în domeniu.

„Banalul” nu numai că i-a învăţat pe studenţi despre dreptatea rasială, dar toate casele pe care el şi soţia lui, Joni, le-au cumpărat la viaţa lor se aflau în cartiere de negri. Drept urmare, fiecare dintre acele case şi-a pierdut din valoarea pe piaţă în perioada cât au locuit acolo. De asemenea, „Banalul” şi Joni şi-au trimis copiii la şcoli pentru cei de culoare. La vârsta de cinci sau şase ani, aceştia se identificau drept persoane de culoare. Pentru ei, identitatea rasială nu era nuanţa pielii; era legată de cine sunt prietenii lor.

Departamentul de sociologie al Rice University dispune de fonduri pe care le împarte în mod egal membrilor de catedră în fiecare an. „Banalul”, care avea deja un post titularizat, a dat banii membrilor de catedră mai tineri, gândindu-se că aceştia au mai multă nevoie de fonduri pentru a ajunge la titularizare. în cele din urmă, a renunţat la postul de la Rice pentru a merge la North Park University din Chicago. A renunţat la un

job prestigios la o universitate prestigioasă pentru un post obscur la o şcoală obscură, fiindcă s-a gândit că studenţii de la North Park ar putea avea fi ajutaţi altfel decât studenţii de la Rice.

Endean mi-a povestit despre „Banalul” în urmă cu câţiva ani, dar mi-a rămas în minte – este întruchiparea unui om care şi-a asumat un angajament total şi un exemplu pentru modul în care, atunci când e trăită la amplitudine maximă, o vocaţie poate să conecteze toate lucrurile, să le unească într-un tot coerent, să pună în umbră şinele şi să se pună în slujba unui bine central.

Note:

1 Belden C. Lane, *op. cit.,* p. 41.

2 Robert Greene, *op. cit.,* p. 79.

2 Ralph Waldo Emerson, *Eseuri,* traducere de Leon D. Leviţchi, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1968, p. 63. (TV. *red.)*

4 Galen Guengerich, „One Well Deep Enough” (predica, All Souls Unitarian Church, New York City, New York, 5 octombrie 2014).

5. Barry Schwartz şi Kenneth Sharpe, *op. cit.,* p. 87. Robert Greene, *op. cit.,* p. 6.

7 Bruce Springsteen, *Born to Run,* traducere de Mircea Pricăjan, Polirom, Iaşi, 2018, p. 43. (V. *red.)*

8 Bruce Springsteen, *Born to Run,* traducere de Mircea Pricăjan, Polirom, Iaşi, 2018, p. 48. (TV. *red.)*

2 Bruce Springsteen, *Born to Run,* Simon & Schuster, New York, 2016, p. 49. Vezi şi ediţia în română: Bruce Springsteen, *Born to Run,* traducere de Mircea Pricăjan, Polirom, Iaşi, 2018, p. 48.

10 Bruce Springsteen, *Born to Run,* Simon &

Schuster, New York, 2016, p. 104. (TV *red.)*

11 Christian Wiman, *op. cit.,* p. 41.

12 Christian Wiman, *op. cit.,* p. 262. (TV *red.)*

J3 Bruce Springsteen, *op. cit.,* p. 264. Vezi şi ediţia în română: Bruce Springsteen, *op. cit.,* p. 262.

14 Bruce Springsteen, *op. cit.,* p. 264. Vezi şi ediţia în română: Bruce Springsteen, *op. cit.,* p. 267. CV. *red.)*

PARTEA A TREIA

Căsnicia

Căsnicia desăvârşită

J

Jack Gilbert s-a născut în Pittsburgh în 1925. Nu a reuşit să termine liceul, a muncit pe poziţii necalificate şi a hoinărit prin Europa până a reuşit să-şi facă un renume ca poet şi profesor. Mare parte dintre scrierile sale erau despre iubire, în special dragostea faţă de soţia sa, Michiko Nogami, care era cu douăzeci şi unu de ani mai tânără decât el. Michiko a murit de cancer la vârsta de treizeci şi şase de ani. La scurt timp după moartea ei, Gilbert a scris un poem intitulat „Marricd”:

M-am întors de la înmormântare şi m-am târât

prin apartament, plângând înnebunit,

căutând părul soţiei mele.

Timp de două luni l-am scos din scurgere

din aspirator, de sub frigider

şi de pe hainele din dulap.

Dar după ce au început s-apară alte femei japoneze

şi nu mai era cale de descoperit ce fir

era al ei, m-am oprit. Un an mai târziu,

replantândplanta de avocado a lui Michiko, găsesc

un fir negru şi lung, încâlcit în pământ.

încep un capitol despre căsnicie printr-un poem despre moarte, deoarece căsnicia întrece orice povestioară şi câteodată e resimţită cel mai puternic abia când a dispărut. O căsnicie frumoasă nu este dramatică. E greu de reprezentat în romane şi cântece, fiindcă gesturile care o definesc sunt atât de mărunte, constante şi particulare. Căsnicia înseamnă să ştii că îi place să ajungă devreme la aeroport. Căsnicia înseamnă să îţi faci patul în fiecare zi, ştiind că dacă nu o faci tu, probabil o va face ea. La modul general, căsnicia înseamnă să oferi iubire, respect şi siguranţă, însă în viata de zi cu zi au loc gesturi nesfârşite de tact şi consideraţie, în care arăţi că înţelegi stările celuilalt, îi preţuieşti prezenţa şi faptul că e centrul lumii tale. în cele din urmă, te supui unui efort brutal de a-ţi sacrifica egoul pe altarul căsătoriei, renunţând la o parte din tine, la dorinţele pe care le ai, pentru binele relaţiei.

Căsnicia înseamnă suisuri şi coborâsuri. Există glume

personale, poveşti spuse şi respuse de nenumărate ori despre locurile sacre unde a încolţit dragostea, îl vei auzi repetând aceleaşi anecdote la petreceri şi, inevitabil, vor avea

loc planificări nesfârşite.

Acel pasaj din *Corinteni* pe care toată lumea îl citeşte la nunţi defineşte într-adevăr dragostea maritală: „Dragostea este îndelung răbdătoare, este plină de bunătate, dragostea nu pizmuieşte, dragostea nu se laudă, nu se umflă de mândrie, nu se poartă necuviincios, nu caută folosul său, nu se mânie, nu se gândeşte la rău, nu se bucură de nelegiuire, ci se bucură de adevăr, acoperă totul, crede totul, nădăjduieşte totul, suferă totul.”[1]

Cel mai important lucru pe care îl vei decide vreodată e persoana cu care te vei căsători. Căsnicia alege culorile vieţii tale şi tot ce conţine ea. George Washington a avut o viaţă destul de interesantă, însă concluzia lui a fost aceasta: „Mereu am considerat căsătoria drept cel mai interesant eveniment din viata unui om, fundaţia fericirii sau a suferinţei.”

Am un prieten care s-a căsătorit cu o femeie frumoasă şi talentată, cam de aceeaşi vârstă cu el. Şapte ani mai târziu, după o perioadă în care s-au luptat cu infertilitatea, au avut un copil, însă naşterea a fost cu probleme. Soţia a suferit o embolie cu lichid amniotic şi la naştere a pierdut o cantitate imensă de sânge. în apogeul crizei, doctorii i-au spus că este foarte posibil să moară – între 50 şi 80% dintre mamele cu această complicaţie mor. Dacă supravieţuia, era foarte probabil să sufere leziuni cerebrale severe şi permanente.

Prietenul meu stătea în camera de aşteptare, obişnuindu-se cu ideea că şi-ar putea petrece restul vieţii îngrijind o femeie care nu-l mai recunoaşte. „Atunci îţi dai seama ce angajament ţi-ai luat când ai făcut legământul căsătoriei”, mi-a spus la câţiva ani după eveniment, alături de fiica şi de soţia lui, care, în mod miraculos, se recuperase complet.

Căsnicia apare ca o revoluţie. Ai trăit mereu ca un singur om şi deodată devii doi – aceasta e cu adevărat o invazie. Totuşi, există o recompensă. Oamenii aflaţi într-un mariaj lung şi fericit au câştigat la loteria vieţii. Ei sunt cei fericiţi, cei norocoşi. Şi acesta e visul care ne ademeneşte înspre uniunea maritală. „Ce lucru mai măreţ poate să fie pentru două suflete umane”, scria George Eliot în *Adam Bede,* „decât să simtă că s-au

însoţit pe viaţă – să se întărească unul pe celălalt în muncă, să se aline la ceas de necaz, să se îngrijească la durere, să fie unul alături de celălalt în amintirile tăcute şi de nerostit din clipa ultimei despărţiri?”.

Pasiunea îşi are apogeul între cei tineri, însă căsnicia îşi atinge culmea abia la bătrâneţe. Ceea ce defineşte cu adevărat un mariaj fericit este sentimentul de desăvârşire pe care îl resimt cei ce au fost împreună decenii întregi. Gabriel García Márquez a surprins acest lucru în descrierea unui cuplu în vârstă din romanul *Dragostea în vremea holerei:*

Au ajuns să se cunoască atât de bine, încât după aproape treizeci de ani de căsnicie, se comportau ca o singură fiinţă divizata, simţindu-se uneori stânjeniţi de faptul că-şi ghiceau fără să vrea gândurile sau de situaţia de-a dreptul ridicolă când unul dintre ei anticipa în public ceea ce avea de gând să spună celălalt. Biruiseră împreună neînţelegerile cotidiene, aversiunile stârnite din senin, mizeriile reciproce, fabuloasele izbucniri de mânie ale complicităţii conjugale. A fost epoca în care s-au iubit mai bine ca oricând, fără grabă şi fără excese, dar conştienţi şi mulţumiţi de victoriile neverosimile repurtate asupra vitregiei soartei. Viaţa avea să le rezerve, de bună seamă, şi alte surprize mortale, dar nu mai avea importanţă: ajunseseră de-acum pe ţărmul celălalt.-

Cu toţii am întâlnit astfel de cupluri, în care cei doi au început să semene, să zâmbească în acelaşi mod. Ştiu un cuplu, Jim şi Deb Fallows, considerat în cercul nostru ca având cel mai fericit mariaj. Radiază o inteligenţă comună şi o bunătate sinceră. La un moment dat, alt scriitor a luat masa cu ei şi, după ce a văzut cum arată o căsnicie fericită, a decis imediat că e pregătit să-şi ceară prietena în căsătorie.

în cartea *The Good Marriage,* Judith Wallerstein şi Sandra Blakeslee estimează că, în aproximativ cincisprezece la sută dintre căsătorii, pasiunea nu se stinge vreodată. Femeile din aceste căsătorii, scriu ele, tind să vină din familii în care tatăl era părintele mai afectuos, iar mama mai degrabă rece. Femeile

transferau idealizarea tatălui asupra soţului. Bărbaţii din aceste căsătorii s-au simţit adesea singuri în copilărie şi au suferit pierderi. „Aceşti bărbaţi au intrat în viaţa adultă cu o nevoie de dragoste şi apropiere intensă mult amânată.

Unul dintre cuplurile studiate de cele două autoare e format din Matt şi Sara Turner. „Mereu s-a simţit magia şi continuăm s-o simţim, chiar şi după treizeci şi doi de ani”, a spus Sara. „Amândoi am simţit magia din prima oră a întâlnirii noastre. Am vorbit despre asta atunci şi mea o facem.

Alt cuplu studiat e format din Fred şi Mărie Fellini. „încercam să mă gândesc la cea mai rea ceartă pe care am avut-o vreodată”, spune Fred, „şi nu-mi pot aminti. Am avut certuri. Doar că nu îmi pot aminti despre ce erau. Unul dintre noi răbufnea asupra celuilalt şi apoi trecea peste. Nimic din lucrurile alea nu mai e • „4
important acum -.

Aşa arată căsnicia desăvârşită. Un angajament care durează zeci de ani. Doi oameni care devin unul.

Atacul asupra căsniciei desăvârşite

Dacă te uiţi la scrierile contemporane pe tema căsătoriei, observi un efort general de a o reduce şi micşora la o dimensiune gestionabilă (şi zice-se mai realistă). Pasiunea e temporară, ce gândeşti acum este trecător, aşa că nu te încrede în impulsul prezent. Un suflet'pereche e o iluzie; nu te gândi că-ţi vei găsi Dragostea Adevărată. Alain de Botton a scris un eseu popular şi elocvent pentru *The New York Times,* intitulat „Why You Will Marry the Wrong Person”, în care încerca să descurajeze ideea că ar trebui să găsim persoana care ne va duce în al nouălea cer. „Trebuie să schimbăm punctul de vedere romantic cu o conştientizare tragică (şi pe alocuri comică) a faptului că fiecare om ne va frustra, enerva, înnebuni şi dezamăgi. [...] Sentimentul că suntem goi şi incompleţi rămâne cu noi la nesfârşit.”[2]

Această temă realist/antiromantică este adoptată de multe cărţi contemporane. Laura Kipnis a scris *Against Love: A Polemic,* în 2003, Pascal Bruckner a publicat provocatoarea *Căsătoria din dragoste. Oare mai există?.* în 2008, Lori Gottlieb a scris un articol mult discutat în *The Atlantic,* care a devenit ulterior cartea *Marry Himl: The Case for Settlingfor Mr. Good Enough.* Nu te îngrijora în legătură cu pasiunea şi legăturile profunde, sfătuieşte ea. „Asa cum reiese din

observaţiile mele, să te mulţumeşti cu ceva mai puţin decât visai te va face mai fericit pe termen lung, de vreme ce mulţi dintre cei care se căsătoresc cu mari aşteptări ajung să fie din ce în ce mai deziluzionaţi cu fiecare an.”

Asaltul asupra căsniciei desăvârşite vine din trei direcţii, în primul rând, într-o cultură unde divorţul e ceva comun, dar adesea cu efecte severe, mulţi preferă să adopte o atitudine de tipul „siguranţa înainte de toate”. Nu-ţi pune toţi banii în pariul căsniciei. Nu avea ambiţii majore; construieşte numai ceva ce nu se va destrăma. Multi oameni care au fost răniţi de un divorţ

pun pe prim-plan protecţia personală, în locul vulnerabilităţii complete.

în al doilea rând, multi oameni îsi dau seama că se află

în căsnicii care nu sunt chiar extraordinare, aşa că adoptă o definiţie a mariajului care le permite să-şi accepte situaţia. Acestea sunt, în cuvintele lui Wallerstein şi Blakeslee, „căsătorii de companie”. Cuplul se înţelege. Cei doi cresc copiii împreună. Dar pasiunea a dispărut. Poate că fac sau nu sex, iar dacă se întâmplă, e foarte rar. Munca şi creşterea copiilor devin cea mai importantă parte din viaţa soţilor, iar căsnicia ajunge pe locul trei, patru sau cinci. Un prieten academician a făcut recent următoarea observaţie când ne aflam la un prânz: „Nu prea ştiu multe

căsnicii fericite. Ştiu multe căsătorii în care părinţii îşi iubesc copiii.” într-o astfel de căsnicie, înveţi să trăieşti într-un aranjament care nu te mai interesează şi căruia nu-i mai aloci energie.

Unii oameni preferă un astfel de mariaj fără prea multă dramă. Wallerstein şi Blakeslee citează o femeie care spune: „Cred că ce mi se părea atât de plăcut era că relaţia nu-mi acapara toată energia – ceea ce se întâmplase cu toate relaţiile mele trecute. Aveam mai mult timp pentru prieteni şi mă distram mai mult.”-

În al treilea rând, cultura individualismului discreditează definiţia căsniciei desăvârşite.

Sociologul Eli Finkel, din nord-vestul Statelor Unite, face observaţia că trăim într-o cultură în care nevoile sinelui primesc prioritate în faţa tuturor celorlalte. Scopul vieţii este actualizarea de sine, exprimarea propriei autonomii şi individualităţi, ascensiunea spre vârful ierarhiei lui Maslow. Asa cum scrie Eli Finkel: „Individualismul expresiv e caracterizat de o încredere puternică în faptul că individul este special; călătoriile de descoperire de sine sunt văzute ca înnobilatoare.”[2] într-o cultură individualistă, căsnicia nu e o fuziune; e o alianţă. Psihologul Otto Rank a redefinit relaţia ca o legătură socială în care *„un individ îl ajută pe celălalt să se dezvolte şi să crească,* fără să încalce

prea tare personalitatea celuilalt”.

Din *1965.* scrie Finkel, „trăim în epoca mariajului dominat de expresia de sine. Din ce în ce mai mult, americanii se îndreaptă spre căsătorie pentru descoperire de sine, stimă de sine şi creştere personală”-. Un partener devine, în cuvintele faimosului psiholog Cari Rogers, „companionul meu în drumurile noastre spre dezvoltare, separate, dar întrepătrunse”-.

Dacă definiţia căsniciei desăvârşite e să fii trup din trupul meu, atunci definiţia individualistă a iubirii este autonomie, dar şi sprijin. Dacă viziunea legământului căsătoriei înseamnă să pui nevoile relaţiei înaintea nevoilor fiecărui individ, atunci viziunea individualistă a căsniciei pune nevoile individului înaintea nevoilor relaţiei.

În tinereţe, Polina Aronson s-a mutat din Rusia în Statele Unite şi a descoperit că pătrunsese într-un regim romantic bazat pe alegere individuală. Citea revistele americane şi vedea că acestea celebrau „alegătorul priceput, autonom, care e foarte conştient de propriile nevoi şi acţionează în funcţie de propriul interes”—. Probabil că cea mai mare problemă cu acest regim al alegerii, continuă ea, „ia naştere din înţelegerea greşită a maturităţii drept autosuficienţă absolută. Ataşamentul este infantilizat. Dorinţa de recunoaştere e considerată «dependenţă». Intimitatea nu trebuie să încalce vreodată «graniţele personale»„.

Dorinţa oamenilor de a se căsători este în continuare foarte puternică. Dar sociologii observă că mariajul e mai degrabă văzut ca vârf şi nu ca temelie. înainte, căsătoria îi facea pe oameni să devină indivizi disciplinaţi, ordonaţi, capabili să-şi construiască o carieră frumoasă. Acum, din ce în ce mai mulţi oameni caută să fie mai întâi realizaţi şi apoi să se căsătorească. Scenariul social funcţionează invers.

întru lauda căsniciei desâvârsite

J

Una dintre problemele individualismului este, ca de obicei, că îi ţine prizonieri pe oameni în mica celulă a sinelui. Dacă începi un mariaj căutând dezvoltarea de sine, vei ajunge în

permanenţă frustrat, căci mariajul, şi în special creşterea copiilor, te vor îndepărta constant de telurile sinelui.

O altă problemă cu viziunea individualistă e că nu ne oferă un scenariu de îndeplinire a năzuinţelor noastre profunde. Inima năzuieşte spre fuziunea cu ceilalţi.

Acest lucru poate fi realizat numai printr-un act de unire întru renunţarea la sine, şi nu prin unire întru autonomie. Sufletul năzuieşte să urmărească un ideal, se află în căutarea fericirii. Iar acest lucru se poate întâmpla numai atunci când oamenii îşi transcend şinele pentru a se pune în serviciul mariajului.

într-o viaţă definită de angajamente, căsnicia desăvârşită trebuie văzută aşa cum o descrie Joseph Campbell, cercetător al miturilor: o misiune eroică în care egoul este sacrificat în numele relaţiei. în etosul angajamentului, căsătoria e un microcosmos moral al vieţii, în care fiecare persoană alege liber să fie responsabilă faţă de ceilalţi şi să devină dependentă de ei pentru a construi ceva superior. în această definiţie a mariajului, oamenii nu devin iubitori iubindu-se pe sine; devin iubitori iubindu-i pe ceilalţi, făcând legăminte faţă de ei, preluând greutăţile altora, ducând legămintele la bun sfârşit şi purtându-şi propriile greutăţi. Toată demnitatea şi gravitatea vieţii se găsesc în această renunţare.

Căsnicia desăvârşită este ceva în care plonjezi cu capul înainte, arzând toate punţile în urma ta. în *The Mystery of Marriage,* Mike Mason scrie că: „Trebuie să ne întoarcem la o stare de abandon total, să renunţăm la toată precauţia noastră naturală şi la împotrivirea în faţa curentului, să ne lăsăm întru totul în mâinile iubirii printr-un act de voinţă. în loc ca iubirea să ni se întâmple, va trebui să mărşăluim înspre ea.” —

Oamenii vorbesc despre „a te aşeza la casa ta”. Dar, de fapt, căsătoria înseamnă o revoluţie plină de speranţă, fără vreo idee reală despre ce ne aşteaptă pe partea

cealaltă. Implică o sumă de reforme personale de anvergură, astfel încât să devii genul de persoană alături de care se poate trăi. E periculos să nu fii conştient de faptul că mariajul are şi o componentă de criză, continuă Mason. „Dacă rezultatul se va dovedi o criză constructivă, mobilizatoare şi sănătoasă sau una dezastruoasă şi de coşmar depinde în mare parte de disponibilitatea celor doi parteneri de a fi schimbaţi.”—

Câsnicia este educaţia moralâ supremâ »

Aşa cum spunea odată Lordul Shaftesbury, căsătoria e ca o tobă de lustruit pietre preţioase. Doi oameni sunt aruncaţi împreună într-o maşinărie care îi ciocneşte unul de

celălalt zi după zi, astfel încât se şlefuiesc reciproc într-o serie de „coliziuni amiabile”, până când ambii devin strălucitori. Iau naştere tot felul de situaţii *}* *3*
în care eşti mai mult sau mai puţin constrâns să devii un om mai puţin egoist decât erai înainte.

în *Sensul căsniciei,* Tim şi Kathy Keller descriu acest proces de perfecţionare şi elevare. Mai întâi, te căsătoreşti cu cineva care pare perfect şi absolut minunat. Apoi, după un timp – poate o lună sau două, poate un an sau doi îţi dai seama că persoana pe care o credeai atât de minunată are de fapt unele vicii, este egoistă şi sub multe aspecte imperfectă. Pe măsură ce descoperi aceste lucruri la partenerul tău, el face exact aceleaşi descoperiri despre tine.

Tendinţa naturală în această situaţie e să spui că tu ai, desigur, unele imperfecţiuni şi momente de egoism, dar principala problemă este egoismul partenerului. Cei doi soţi ajung la această concluzie aproximativ în acelaşi timp.

Se află la o răscruce. Unele cupluri decid că nu-şi doresc stresul şi conflictul care vor apărea din confruntarea acestor adevăruri descoperite la sine şi la celălalt. Vor face un armistiţiu, spun soţii Keller. Unele subiecte vor fi evitate. Eşti de acord să nu menţionezi anumite puncte slabe ale partenerului tău, atâta timp cât el e de acord să nu le

menţioneze pe ale tale. Rezultatul e un mariaj-armistiţiu, care e stabil, cel puţin pe termen scurt, dar care se degradează treptat pe termen lung.

„Alternativa la această căsnicie-armistiţiu este să fii capabil să-ţi vezi propriul egoism drept problema fundamentală şi să-l tratezi mai serios decât pe cel al partenerului. De ce? Tu eşti singurul care are acces complet la propriul egoism şi tu eşti singurul responsabil de asta”, scriu soţii Keller. „Dacă *fiecare* dintre parteneri îşi spune: «îmi voi trata egocentrismul ca pe problema principală a căsniciei», apare posibilitatea unei căsătorii cu adevărat grozave.”

Asa cum observă Alain de Botton, înainte să te căsătoreşti, poţi avea iluzia că eşti un om alături de care se trăieşte uşor. Dar să fii căsătorit înseamnă să te supui voluntar celui mai minuţios program de supraveghere cunoscut omenirii. Un om căsătorit e urmărit mai mult sau mai puţin constant. Mai rău de atât, conştiinţa faptului că eşti urmărit te obligă să te urmăreşti şi tu. Această nouă conştiinţă de sine îţi pune în vizor propria persoană, toate lucrurile stupide pe care le faci, de la lăsat dulapul deschis, la faptul că eşti tăcut şi

morocănos dimineaţa sau la felul cum eviţi conversaţiile

dificile sau devii pasiv-agresiv atunci când te

simţi rănit, ca şi cum viaţa ar fi un fel de joc al victimizării în care, dacă reuşeşti să-ţi faci partenerul să se simtă vinovat că te-a rănit, vei primi o felie de tort cu cireşe la sfârşit.

Căsătoria implică certuri şi recuperări, acte de trădare mai mici sau mai mari, şi iertare. „Iată marea problemă a mariajului”, scriu soţii Keller. „Unicul om din lume care îţi ţine inima în palmă, de a cărui aprobare şi recunoaştere ai cea mai mare nevoie şi după care tânjeşti cel mai mult, este totodată omul rănit de greşelile tale mai profund decât oricine altcineva de pe planetă.

Lucrurile devin şi mai complicate atunci când partenerul tău, care te iubeşte atât de mult, vrea să te ajute să devii o persoană mai bună. Partenerul vrea să ne facă un serviciu. Dar noi nu ne dorim acel ajutor! Vrem să fim independenţi şi să ne îngrijim de propriile vieţi. Atunci când eram singuri, nu ne oferea nimeni cadouri, sau cel puţin nu genul de cadouri care ne obligă la conştientizarea plină de smerenie a faptului că suntem dependenţi de altă persoană. Dar, într-o căsnicie, marea smerenie e să recunoşti că ai nevoie de ajutorul altui om.

Mariajul înseamnă să oferi şi să primeşti daruri în fiecare zi. Pentru ca o căsătorie să funcţioneze, trebuie să-ţi cunoşti partenerul suficient de bine cât să-l iubeşti în modul care îi va trezi şi lui iubirea. O căsnicie de succes

cere şi dă naştere unor tipuri de iubire care înainte erau de neconceput. „Putem ajunge la mariaj prin mariaj”, scrie poetul Jack Gilbert. „Ne găsim inima numai desfiinţând ceea ce inima cunoaşte deja.”

Căsniciile înfloritoare se măsoară prin cât de mult se bucură fiecare soţ de victoriile celuilalt. Se măsoară, de asemenea, prin cât de blând îşi corectează unul altuia viciile. „Niciodată n-o să-mi placă la fel de mult să dojenesc pe altcineva şi ăsta e un punct asupra căruia trebuie să te gândeşti când îţi alegi un soţ”—, scria George Eliot. Un prieten mi-a spus la un moment dat că în fiecare ceartă există mereu această luptă internă. Egoul vrea ca tu să spui lucruri duşmănoase care vor amplifica conflictul. Inima vrea ca tu să declari: „Te iubesc, scumpa mea.” Egoul răspunde: „Lasă naibii asta. Sunt furios. Spune-o!” Iar tu trebuie să decizi.

Şi iată de ce căsnicia funcţionează cel mai bine atunci când e desăvârşită. Când cere aproape totul şi oferă înapoi aproape totul. Kierkegaard a scris despre luptele duse sub stindardul victorios al iubirii. „Pieptul îmi poartă în secret stindardul ordinului de care aparţin, colierul de trandafiri al iubirii. Credeti-mă, aceste petale nu pălesc. Chiar de se schimbă cu anii, ei nu se ofilesc; chiar şi când trandafirul nu mai e roşu, asta se întâmplă numai fiindcă s-a prefăcut într-unul alb – el nu s-a ofilit. [...] Ceea ce eu trăiesc

prin ea ea trăieşte prin mine şi niciunul dintre noi nu e nimic pe cont propriu, ci suntem ceea ce suntem numai prin uniune.”

Mariajul este genul de experienţă în care e mai sigur să pătrunzi cu tot ce ai şi în care e periculos să rişti cu jumătăţi de măsură. La capătul drumului, dacă ai făcut totul cum trebuie, vei vedea cum oamenii se bucură de cea mai profundă şi statornică fericire de găsit pe acest pământ.

Note:

11 *Corinteni* 13:4-7. (TV. *trad.)*

2 Gabriel Gar cía Márquez, *Dragostea în vremea holerei,* traducere de Sarmiza Leahu, RAO, Bucureşti, 2014, p. 257. (TV. *trad.)*

*3_* Judith S. Waller stein şi Sandra Blakeslee, *The Good Marriage,* Houghton Mifflin Harcourt, New York, 1995, p. 43.

4 Judith S. Wall er stein şi Sandra Blakeslee, *The Good Marriage,* Houghton Mifflin Harcourt, New York, 1995, p. 313.

5. Alain de Botton, „Why You Will Marry the Wrong Person”, *The New York Times,* 28 mai 2016.

6 Judith S. Wallerstein şi Sandra Blakeslee, *op. cit.,* p. 173.

z Eli J. Finkel, *The All-or-Nothing Marriage,* Dutton, New York, 2017, p. 82.

8 Eli J. Finkel, „The All-or-Nothing Marriage”, *The New York Times,* 14 februarie 2014.

2 Eli J. Finkel, *op. cit.,* p. 111.

10 Polina Aronson, „Romantic Regimes”, *Aeon, TI* octombrie 2015, aeon.co/essays/r ussia-against-the-wes tern-way-of-love.

11 Mike Mason, *The Mystery of Marriage,* Multnomah, Colorado Springs, 2005, p. 107.
12 Mike Mason, *The Mystery of Marriage,* Multnomah, Colorado Springs, 2005, p. 10.
13 Timothy Keller şi Kathy Keller, *The Meaning of Marriage,* Dutton, New York, 2011, p. 180.
14 George Eliot, *op. cit,* volumul al IV-lea, p. 288. *(N. trad.)*

15
Stadiile intimităţii (I)

Privirea

Cum ajung doi străini în punctul de a-şi dori să se căsătorească? Ei bine, trec prin stadiile intimităţii. Nu vom găsi două cazuri identice, însă putem observa câteva tipare generale, în următoarele capitole, voi descrie modul în care cuplurile trec prin diferitele stadii ale intimităţii. Nu vreau să fac acest lucru doar pentru a explica felul cum funcţionează o căsătorie, ci şi pentru a arăta cum se dezvoltă intimitatea de-a lungul diferitelor etape.

Totul începe cu o privire. Arunci o privire pe furiş unei persoane – la fel ca milioanele de priviri pe care le arunci zilnic –, dar de această dată, în mod neaşteptat, apare o scânteie, se aprinde o mică flamă şi interesul îţi este stârnit. Mici surcele care existau deja

în interiorul tău se aprind surprinzător. Persoana pe care o priveşti e palpitant de nouă şi totuşi familiară. Dragostea începe cu o privire. Dragostea e o calitate a atenţiei. în unele cazuri, poate chiar şi atunci când privitorul e ceva mai în vârstă, în această privire se simte şi o premoniţie – o combinaţie între „Priviţi! Iată cum apare fericirea mea!” şi „Vaaai, o să dăm de belea!”.

în cele mai multe cazuri, acea primă privire nu duce la nimic. Câteodată însă, duce la ceva măreţ. Cu toţii cunoaştem cupluri care s-au întâlnit într-un bar sau la o petrecere. Cineva aude un râset fermecător din partea cealaltă a încăperii. Altcineva îl atrage pe celălalt cu acea privire de trei secunde – cel mai puternic dintre gesturile sociale. Surprinzi privirea cuiva străin şi apoi o menţii, pur şi simplu, timp de trei secunde. Apoi urmează zâmbetul. O mică licărire de recunoaştere

?

reciprocă este trimisă şi recepţionată.

Nu ştii niciodată când ti se va deschide inima.

Acum 3

douăzeci de ani, o pianistă care locuia în Houston se pregătea să se mute cu logodnicul în San Francisco. Chiar înainte de plecare, s-a gândit să meargă la coafor. A ales un salon la care nu mai fusese înainte, Études de Paris, a intrat pe uşă şi a zărit un bărbat care tundea un client. A ştiut imediat.

S-a dus la garderobă, s-a înfăşurat în halat şi şi-a sunat mama. „Tocmai am întâlnit bărbatul cu care mă voi căsători de fapt”, i-a spus. A ieşit, şi-a luat şamponul şi s-a aşezat pe scaun în faţa bărbatului pe care îl observase – al cărui nume s-a dovedit a fi David, pronunţat franţuzeşte, *David.* Au vorbit despre una şi alta, iar apoi David a întrebat-o care e povestea ei. I-a răspuns că e pianistă şi că e pe cale să se mute în San Francisco împreună cu logodnicul ei. „Dar”, a adăugat ea, „n-o să plec dacă te căsătoreşti cu mine”.

S-a lăsat tăcerea.

David s-a uitat în jos la foarfecă din mână şi, după cum a povestit mai târziu: „Nu m-am simţit niciodată mai viu în toată viaţa.” A răspuns: „S-a făcut.”

S-au logodit pe loc, apoi au ajuns să se cunoască şi într- un târziu s-au căsătorit.

„Este uluitor cum te poate lovi dragostea”, scrie John O’Donohue în cartea sa, *Beauty.* „în niciun context nu eşti imun la dragoste, nicio convenţie şi niciun angajament nu sunt impenetrabile. Chiar şi cu un mod de viaţă perfect izolat, în care personalitatea e controlată, toate zilele sunt ordonate şi toate acţiunile sunt programate, chiar şi aşa poţi să descoperi, spre propria surprindere, că o scânteie neaşteptată şi-a făcut loc; începe să mocnească până când e de nestăpânit. Forţa lui Eros e mereu tulburătoare; în spaţiul

tăinuit al inimii umane, Eros nu doarme niciodată prea adânc.”

Nu ştiu despre voi, dar pentru mine, acea privire extraordinar de fertilă nu apare niciodată la prima vedere. De obicei, am nevoie de un milion de priviri. Dintr-un oarecare motiv, trebuie să ajung să cunosc pe cineva foarte bine în circumstanţe nonromantice înainte ca orice scânteie însemnată să se poată produce. Am întâlnit o fată în clasa a opta şi ne-am mai întâlnit ocazional, făcând parte din acelaşi grup de prieteni în următorii cinci ani. Apoi, într-o seară, chiar înainte de absolvire, câţiva dintre noi stăteam în jurul unui foc de tabără. Eu şi fata aceea am schimbat un nou tip de privire, mâna ei a alunecat într-a mea şi un foc mic a început să ardă. în următoarele trei luni, s-a transformat într-o adevărată vâlvătaie – iubire adolescentină în toată regula.

Dragostea începe cu o intensificare a atenţiei. Opusul iubirii nu este ura; este indiferenţa.

Curiozitatea

Al doilea stadiu al intimităţii e curiozitatea, dorinţa de a cunoaşte mai multe. Energia ta e la cote maxime. Mintea are un scop. Speri ca acest om să fie la fel de minunat pe cât pare.

Gândeste-te la faţetele curiozităţii: toate sunt comparabile cu stadiile intimităţii incipiente şi cu stadiile iubirii incipiente. Apare *explorarea*

entuziasta – dorinţa de a afla mai multe despre acea persoană. Apare *absorbţia.* atunci când o vezi numai pe ea într-o încăpere şi pe nimeni altcineva. Apoi vine *întinderea.* disponibilitatea de a te pune în situaţii noi dacă ai ocazia să fii cu ea. Există şi ceea ce unii psihologi numesc *sensibilitatea absentei* – sentimentul de goliciune atunci când nu sunteţi împreună.

După care apare ceea ce experţii numesc *gândirea intruzivâ*.* ea se află constant în mintea ta. Atunci când te uiţi prin mulţime, ai impresia că o vezi acolo, deşi de fapt este doar cineva care i se aseamănă doar vag. Porţi conversaţii imaginare cu ea în timp ce ieşi la alergat – discuţii îndrăzneţe, aşa cum sunt mereu gândurile pe care le ai atunci când faci mişcare.

Dacă eşti la şcoală, învăţaţi împreună. Se poate să nici nu vorbiţi foarte mult. Pur şi simplu îţi doreşti ca acel om să fie lângă tine. Aşa cum observă C.S. Lewis, este posibil ca în acest stadiu să nici nu simţi o atracţie sexuală, ci să fii doar copleşit de curiozitate: „Bărbatul aflat în starea aceasta nu are de fapt răgaz să se gândească la sex. E mult prea interesant să se gândească

la o persoană. Faptul că aceasta e o femeie este mult mai puţin important decât faptul că e o anumită femeie. Bărbatul e plin de dorinţă, dar e posibil ca dorinţa să nu aibă o

tonalitate sexuală. Dacă ar fi întrebat ce anume doreşte, răspunsul adevărat ar fi deseori: «Să mă gândesc neîncetat la ea.»„—

Dialogul

Aţi ajuns în stadiul în care discutaţi. Dialogul e al treilea stadiu al intimităţii. Este dansul dezvelirii reciproce. Atunci când cuplurile se întâlnesc la cină sau la o întâlnire, amândoi încearcă să se comporte exemplar, sperând că din acest lucru va ieşi ceva. Pe măsură ce vorbesc, respiraţia începe să se sincronizeze, cuvintele sunt pronunţate la o viteză similară. Inspiră inconştient feromonii celuilalt. (Mirosul este o cale de cunoaştere surprinzător de eficientă.) Nu trece mult timp şi încep să zâmbească. Oamenii sunt pricepuţi în mod inconştient să discearnă zâmbetele sincere de cele false, cele de tipul *sunt-doar-politicos.* Aşa-numitul zâmbet Duchenne^ implică ridicarea unui muşchi al sprâncenei pe care nu-l putem controla voluntar. Deci, atunci când cineva îti aruncă un zâmbet Duchenne, se simte nemaipomenit. Apoi râdeţi împreună. Ne gândim la râs ca la o reacţie la glume, însă de fapt numai cincisprezece la sută dintre comentariile care stârnesc râsul sunt de fapt amuzante. Râsul este limbajul prin care oamenii formează legături. E ceea ce iese la suprafaţă atunci când e depăşită incongruenţa socială sau când oamenii reacţionează la fel la circumstanţe

emoţional-pozitive. Râsul e răsplata pentru o perspectivă şi o înţelegere comună.

În stadiile incipiente ale dialogului, cuplurile sunt în căutare de similarităţi. Atunci când intimitatea e în curs j
de stabilire, cuplurile consideră predestinate lucrurile pe care le au în comun. Nu-ţi place *foie graşi* Nici mie! E un miracol! Ţi se pare că brioşele alea la şase dolari sunt ridicole? Şi mie! Suntem suflete-pereche! Dulcele lor refren constant e: „Şi tu? Credeam că sunt singurul! Suntem la fel! UAU!”

Un teren comun pentru similarităţi este simţul umorului; e bine să râdeti la aceleaşi lucruri. Pe măsură ce trece timpul, conversaţiile devin mai profunde. Cuplul începe să flirteze, apar glumele personale şi privirile complice. Apoi, cei doi încep să-şi comunice scopurile pe termen lung. încep să cerceteze subtil concepţiile celuilalt cu privire la căsătorie şi copii. încep să caute vulnerabilitatea, procesul unei descoperiri lente, pas cu pas. Aceasta este o parte a efortului inevitabil de a cunoaşte punctele sensibile ale partenerului. Dar e, de asemenea, etapa testării morale. Vrei să ştii că, dacă te dezvălui celuilalt, te va proteja. Dacă aleg să înaintez cu precauţie, mă vei înţelege şi-mi vei urma ritmul? Dacă fac o pauză, o vei respecta şi mă vei aştepta? Dacă îţi dezvălui lucrurile care mă înfricoşează cel mai tare, mă vei proteja? Mi le vei dezvălui pe ale tale? Politeţea se află în

centrul moralităţii.

j

Cu totii am fost în restaurante şi am văzut cum la una dintre mesele de lângă noi se desfăşoară o întâlnire eşuată. în astfel de cazuri, femeia face de obicei eforturi să stabilească intimitatea şi similaritatea, dar bărbatul e hotărât să-şi instituie dominarea. Isi scoate la înaintare ? >
toată presupusa cunoaştere, prin tot felul de poveşti în care el e propriul erou. Ei îi fug ochii în toate direcţiile, dar torentul lui verbal nu încetează. îti vine să iei o furculiţă şi să o înfigi în gâtul tipului, strigându-i: „Pentru numele lui Dumnezeu! Pune-i şi ei o întrebare!”

Cea mai mare problemă în faza dialogului e frica. Intimitatea se stabileşte atunci când cineva împărtăşeşte ceva semnificativ emoţional, iar cealaltă persoană recepţionează şi împărtăşeşte la rândul ei. O teamă evidentă e că îti vei dezvălui cele mai vulnerabile puncte, iar cealaltă persoană le va călca în picioare şi va pleca. Altă teamă evidentă este că vei descoperi că cealaltă persoană caută un viitor pe care tu nu i-l poţi oferi. Dar cea mai profundă şi cea mai puternică teamă este aceea că, expunându-te altora, te vei înţelege de fapt pe tine.

„Aceia dintre noi care-şi doresc să se mândrească cu autonomia, cu viaţa pe care şi-au creat-o singuri, cu libertatea alegerii, sunt deseori cuprinşi de modestie atunci când recunosc tiparele arhaice care se petrec în

noi. Cine ne conduce viaţa, dacă nu noi?”, scrie James Hollis. Adânc în straturile subconştientului se află

complexe şi răni care ne determină să acţionăm iar şi iar în moduri autodistructive. Personalitatea ta e compusă din istoria ascunsă a momentelor în care dragostea a intrat în viaţa ta sau a celor în care dragostea ţi-a fost refuzată. E compusă din cum te-au iubit părinţii şi din cum nu te-au iubit. Cu toţii avem câteva tipare ale ataşamentului fixate adânc în minte. Unii oameni provoacă o criză în relaţie, fiindcă sunt speriaţi de intimitate. Alţii se retrag exact când cuplul se apropie.

În majoritatea cazurilor, dezvăluirea reciprocă se opreşte la un nivel superficial. Unii simt nevoia să treacă rapid prin sute de relaţii ce nu implică intimitate. Nu şi-au descoperit încă şinele şi nici nu vor s-o facă. S -au înstrăinat de vieţile lor interioare. „Prietenii îmi spun că am probleme cu intimitatea, dar ei nu mă cunosc cu adevărat”, glumea Garry Shandling.

Aproximativ o cincime dintre adulţii care trăiesc în cultura vestică sunt speriaţi de intimitate şi de angajamente.- Se aşteaptă să fie abandonaţi, aşa că iau măsuri pentru a se asigura că, într-adevăr, orice interacţiune familiară se va sfârsi. Poţi identifica oamenii cu probleme de intimitate după faptul că dispar brusc o perioadă, chiar când credeai că începeţi să vă apropiaţi. Le displac cuvintele

„iubit” şi „iubită” sau orice alt termen care sugerează o relaţie oficială. Tind să se ascundă în spatele unui zid de întrebări; întorc conversaţiile către persoana ta pentru a evita să expună ceva despre ei înşişi. Tind să exprime opinii puternice sau fac glume indecente ca tactică de a îndepărta oamenii. Sunt mereu optimişti, mereu persoana jovială spre care oamenii se îndreaptă, dar ei înşişi nu se arată niciodată vulnerabili.

Câteodată însă, spre marea surpriză a tuturor, dialogul continuă, devenind din ce în ce mai profund. Tot aştepţi ca discuţia să se oprească acolo unde se opreau celelalte dialoguri, dar nu, ea e încă acolo, el e încă acolo. Porţile continuă să se deschidă, aşa că tu continui să avansezi. Singurul remediu pentru frică este acţiunea directă. Aşa ajungi să deschizi următoarea uşă.

Deschiderea uşilor

Un dialog între doi oameni ia forma unui turneu de tenis. Unul dintre parteneri inspiră adânc şi expune o mică porţiune din „Asta e ce-mi place”. Ea vorbeşte despre filmele sale preferate. El le enumeră pe ale lui, trimiţând mingea înapoi. Ea îi arată playlisturile de pe telefon, iar el răspunde cu ale lui. El îi trimite unul dintre clipurile lui preferate, târziu în noapte, iar ea i-l trimite pe al ei.

Apoi vine etapa „Acestea sunt momentele

importante din viata mea”. Poveştile devin din ce în ce mai
profunde, de la copilărie până în prezent şi, treptat, curajos, apar cele despre relaţii trecute şi pierderi.

Stadiu după stadiu, riscurile devin mai mari şi mai îndrăzneţe. Dragostea este posibilă numai dacă doi oameni ajung să-şi dezvăluie unul faţă de celălalt centrul existenţei. Dacă dragostea va înflori, cei doi trebuie să ajungă până la „Asta e nebunia mea”. Aşa cum observă Alain de Botton, cu toţii suntem nebuni într-un anumit fel. întrebarea crucială care se află în profunzimea fiecărei relaţii nu e „Oare eşti nebun?”, ci „în ce feluri eşti nebun?”, „Ce părţi ale vieţii tale au fost blocate de frică?”, „în ce fel îţi faci rău singur?”, „în ce feluri ti-a fost refuzată iubirea?”.

Eu şi soţia mea am ajuns să ne cunoaştem prin emailuri. Paşii dezvăluirii de sine au fost atât de lenti, încât, dacă ne-ar fi urmărit cineva din afară, ar fi fost ca şi cum ar fi privit un lac evaporându-se. Fiecare pas succesiv era atent calculat pentru a nu împinge lucrurile prea mult. Apăsam SEND şi aşteptam, îngrozit că aş fi încălcat vreo limită interzisă. Odată, i-am trimis un email despre un subiect absolut inocent, un pas mărunt în cunoaşterea noastră reciprocă, iar apoi a trebuit să iau avionul până în partea cealaltă a

ţării, fără Wi-Fi. Am petrecut întregul zbor cu neliniştea incertitudinii, întrebându-mă dacă nu cumva am folosit un ton prea familiar. încă îmi amintesc sentimentul de uşurare avut atunci când am aterizat şi am văzut că-mi răspunsese pe acelaşi ton. în procesul curtării, arăţi că eşti demn de încredere prin statornicia prudentă cu care avansezi.

Şi prin sensibilitatea auzului. Oamenii sunt judecaţi în egală măsură după modul în care ascultă şi nu doar după ce spun, căci şi atunci când crezi că nu faci decât să asculţi pasiv, de fapt oferi informaţii despre tine.

„Oamenii buni vor oglindi bunătatea în noi şi de aceea îi iubim atât de mult”-, scrie Richard Rohr. „Oamenii nu foarte maturi îşi vor oglindi în noi neajunsurile şi viata confuză.” Astfel, o întâlnire a minţilor nu e întotdeauna blândă. Atunci când poetul Ted Hughes a întâlnit-o pentru prima oară pe Sylvia Plath, a făcut mişcarea îndrăzneaţă de a o săruta pe gât. Ea s-a ridicat puţin pe vârfuri şi i-a muşcat obrazul atât de tare, încât i-a dat sângele. Practic, i-a spus: „Te înţeleg. Suntem compatibili.

Atunci când alegi să te căsătoreşti cu cineva, ai face bine să alegi pe cineva cu care îţi va face plăcere să discuţi tot restul vieţii. N-o să funcţioneze decât dacă cei doi pot intra într-o stare de flux conversaţional fluid. Convorbirile telefonice pot dura ore. îşi pot petrece

paisprezece ore împreună vorbind întruna. în cele din

urmă, orice poate fi spus şi orice subiect poate fi discutat. Asta este ceea ce Martin Buber numea „relaţia pură”, atunci când Eu-Ceva devine Eu—Tu. Aşa se simte când eşti recunoscut de către cineva.

Note:

1 C.S. Lewis, *op. cit.,* p. 181. (TV. *trad.)*

2 C.S. Lewis, *The Four Loves,* Harcourt Brace, New York, 1991, p. 93. Vezi şi ediţia în română: C.S. Lewis, *Cele patru iubiri,* traducere de Sorin Mărculescu, Humanitas, Bucureşti, 2012, p. 181.

3 Zâmbetul Duchenne, considerat zâmbetul autentic, cald şi spontan, care exprimă fericire adevărată, presupune contracţia colţurilor gurii, ridicarea obrajilor şi închiderea parţială a ochilor. Zâmbetul non-Duchenne mai este numit „zâmbetul însoţitorilor de zbor”. (AC *red.)*

4 Hal Shorey, „Fear of Intimacy and Closeness în Relationships”, *Psychology Today,* 19 aprilie 2015.

5. Richard Rohr, *op. tit.,* p. 155.

6 David Whyte, *op. cit.,* p. 50.

16
Stadiile intimităţii (II)

George Washington nu era un om care să-şi expună romantismul în public, dar în 1795 i-a scris o scrisoare nepoatei sale vitrege, observând că: „în compoziţia matricei umane se află o cantitate însemnată de material inflamabil, oricât de inactivă ar fi pentru o anumită perioadă şi [...] atunci când o torţă îl atinge, ce se află în tine va izbucni într-o vâlvă tai e.”

Aceasta este combustia. E ca atunci când concentrezi lumina asupra unui şerveţel printr-o lupă. Şerveţelul devine din ce în ce mai fierbinte. începe să prindă o culoare maronie şi dintr-odată izbucneşte în flăcări. Se
află într-o stare alterată.

Iar în acea stare are loc sărutul. Odată cu acel sărut apare prima promisiune: te voi proteja. Următorul stadiu al intimităţii a început: combustia. Nu am ajuns încă la iubirea în toată regula. Suntem în cel mai însorit şi lipsit de griji stadiu al intimităţii, primăvara luminoasă când plăcerea e la apogeu, fără mizele urgente care vor apărea mai târziu.

Acum, cei doi au tot felul de activităţi comune, ieşiri cu bicicleta, drumeţii, poate un joc de baschet. Oamenii aleg cinematograful pentru întâlniri, deoarece excitaţia e neglijentă şi contagioasă. Dacă inima începe să palpite în timpul unui film de acţiune sau la unison cu romantismul din *Moulin Rouge,* acea energie se transferă asupra partenerului în timp ce părăsiţi sala de cinema. Mergeţi împreună cu caiacul şi, inexplicabil, vă simţiţi mai apropiaţi.

în acest stadiu, cuplul dă startul unui lung şir de dezbateri. După o petrecere, un film sau o cină, cei doi se retrag la bar sau la cafenea şi încep să-şi compare reacţiile cu privire la ce au experimentat. îşi întâmpină gândurile unul celuilalt cu simplitate şi fără ascunzişuri, aşa cum un copil întâmpină realitatea. Unul face o observaţie, iar celălalt e de acord şi dialogul se construieşte de acolo. Este un sentiment de eliberare pură să poţi să vorbeşti atât de liber, fără teama de a fi înţeles greşit. J.B. Priestley a făcut cândva observaţia că probabil nu există o discuţie la fel de savuroasă ca cea dintre doi oameni care nu se iubesc încă, dar care se află pe acel drum şi sunt conştienţi că fiecare are comori ascunse care aşteaptă să fie explorate.

Oamenii încearcă să se comporte exemplar în acest stadiu. Partenerii încearcă să descopere instinctele de îngrijire ale celuilalt, să-şi dea seama ce fel de părinte ar putea fi. în *Emil sau*

despre educaţie al lui Rousseau, personajul principal este fermecat de tânăra Sofia. La început, cei doi nu-şi vorbesc, ci doar îşi aruncă priviri peste masă la cinele în familie. Galanteria lor, scrie Allan Bloom, „este împărţită într-o serie de stadii, în care entuziastul Emil pendulează între extazul aparentei acceptări a Sofiei şi agonia aparentului refuz”.

Din când în când, împreună cu prietenul său, Emil îi face vizite Sofiei şi familiei acesteia. într-o seară, sunt invitaţi şi aşteptaţi, însă cei doi nu sosesc. La început,

Sofia este descurajată. Ce l-a împiedicat pe Emil? Poate că a murit. în următoarea dimineaţă, Emil şi prietenul său îşi fac apariţia. Nu-i nimic în neregulă cu el. Pur şi simplu nu s-a ţinut de cuvânt. Dar ea „ar ţine mai mult să nu fie iubită deloc decât să fie iubită cu măsură. Sofia posedă nobila mândrie a meritului recunoscut, care e preţuit şi care vrea să fie onorat aşa cum se onorează pe sine -.

Apoi cei doi îi explică ce se întâmplase. Pe drum, dăduseră peste un ţăran care căzuse de pe cal şi îşi rupsese piciorul. Nu-l putuseră lăsa acolo, aşa că-l duseseră pe sus până acasă. Privirea Sofiei se schimbă. Vrea să viziteze familia pentru a vedea ce poate face pentru ei. Când ajung la casa sărăcăcioasă, Sofia intră în acţiune. „Ai spune că ea

ghiceşte tot ceea ce le produce rău. Fata aceasta atât de delicată nu se scârbeşte nici de murdărie, nici de mirosul urât şi ştie să le înlăture fără să ceară ajutor de la nimenea şi fără ca bolnavii să fie chinuiri."[2] îl întoarce pe bărbat şi îi schimbă hainele şi bandajele fără niciun menajament. „Nevasta şi bărbatul binecuvântează împreună pe amabila fată care-i

serveşte, care-i plânge, care-i mângâie. [2]-

Combustia e, de asemenea, faza de apogeu a idealizării, în minunata sa carte, *Despre dragoste^* Stendhal descrie la un moment dat o mină de sare de lângă Salzburg, Austria. Minerii introduceau în mina de sare crengi mari, fără frunze şi le lăsau acolo un timp. Atunci când le scoteau la suprafaţă, erau acoperite de un strat strălucitor de cristale de sare asemănătoare cu diamantele, care străluceau în lumină. Stendhal a observat că la fel se întâmplă şi cu îndrăgostirii vrăjiţi, care-şi cristalizează unul altuia imaginea, ochii lor adoratori împrăştiind diamante pe fiecare virtute a celui iubit.

Cu cât se idealizează mai mult în această fază, cu atât mai de durată va fi căsnicia în deceniile ce vor urma. Dragostea se bazează într-o oarecare măsură pe idealizarea generoasă. Judith Wallerstein, consilier marital, observă că: „Multe dintre cuplurile divorţate pe care le-am întâlnit par să nu se fi idealizat vreodată. Am învăţat să mă întreb

referitor la cuplurile aflate în divorţ (evident, nu pot întreba direct) dacă a fost vreodată o căsnicie între ei. Au existat vreodată iubire, fericire, speranţă sau idealizare în relaţia lor? Adesea, îmi e greu să găsesc aceste lucruri. Divorţul nu reprezintă întotdeauna o eroziune a iubirii sau a aşteptărilor exacerbate; în multe dintre cazuri, aşteptările nu fuseseră suficient de mari. Idealizarea celuilalt este o parte importantă a fiecărui mariaj fericit.

în cele din urmă, combustia reorientează totul.

„Odată cu atracţia vine o minunată dezordine”, scrie John O’Donohue.

Atunci când ajungi să fii profund atras de cineva, începi treptat să pierzi contactul cu tiparele care îţi ordonează viaţa. De fapt, o mare parte din viaţa ta devine înceţoşată, pe măsură ce un anumit chip devine centrul atenţiei. Un magnet neobosit îţi atrage întreaga fiinţă. Oriunde ai fi, te trezeşti gândindu-te la cel care a devenit orizontul dorinţelor tale. Atunci când sunteti

împreună, timpul devine nemilos de grabnic. Mereu se termină prea curând. Abia ce v-aţi despărţit şi deja îţi imaginezi următoarea întâlnire. Numeri orele. Atracţia

magnetică a acelei prezente te poartă într-o stare de încântătoare neputinţă. Un străin pe care până recent nu-l cunoşteai ţi-a invadat mintea; fiecare fibra a fiinţei tale tânjeşte să-i fie mai aproape.-

Combustia este faza în care ajungi să-l vezi pe

celălalt în adevărata profunzime. Nu aşa cum îl văd ceilalţi, ci aşa cum numai tu îl poţi vedea. Nu face decât să stea la masă plătind facturi şi tu îţi opreşti privirea iubitoare asupra lui, văzându-l în toată bunătatea sa. Sau, tocmai a intrat în living, abia sosită de la muncă, cu părul puţin ciufulit, balansând o grămadă de plase şi obiecte, apoi îşi îndreaptă privirea spre tine în cadrul uşii, conturată de lumina care vine din spate, cu gura întredeschisă şi aşteptând ceva, iar tu pur şi simplu te gândeşti: *„ Te-am văzut. Te-am văzut în toată profunzimea ta. „*

Saltul

În orice călătorie spre intimitate, la un moment dat, cineva trebuie să facă saltul. Actul încrederii a fost minunat surprins de W.H. Auden:

Senzaţia pericolului nu trebuie să dispară:

Drumul fără-ndoială e scurt şi-abrupt,

Oricât de lin poate de aici să-ţi pară;

De vrei, aruncă o privire, dar saltul tot trebuie făcut.

0 solitudine adâncă de zece mii de leghe

Susţine patul pe care, iubito, stăm de veghe:

Deşi eu te iubesc, va trebui să te arunci;

Visul nostru, al siguranţei, trebuie să dispară-n veci.

în cele din urmă, te uiţi la persoana pe care o ai în faţă, te gândeşti la posibilitatea ca ea să nu existe în viaţa ta şi faci saltul. îti declari dragostea. Purtati conversaţia
J J o 7 1
prin care relaţia devine oficială. Amândoi sunteţi acum în ape adânci.

Multe decizii mari şi mici, care până acum erau de tip „eu”, devin decizii de tip „noi”, chiar şi cele mai mărunte – ce film să vedeţi sau cum să vă petreceţi weekendurile. Independenţa e înlocuită de dependenţă.

Adopţi, de asemenea, un rol – de iubit, iubită, partener sau parteneră –, oricum ai vrea să-l numeşti. Iar asta vine cu responsabilităţi. Cea principală e să pui nevoile celuilalt înainte de ale tale. Stratul de intimitate nu înseamnă sentimente calde; înseamnă acţiuni dezinteresate. Atunci când scriitorul american Sheldon Vanauken s-a îndrăgostit de Davy, femeia care avea să-i devină soţie, cei doi au adoptat un cod mutual al curtoaziei. „Curtoazie” este un cuvânt care şi-a pierdut înţelesul, mai ales pentru practicile curente ale iubirii, dar pentru soţii Vanauken, însemna că, atunci când unul îi cere un lucru celuilalt, acela o va face. „Poate că unul îl va trezi pe celălalt în timpul nopţii şi-i va cere un pahar cu apă; iar celălalt i-l va aduce calm (şi adormit). De fapt, noi am definit curtoazia

drept «un pahar cu apă în miez de noapte». Şi am considerat de mare curtoazie atât gestul de a cere paharul, cât şi pe cel de a-l aduce.”[2]

Criza

în mod evident, acesta e momentul când apare o ceartă.

Această fază a intimităţii este momentul perfect pentru o criză gigantică. V-aţi aflat unul în prezenţa celuilalt suficient de mult timp cât să vă arătaţi adevăratul sine. Primele proiecţii au început să se estompeze.

Şi, cel mai important, o dorinţă mistuitoare a luat naştere. îti doreşti ceva cu mai multă ardoare decât ti-ai } 1
> 7
dorit orice altceva până acum – îţi doreşti iubirea celeilalte persoane – şi cea mai mică perturbare poate provoca cel mai extrem răspuns emoţional. Inima ta nu s-a deschis numai către fericire şi comuniune; s-a deschis, de asemenea, către gelozie, nesiguranţă, teama de pierdere şi trădare. în acest punct, nu sunteţi încă un sistem stabil.

„Toate poveştile de dragoste sunt poveşti de frustrare”, scrie Adam Phillips în *Missing Out.* „Să te îndrăgosteşti înseamnă să ţi se amintească de o frustrare pe care nu ştiai că o ai.” îti vedeai fericit de viată, fără să fii conştient că îţi lipsea ceva şi dintr-odată apare această persoană, iar acum gândul că ai putea trăi fără ea este un infern absolut.

Câteodată, criza vine dintr-un act de egoism pur. Alteori, vine dintr-o confuzie – cine şi când îsi asumă rolul dominant? în fiecare domeniu al vieţii, un membru al cuplului îşi va asuma conducerea, iar celălalt va fi partenerul. Dar e nevoie de timp şi negocieri pentru a stabili aceste roluri.

Câteodată, lupta apare odată cu dezvăluirea dezacordului central. Fiecare relaţie are un dezacord central, care nu va dispărea niciodată şi cu care ambii parteneri vor trebui să înveţe să trăiască. Dar cuplurile nu-şi dau seama care e acesta până când nu ajung în el. Uneori, dezacordurile sunt profunde şi de natură morală sau filosofică. Unele dintre cele mai problematice pot fi superficiale, însă nu mai puţin devastatoare. Câteodată e vorba de timp (el e prompt, ea întârzie), de bani (ea e cumpătată, el e risipitor), de curăţenie (ea este ordonată, el este neglijent), sex (lui îi place în fiecare zi, ei îi place săptămânal) sau comunicare (el ţine totul pentru sine, ea dă totul afară), dar orice ar fi, va ieşi la suprafaţă, iar când asta se va întâmpla, va curge sânge.

Este interesant cum, în perioada de criză, durerea romantică seamănă atât de mult cu cea fizică. Atunci când te cerţi cu cel pe care-l iubeşti, când îţi lipseşte lucrul pe care ţi-l doreşti cel mai mult, se simte ca o durere sau ca o arsură în piept. Vrei să ieşi la alergat sau să faci ceva obositor pentru a-ci alina chinul

fizic. O descriere puternică a acestei dureri vine dintr-un poem anonim din cultura indiană Kwakiutl, tradus din limba nativă în 1896: „Focuri îmi mistuie trupul – durerea de-a te iubi. Durerea îmi mistuie trupul cu focul iubirii pe care ţi-o port. Boala îmi secătuieşte trupul prin iubirea ce ţi-o port. Durerea ca un tumult ce clocoteşte cu iubirea ce ţi-o port. Mistuit de foc pentru iubirea ce ţi-o port. îmi amintesc ce mi-ai spus. Mă gândesc la dragostea pe care tu mi-o porţi. Sunt chinuit de dragostea pe care tu mi-o porţi. Durere peste durere.”

Unii oameni sunt atât de naivi, încât e nevoie să te desparţi de ei înainte să-şi dea seama cât de multă nevoie au de tine* Alţii au probleme de ataşament atât de profunde, încât trebuie să guste abandonul pentru aşi depăşi teama de îngrădire.

Iertarea

După ceartă, vine iertarea. Aceasta e adesea pomenită în termeni sentimentali drept o izbăvire mărinimoasă. Dar adevărata iertare e riguroasă. Echilibrează responsabilitatea cu mila şi compasiunea.

Procesul iertării riguroase începe cu un gest din partea celui căruia i s-a greşit. Martin Luther King, Jr. susţinea că iertarea nu e un act, ci o atitudine. Cu toţii facem păcate sau greşeli. Aşa că cel cu o atitudine iertătoare se

aşteaptă la un păcat, empatizează cu păcatul şi se fereşte să se considere pe sine superior celui care a săvârşit păcatul.

Persoana care iartă e suficient de puternică încât să afişeze furie şi resentiment faţă de persoana care i-a greşit, dar e, de asemenea, suficient de puternică încât să le lase deoparte. E suficient de puternică încât să facă prima mişcare, chiar înainte ca cel care i-a greşit s-o ceară. Rezistă tendinţei naturale de răzbunare şi, în schimb, îi oferă celui care a greşit contextul prielnic în care să poată mărturisi. „Cel care e lipsit de puterea de a ierta este lipsit de puterea de a iubi”-, a scris King.

Odată ce victima a creat contextul iertării, cel care a greşit este dator să iasă în întâmpinarea procesului. Să mărturisească. Să arate penitenţă. în acest stadiu, sinceritatea totală este cel mai greu drum; cu toţii vrem să explicăm greşelile în mod raţional. Tendinţa mea e să îmi las păcatele să iasă la iveală treptat, astfel încât să nu pară atât de flagrante, încât să-l sperie pe celălalt. Dar mărturisirea implică sondarea până la rădăcina greşelii, prin oferirea unei explicaţii mai complete decât era de aşteptat. Mărturisirea implică un act de supunere pură.

Apoi urmează momentul judecăţii. O greşeală e ocazia de reevaluare. Cum este caracterul partenerului? Ar trebui ca un moment de

stupiditate să eclipseze un caracter per total decent? Sau e o trăsătură definitorie? Cei doi parteneri îşi pun aceste întrebări împreună – şi apoi se apleacă unul spre celălalt.

Aşa cum a subliniat şi King, încrederea nu se întoarce imediat. Greşeala nu trebuie ignorată. Dar o acţiune greşită nu mai este o barieră în calea relaţiei. Cel care a săvârşit abaterea îşi îndură ruşinea, iar asta îl ajută să devină mai bun. Cel ofensat, atunci când oferă iertarea, e eliberat de emoţii precum răzbunarea şi este elevat. Relaţia devine mai puternică prin reuniune.

„Suferinţa transformă dragostea imatură în iubire matură”, scrie Walter Trobisch. „Iubirea imatură, fără experienţă, este egoistă. Este tipul de iubire pe care îl au copiii, plină de pretenţii şi solicitări – şi adesea solicitări urgente.” Dar iubirea care apare după iertare e marcată de empatie, compasiune, înţelegere şi grijă inexplicabilă. Aşa cum spunea odată Thornton Wilder: „în serviciul iubirii se pot pune doar soldaţii răniţi.”

Fuziunea

Ajungem acum la lucrul care ne interesează. „Iubirea” la capacitate maximă, faza culminantă pe drumul spre intimitate. Am văzut atât de multe filme despre iubire şi am auzit atâtea melodii, încât uităm câteodată cât este de straniu acest fenomen. E atât o

dorinţă egoistă, cât şi un dar dezinteresat. Ne umple şi ne reaminteşte că suntem incompleţi. Iubirea desface carapacea dură a personalităţii noastre şi expune solul fertil de dedesubt. Iubirea descentrează şinele. Ne învaţă că bogăţiile noastre se află în celălalt. Ne învaţă că nu ne putem oferi singuri ceea ce avem cu adevărat nevoie, anume iubirea altcuiva. Zdrobeşte pereţii egoului, lăsând în urmă o grămadă de pietre colţuroase.

La sfârşitul cărţii *Love & Friendship,* Allan Bloom are un paragraf superb despre natura paradoxală a iubirii – ea este totul, dar şi opusul acestuia. Dragostea, scrie Bloom:

> este uitarea de sine care îl face pe om conştient de sine, este iraţionalul care e condiţia raţiunii de sine. Suferinţa pe care o produce este legată de cele mai extatice plăceri şi aduce o experienţă primara a frumosului şi a dulcetii vieţii. Conţine elementele puternice ale iluziei, poate fi gândită ca o iluzie totală, dar efectele ei nu sunt iluzorii. Dragostea poate duce la cele mai prodigioase acte în cele mai imediate feluri, fara ghidarea principiilor sau ordinul datoriei. Cel care iubeşte cunoaşte valoarea frumuseţii şi ştie, de asemenea, că de unul singur nu poate trăi bine, sau poate chiar deloc. Ştie că nu îşi este autosuficient. Cel care iubeşte este cea mai clara reprezentare a imperfecţiunii naturale a omului şi a căutării perfecţiunii.

Când dragostea loveşte, devine clar că până atunci merseserăm somnambuli prin viaţă,

sub conducerea egoului. Dragostea ne trezeşte. Expune faptul că prăpăstiile dinăuntrul nostru nu pot fi umplute cu hrana după care tânjeşte egoul. „Fiinţa umană neataşată nu a atins unitatea”, scria Jung, „căci unitatea poate fi atinsă numai pe calea sufletului, iar sufletul nu poate exista fără perechea sa, care întotdeauna se găseşte în «tu»„^. Fiecare îndrăgostit aflat în chinurile dragostei cunoaşte acest lucru.

j

Iubirea pasională e singura forţă suficient de puternică încât să detroneze egoul. Oamenii o descriu drept o nebunie, o febră, un potop sau un incendiu, o emoţie extraordinar de puternică. De fapt, nu este o emoţie, deşi conţine multe emoţii. E un impuls, o stare motivaţională extremă. E năzuinţa arzătoare spre unirea eternă cu cineva. împinge oamenii spre săvârşirea unor fapte ridicole, cum ar fi să conduci opt sute de kilometri doar pentru a lua cina cu ea, să-ţi speli maşina de fiecare dată când o iei de undeva pentru că-ţi doreşti să se simtă specială, să-ţi schimbi ruta de alergare ca să poţi trece pe lângă apartamentul ei şi să-i priveşti fereastra.

Odată, pe când eram logodit, s-a întâmplat să mă aflu la o conferinţă cu aproximativ cincisprezece oameni, inclusiv logodnica mea. Am stat la acea masă minunându-mă de faptul că, dintre toţi oamenii prezenţi, doar ea îmi e specială. De ce era aşa? Toţi ceilalţi păreau şi

ei luminoşi şi blânzi. Cu totii aveau capete şi trunchiuri, mâini şi picioare. Şi totuşi, eu eram legat de o singură persoană, cu acele corzi magice care îmi schimbaseră viaţa, acele corzi pe care nimeni din încăpere nu le putea vedea, dar care dirijau întregul spaţiu şi îl făceau să se învârtă în jurul ei.

Se spune că dragostea este oarbă, dar G.K. Chesterton nota că sigur nu e aşa. Dragostea este opusul orbirii. Dragostea este atenţia supremă. Probabil că nu poţi cunoaşte o persoană până în cele mai mici detalii ale sufletului ei decât dacă o iubeşti.

Toate acele priviri pasionale pe după laptopuri, atunci când lucraţi împreună, incomod, la o cafenea, pentru că nu puteţi suporta să fiţi departe unul de celălalt, toate acele înghionteli şi căzături vesele din hamac, îndrăgostiţii îşi petrec mare parte din timp râzând unul de celălalt, observă C.S. Lewis, până când au un copil, ceea ce le oferă un lucru nou de care să râdă. „Oamenii sensibili în privinţa iubirii sunt incapabili să o simtă”, scrie poetul Donald Yates. Demnitatea nu face parte din ecuaţia iubirii; de fapt, demnitatea e probabil ceva ce ar putea să omoare iubirea.

Oamenii care au ajuns până în acest punct au senzaţia că plutesc. La început, dragostea e mereu schimbătoare. Sheldon Vanauken s-a îndrăgostit de Davy iarna. „Am decis că, «dacă la vremea când liliecii vor fi în floare,

nu vom fi şi mai îndrăgostiţi unul de celălalt, vom sfârşi povestea». Dar am fost şi mai îndrăgostiţi: căci dragostea fie creşte, fie moare. în fiecare an, cu ocazia aniversării, ne spuneam: «Dacă nu ne iubim şi mai mult în anul următor, înseamnă că am eşuat.» Dar dragostea creştea: o îndrăgostire şi mai profundă, mai intimă, mai plăcută.”—

Iubirea înseamnă să vânezi ceva mai mult decât fericirea. Iubirea este o împletire a sufletelor. Atunci când un membru al cuplului suferă de alzheimer, celălalt nu pleacă pur şi simplu. în schimb, aşa cum scrie şi C.S. Lewis, dragostea spune: „Mai bine aşa decât să ne despărţim. Mai bine să fiu nefericit cu ea, decât fericit fără ea. Mai bine să ni se frângă inimile, dar să se frângă împreună.”[12]^

La răscruce de vânturi e probabil cea mai faimoasă reprezentare a ce se întâmplă atunci când cineva înăbuşă o astfel de iubire. Este un fel de crimă. Atunci când se despart, Heathcliff strigă: „Sărută-mă din nou şi nu mă lăsa să-ţi văd ochii! Te iert pentru ce mi-ai făcut. îmi iubesc ucigaşul... dar pe-al *tău* cum laş putea iubi?”— Se strâng în braţe ca şi cum s-ar afla în faţa morţii, „cu feţele ascunse una într-alta şi cu obrazul unuia spălat de lacrimile celuilalt”[12].

Tragedia din această scenă nu stă numai în durere, ci şi în ascundere, în neputinţa a doi oameni care distrug până şi iubirea de a privi

unul în ochii celuilalt.

Montaigne a surprins această fuziune în descrierea pe care o face prieteniei sale cu La Boetie, o prietenie atât de profundă, încât nu poate fi numită decât iubire: „Sufletele ni se amestecă şi se întrepătrund atât de adânc, încât cusătura ce le unea se şterge şi n-o mai poţi regăsi. Dacă mă vei împinge să explic de ce-l iubesc, simt că un astfel de lucru nu poate fi exprimat decât prin a spune: fiindcă era el, fiindcă eram eu.”—

Egoul a fost învins. Iţi dai seama că suferi mai mult atunci când suferă partenerul tău decât atunci când suferi tu însuţi, eşti mai furios când cel pe care îl iubeşti a fost insultat decât atunci când tu eşti cel insultat. Observi acest lucru în cuplurile în care unul dintre parteneri se stinge încet din cauza unui cancer sau a altei boli prelungi. Cei aflaţi pe moarte sunt puternici, iar partenerii lor se prăbuşesc. în mod bizar, pare mai uşor să fii victima bolii decât cel nevoit să-şi privească partenerul în suferinţă.

Această stare e un izvor nesecat pentru poeţi. Adam îi spune Evei în *Paradisul pierdut* al lui Milton: „Căci suntem amândoi aceeaşi fiinţă, aceeaşi carne/Şi să te ? i ? 5 pierd pe tine înseamnă şi pe mine însumi/Să mă pierd!”[17] lain Thomas: „Iată groasa-mi piele. Nu este pielea ta şi totuşi te găseşti sub ea.” Poetul roman Paulus Silentiarius, cu o mie cinci sute de ani în urmă: „Şi iată-i pe

îndrăgostiţi, cu buzele-ncleştate/delirând, de-a pururi însetaţi/fiecare tânjind pe de-a întregul să pătrundă în celălalt.” Mallarmé: „Valul te transformă/în extazu-ţi dezgolit.”

Note:

1 Jean Jacques Rousseau, *Emil sau despre educaţie,* traducere de Dimitrie Todoran, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1973, p. 423. (V. *trad.)*

2 Jean Jacques Rousseau, *Emil sau despre educaţie,* traducere de Dimitrie Todoran, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1973, p. 427. (V *trad)*

3 Jean Jacques Rousseau, *Emil sau despre educaţie,* traducere de Dimitrie Todoran, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1973. (A. *tradi)*

4 Amy A. Kass şi Leon R. Kass, *Wing to Wing, Oar to Oar,* University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana, 2000, p. 449.

5. Judith S. Wallerstein şi Sandra Blakeslee, *op. cit.,* p. 48.

6 John O’Donohue, *op. cit.,* p. 150.

Z Sheldon Vanauken, *A Severe Mercy,* Harper & Row, New York, 1977, p. 39.

8 Martin Luther King Jr., *Strength to Love,* Fortress Press, Minneapolis, 2010, p. 44.

2 Carl Gustav Jung, Opere complete 16, *Practica psihoterapiei,* traducere de Daniela Ştefanescu, Trei, Bucureşti, 2013, p. 328. (AT *red.)*

10 James Hollis, *Finding Meaning în the Second Half of Life,* Gotham, New York, 2006, p. 119.

11 Sheldon Vanauken, *op. cit.,* p. 43.

12 C.S. Lewis, *Cele patru iubiri,* traducere de Sorin Mărculescu, Humanitas, Bucureşti, 2012, p. 189. (AT *trad.)*

13 C.S. Lewis, *op. cit.,* p. 107. Vezi şi ediţia în

română: C.S. Lewis, *op. cit.,* p. 196.

14 Emily Bronte, *La răscruce de vânturi,* traducere de Henriette Yvonne Stahl, Litera, Bucureşti, 2019, p. 213. (AT *trad.)*

15 Emily Bronte, *La răscruce de vânturi,* traducere de Henriette Yvonne Stahl, Litera, Bucureşti, 201. (/V. *trad.)*

16 Michel de Montaigne, *Eseuri. Cartea întâi,* traducere de Vlad Russo, Humanitas, Bucureşti, 2020, p. 216. (AT *redâ)*

17 John Milton, *Paradisul pierdut,* traducere de Adina Begu, Aldo Press, Bucureşti, p. 255. (AT *trad.)*

17
Decizia căsătoriei

Desigur, dragostea îşi doreşte să fie veşnică* Pentru asta, trebuie să ne căsătorim. Astfel, inima cere o hotărâre fermă. Te-ai învârtit în cerc suficient de multă vreme. Portavionul e dedesubt. Este timpul să aterizezi.

Dar acesta e momentul să te tragi din nou un pas în spate şi să faci o evaluare. E clipa să dai şi raţiunii un cuvânt de spus. în această carte, am pus foarte mult accent pe inimă şi pe suflet, însă în decizia unui angajament, raţiunea e un partener egal. E momentul să spui ce a spus o prietenă a mea: „Acum voi lua o decizie bună. Poate că ne vom căsători sau poate că ne vom despărţi, dar e vorba de viaţa mea. Sunt responsabilă pentru alegerile mele. Sunt perfect capabilă să iau o decizie bună.”

Motivul evident pentru care trebuie să te tragi un pas în spate şi să faci o evaluare, chiar şi în această clipă înaintată, e că nu eşti prima persoană din lume care simte lucrurile astea. Putem presupune că majoritatea cuplurilor care au ajuns să se căsătorească au trecut prin aceleaşi stadii ale intimităţii; au simtit acelaşi fior al j i j iubirii, aceeaşi senzaţie de fuziune şi destin – apoi s-au căsătorit, iar mai apoi au divorţat.

Dragostea şi pasiunea nu sunt suficiente. Trebuie să ridici ştacheta şi mai sus.

Trebuie să faci această evaluare profundă, pentru că, atunci când iei decizia căsătoriei, pariezi înotând împotriva curentului* în Statele Unite, aproape patruzeci la sută dintre căsătorii se termină prin divorţ. La care se adaugă alte zece sau cincisprezece procente de cupluri care se separă, dar nu divorţează şi încă şapte procente de cupluri care rămân împreună, dar raportează o nefericire cronică. Cu alte cuvinte, mai mult de jumătate dintre oamenii care decid să se căsătorească, după toate aparenţele mânaţi de o iubire pasională, eşuează în nefericire. Statisticile stau şi mai rău pentru cuplurile care se căsătoresc înainte de douăzeci şi cinci de ani.-

Şi sunt puţine lucruri mai rele decât un mariaj nereuşit. Să fii într-o căsnicie nefericită îti creste sansele de a te îmbolnăvi cu treizeci şi cinci la sută şi-ti scurtează j > > speranţa de viaţă cu aproximativ patru ani. Nu există singurătate mai profundă decât atunci când împărţi patul cu un om pe care nu-l iubeşti. Oamenii pornesc în căsătorie imaginându-şi că vor naviga împreună în largul mării, dar atunci când mariajul nu merge cum trebuie, aşa cum observă George Eliot, eşti blocat într- un bazin închis.

Te tragi un pas în spate şi faci o evaluare pentru că eşti conştient de faptul că, într-o oarecare măsură, habar nai ce faci. Nu vei sti

vreodată exact ce faci, însă îti doreşti totuşi să ai cele mai bune şanse posibile. „Ceea ce este fascinant şi de o năstruşnicie aproape existenţială în căsnicii”, scrie David Whyte, „este că orice şi-ar dori unul dintre parteneri nu se va întâmpla; orice şi-ar dori celălalt partener nu se va întâmpla, iar ce se va întâmpla de fapt e o viaţă combinată, care se trage din cele vechi, aflate în coliziune, apoi din conversaţia celor doi: o discuţie care la început poate părea străină amândurora; ceva ce s-ar putea să nu recunoască sau chiar să nu-şi închipuie că-şi doresc”.

Deci, cum poţi face această evaluare? Din moment ce este vorba despre cea mai importantă decizie a vieţii tale, ai crede că societatea te va fi pregătit pentru acest moment. Ai crede că şcolile te vor fi pregătit cu o multitudine de cursuri despre decizia căsătoriei, despre psihologia, neuroştiinţa şi literatura mariajului. Dar nu, societatea e o conspiraţie masivă care te distrage de la alegerile cruciale ale vieţii, încercând să te îndrepte spre cele neimportante.

Cele trei lentile

Acesta e momentul pentru întrebări dificile cu privire la propria persoană. Toată lumea petrece excesiv de mult timp evaluându-l pe celălalt, când de fapt cel care poate să strice cu adevărat totul eşti chiar tu. E nevoie de

întrebări precum:

Am ajuns în punctul în care pot într-adevăr să fac asta? D.H. Lawrence scria odată: „Nu poţi venera şi dragostea, şi individualitatea în acelaşi timp.” întrebarea supremă pentru tine este dacă eşti pregătit să pierzi controlul şi să te abandonezi căsătoriei, fie ce-o fi. *îmi place cine sunt atunci când sunt cu el sau ea?* Avem cu toţii mai multe personalităţi pe care le proiectăm în lume, în funcţie de oamenii aflaţi în jurul nostru. Ce scoate această persoană din tine: şinele tău grosolan, care se caţără pe scara socială, sau şinele tău blând, carei ajută pe ceilalţi?

Care e problema mea cea mai importantă – iar această persoană mă poate sprijini? Avem tendinţa de a ne căsători cu cel care umple cel mai mare neajuns psihic pe care îl avem. Poate că tânjeşti după siguranţă emoţională, iar această persoană e stâlpul tău de sprijin. Poate că tânjeşti după intensitate emoţională, iar această persoană este o fântână de iubire.

Cât de ridicate îmi sunt standardele? Unii spun: „Nu face vreodată compromisuri: ar fi bine să te simţi incredibil de norocos că ai această persoană.” Alţii spun „Fii mai realist: nu vei găsi vreodată omul perfect şi e mai bine să fii într-o relaţie decentă decât singur.” Jane Austen era de părere că este „un păcat” să faci compromisuri, iar eu sunt de partea ei.

Dacă porneşti în căsnicie fără admiraţie totală şi extaz, nu vei avea suficientă pasiune pentru a fuziona cu celălalt în perioada timpurie şi vă veţi despărţi atunci când veţi ajunge la greu. Mai mult, compromisul e imoral, fiindcă implică altă persoană, care nu-şi va dori să fie a patra cea mai bună opţiune din viaţa ta. Vei începe relaţia spunându-i celuilalt că faci un „compromis”? Dacă eşti onest şi-i spui asta, atunci introduci o inegalitate fatală în relaţie încă de la început. Dacă nu-i spui asta însă, minţi persoana care se presupune că ţi-e cea mai apropiată din lume. Compromisul pare ceva realist, însă, în cele din urmă, doar iubirea construită pe devotamentul extatic este cea mai pragmatică.

Restul întrebărilor vizează cealaltă persoană şi relaţia în sine. Cel mai important lucru de luat în considerare este acesta: căsătoria este o conversaţie întinsă pe cincizeci de ani. Cel mai important factor de luat în considerare este acesta: *îmi va face plăcere să vorbesc cu acest om pentru tot restul vieţii?*

Dacă răspunsul e da, există trei lentile pe care oamenii le aplică atunci când iau restul deciziei mariajului: lentila psihologică, lentila emoţională şi lentila morală.

Prima e lentila psihologică. Personajele din romanele lui Jane Austen şi George Eliot petrec mult timp evaluând comportamente, sau ceea ce noi numim trăsături de

personalitate. Şi există un motiv pentru asta. Trăsăturile de personalitate sunt destul de stabile în viaţa adultă. Aşa cum observă Ty Tashiro în *The Science of Happily Afier:* „Dacă îţi alegi un partener de vis, care e inteligent, amuzant, încrezător, blând, arătos şi-şi iubeşte mama, vestea bună e că, după douăzeci şi cinci de ani de căsnicie, când îţi vei reevalua situaţia romantică, partenerul tău va fi în continuare, comparat cu alţii din aceeaşi categorie de vârstă, inteligent, amuzant, încrezător, blând, arătos şi un fiu sau o fiică buna. *

Aşadar, cum poţi discerne trăsăturile de personalitate permanente ale unei persoane? în 1938, cercetătorul Lewis Terman a avansat teoria că ar trebui să te uiţi la istoricul relaţional. A făcut o clasificare a lucrurilor de
>
urmărit:

1. Fericirea superioară a părinţilor
2. Fericirea în copilărie
3. Lipsa conflictelor cu mama
4. A avut parte de disciplină fermă, dar nu dură
5. Ataşament puternic faţă de mamă
6. Ataşament puternic faţă de tată
7. Lipsa conflictelor cu tatăl
8. Deschiderea părinţilor spre discutarea

sexualităţii

9. Frecvenţă şi severitate scăzute ale pedepselor în copilărie

10. Atitudine premaritală faţă de sex lipsită de dezgust sau aversiune

Alţii spun că cel mai important lucru de urmărit e stilul ataşamentului. Cei care au dezvoltat un ataşament sigur faţă de unul dintre părinţi încă din primele optsprezece luni de viaţă (aproximativ 60% dintre oameni) vor avea în minte un model despre cum să dezvolte şi să menţină relaţii sigure. Când astfel de oameni se află în prezenţa unei persoane iubite, pulsul le scade şi respiraţia le încetineşte. Se relaxează fiindcă această situaţie le e familiară?

Cei care au experimentat tipare de ataşament anxios atunci când erau sugari cel mai probabil vor avea probleme să se relaxeze când se află în relaţii iubitoare. Modelul din mintea lor le spune că persoana pe care o iubesc e pe cale să plece. Pulsul creşte şi respiraţia devine agitată. Cei care au dezvoltat un tipar de ataşament evitant atunci când erau mici (trimiteau semnale celor care-i îngrijeau, însă nu li se răspundea) se închid în ei preventiv. Modelul lor spune: „Dacă nu mă voi apropia de persoana asta, lipsa răspunsului nu va fi dureroasă. „

Conform unui studiu longitudinal influent, 90% dintre oamenii cu ataşament sigur se căsătoresc, iar dintre aceştia, 21% divorţează. Şaptezeci la sută dintre cei cu ataşament evitant se căsătoresc, iar dintre aceştia, 50% divorţează. Procentele de divorţ pentru cei cu ataşament anxios sunt şi mai mari.-

Te-ai putea gândi că toată lumea vrea să se căsătorească cu oameni capabili de ataşamente sigure. Dar lucrurile nu funcţionează aşa. Oamenii se căsătoresc în măsură disproporţionat de mare cu cei care au acelaşi tip de ataşament. Sigur cu sigur, evitant cu evitant, anxios cu anxios. Tiparele de ataşament din copilărie nu reprezintă un destin; oamenii se pot schimba, dar, dacă observi semnele unui stil de ataşament evitant sau

anxios la partenerul tău, nu strică să bagi la cap.

Şi, în cele din urmă, alţii spun că cea mai bună cale de a înţelege psihologia cuiva e să aplici modelul Big Five, al celor cinci mari trăsături de personalitate. Acestea sunt: deschiderea către experienţe, conştiinciozitatea, extraversia, caracterul agreabil şi stilul nevrotic. Atunci când vine vorba despre un partener de relaţie, ultimele două trăsături sunt cele mai importante. Practic, după cum argumentează Ty Tashiro, trebuie să cauţi caracterul agreabil şi să eviţi

stilul nevrotic.

Caracterul agreabil – să fii o persoană de treabă – nu pare cea mai sexy sau cea mai romantică trăsătură posibilă. Persoana agreabilă e blândă, afectuoasă, prietenoasă, maleabilă, înţelegătoare, caldă, sensibilă şi îţi acordă încrederea sa. Se spune adesea că un bărbat agreabil e masculin, dar cu un accent de feminitate.

Stilul nevrotic, continuă Tashiro, este ceea ce vrei să eviţi. Pare palpitant şi dramatic la început, însă oamenii nevrotici sunt încordaţi, irascibili şi predispuşi la tristete. Stilul nevrotic este tendinţa de a simţi extrem i > ¸ de puternic emoţii negative precum furia şi anxietatea. „Indivizii nevrotici tind să aibă un istoric de relaţii turbulente şi instabile cu ceilalţi, inclusiv cu familia şi

) 3 3

cu prietenii. Tind, de asemenea, să fie predispuşi spre ceea ce pare să fie ghinion, însă cu timpul observi că nevroticul invocă mereu evenimente nefericite din exterior”[2], scrie Tashiro. „Nu pot să subliniez suficient de mult cât de important e să înlături orice iluzie că stilul nevrotic ar putea să dispară pur şi simplu, căci studiile au arătat remarcabil de clar tendinţa lui de a rămâne o trăsătură constantă pe parcursul vieţii.”

Cea de-a doua lentilă pe care o aplicăm atunci când luăm decizia căsătoriei este cea emoţională. Acest lucru presupune ridicarea unor întrebări cu privire la natura iubirii pe

care o nutriţi unul faţă de celălalt. Grecii distingeau între trei tipuri de iubire-: *philia* (prietenia), *eros* (pasiunea) şi *agape* (dăruirea dezinteresată). Câteodată, poţi să simţi numai *eros* pentru o persoană, fără *philia* sau *agape,* caz în care tot ce obţii e infatuare. Sau poţi avea *agape* fără *philia* sau *eros,* aşadar, numai admiraţie. Sau, în cele mai multe cazuri, simţi *philia* şi puţin *eros,* dar fără *agape.* Acea persoană te face fericit. Dar, cumva, izbucnirea explozivă de iubire altruistă nu- şi face vreodată apariţia. Este o prietenie minunată, însă nu e baza unui devotament pe viaţă. Dacă vreo vrajă va fi unul dintre angajamentele ce-ţi vor modela viaţa, va conţine toate cele trei elemente: intimitate, dorinţă şi

J ? 3

iubire care nu exclude sacrificiul de sine.

Unele relaţii pur şi simplu se opresc la nivelul unei prietenii frumoase. Ambii se admiră în mod real, însă nu reuşesc pe de-a-ntregul să ajungă până în adâncurile sufletului şi nu înţeleg de ce, căci relaţia pare să aibă atât de mult sens. Poate că-şi vor spune că se iubesc, poate chiar vor simţi dragoste adevărată, dar nu este genul de iubire care face ca distanţa să fie dureroasă, care stârneşte valuri de frică la gândul că celălalt ar putea să dispară, care produce încântare şi fericire profundă atunci când sunteţi împreună fără să faceţi nimic şi care scoate în faţă bunăvoinţa zilnică pe care o presupune căsnicia.

Relaţiile de profunzime medie sunt cel mai greu de rupt, căci prietenia şi admiraţia sunt acolo, însă, pentru un oarecare motiv, nu pătrund până la nivelul sufletului şi al inimii, iar în mariaj vor exista straturi neexplorate ce vor declanşa singurătatea şi separarea.

în sfârşit, există lentila morală. Aceasta e o lentilă importantă, căci admiraţia pentru partenerul tău te va purta prin momentele când fântâna emoţională seacă, prin clipele când vei fi puţin enervat de ciudăţeniile de personalitate ale celuilalt. Persoana cu un caracter bun va îndura chiar şi momentele când lucrurile merg rău. Astfel că întrebările esenţiale sunt: *Este această persoană onestă? Are suficientă integritate?*

Dezacordul e inevitabil, iar căsniciile îi pot supravieţui. Dispreţul însă este fatal şi ucide întotdeauna legătura maritală. Aşadar, una dintre întrebările cruciale e:

Admir profund această persoană? Atunci când îţi asumi angajamentul căsătoriei, faci un legământ, o promisiune. Deci, altă întrebare crucială este: *îşi ţine promisiunile această persoană?* Atunci când alegi un partener de viaţă, îi alegi pe mama sau tatăl copiilor tăi. Astfel că întrebarea e: *Are această persoană calităţile pe care ţi-ai dori să le moştenească scumpii tăi copii?* Mai devreme sau mai târziu, în orice căsnicie, boala sau o soartă nefavorabilă te vor reduce la esenţa persoanei

tale. Astfel că întrebarea este: *Care e miezul acestei persoane, odată ce elimini educaţia, abilităţile, realizările şi calităţile?* Căsătoria implică mii de decizii de-a lungul călătoriei. Aşadar, întrebarea este: *îi pun la îndoială adesea judecata?* Căsătoria se trăieşte în realităţile vieţii de zi cu zi. Astfel că întrebarea devine: *Se întâmplă vreodată ca această persoană să se laude cu un comportament de care ar trebui să se simtă ruşinată – înşelarea unor persoane pentru a primi avantaje, cruzime faţă de subalterni pentru stabilirea dominanţei, manipularea altora pentru obţinerea de foloase proprii:* Evident, cealaltă persoană nu va fi perfectă. Toată lumea e egoistă la un anumit nivel, aşa că trebuie să te întrebi: *Forma de egoism a acestei persoane este una cu care mă pot împăcat*

împlinirea

Din păcate, *Jerry Maguire* a monopolizat deja expresia, însă dragostea maritală chiar se simte ca o împlinire. Se simte precum în vechea poveste din *Banchetul* lui Platon, în care două jumătăţi separate descoperă că împreună formează un suflet întreg. Numai împreună pot săvârşi adevărata călătorie. Sunt pregătiţi pentru o viaţă mai vastă decât orice şi-ar fi putut închipui de unii singuri.

Dostoievski a fost un bărbat care s-a luptat cu

propria natură. Din cauza jocurilor de noroc sau poate prin simplul haos al propriei firi, ajungea adesea îndatorat şi era nevoit să scrie pentru a-şi plăti datoriile. într-o zi, pe când avea un termen-limită care se apropia rapid şi care-l punea în situaţia de-a scrie un roman întreg într- o lună, a întâlnit-o pe stenografa Anna Grigorievna. Au lucrat împreună la *Jucătorul.*

Mai târziu, Anna îşi amintea: „în discuţiile sale amicale cu mine, Feodor Mihailovici îmi dezvăluia în fiecare zi câte un aspect trist al vieţii sale. O profundă compasiune îşi facea loc în inima mea, când îi ascultam povestirile despre împrejurările grele din viaţa lui, din care, probabil, n-a ieşit niciodată şi nici nu putea să iasă.”[2]

Dostoievski a terminat romanul, i-a plătit Annei echivalentul a o mie cinci sute de dolari pentru stenografiere şi drumurile lor s-au despărţit. Ea a început să-şi dea seama că îi lipseşte. „în luna din urmă m-am obişnuit atât de mult să mă grăbesc cu bucurie la lucru, la întâlnirile atât de plăcute cu Feodor Mihailovici, să am cu el discuţiile acelea animate, încât toate acestea au devenit pentru mine o necesitate. Toate preocupările mele de mai înainte nu mă mai atrăgeau cu nimic şi-mi păreau serbede şi inutile.

Au păstrat legătura şi, într-o zi, în timpul unei conversaţii care trebuia să fie o discuţie

teoretică despre natura căsătoriei, cei doi nu s-au pus de acord dacă e sau nu înţelept să te căsătoreşti cu un scriitor sau un artist. Dostoïevski era de părere că numai un nebun s-ar căsători cu un astfel de om. Nimeni sănătos la cap nu ar accepta cererea în căsătorie a unui astfel de tip instabil, „închipuie-ţi că artistul sunt eu, că ţi-am făcut o declaraţie de dragoste şi că ti-am cerut să-mi fii sotie.

j o ? J j

Spune-mi, ce mi-ai fi răspuns?”- a zis el, încercând să exemplifice situaţia.

Ana şi-a dat seama că dialogul încetase să fie o simplă conversaţie teoretică. „V-aş fi răspuns că vă iubesc şi că am să vă iubesc toată viata!”— a declarat ea.

Mai târziu, a reflectat la acest moment: „Nu voi reda cuvintele tandre, pline de iubire pe care mi le-a spus Feodor Mihailovici în acele clipe de neuitat: sunt sfinte pentru mine... Am fost uluită, aproape strivită de uriaşa mea fericire şi multă vreme n-am putut să cred în «ii
ea. —

Căsătoria lor nu a fost ocolită de tragedii. Au pierdut doi copii. însă a fost încununată de glorie. Anna se ocupa de cariera lui Dostoïevski şi a deschis o editură pentru el, astfel reuşind să-l prefacă într-un adevărat succes financiar şi literar. Iar Dostoïevski nu şi-a pierdut niciodată respectul profund

pentru ce văzuse în sufletul ei. După moartea lui, Anna a mărturisit următoarele: „Toată viaţa mea am considerat ca un fel de enigmă faptul că bunul meu soţ nu numai că m-a iubit şi m-a respectat, cum îşi iubesc şi-şi respectă mulţi soţi soţiile, dar aproape că m-a venerat, de parcă aş fi fost o fiinţă deosebită, creată anume pentru el şi asta nu doar la începutul căsniciei, dar şi în tot restul vieţii, până la moartea lui.”—

Note:

1 Meg Jay, *op. cit.,* p. 74.

2 Ty Tashiro, *The Science of Happily Ever After,* Harlequin, New York, 2014, p. 152.

2 Ty Tashiro, *The Science of Happily Ever After,* Harlequin, New York, 2014, p. 195.

4 Ty Tashiro, *The Science of Happily Ever After,* Harlequin, New York, 2014, p. 203.

5 Ty Tashiro, *The Science of Happily Ever After,* Harlequin, New York, 2014, p. 173.

6 Kevin S. Reimer, *op. cit.,* p. 226.

‚Z Anna Grigorievna, *Amintiri,* traducere de Leonida Teodorescu, Univers, Bucureşti, 1975, p. 30. (AC *trad.)*

8 Anna Grigorievna, *Amintiri,* traducere de Leonida Teodorescu, Univers, Bucureşti, 1975, p. 39. (AC *trad.)*

2 Anna Grigorievna, *Amintiri,* traducere de Leonida Teodorescu, Univers, Bucureşti, 1975. (AC *trad.)*

10 Anna Grigorievna, *Amintiri,* traducere de Leonida Teodorescu, Univers, Bucureşti, 1975. (AC *trad.)*

H Anna Grigorievna, *Amintiri,* traducere de Leonida Teodorescu, Univers, Bucureşti, 1975. (AC *trad.)*

12 Anna Grigorievna, *Amintiri,* traducere de Leonida Teodorescu, Univers, Bucureşti, 1975, p. 396. (AC

trad.)

18

Căsnicia: şcoala pe care o construiţi împreună

Căsnicia începe ca o mare fericire şi sfârşeşte drept educaţie. începe ca o mare fericire, fiindcă mai întâi îţi doreşti să petreci fiecare zi cu persoana de care-ţi pasă cel mai mult pe lume, cea care te duce pe culmile fericirii prin simpla-i prezenţă. Dar apoi se transformă în altceva. Atunci când spui „da” căsătoriei, îţi dai consimţământul pentru o posibilitate înfricoşătoare: să fii cunoscut complet. Să trăieşti ca „noi”, nu ca „eu” presupune o transformare a rutinelor cotidiene. Ce iubeşti la partenerul tău e conectat chiar cu ce va ajunge să te scoată din minţi. Umorul ei caustic poate din când în când să pară cinism. Sensibilitatea lui emoţională poate părea câteodată dependenţă. Singura cale către un mariaj prosper e să devii un om mai bun – mai răbdător, mai înţelept, mai înţelegător, mai perseverent, mai comunicativ şi mai modest. Atunci când ne luăm angajamente, suntem forţaţi să devenim mai altruişti.

Căsătoria educă aruncându-ti în cale o serie de încercări dificile. Judith Wallerstein şi Sandra Blakeslee enumeră câteva dintre cele

mai importante:

- Să te separi emoţional de familia în care ai crescut-
- Să dezvolţi intimitatea, păstrând o doză de autonomie
- Să îmbrăţişezi rolul de părinte şi să asimilezi impactul sosirii „Maiestăţii Sale, Bebeluşul”
- Să înfrunţi crizele inevitabile ale vieţii
- Să menţii o viaţă sexuală bogată
- Să construieşti un spaţiu sigur pentru exprimarea diferentelor
- Să menţii vii imaginile idealizate ale celuilalt, construite la începutul relaţiei

O căsnicie supravieţuieşte atunci când ambii parteneri îşi recunosc propria inadecvate faţă de provocările puse în fată.

O căsnicie supravieţuieşte atunci când partenerii sunt de acord să se înscrie împreună la cursuri pe perioadă nedeterminată – în domenii precum empatia, comunicarea şi reangajamentele.

Vestea bună este că nu trebuie să iei nota zece la niciunul dintre aceste cursuri. Cu un opt luat pe merit, te descurci chiar bine.

înţelepciunea empaticâ

Atunci când căsniciile se destramă, de obicei motivul e că unul sau ambii parteneri simt că nu sunt recunoscuţi şi înţeleşi. Atunci când oamenii simt că nu sunt ? > > recunoscuţi şi înţeleşi, îsi minimalizează şi-şi scuză propriile eşecuri: „Bine, sunt un ratat, dar tu nu mă observi şi nu mă înţelegi!” Puşi în astfel de situaţii, oamenii îşi pasează vina de la unul la altul şi-şi întăresc propriile trăsături negative.

Dragostea maritală înseamnă să conştientizezi dragostea. John Gottman, expert în studiul mariajului, a surprins esenţa: „Căsniciile fericite se întemeiază pe o prietenie trainică. Prin aceasta, eu înţeleg respect reciproc şi bucurie de a fi împreună cu celălalt. Aceşti parteneri se cunosc îndeaproape unul pe celălalt – cunosc extrem de bine ce-i place sau ce nu-i place celuilalt, care îi sunt trăsăturile de personalitate definitorii, ce speranţe şi ce visuri are. Au un respect profund unul pentru celălalt şi îşi exprimă această apreciere nu atât prin fapte măreţe, cât mai ales prin gesturi mărunte, de zi cu zi.”-

Dragostea maritală înseamnă să înţelegi tiparele celuilalt. în *De ştiut înainte de căsătorie,* Gary Chapman descrie o varietate de personalităţi diferite care pot coexista într-o căsnicie. Există *zugravul* şi *lapidarul.* în timpul unei discuţii, zugravul descrie o imagine în detaliu a evenimentului. Lapidarul

rămâne la esenţial. Există *organizatorul* şi *spiritul liber.* Organizatorul plănuieşte minuţios. Spiritul liber crede că detaliile se vor aranja de la sine. Există *profesorul* şi *dansatorul.* Profesorii vor să gândească logic fiecare decizie. Dansatorii îşi urmează inima. Aceste diferenţe pot da naştere unor conflicte sau unor complementarităţi, în funcţie de cât de bine reuşeşte fiecare partener să-l înţeleagă şi să-l împace pe celălalt.

Dragostea maritală înseamnă să fii conştient de modul în care trecutul este prezent în căsnicie. Psihologii spun în glumă că mariajul e un câmp de bătaie unde două familii îşi trimit cei mai buni luptători, pentru a vedea care dintre cele două culturi familiale se va impune ca dominantă în viaţa cuplului.

înainte să fiţi împreună, influenţa acestei moşteniri era în mare parte inconştientă; era pur şi simplu modul în care faceai lucrurile. Dar în primele câteva luni de căsnicie, modul tău de a face lucrurile intră în contact cu alt mod de a face lucrurile. Conştientizarea acestui

lucru nu se întâmplă treptat sau studiat, în vreme ce-ţi mângâi bărbia gânditor şi şopteşti: „Hmmm. Interesant.” Adesea, această conştientizare erupe neaşteptat. Reacţionezi total exagerat la un lucru mărunt făcut de partenerul tău şi, în mijlocul acestei explozii, te întrebi: „Ce naiba se întâmplă?!”

„Acţionăm prea des pe baza unor scenarii produse de crizele de demult, pe care aproape că le-am uitat”[5] –, scrie Alain de Botton. „Ne comportăm conform unei logici arhaice care acum ne scapă.”- Spre exemplu, cei cărora în copilărie li s-a oferit dragoste condiţionată sau critică pot auzi: „Sunt pe cale să te părăsesc” atunci când tu spui doar: „Mi-aş fi dorit să nu faci asta.” Astfel de oameni pot avea probleme în a înţelege că momentele de furie nu ameninţă relaţia.

Cuplurile care au o înţelegere empatică sunt capabile să facă un pas în spate pentru a desluşi modul în care reacţionează fiecare la stres. Una dintre cele mai

>

comune forme de colaps marital este ciclul cerere— retragere. Unul dintre parteneri îi cere ceva celuilalt – fa curat, fii aici la timp –, dar în această cerere se întrevede o urmă de învinuire. Celălalt percepe cererea drept sâcâială sau nemulţumire. Astfel că, în loc să se implice în totalitate, alege să se retragă. Acest lucru îl determină pe celălalt să repete cererea cu un ton mult mai pronunţat de învinuire, ajungând la critică. Acest lucru face ca partenerul aflat în retragere să se retragă şi mai tare. Iar dacă ocazional partenerul în retragere cedează, acest lucru îl convinge pe celălalt că învinuirea şi critica funcţionează. Urmează şi mai multă învinuire, până când partenerul celălalt se retrage complet şi se disociază. Cu cât unul dintre parteneri e mai

agresiv, cu atât celălalt se retrage mai mult.

într-un cuplu sănătos, partenerii rup acest ciclu şi se ajută reciproc să depăşească situaţia. „Magia relaţiei unui cuplu este aceea că, atunci când doi oameni se îndrăgostesc, indiferent ce trebuie să facă pentru a se dezvolta emoţional ei înşişi, acela e exact lucrul de care partenerul are nevoie de la ei”-[z], scrie Ayala Malacii Pines în *Căile îndrăgostirii.* „în loc să se transforme într-o fetiţă speriată care trebuie să bubuie la uşi pentru a fi auzită, trebuia să înveţe să rămână adult şi să ceară *ce* vrea într-un mod care să crească probabilitatea de a primi lucrul respectiv. „

în cele din urmă, partenerii dintr-o căsnicie trainică ating ceea ce se numeşte *metis,* cuvântul grecesc pentru o anumită înţelepciune practică, o conştientizare intuitivă a modului în care funcţionează lucrurile – cum unele merg împreună şi cum altele nu vor funcţiona niciodată împreună.

Un profesor care a atins *metis* simte când clasa e pe cale să scape de sub control. Un mecanic care a atins *metis* ştie ce e în neregulă cu motorul bazându-se pe un

huruit sau pe un sunet auzit semiconştient. Un partener de căsnicie care a atins *metis* simte când să ofere spaţiu şi când să intervină, când să ofere un cadou-surpriză şi când să nu tachineze cu vreo glumă

nepotrivită. Universitatea căsniciei, în cea mai bună formă a sa, te va învăţa această conştientizare emoţională, care nu poate fi redusă la reguli sau comunicată în cărţi şi care ti se înfăţişează drept un soi de dragoste receptivă.

Comunicarea

Cuvintele sunt combustibilul căsniciei. „Aproape totul este tranzitoriu”, scrie Nietzsche, „dar cea mai mare parte a timpului petrecut împreună va fi devotat conversaţiei”.

Calitatea conversaţiei reprezintă calitatea căsniciei. Conversaţiile bune creează căldură şi armonie, iar conversaţiile mai puţin bune dau naştere la frigiditate şi stagnare. Conversaţia reprezintă modul în care cei doi parteneri învaţă unul despre celălalt.

Majoritatea discuţiilor sunt banale, desigur – despre cină, culori de vopsit pereţii, digestia copilului. într-o vreme, conceptul de maniere devenise demodat, iar politeţea ajunsese să fie văzută drept burghezie învechită. însă manierele reprezintă moralitatea vieţii de zi cu zi. Aşa cum spune Edmund Burke: „Manierele, prin operaţiuni constante, ferme, uniforme şi insensibile, precum aerul pe care-l respirăm, sunt cele care ne contrariază sau ne liniştesc, ne corup sau ne purifică, ne exaltează sau ne înjosesc, ne barbarizează sau

ne înnobilează. Forma şi culoarea manierelor pe

care le etalăm se transpun în totalitate vieţilor noastre, în funcţie de calităţile lor, manierele sprijină moralitatea, îi oferă combustibil sau o distrug complet."

O conversaţie manierată e modelată de ceea ce John Gottman numeşte tiparul „ofertă şi contraofertă". Să spunem că citeşti ziarul la masa din bucătărie, iar partenerul tău vine şi îţi spune: „Uite ce pasăre frumoasă e în copacul de la geamul nostru!" Aceasta este o ofertă conversaţională. Ai putea să arunci o privire şi să răspunzi: „Uau, chiar *e* frumoasă! Mersi că mi-ai arătat-o." Aceasta este o „ofertă de apropiere". Cu această remarcă, faci un pas către partenerul tău. Sau ai putea să răspunzi cu: „Tocmai citeam ziarul, te rog, poţi să mă laşi să termin?" Aceasta ar fi o „ofertă de respingere". Sau ai putea să mormăi şi să ignori remarca, ori să schimbi subiectul cu un *non sequitur.* Aceasta ar fi o „ofertă de deviere".

în căsătoriile de succes, a observat Gottman, cuplurile fac cinci oferte de apropiere pentru fiecare ofertă de deviere sau de respingere. Oamenii pe care Gottman îi numeşte „maeştri ai relaţiilor" fac mari eforturi pentru a-şi umple rezervoarele emoţionale. „Există un obicei mintal pe care-l deţin aceşti maeştri, şi anume: analizează mediul social în care se

află, căutând lucruri pe care să le poată aprecia şi pentru care pot mulţumi. [...] Dezastrul apare abia atunci când cercetezi încăperea căutând greşeli ale partenerului”-, a explicat Gottman într-un interviu cu Emily Esfahani Smith pentru *The Atlantic.*

În general, divorţul nu are loc atunci când creşte numărul conflictelor, ci atunci când numărul interacţiunilor pozitive scade. Julie Gottman, soţia lui John, evidenţiază faptul că maeştrii relaţiilor sunt mereu atenţi la lucrurile pe care partenerul le face bine şi nu ezită să-i ofere complimente. Conform soţilor Gottman, există patru tipuri de maliţiozitate care afectează negativ cuplurile: dispreţul, critica, defensiva şi ridicarea de ziduri. Regula acestui studiu e destul de simplă: dacă eşti obosit, iar partenerul tău face o ofertă, alege să fii blând. Dacă eşti distras, alege să fii blând. Dacă eşti stresat, alege să fii blând.

Maeştrii relaţiilor învaţă, de asemenea, cum să comunice bine în perioadele de reuşită şi conflict. S-ar crede că momentele de reuşită sunt partea uşoară într-o relaţie. Dar Shelly Gabie, psiholog la UC Santa Barbara, a descoperit că acestea sunt adesea momentele care îi despart pe oameni. Unul dintre soţi vine acasă şi anunţă că a fost promovat la slujbă, însă celălalt nu se poate bucura cu sinceritate alături de el, pentru că e prea concentrat asupra sinelui, prin urmare: a)

schimbă subiectul către o victorie proprie; b) recunoaşte reuşita mormăind şi apoi se întoarce la treaba lui; sau c) minimalizează reuşita întrebând: „Eşti sigur că poţi să faci faţă acestui post nou?”

Maeştrii învaţă şi cum să nu se îmbufneze niciodată.

îmbufnarea înseamnă să te simţi furios cu privire la ceva, dar să te încăpăţânezi să nu vorbeşti despre asta. Alain de Botton explică lucrurile astfel: „îmbufnatul simte nevoia disperată de a-l face pe celălalt să înţeleagă şi cu toate acestea rămâne ferm pe poziţii şi nu-l ajută absolut deloc. însăşi dorinţa de-a explica formează nucleul jignirii: dacă partenerul are nevoie de o explicaţie, e limpede că nu e vrednic(ă) de mine.”— – Cel care se îmbufnează face un regres către copilărie şi visează să-şi găsească o mamă care înţelege ce îsi doreşte el fără cuvinte sau explicaţii.

Nimeni nu devine mai rezonabil atunci când este învinovăţit şi atacat. Nimeni nu devine matur fiindcă, în mijlocul unor certuri, partenerul de viaţă îi strigă în faţă: „Maturizează-te!” Cărţile care conţin sfaturi oferă o formulă mai bună, chiar dacă e greu de urmat atunci când eşti furios. Mai întâi, încearcă să expui problema în termeni neutri. Apoi punctează, stai drept şi fa o ofertă. Aminteste-i celuilalt că-l auzi şi-l înţelegi (punctează); explică-ţi clar poziţia (stai drept); găseşte o cale de a vă întâlni la mijloc (oferta).

Arta reînnoirii angajamentelor

într-o căsnicie, există două perioade clasice de criză – imediat după naşterea copiilor şi în perioada tulbure a vârstei de mijloc. în prima criză, tentaţia este să înlocuieşti relaţia complicată şi dificilă pe care o ai cu partenerul, cu cea fericită şi captivantă pe care o ai cu copiii. în cealaltă criză, oamenii sunt bântuiţi de tristeţe generalizată şi de sentimentul că nu sunt întregi. Apare senzaţia că viaţa le scapă printre degete şi au tendinţa de a-şi vedea partenerul, cu toate neajunsurile, negativitatea, sâcâiala şi nefericirea acestuia, drept adevărata problemă, drept ancora care îi ţine departe de-a fi compleţi.

în timpul acestor momente de criză, apare o tendinţă de recul, de a te distanţa de partener. începi să te

disociezi şi să te retragi. Iţi construieşti o viaţă paralelă, cu interese exterioare şi grupuri de prieteni separaţi. Te obişnuieşti cu o căsnicie lipsită de momente de intimitate – patul conjugal devine, cum se spune adesea, locul unde soţii sunt la un centimetru distantă şi la mii de kilometri depărtare. Foloseşti droguri, alcool, munca sau grija faţă de copii pentru a-ţi ocupa spaţiul psihic care până atunci fusese ocupat de căsnicie.

într-un studiu efectuat de Cameron University

din Oklahoma, Joanni L. Sailor a luat interviuri unor oameni a căror iubire faţă de parteneri se stinsese. Textele adunate sunt o mărturie mistuitoare pentru cât de groaznic e să fii într-o relaţie odată ce focul s-a stins. „Nu ne sărutam în timpul sexului. îmi amintesc că tânjeam să fiu sărutată, dar nu de el.” „Durerea era absolut copleşitoare.” „Cred că am plâns un an întreg.” „Da, depresia a fost cauzată de singurătatea profundă.” „Dragostea mi se stinge; îmi simt inima de parcă ar fi călcată în picioare, iar lui nu pare să-i pese.” „Personalitatea mi-a fost respinsă. [...] Asta m-a schimbat permanent. [...] Am petrecut ani întregi complet golită de orice personalitate.”

După disociere, ajungi în acel moment terifiant când dragostea din mariaj pare să fi dispărut. Câteodată, căsniciile sunt într-adevăr consumate. Partenerii nu se mai pot răni, fiindcă niciunuia nu-i mai pasă. în acest caz, are loc divorţul. Dar în alte circumstanţe, focul este încă aprins, iar mariajul are nevoie numai de un act curajos de reangajament. Iar acesta e următorul curs din programa căsniciei: arta reînnoirii angajamentelor.

În astfel de momente dificile, este de ajutor să-ţi aminteşti că mariajul nu e numai o relaţie; e un legământ. E promisiunea morală de a rămâne alături la bine şi la greu. Ambii parteneri au făcut un legământ de a participa la acest proiect sau cauză, căsătoria, care este

mai importantă decât starea emoţională a fiecăruia în parte. Desigur, sunt cazuri când divorţul e singura cale corectă, dar sunt şi cazuri în care sentimentul care îl ghidează pe Parker Palmer poate fi util: „Dacă nu poţi ieşi de undeva, intră!” Dacă nu te poţi îndepărta de ceva cu uşurinţă, atunci singura cale de a înainta este să perseverezi.

Atunci când fântâna iubirii pare secată, e nevoie de un act de voinţă pentru a săpa mai adânc. „Este o alegere deliberată a apropierii în loc de distanţă, a companiei în loc de detaşare, a relaţiei în loc de izolare, a iubirii în loc de apatie, a vieţii în loc de moarte”—, scrie Mike Mason.

Aceasta nu este tendinţa naturală. Crede-mă. Ştiu cum e să eşuezi aici. Să-ţi reînnoieşti angajamentele înseamnă să mergi împotriva voinţei. Dar viaţa este definită de momentele când ni se cere să mergem împotriva voinţei. Căsătoria, ca toate angajamentele, nu are loc pentru a te face fericit; are loc pentru a te face să creşti. Aşa cum spune Mason: „O căsătorie trăieşte, paradoxal, prin acele momente în care e perfect clar pentru ambii parteneri că nu-i mai poate ţine împreună nimic altceva în afară de dragostea pură, de sacrificiu.”[11]

Intr-un mod straniu, un model de reînnoire a angajamentelor maritale se află în cel de-al doilea discurs

inaugural al lui Abraham Lincoln. Preşedintele a ţinut acest discurs într-un moment de mare impas naţional. Era clar atunci că Nordul va câştiga Războiul Civil, iar Lincoln ar fi putut să folosească ocazia pentru a se bate cu pumnii în piept, anunţând: „Am triumfat pentru o cauză dreaptă. Am luptat pentru cauza binelui; voi aţi luptat pentru cauza răului. Noi am avut dreptate; voi aţi greşit. Noi am fost răzbunaţi, iar voi, cei din Sud, cu atât de mult sânge pe mâinile voastre, sunteţi dezonoraţi.”

Iubirea lui Lincoln faţă de uniune – a întregii naţiuni – a fost însă mai puternică decât iubirea pentru tabăra proprie. în al doilea discurs inaugural, cuvintele-cheie sunt unificatoare: „noi”, „toţi”, „împreună”. „Gândurile tuturor s-au îndreptat cu nelinişte spre războiul civil iminent. Cu totii detestam ideea, cu totii am căutat să-l evităm. [...] Ambele tabere au condamnat războiul.” Nordul şi Sudul sunt puse pe aceeaşi poziţie smerită.

Lincoln nu declară că sclavia e o instituţie sudistă. Declară că este o instituţie americană. Urgia războiului, care purifică acest păcat, a asuprit ambele tabere. Lincoln ne pune pe toţi în aceeaşi categorie a culpabilităţii şi a decăderii. Recunoaşte realist divizarea şi dezamăgirea abătute asupra naţiunii. însă nu acceptă inevitabilitatea unei naţiuni divizate şi îndeamnă la o redresare

radicală: „Cu duşmănie pentru nimeni, cu dăruire pentru toată lumea.”

Vindecarea unei căsnicii aflate în impas nu diferă prea mult de vindecarea unei naţiuni aflate în impas. Există mereu diferente şi dezacorduri în relaţii, dar de cele mai multe ori nu acestea ne distrug. Ce ne distruge e modul cum transformăm dezacordul într-o luptă pentru superioritate. Nu discutăm în termeni de „Eu am dreptate/Tu ai greşit”, ci în termeni de „Eu sunt mai bun/Tu eşti mai slab”, „Eu am dreptate/Tu eşti jalnic”, „Eu sunt bun/Tu eşti demn de dispreţ”. Tindem să răspundem la ofense într-un fel care ne afirmă propria superioritate morală. Marshall McLuhan a fost dur, dar n-a greşit când că observat că: „Indignarea morală e o tehnică folosită pentru a înzestra idiotul cu demnitate.”

Să-ţi reînnoieşti angajamentele înseamnă adesea să-ţi pui pe masă propriile păcate. Toleranţa înseamnă să-ţi recunoşti greşelile, ba chiar şi furia provocată de acestea, pusă însă în contextul iubirii. Loialitatea nu face decât să repete „te iubesc”. E uimitor cât de des e nevoie să spunem „te iubesc” şi cât de puternice pot fi aceste cuvinte în momente de dezacord şi criză.

Experţii sunt de acord privind modul de reînnoire a angajamentelor: nu te aştepta la vreo soluţie supremă pentru dezacordul din căsnicia ta. înfruntă negativul sporind pozitivul. înăbuşă interacţiunile negative cu

cele cinci limbaje ale iubirii: afirmaţii, acte de sprijin, daruri, timp petrecut calitativ şi contact fizic.

Reînnoirea angajamentelor este momentul pentru „Ce zici de o plimbare după-amiaza asta?” şi „Tu relaxează- te. Dau eu cu aspiratorul”. Acesta e momentul pentru ceea ce Abraham Joshua Heschel numea „un extaz al faptelor”—. Faci un *mitzvah,* o faptă bună, apoi faci încă una şi fiecare creează „momente luminoase în care suntem elevaţi de fapte copleşitoare, superioare propriei voinţe, momente umplute de o fericire debordantă, de o plăcere intensă”. Faptul că schimbările

comportamentale precedă şi cauzează schimbările de atitudine reprezintă o lege imemorială a naturii umane. Dacă ai un comportament binevoitor faţă de cineva, tu însuţi vei deveni binevoitor şi-l vei preţui. Sexul vindecă multe răni ale căsniciei, sau cel puţină oferă un punct de plecare în vindecare. în religia iudaică, există o credinţă străveche conform căreia o căsnicie fără sex nu e căsnicie. „Etica mariajului este hedonistă, nu monastică”, scrie rabinul Joseph Soloveitchik; e periculos să fii prea spiritual în privinţa căsniciei.

Cu câţiva ani în urmă, Lydia Netzer a scris un articol pe blogul ei, intitulat „Cincisprezece modalităţi de a rămâne căsătoriţi pentru cincisprezece ani”, care mi-a oferit sfaturi

utile, realiste, despre cum să navigăm printre hazardurile vieţii în doi:

Du -te la culcare furios. Toată lumea spune că n-ar trebui să laşi soarele să apună peste mânia ta. Câteodată, asta e pur şi simplu stupid. Eşti obosit. Dute la culcare. Odihneste-te. Trezeste-te a doua zi şi fa j j clătite. Vezi dacă cearta încă mai pare serioasă.

Fii mândru şi laudă-te. Laudă-te în public cu realizările partenerului tău şi lasă-l să te audă.

Plânge-te la mama lui, nu la a ta. Dacă te plângi de el la mama lui, ea-l va ierta; mama ta n-o va face niciodată.

Ai încredere în omul cu care te-ai căsătorit. Lasă-l să te ajute. Ai încredere că va şti ce-i de făcut.

Fii loial. „Tu şi soţul tău sunteţi o echipă de două persoane”, scrie Netzer. „Nimeni altcineva nu are voie în această echipă, nimeni altcineva nu va înţelege vreodată regulile echipei. [...] Câteodată ea este sub lumina reflectoarelor, alteori eşti tu. Până la urmă, suişurile şi coborâşurile nu contează, fiindcă echipa rezistă.”

Sfaturile lui Netzer surprind alt paradox al căsniciei – că e o instituţie sacră, construită din şipci încovoiate. Nu-i loc de perfecţionism atunci când te confrunţi cu ceva atât de viciat precum fiinţele umane, ci doar afecţiune

derutată. Căsătoria începe cu rapsodii şi ajunge la condus copiii în stânga şi-n dreapta cu maşina.

?

A doua iubire

Prima iubire e ca şampania. Dar după ce aţi fost căsătoriţi o perioadă şi aţi trecut prin şiruri de certuri şi de împăcări, ajungeţi la a doua iubire, care e mai puţin pasională, dar mai rezistentă. A doua iubire este cea pe care o poţi avea pentru un om după ce l-ai văzut în cea mai proastă stare a sa, după ce l-ai iertat de câteva ori şi după ce ai fost iertat la rândul tău, după ce ajungi în punctul în care vă puteţi mândri că aţi rămas împreună, iar gândul că veţi reuşi să supravieţuiţi vă aduce mângâiere. Acesta e omul alături de care vei trăi. Asta e viaţa ta. A doua iubire este iubirea de pe al doilea munte – după fiorul primului munte şi după valea suferinţei, acum ai ajuns la înălţimea unei vieţi în doi, mult mai măreaţă şi mai altruistă.

î >

Probabil ai întâlnit cupluri mai în vârstă în care cei doi parteneri au ajuns să semene fizic, să reacţioneze similar, să vorbească la fel. „Ai optzeci şi doi de ani”, i-a scris cândva filosoful André Gorz soţiei sale. „Te-ai

micşorat cu şase centimetri, cântăreşti numai patruzeci şi cinci de kilograme şi totuşi eşti încă frumoasă, graţioasă şi atractivă. De

cincizeci şi opt de ani trăim împreună şi te iubesc acum mai mult ca niciodată. Simt din nou acel gol chinuitor din piept, care dispare numai atunci când corpul tău este lipit de al meii.”-

Aceasta e iubirea care supravieţuieşte morţii. Viktor Frankl avea un pacient în vârstă care nu putea trece peste suferinţa pierderii soţiei. Trecuseră doi ani de la moartea ei, iar durerea era încă acută. într-un târziu, Frankl ba întrebat ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi murit el primul. Prin ce ar fi trecut soţia sa?

— Ar fi fost groaznic pentru ea, ar fi suferit teribil de mult! a răspuns bărbatul.

— Vezi, i-a spus Frankl, ea a fost cruţată de o astfel de suferinţă, iar tu ai fost cel care a crutat-o – bineînţeles, cu preţul faptului că tu eşti cel care trebuie să-i plângă plecarea.

Bărbatul şi-a luat pălăria, a strâns mâna doctorului şi a părăsit cabinetul.

Cuplurile care au atins această armonie supremă nu au obtinut numai satisfacţia; au atins *catharsisul.* care este în egală măsură o stare morală şi una emoţională. Catharsisul apare după lungi suişuri şi coborâşuri. Apare atunci când te uiţi în urmă şi-ţi dai seama că e mai corect să spui că ai trecut prin cinci sau şase căsnicii, că ai fost căsătorit cu cinci sau şase oameni diferiţi, care, de-a lungul timpului, au locuit întâmplător acelaşi corp.

Catharsisul apare după lungi episoade de comedie şi tragedie, de expunere a greşelilor şi de fericire. Este ca la finalul unui spectacol de teatru, când personajele au fost demascate şi iertate, când lacrimile s-au scurs, iar toată lumea râde împreună.

În catharsis, iubirea dependentă s-a transformat în iubire plină de dăruire. Fiecare partener a făcut salturi în absurd pentru celălalt, a făcut sacrificii care n-aveau nici cel mai mic sens. Cei doi au ajuns într-o poiană liniştită, după toate bolile copiilor, neliniştile legate de facultate, zborurile cu întârzieri şi aşa mai departe. Aplaudăm oamenii care ajung la a cincizecea aniversare a căsătoriei, fiindcă ştim că e o adevărată realizare, chiar dacă pentru ei e doar o plăcere. N-au terminat de trăit, însă pot să ia o pauză, într-o după-amiază de iarnă, să-şi aplece capul pe umărul celuilalt şi să privească focul liniştiţi.

Note:

1 Judith S. Wallerstein şi Sandra Blakeslee, *op. cit.,* p. 28.

2 John M. Gottman, Nan Silver, *Cele şapte principii ale unei căsnicii fericite,* traducere de Ştefania Miclea, ASCR, 2016, p. 36. (A *trad.)*

2 Alain de Botton, *Ce se întâmplă în iubire,* traducere de Radu Paraschivescu, Humanitas, Bucureşti, 2017, p. 86. (A. *trad.)*

4 Alain de Botton, *The Course of Love,* Simon & Schuster, New York, 2016, p. 83. Vezi şi ediţia în română: Alain de Botton, *Ce se întâmplă în iubire,*

traducere de Radu Paraschivescu, Humanitas, Bucureşti, 2017, p. 86.
5 Alain de Botton, *The Course of Love,* Simon & Schuster, New York, 2016, p. 83. Vezi şi ediţia în română: Alain de Botton, *Ce se întâmplă în iubire,* traducere de Radu Paraschivescu, Humanitas, Bucureşti, 2017, p. 86. (A *trad.)*
6 Ayala Malach Pines, *Căile îndrăgostirii,* traducere de Cătălina Necula, Trei, 2011, p. 372. (A. *trad.)*

z Ayala Malach Pines, *Falling în Love,* Routledge, New York, 2013, p. 183. Vezi şi ediţia în română: Ayala Malach Pines, *Căile îndrăgostirii,* traducere de Cătălina Necula, Trei, 2011, p. 372.
8 Ayala Malach Pines, *Falling în Love,* Routledge, New York, 2013, p. 183. Vezi şi ediţia în română: Ayala Malach Pines, *Căile îndrăgostirii,* traducere de Cătălina Necula, Trei, 2011, p. 374. (Af. *trad.)*
2 Emily Esfahani Smith, „Masters of Love”, *The Atlantic,* 12 iunie 2014.
10 Alain de Botton, *op. cit.,* p. 63. Vezi şi ediţia în română: Alain de Botton, *op. cit.,* p. 67.
11 Alain de Botton, *op. cit.,* p. 67. (TV. *trad.)*
12 Mike Mason, *op. cit.*, p. 42.
13 Mike Mason, *op. cit.,* p. 36.
14 Abraham Joshua Heschel, *God în Search of Man,* Farrar, Straus and Giroux, New York, 1976, p. 358.
15. Alain Badiou şi Nicolas Truong, *În Praise of Love,* Serpent’s Tail, Londra, 2012, p. 45.

PARTEA A PATRA

Filosofie şi credinţă

19
Angajamente intelectuale

Când, eram tânăr, visam la revoluţie. Fizic, trăiam în anii ’80, în epoca lui Reagan, însă intelectual, eram în 1917, în Greenwich Village. îmi petreceam timpul în biblioteca universităţii, printre mormane de cărţi, citind numerele unei reviste vechi intitulate *The New Masses.* Era o publicaţie cu un design superb, scrisă minunat, pentru marxiştii radicali inspiraţi de Revoluţia Rusă şi care credeau că o nouă lume era în curs de a se naşte din cenuşa celei vechi, motiv pentru care era o binecuvântare să trăieşti.

Intelectualii de stânga ai acelor vremuri se simţeau prinşi în tăvălugul istoriei, complet devotaţi unui paradis care părea la o aruncătură de băţ. Karl Marx şi Friedrich Engels dezvăluiseră recurenţele intrinseci ale istoriei. Avangarda revoluţionară deschisese drumul. John Reed, absolvent la Harvard, promoţia din 1910, a mers în Rusia, s-a alăturat revoluţiei şi a scris *Zece zile care au zguduit lumea.* Câteva decenii mai târziu, tinerii evrei radicalizaţi de la City College din New York îşi neglijau cursurile, petrecându-şi

timpul la cantina studenţească şi discutând despre viitorul comunismului în America. Troţkiştii stăteau în alcovul numărul unu, staliniştii stăteau în alcovul numărul doi, iar certurile lor durau chiar şi şase sau opt ore. Discuţiile îi consumau. Atunci când avea să vină revoluţia, era important ce interpretare a marxismului avea să domine.

Nu ştiu dacă am fost cu adevărat un marxist dedicat – pe atunci, îmi spuneam socialist-democrat. însă eram dedicat acestui stil de viaţă: eram implicat intelectual şi pasionat, de dragul dreptăţii şi-al schimbării istorice la scară mondială.

Apoi, în al doilea an de facultate, a trebuit să citesc *Reflecţii asupra Revoluţiei Franceze^* scrisă de Edmund Burke. Argumentele lui Burke veneau împotriva a tot ce susţineam eu, sau împotriva a ce credeam că susţin. Argumenta că schimbarea pe cale revoluţionară e nechibzuită – nu poţi fi sigur ce efecte neprevăzute vor fi declanşate –, că puterea raţiunii nu este suficientă pentru a înţelege complexitatea lumii şi că ar trebui să respectăm „prejudecata justă” a culturii noastre, tradiţiile care au rezistat în timp. Se plasa în apărarea vălului de decenţă al vieţii – pentru etichetele, manierele, cavaleria care, spunea Burke, oferă vieţii delicateţe şi societăţii glorie.

Nu vă pot spune cât am urât acea carte. Am

scris eseu după eseu încercând s-o denigrez. Dar chiar şi atunci, eram vag conştient că Burke îmi intrase pe sub piele.

în cel din urmă an, în campusul nostru a sosit William E Buckley, Jr. Mă ocupam de rubrica umoristică din ziarul şcolii şi am scris o parodie feroce la adresa lui Buckley, acuzându-l că e un fanfaron care face paradă de nume cunoscute în orice conversaţie. Un profesor pe nume Nathan Tarcov i-a arătat lui Buckley parodia, iar acestuia probabil i s-a părut amuzantă, căci la sfârşitul discursului adresat corpului de studenţi, a spus: „David Brooks, dacă eşti în sală, vreau să-ţi ofer o slujbă.”

Nu eram în sală. Fusesem ales să apar la o emisiune PBS pentru o dezbatere cu marele economist Milton Friedman, aşa că mă aflam în Palo Alto, la Hoover Institution, unde lucra Friedman. Conceptul emisiunii era ca Friedman să vorbească cu tinerii. Era prima mea apariţie televizată şi o poţi găsi pe YouTube – eu cu o claie de păr şi ochelari rotunzi cam de circumferinţa lunii. în timpul emisiunii, eu arunc o idee regurgitată dintr-o carte de stânga, apoi Friedman îmi distruge argumentul şi camera rămâne fixată pe faţa mea pentru ceea ce mi-au părut câteva ore, timp în care încercam să găsesc ceva de spus.

A durat o săptămână să înregistrăm toate episoadele emisiunii. Seara, Friedman şi soţia

lui, Rose, ne scoteau la cină şi ne vorbeau despre economie. Nu mai văzusem un liberal adevărat până atunci, aşa că pentru mine era o lume nouă. De asemenea, nu mai întâlnisem faţă în faţă un cuplu care să se fi dedicat total unor idei şi, prin acestea, unul celuilalt. Mintea mi-a fost deschisă. Am fost şi rămân inspirat de viaţa lor, dusă în serviciul unei misiuni intelectuale comune.

Câţiva ani mai târziu, lucram ca reporter în sudul şi vestul oraşului Chicago, făcând uneori reportaje despre nişte proiecte groaznice de locuinţe sociale care deveniseră practic nelocuibile. Mi-am dat seama că acele proiecte fuseseră create de sociologi care avuseseră cele mai bune intenţii – să demoleze vechile cocioabe şi să le înlocuiască cu ceva nou şi strălucitor. Nu-şi dăduseră seama că, atunci când vor dărâma vechile locuinţe, vor distruge, de asemenea, şi reţelele de sprijin pe care oamenii le construiseră pentru a-şi face vieţile suportabile. Constructorii îmbunătăţiseră, un timp, clădirile din punct de vedere material, însă le înrăutăţiseră din punct de vedere social. Le lipsea modestia epistemologică.

Mi-am dat seama că Burke ne avertiza exact cu privire la acest lucru. M-am întors, am recitit *Reflecţiile* şi am fost transfigurat. Nu credeam chiar tot ce susţinea Burke, dar am început să văd o anumită înţelepciune în conservatorism.

L-am contactat pe Buckley şi l-am întrebat dacă oferta de angajare mai e valabilă. La scurt timp după aceea, am început lucrul la *Naţional Review.* Dintr-odată, mam trezit implicat într-o mişcare a unor oameni la fel de dedicaţi ideilor şi schimbării revoluţionare precum marxiştii despre care citisem în facultate. De fapt, mulţi dintre ei erau exact aceiaşi oameni. Mişcarea conservatoare modernă era, în mare, fondată de foşti marxişti care fuseseră loviţi de realitate – Whittaker Chambers, James Burnham, Irving Kristol, Max Eastman şi aşa mai departe.

Se vedeau în continuare urmele poziţiilor pe care şi le asumaseră în trecut. Aşa cum spune Kristol în cartea sa, *Neoconservatism*$_y$ citându-l pe Troţki: „A te alătura, tânăr fiind, unei mişcări radicale este foarte asemănător cu a te îndrăgosti la o vârstă fragedă. Poate că se va dovedi că fata nu-i ce trebuie, însă experienţa iubirii e atât de preţioasă, încât nu poate fi vreodată total anulată de către deziluzia ulterioară.”[1]

Mi-a luat câţiva ani să îmi dau seama ce fel de conservator sunt, însă într-un târziu, am înţeles că sunt un conservator de tipul lui Burke. Miezul a ceea ce cred că este adevărat e conţinut în *Reflecţiile* lui Burke. Nu pun la îndoială puterea ideilor, fiindcă acea carte mi-a schimbat viaţa. Descriind o anumită filosofîe, a trezit în mine o cunoaştere latentă. A devenit fundaţia modului

? > în care privesc acum lumea. Ideile au consecinţe.

Atunci când erau bătrâni şi în preajma morţii, i-am întrebat pe Friedman şi pe Buckley dacă se simt mulţumiţi. Fiecare ajunsese să schimbe istoria în feluri mult mai profunde decât se putuseră aştepta atunci când îşi începuseră drumul. Simţeau că se pot odihni împăcaţi? Niciunul n-a înţeles despre ce vorbeam. Mai aveau atât de multe de făcut. Până în ziua morţii, au promovat idei în lume, au trăit pentru idei şi au încercat să îndrepte puţin lumea în direcţia ideilor lor. Au fost exemple pentru cum se manifestă un angajament intelectual.

Erau extraordinar de radicali, mai ales la început. în acele vremuri, aproape nimeni din Statele Unite nu era de acord cu ei. Dar, până la urmă, sute de milioane li sau alăturat. Există ceva minunat la un om care se ridică împotriva curentului, în virtutea unei idei, şi strigă: *„Schimbare!”*

Mă gândesc la anii de studenţie şi sunt extrem de recunoscător că am putut merge la o universitate – University of Chicago – care mi-a oferit acces liber la depozitele bibliotecii unde am găsit *The New Masses* şi care a avut îndrăzneala să mă forţeze să citesc o carte pe care la acel moment am detestat-o. O şcoală poate schimba vieţi.

>

Idealul umanist

Studiile superioare americane au evoluat de-a lungul deceniilor. în ultima jumătate a secolului al XlX-lea şi în prima jumătate a secolului al XX-lea, majoritatea universităţilor credeau în ceva ce Anthony Kronman de la Yale Law School numea „idealul umanist”. Acest ideal postula faptul că scopul unei universităţi este teleologic – să ajute la găsirea unor răspunsuri pentru întrebările supreme ale vieţii. Cu alte cuvinte, scopul unei scoli e să formeze sufletele studenţilor.

„Caracterul este scopul principal al educaţiei”, a spus, acum un secol, Mary Woolley, directoare a Mount Holyoke College. Atunci când J.F. Roxburgh, director al Stowe School din Vermont, a fost întrebat în anii ’20 despre scopul instituţiei pe care o conducea, a răspuns că face tinerii „acceptabili la un bal şi indispensabili într-un naufragiu”.

Şcoala face acest lucru expunând studenţii la excelenţă. „Considerăm că eşecul moral e cauzat de o slăbiciune de caracter”-, scria educatorul britanic Sir Richard Livingstone. „Mai adesea însă, e din pricina unui ideal inadecvat.” Astfel că treaba unui profesor e, conform acestui tipar educaţional, să expună modele de urmat. „Fac ca lucrurile onorabile să fie plăcute copiilor”, spunea un educator spartan. Atunci când elevii terminau şcoala, vor fi avut cel puţin un contact cu cele mai

bune lucruri pe care le-a produs sau le-a gândit omenirea.

Desigur, între timp, universităţile au devenit mult mai diverse şi mai pluraliste. Ne-am dat seama că nu există un ideal unic pentru cum să trăim. Universităţile care dădeau tonul au renunţat treptat la idealul umanist în favoarea a ceea ce Kronman numeşte „idealul de cercetare”. Domenii ale cunoaşterii precum biologia, literatura şi istoria au fost divizate în specializări şi subspecializări din ce în ce mai mici, iar cercetătorii au început să lucreze în propria specializare, încercând să împingă frontierele cunoaşterii.

Această metodă a condus la multe descoperiri, în special în sfera ştiinţelor, însă, aşa cum argumentează Kronman, această emfază pe specializare „ne distrage atentia de la întregul vieţilor noastre şi ne cere în schimb să ne concentrăm asupra unor aspecte mai restrânse”^. Ideea că cineva ar putea studia formele principale ale vieţii sau că ar putea pune întrebări mari şi vagi, precum „De ce merită viaţa să fie trăită?” a început să devină nu numai nerealistă, dar şi iresponsabilă şi dăunătoare. „Căci acest lucru a făcut ca întrebarea despre scopul vieţii să pară neprofesionistă – o întrebare pe care niciun profesor responsabil din ştiinţele umaniste n-o mai poate lua în serios”-, scrie Kronmnan. Idealul de cercetare nu lasă prea mult loc pentru a implica studentul ca persoană

întreagă, ca entitate cu dorinţe şi cu foame de sens. în mod subtil,
acest etos ne spune: „Ignoră sufletul din spatele cortinei.”[5]

Educaţia morală nu a fost neapărat exclusă activ din universităţi, însă întreaga iniţiativă devenise incomodă şi, într-o oarecare măsură, oamenii au lăsat-o pur şi simplu să dispară. Dezvoltarea morală este ceva extraordinar de important, au fost cu toţii de acord, însă e ceva ce faci de unul singur.

Steven Pinker de la Harvard a rezumat etosul universităţii moderne: „Habar n-am cum să îmi ajut studenţii să-şi construiască un sine sau să devină un suflet. Nu e ceva predat la facultate, iar la sutele de prezentări şi întâlniri cu studenţii la care am participat, nu am evaluat vreodată un candidat în funcţie de cât de bine ar putea să realizeze aşa ceva.”

Studenţii sunt învăţaţi să se implice în gândirea critică, să pună sub semnul îndoielii, să se distanţeze, să separe lucrurile, însă nu li se dă aproape nicio instrucţiune despre cum să se ataşeze de lucruri, cum să admire, cum să facă un legământ de loialitate, să imite şi să sprijine. Universităţile, precum restul societăţii, sunt bogate în informaţie şi sărace în însemnătate.”

Din fericire, am studiat la una dintre acele instituţii atât legate de idealul de cercetare,

cât şi înfipte în continuare cu încăpăţânare în idealul umanist: University of Chicago. Pe când urmam cursurile acestei universităţi, Marile Cărţi ocupau cel puţin primii doi ani de studiu şi adesea mai mult. Profesorii nu ne j predau pur şi simplu aceste cărţi, ci le propovăduiau. Unii dintre vechii refugiaţi germani din Al Doilea Război Mondial erau încă în viată şi aveau credinţa fervent ă că intrarea magică în regatul cunoaşterii se

regăsea în aceste cărţi. Misterele vieţii şi calea către o O j viaţă bună se aflau acolo pentru toţi cei care citeau bine şi gândeau profund.

Pe când eram student, un profesor legendar pe nume Karl Weintraub ţinea cursul de civilizaţie vestică. Era

întruchiparea devotamentului şi zelului pe care mulţi profesori le investeau în predatul acestor cărţi. Ani mai târziu, pe când se apropia de moarte, i-a scris colegei mele Carol Quillen despre dificultăţile în a preda civilizaţie vestică: „Câteodată, după ce petreceam câte o oră sau mai mult vărsându-mi tot entuziasmul şi sensibilităţile într-un efort de a reda aceste poveşti la amploarea cu care eu le văd şi le trăiesc, mă simţeam secătuit şi extenuat. Cred că lucrurile ajung până la studenti, dar nu ştiu cu certitudine. „

Este o tragedie a procesului de predare faptul că profesorii transmit adesea mai multe decât pot recepta studenţii la vârsta respectivă. Şi

din acest punct de vedere, învăţământul de calitate e precum grădinăritul. Profesorii precum Weintraub plantează seminţe care vor încolţi în noi abia decenii mai târziu, când realităţile vieţii adulte le vor invoca. Nu ştiu cum eşti
[ii]
tu, dar eu m-am simtit mult mai format de
[ii]
educaţia din facultate douăzeci şi cinci de ani mai târziu decât în
[i]
ziua când am absolvit.

Există o zicală veche care spune că, dacă vei izbucni în flăcări de entuziasm, oamenii vor călători kilometri întregi pentru a te privi arzând. O parte a educaţiei mele a fost să-mi privesc profesorii arzând. Eseistul Joseph Epstein, care a urmat cursurile University of Chicago cu un sfert de secol înaintea mea, îşi aminteşte

acelaşi ton de erudiţie vastă: „Din abisul adânc al ignoranţei mele de adolescenţă târzie”, îşi aminteşte el, „nu am crezut vreun moment că voi putea spera să calc pe urmele unor astfel de bărbaţi şi femei. Am simţit totuşi că aceşti oameni au ceva extraordinar de impresionant. în mare, îmi amintesc că dezvoltasem o admiraţie enormă pentru aceşti profesori şi scriitori”. Asa cum declară şi filosoafa Eva Brann, este un sentiment de modestie încântătoare să ştii că eşti inferior, dar şi că eşti legat de ceva mai mare, pe care-l recunoşti ca fiind superior şi care te inspiră.

Multi spun că civilizaţia vestică şi educaţia Marilor Cărţi reprezintă o instituţie elitistă dominată de bărbaţi albi morti. însă civilizaţia vestică a fost şi rămâne radicalismul – o contracultură subversivă, revoluţionară, care face imposibil să rămâi gras şi fericit în situaţia actuală.

Civilizaţia vestică este Socrate, un om atât de periculos, încât propriul oraş nu-l putea tolera în graniţele sale. Civilizaţia vestică oferă mijloace de-a ieşi din peşteră şi de a vedea realitatea în adevăratele ei culori şi nu în umbre pe care doar ideologii sunt mulţumiţi să le privească. Civilizaţia vestică m-a valoril condus dincolo de premisele propriei epoci, dincolo meritocraţiei moderne şi de idolatria americană pentru succes. Civilizaţia vestică m-a inspirat să îmi petrec viaţa urmând o filosofic – să petrec decenii încercând să

găsesc o mentalitate care să poată gestiona complexitatea realităţii, dar care să ofere şi o viziune coerentă în care să-mi pot încadra reacţia la evenimentele din jur şi care să mă ghideze printre vicisitudinile vieţii. Civilizaţia vestică e baza rebelă la care mă întorc atunci când vreau să-mi reîncarc bateriile nemulţumirilor faţă de lumea contemporană. Odată ce ai luat contact cu cele mai înalte vârfuri ale experienţei umane, e greu să trăieşti permanent în câmpiile de dedesubt. E ceva mai dificil să fii superficial mai târziu în viaţă, indiferent cât de înclinat ai fi în acea direcţie.

3

Virtuţile intelectuale

Profesorii de la University of Chicago, precum toţi maeştrii iniţiatici, au făcut cel puţin şase lucruri. în primul rând, ne-au introdus într-o tradiţie a cercetătorilor, un şir lung de bărbaţi şi femei care s-au dedicat cititului, gânditului, încercării de a influenţa lumea şi trăirii depline. Ei ne-au mijlocit accesul la o conversaţie lungă, care, aşa cum a scris filosoful Michael Oakeshott, este „o aventură intelectuală nesfârşită şi spontană, prin intermediul căreia, cu ajutorul imaginaţiei, ne asumăm o varietate de moduri de înţelegere a lumii şi a propriei persoane, fără a ne lăsa descumpăniţi de diferenţe sau consternaţi de lipsa concluziilor”^. Eram doar nişte

începători în această procesiune eternă, şi totuşi iată-ne parte din ea.

în al doilea rând, ne-au făcut cunoscute o gamă de ecologii morale care s-au perindat de-a lungul istoriei. Cu totii avem nevoie de o filosofic de viată

3

constructivă, de un set de criterii pentru a determina ce e mai valoros. Din fericire, în diferite momente de-a lungul timpului şi în diferite locuri, oamenii au descoperit numeroase sisteme de valori şi căi de a găsi sensul în lume. Există, spre exemplu, tradiţia greacă,

una care pune accentul pe onoare şi glorie; tradiţia ebraică subliniază obedienta fată de lege şi rigurozitatea conştiinţei; tradiţia creştină pune accentul pe smerenie, subordonare şi rugăciune; Iluminismul e bazat pe raţiune, libertate individuală şi personală.

Profesorii noştri ne-au pus în faţă toate aceste ecologii morale, împreună cu multe altele: stoicism, romantism german, gnosticism, budism, confucianism, animism african, marxism, feminism, deconstructivism. Nu ne-au spus după care dintre aceste ecologii morale ar trebui să ne ghidăm, însă ne-au oferit şansa să le încercăm şi să vedem care e potrivită pentru fiecare dintre noi.

în al treilea rând, profesorii ne-au învăţat cum să vedem. Să vezi realitatea pare ceva simplu

şi la îndemână. Te uiţi şi vezi lumea. însă oricine are > >
tangenţe cu politica ştie cât de mulţi dintre noi vedem lumea prin lentila distorsionantă a partizanismului, cât de multi vedem numai ce vrem, cât de multi vedem j
y
prin filtrul fricii, nesiguranţelor sau narcisismului.

Să vedem bine nu e ceva natural. Este un act de modestie. înseamnă să-ţi îndepărtezi propriul sine – propriile nevoi şi dorinţe –, astfel încât să vezi lucrul pe care îl priveşti drept ce e într-adevăr, şi nu ca pe o oglindire a intereselor tale. Să vezi bine este o abilitate pe care o înveţi de la alţii care au reuşit să vadă clar realitatea: Leonardo da Vinci, George Eliot, George Orwell, Jane Jacobs, James Baldwin, LevTolstoi.

John Ruskin a scris cândva: „Cel mai minunat lucru pe care îl poate face vreodată sufletul omenesc în această lume e să *vadă* şi să spună ce a *văzut* într-un mod limpede. Dintre sute de oameni care vorbesc, există unul care gândeşte, dar dintre mii de oameni care gândesc, unul singur vede.”

Al patrulea lucru pe care l-au făcut profesorii noştri a fost să ne înveţe curajul intelectual. Nu există gânditul pentru tine sau gânditul de unul singur. Toată gândirea e comunicare, iar toate conceptele din mintea ta sunt moştenite de la un şir de gânditori întins pe mii de ani. Suntem animale sociale, iar mare parte din gândirea noastră e orientată spre formarea de

legături şi nu spre căutarea adevărului. Mare parte din ce gândim este încercarea de a avea o opinie care să ne ajute să câştigăm aprobare socială şi acces către cercurile sociale potrivite. Partea grea a vieţii intelectuale este să poţi separa ce e adevărat de ce-ţi va aduce popularitate.

în al cincilea rând, profesorii noştri ne-au oferit cunoaştere emoţională. Să-l citeşti pe Whitman exaltat, să fii alături de Antigona când luptă să-şi îngroape fratele, să călătoreşti cu Galileo pe măsură ce-şi urmează descoperirile oriunde l-ar duce acestea, să fii alături de matematicianul Pascal în momentul în care simte prezenţa directă a lui Dumnezeu sau să călătoreşti cu Sylvia Plath în adâncurile nebuniei, toate astea nu înseamnă neapărat să înmagazinezi informaţii noi, ci să ai experienţe noi.

Cunoaşterea emoţională, susţine Roger Scruton, înseamnă să ştii ce să simţi în anumite situaţii – astfel încât să fii dezgustat în mod adecvat de către injustiţie, reverentios în fata unui act de sacrificiu de sine, empatic în prietenie şi răbdător atunci când ţi se greşeşte. Cunoaşterea emoţională e o abilitate care

0 y >) >

trebuie deprinsă ca oricare alta. Cu toţii ne naştem capabili de anumite emoţii de bază, însă trebuie să fim învăţaţi cum se simt anumite circumstanţe pe care nu le-am

experimentat în mod direct – senzaţia dezumanizantă de invizibilitate pe care o trăieşte Ralph Ellison în faţa rasismului, sentimentul de vină de care e chinuit un supravieţuitor al Holocaustului.

A trebuit să fim învătati emoţiile rafinate: tristetea tragică, adecvată atunci când un om bun e ruinat de propriul viciu, curajul plin de încăpăţânare al Ioanei d'Arc în faţa focului, fericirea disciplinată pe care Mozart o sădeşte în simfonia „Jupiter".

în al şaselea rând, University of Chicago ne-a oferit noi lucruri pe care să le iubim. Toţi oamenii se nasc cu dorinţa de cunoaştere. Copiii urmăresc atenţi pârghii şi manete, mânaţi de dorinţa de a înţelege. Cu toţii simţim o mică emoţie atunci când întâlnim un pasaj într-o carte care pune în cuvinte ceva ce intuiserăm vag. Atunci când un poet surprinde perfect o emoţie, ea nu pare doar adevărată; pare frumoasă.

Platon îi sfatuia pe profesori să profite de această năzuinţă înnăscută către frumuseţe. Prezintă-le studenţilor din ce în ce mai multe obiecte frumoase, formându-le imaginaţia în aşa fel încât, pe măsură ce înaintează în vârstă, să-şi dorească lucruri din ce în ce mai serioase. începe prin a prezenta unui student un chip frumos. Odată ce a apreciat frumuseţea fizică, va înţelege şi o frumuseţe superioară, aceea a unei personalităţi

încântătoare şi a inimii minunate a unui om bun. Odată ce a înţeles asta, va înţelege o frumuseţe şi mai înaltă, care e frumuseţea unei societăţi drepte.

Apoi va fi însetat de o frumuseţe chiar mai înaltă, cum e căutarea de adevăr şi înţelepciune şi, odată ce le va fi văzut, va năzui spre forma supremă a frumuseţii, care e frumuseţea însăsi, forma eternă a frumuseţii

5) }

transcendente atotcuprinzătoare, care nici nu înfloreşte, nici nu se ofileşte, la care nimic nu se poate adăuga şi nimic nu i se poate sustrage – care pentru Platon era divinitatea însăsi.

7

Profesorii de la Chicago au trezit această sete pentru frumuseţile înalte pur şi simplu punându-ne în faţă capodopere şi creând în jurul lor ceva ce nu poate fi descris decât drept atmosferă erotică. Spre exemplu, într-o seară, îmi scriam tema în subsolul bibliotecii principale, care e probabil cel mai urât etaj al celei mai urâte clădiri de pe minunata faţă a pământului. Trebuia să citesc un pasaj din Nietzsche, *Naşterea tragediei.* Mam aşezat pe la ora şapte şi am început să citesc. Cândva pe la zece şi jumătate, am ridicat privirea, confuz şi uimit, şi mi-am dat seama unde mă aflam. Nu pot să spun ce s-a întâmplat în acele ore. Bănuiesc că am fost într-un soi de transă. Poate a fost inteligenţa vicleană a lui Nietzsche, incantaţiile în crescendo ale prozei sale sau subiectul – dansurile primitive, dionisiace, care, cu mii de ani în urmă, au dus la naşterea genului dramatic. Tot ce pot să spun e că restul lumii a dispărut; timpul a dispărut. Trăiam în carte şi nu în propriul

corp.

Odată ce ai avut o astfel de experienţă, îţi doreşti cu ardoare s-o repeţi. Niciunul dintre noi nu e la fel de profund precum poetul Rilke, dar putem să înţelegem într-o oarecare măsură la ce se referea: „învăţ să văd. Nu ştiu de ce totul se adânceşte din ce în ce mai mult în mine şi nu rămâne în locul unde se oprea altminteri totdeauna. Am în mine un interior adânc de care nu ştiam. Acum totul se duce într-acolo. Nu ştiu ce se
întâmplă acolo.

Majoritatea ajungem la facultate cu un anumit set de dorinţe obişnuite, majoritatea legate de a avea o bună reputaţie. însă dacă facultatea îşi face treaba cum trebuie, atunci îţi va scoate la iveală şinele interior, sau cel puţin posibilităţile acestuia. „Omul e o fiinţă metafizică", scria cândva Jacques Maritain, „un animal ce se hrăneşte cu transcendenţa". împingându-te către acel nivel, universitatea îti trezeşte un nou set de dorinţe – unele îndreptate spre înţelegerea acestui tărâm şi a lumii eternului.

Vechile dorinţe nu dispar. îţi vei dori în continuare să fii popular, să arăţi bine şi să te distrezi. Dar devine evident că există o ierarhie a dorinţelor. O experienţă artistică sublimă e mult mai demnă de dorit decât un baton de Snickers. Mesajul important e să ai grijă ce iubeşti, căci devii ceea ce-ti doreşti.

David Foster Wallace a surprins importanţa de a dori binele în faimosul său discurs inaugural de la Kenyon College:

> în tranşeele cotidiene ale vieţii adulte, nu există de fapt ceva precum ateismul. Nu există să nu venerezi. Cu toţii venerăm. Singura alegere pe care o putem face este *ce anume* să venerăm. Iar un motiv excelent pentru a alege să venerezi un soi de zeitate sau o entitate spirituală – fie ea lisus sau Allah, lehova, zciţa-mamă wiccană, cele patru adevăruri nobile sau un set de principii etice de neclintit – e că aproape orice altceva ai alege să divinizezi te va mânca de viu. Dacă venerezi banii şi lucrurile materiale – dacă acolo se află sensul
> vieţii pentru tine – , atunci nu vei avea vreodată suficient. Nu vei simţi vreodată că ai îndeajuns. Asta-i adevărul. Venerează-ţî propriul corp, frumuseţea şi alura sexuală şi te vei simiti mereu urât, iar atunci când
> > > – timpul şi vârsta vor începe să-şi lase amprenta, vei muri de un milion de ori înainte să fii îngropat. [...] Venerează puterea şi te vei simţi slab şi speriat, apoi vei avea din ce în ce mai multă nevoie de putere asupra altora pentru a ţine sub stăpânire această fricâ. Venerează-ti intelectul şi doreste-ti să fii considerat inteligent şi vei ajunge să te simţi prost, un impostor, mereu pe punctul de a fi demascat.

Oamenii şi instituţiile care-şi lasă amprenta asupra ta îţi oferă lucruri superioare pe care să le iubeşti, un nou domeniu de cunoaştere, o nouă formă de tâmplărie ori reparaţie auto sau o nouă viziune asupra schimbării sociale.

Leadershipul, a scris Peter Drucker, „înseamnă să ridici perspectiva cuiva pe noi culmi, să ridici performanţa cuiva la un standard superior, să construieşti o personalitate dincolo de limitările obişnuite”.

Pe când eram student, University of Chicago avea unele probleme. Mulţi dintre noi am părăsit şcoala complet needucaţi în ceea ce priveşte slujba şi cariera. Deşi eram pasionaţi de idei, aveam tendinţa să ne înstrăinăm de alţi oameni. în acele vremuri, cultura instituţională îi atrăgea pe cei stângaci social şi încuraja timiditatea şi distanţarea interpersonală, lucruri pe care le-am depăşit întrucâtva abia după ani buni, niciodată complet. însă am fost puşi în contact puternic cu viziunile ideale ale

condiţiei umane. Am devenit toti constienti de ce
anume suntem capabili. Universitatea ne-a oferit vinul de soi şi a făcut ca, mai târziu în viaţă, să nu mai fim satisfacuţi cu uşurinţă de cel ieftin. Toată lumea spune că universităţile precum Chicago sunt un loc unde să-ţi antrenezi creierul şi mintea. Dar asta e, de fapt, opusul experienţei mele. Ce a făcut Chicago cel mai bine a fost să-mi antreneze inima.

Atunci când mă gândesc la discuţiile de la cursuri, la subiectele lucrărilor noastre şi la discuţiile aprinse din sălile de mese şi din baruri, toate erau de fapt despre ce merită să

fie dorit, despre ce dorinţă ar fi mai bună decât celelalte, ce năzuinţe sunt de adoptat şi pe care ar trebui să le subordonăm sau să le abandonăm.

Unul dintre cele mai frumoase complimente primite vreodată de la studenţii mei de la Yale a venit la încheierea anului universitar: „Acest curs m-a făcut mai trist”, a reflectat un student remarcabil. A spus-o într- un mod pozitiv şi am luat-o ca atare. Odată ce ţi-au fost prezentate cele mai mari iubiri ale istoriei şi ai văzut ce fel de dragoste poate exista, e greu să te simţi complet satisfăcut doar pentru că eşti un student cu media zece. Vei fi mereu urmărit de un soi de nemulţumire. Mai mult, această nemulţumire nu va ? >
dispărea vreodată, căci, cu cât progresezi mai mult spre idealurile tale, cu atât mai mult pare că se pierd în depărtare. Pe măsură ce un artist devine mai bun în arta sa, viziunea lucrurilor de care e capabil se măreşte proporţional.

Fericirea supremă însă nu stă în satisfacerea dorinţelor, ci în schimbarea acestora, astfel încât ele să fie cele mai bune dorinţe. Viata educată e o călătorie către o iubire din ce în ce mai înaltă.

Note:

1 Irving Kristol, *Neoconservatism,* Ivan R. Dee/Elephant Paperbacks, Chicago, 1999, p. 470.

2 Tracy Lee Simmons, *op. cit.,* p. 43.

2 Anthony T. Kronman, *Educations End,* Yale

University Press, New Haven, 2007, p. 127.

4 Anthony T. Kronman, *Educations End,* Yale University Press, New Haven, 2007, p. 125.

5 Paul Franco, *Michael Oakes hott: An Introduction,* Yale University Press, New Haven, 2004, p. 122.

6 Rainer Maria Rilke, *însemnările lui Malte Laurids Brigge,* traducere de Corneliu Papadopol, Corint, Bucureşti, 2015, p. 22. (TV. *red.)*

Angajamentul religios

Romanul *Jayber Crow* al lui Wendell Berry e despre un tânăr care trece printr-o serie de eşecuri în şcoală şi în viaţa profesională, ajungând în derivă şi neataşat. Aşadar, în mijlocul Marii Depresiuni, îşi strânge lucrurile într-o cutie de carton şi se îndreaptă pe jos spre locul de baştină, în Port William, Kentucky.

în timp ce mergea, o ploaie torenţială s-a abătut asupra zonei, umflând râul Kentucky şi măturând case şi poduri în calea sa. înaintând cu greu prin noaptea furtunoasă, tânărul reuşeşte să găsească un pod rămas în picioare şi decide, nechibzuit, să-l traverseze. De-acolo, de la înălţimea podului, urmăreşte râul:

> Era precum un element însufleţit. Se asemăna cu o mulţime uriaşă de oameni strigând. Iar deasupra sau în interiorul tumultului se auzea lapoviţa şuierând. Simţeam de pe pod trepidaţia apelor. Nu pot spune că nu m-am temut, dar părea că frica nu e în mine, ci în aer, precum sunetul râului. Părea ceva în care am pătruns, fără speranţa că voi putea ieşi de-acolo cu uşurinţă sau curând.
>
> 5 J

Vedea butoaie, buşteni, copaci întregi şi chiar bucăţi de case luate de vâltoarea torentului,

iar în minte i-a venit brusc un pasaj din Biblie: „Pământul era pustiu şi gol;

peste faţa adâncului de ape era întuneric şi Duhul lui Dumnezeu se mişca pe deasupra apelor.”[1] Era ca şi cum călătorea înapoi în timp către o cunoaştere primordială:

> Nu sunt sigur că pot explica ce mi se întâmpla atunci, nici măcar acum nu sunt sigur ca ştiu. în acel moment, cu siguranţă nu încercam sa-mi explic. Dar în toti anii în care am citit această carte, în care am auzit'O citită şi în care am oscilat între a crede şi a pune la îndoială, mi se pare că de fapt am rătăcit până am ajuns la începuturi – nu doar la începuturile cărţii, ci ale lumii – şi la tot ce urma să vină. Am simtit
>
> > cunoaşterea strecurându-mi-se pe sub piele.

A continuat să meargă, încercând să găsească drumul spre Port William, însă a greşit constant direcţia şi s-a tot rătăcit, cu dinţii clănţănindu-i de frig şi cu stomacul ros de foame. într-un târziu, a ajuns într-un oraş în care cei refugiaţi din calea inundaţiilor se îngrămădeau spre primărie, căutând mâncare şi adăpost. Crow s-a alăturat celorlalte suflete pierdute şi ude leoarcă şi a fost întâmpinat cu iubire – de voluntarii plini de grijă care trebăluiau de colo colo, oferindu-le oamenilor cafea şi mâncare.

Privind în sală, vedea părinţii punându-şi cu grijă copiii la culcare în adăpostul improvizat.

Era obosit până-n măduva oaselor. A închis ochii, însă n-a adormit. în minte i-a revenit imaginea râului. Dar de această dată, în sine, a văzut întregul râu, pe toată lungimea acestuia, curenţii care purtau buşteni, un hambar şi poate chiar o casă întreagă. Lumea toată părea să plutească în derivă, azvârlită încolo şi încoace de şuvoaie.

> Şi am ştiut ca Sfântul Duh, care a modelat întreaga lume şi i-a dat viaţă, e în continuare prezent în ea. Nu aveam niciun dubiu. îmi dădeam seama că trăiesc în lumea creată, dar că această lume e încă în facere. Voi fi pentru totdeauna o parte a acesteia. Nu există scăpare. Sfântul Duh care a creat-o trăieşte în ea, câteodată ridicându-se şi scuturându-se, precum un cal noroios, lăsând unele fragmente să zboare.-

în acea seară, Crow a accesat un nivel de înţelegere mai profund. Aşa cum spune el însuşi, o cunoaştere spirituală i s-a strecurat pe sub piele.

La fel cum am menţionat mai devreme în această carte că strâng poveşti despre fericire, colectez şi relatări ale experienţelor mistice. Acestea sunt momente când învelişul realităţii obişnuite se fisurează, iar prin această crăpătură oamenii reuşesc să întrevadă o rază de lumină.

Deloc surprinzător, multe dintre aceste experienţe au loc în natură. în *Tipurile experienţei religioase,* William James expune

relatarea unui bărbat pentru care acest moment a fost răvăşitor:

> îmi amintesc acea seară şi aproape că îmi amintesc şi locul exact de pe acel deal, în care sufletul mi s-a deschis către Infinit şi cele două lumi s-au împreunat, cea interioară şi cea exterioară. Adâncurile chemau adâncurile – adâncurilor deschise de chinul meu le răspundeau adâncurile de nepătruns de-afară, întinzându-se dincolo de stele. Am stat singur cu El, cel care mi-a dat viată şi care a creat tot frumosul din lume, iubirea, suferinţa şi chiar ispita. Nu-L căutasem, însă am simţit unirea perfectă dintre spiritul meu şi al Său.-

Un număr surprinzător de figuri marcante ale istoriei au avut experienţe mistice pe când se aflau în închisoare. Să fii întemniţat suprimă orice altceva – năzuinţele materiale, libertatea exterioară, programele aglomerate. Cel puţin pentru unii oameni, experienţele interioare şi stările spirituale devin întreaga lume. Ajung astfel să-şi dea seama că stările interioare sunt de fapt experienţele esenţiale ale vieţii, iar orice altceva e secundar.

în Al Doilea Război Mondial, Anwar Sadat a fost întemniţat pentru complot împotriva imperiului britanic. în autobiografia sa, *În Search for Identity,* îşi aminteşte că în închisoare „eram capabil să transcend graniţele timpului şi ale spaţiului. Spaţial, nu trăiam într-o celulă cu patru pereţi, ci în întregul univers”. Odată îndepărtate lucrurile

materiale, a început să se simtă îmbogăţit. „Simţeam că am păşit într-o lume mai vastă şi mai frumoasă, iar capacitatea mea de a îndura sa mărit. Simţeam că pot rezista presiunii, indiferent de magnitudinea problemei.” Perspectiva sa emoţională era diferită. „Atunci când entitatea mea individuală s-a topit în entitatea mult mai vastă a întregii existenţe, punctul meu de plecare a devenit dragostea de casă (Egiptul), dragostea faţă de toate fiinţele, dragostea de Dumnezeu.”

Vâclav Havel a crescut în Cehoslovacia comunistă. Doctrina marxistă a ţării era bazată pe determinism material, pe convingerea că munca prestată de o persoană împreună cu condiţiile fizice ale vieţii determină cine e şi cum gândeşte acea persoană. Atunci când Havel a fost aruncat în închisoare în 1977 pentru activitatea sa disidentă, a descoperit că lucrurile nu stau chiar aşa. Nu realitatea materială e motorul

>

fundamental în istoria umană, a conchis el, ci realitatea spirituală.

„Experienţa despre care vorbesc mi-a oferit o certitudine”, scria Havel.

> Conştiinţa precedă flinta şi nu invers, aşa cum susţin marxiştii. Din acest motiv, salvarea umanităţii nu se află nicăieri altundeva decât în inima omului, în puterea omului de a reflecta, în modestia umană, în responsabilitatea umană. Fără o revoluţie globală în sfera conştiinţei umane,

nimic nu se va schimba în bine.

în timpul petrecut în închisoare, Havel s-a îmbolnăvit grav şi a fost aproape de moarte. într-o zi, privind prin gardul închisorii, a zărit vârful unui copac. Pe când se uita la acel copac, s-a simţit, după cum i-a scris soţiei sale, Olga:

> copleşit de o senzaţie dificil de pus în cuvinte: dintr- odată, am simţit că mă ridic deasupra coordonatelor existenţei mele efemere în lume, pătrunzând într-o stare dincolo de timp, în care toate lucrurile bune pe care le-am văzut şi le-am trăit existau într-un „coprezent” absolut; am simţit un fel de reconciliere, un acord subtil cu inevitabilul curs al evenimentelor, aşa cum le percepeam atunci, iar sentimentul s-a contopit cu o hotărâre lină de a înfrunta ce era de înfruntat.

O uimire profundă în faţa suveranităţii Fiinţei s-a prefăcut în senzaţia ameţitoare de cădere nesfârşită în abisurile misterelor acesteia; o bucurie nemărginită de a fi în viaţă, de a fi primit şansa să trăiesc tot ce am trăit, alături de faptul că totul are un sens profund şi limpede – această bucurie s-a aliat în chip straniu cu oroarea neînţelesului şi imposibilităţii de a atinge toate lucrurile ce îmi păreau atât de aproape, ca şi cum mă aflam chiar la „marginea infinitului”; am fost inundat de senzaţia unei fericiri supreme şi a unei armonii cu lumea şi cu mine însumi, cu acel moment, cu toate momentele ce mi se păstrează în amintiri şi cu întreg tărâmul invizibil ce stă îndărătul tuturor lucrurilor şi care poartă însemnătate. Aş spune chiar că am fost cumva

„lovit de săgeata iubirii”, deşi nu pot spune exact pentru cine sau ce.-

Viktor Frankl a resimţit viata în tabăra de concentrare nazistă drept un asalt constant la demnitatea personală. Şi-a dat seama că nu-şi putea controla viaţa, dar îşi putea controla reacţia la ce i se impunea. Putea să afişeze o „tărie interioară”, ceea ce însemna să îndure suferinţa într-un mod demn. Viata a devenit astfel nu

doar o luptă fizică, ci şi una spirituală, de a-şi proteja propria umanitate în faţa condiţiilor dezumanizante care îl înconjurau. Aşa cum a scris mai târziu: „în realitate, mai existau o oportunitate şi o provocare.”

Puteai obţine o victorie din aceste experienţe, transformându-ţi viaţa într-o biruinţă lăuntrică, sau puteai să ignori provocarea şi să vegetezi pur şi simplu.

Modul în care omul îşi acceptă soarta şi toată suferinţa pe care aceasta i-o cauzează, modul în care îşi duce crucea îi oferă oportunităţi ample – chiar şi în cele mai teribile împrejurări – să adauge un sens şi mai profund vieţii sale?-

Frankl a descoperit că, aşa cum corpul creşte în acord cu ceea ce consumă, sufletul creşte proporţional cu iubirea pe care o oferă.

Noi, cei care am trăit în lagărele de concentrare, ne amintim de aceia care treceau din baracă în baraca, mângâindu-i pe ceilalţi, dăruindu-le ultima lor îmbucătură de pâine. Vor fi fost puţini la

> număr, dar ei ne dau îndeajuns de multe dovezi ca omului i se poate lua totul, mai puţin un lucru: ultima dintre libertăţile umane – respectiv aceea de a-şi alege propria atitudine într-un anumit set de împrejurări date, de a-şi alege propriul mod de a fi.[2]

într-o dimineaţă de iarnă, săpa un şanţ în pământul îngheţat împreună cu un grup de prizonieri. Cerul era cenuşiu, zdrenţele pe care le purtau erau cenuşii, feţele lor erau cenuşii. A început să vorbească, pe muteşte, cu scumpa lui soţie, deşi ea se afla undeva în afara taberei şi nu era sigur dacă mai e sau nu în viaţă. A zgândărit pământul cu orele, în timp ce în sine îşi declara dragostea pentru soţia lui. Dintr-odată, a avut un sentiment neobişnuit:

> Am simţit cum sufletul meu străpunge bezna în care eram înfăşurat. Am simtit cum transcende lumea aceea
>
> > lipsită de speranţa şi de sens şi de undeva am auzit un „da” biruitor, ca răspuns la întrebarea mea despre sensul suprem al existenţei.
>
> în chiar clipa aceea, la o casă ţărănească din depărtare, se aprinse o luminiţă.
>
> Gardianul trecu pe lângă mine şi îmi aruncă o insulta, dar eu ma scufundai mai mult în dialogul cu iubita mea. Simţeam tot mai mult că ea e de fată, că e alături de mine; aveam impresia că o puteam chiar atinge, că aş putea să îmi întind mâna şi să i-o prind pe a ei. Trăirea era foarte puternică: ea era *acolo,-*

Apoi, pe nesimţite, o pasăre s-a apropiat în zbor şi s-a aşezat în faţa iui. S-au privit.

> Un gând m-a străpuns: pentru prima dată în viaţă am înţeles adevărul, aşa cum l-au aşezat în ode atâtia poeţi, declarat ca ultima înţelepciune de atât de mulţi gânditori. Adevărul că dragostea e ultimul şi cel mai înalt ţel la care omul poate să aspire. Atunci am înţeles sensul celei mai mari taine pe care poezia, gândirea şi credinţa umană trebuie să ne-o împărtăşească: *izbăvirea omului este prin dragoste şi în dragoste.* Am înţeles că omul căruia nu i-a mai rămas nimic în lumea aceasta poate totuşi să cunoască fericirea, chiar şi dacă numai pentru o clipă, contemplând persoana iubită.[2 22]

Frankl spune că acesta a fost primul moment când a înţeles cu adevărat cuvintele „îngerii se pierd în contemplarea perpetuă a slavei nemărginite”—. Şi-a petrecut restul vieţii sale îndelungate pledând pentru ideea că motivaţiile primare ale omului nu sunt banii şi nici chiar fericirea, ci sensul. Mai presus decât orice, suntem mânaţi de dorinţa de a ne înţelege scopul vieţii. Odată ce reuşim să pricepem acest lucru, nici chiar cele mai crude condiţii nu ne pot distruge pacea interioară.

Frankl şi-a dat seama că nu contează dacă soţia lui mai e în viaţă sau nu. Salvatoare e iubirea pe care o nutreşte inima sa. Cercetând ce se întâmpla în tabăra de concentrare, a observat că prizonierii care se stingeau

repede din cauza unei boli sau a unei crize erau cei care nu aveau niciun angajament în afară. Cei care supravieţuiau însă aveau angajamente exterioare către care se îndreptau dorinţele lor şi în virtutea cărora

luptau, fie că era vorba despre o carte pe care se simţeau chemaţi s-o scrie sau o soţie la care erau hotărâti să se *j i i* întoarcă.

Intr-o zi, la infirmeria din tabără, a întâlnit o tânără bolnavă, pe moarte. „Sunt mulţumită că soarta m-a lovit atât de tare. în viata mea de mai înainte eram o răsfăţată şi nu îmi prea păsa de realizările spirituale”—, ia spus ea.

Era singură pe patul de moarte, dar reuşise să se apropie de singura vieţuitoare pe care o vedea în jur, un castan ce se zărea de la fereastră. „Copacul ăsta e singurul prieten care mi-a rămas alături în singurătatea mea”[15] –, i-a spus ea lui Frankl. I-a mărturisit că i se adresa adesea castanului. Luat prin surprindere, Frankl n-a ştiut cum să răspundă şi până la urmă a întrebat dacă arborele îi vorbea înapoi. Femeia i-a spus că da. Spunea: „Sunt aici... sunt aici... eu sunt viata, viata veşnică.”[15] Acea legătură transcendentă pe care tânăra femeie o avea cu viaţa eternă explica liniştea acesteia şi atitudinea destinsă în fata mortii.

J *3*

„Binecuvântată să fii, închisoare”, scria disidentul sovietic Aleksandr Soljeniţîn în *Arhipelagul Gulag.* „Binecuvântată fii pentru

că ai fost în viaţa mea. Pentru că acolo, întins pe patul de paie putrezit, am ajuns să înţeleg că scopul vieţii nu e prosperitatea, aşa cum ne fusese dat să credem, ci maturitatea sufletului [ct16] omenesc. —

Pe parcursul întemniţării sale, Soljeniţîn l-a studiat pe paznicul care-l trata cu cea mai mare cruzime. Şi-a dat seama că, dacă soarta l-ar fi făcut pe el paznic de închisoare şi nu prizonier, probabil că s-ar fi comportat la rândul său cu multă cruzime. A înţeles că linia dintre bine şi rău nu trece prin triburi şi naţiuni, ci direct prin inima fiecărui om. închisoarea şi tirania ei au trezit în Soljeniţîn senzaţia de-a fi parte dintr-o poveste mai mare: „Devin mai fericit, mă simt mai în siguranţă atunci când mă gândesc că nu trebuie să plănuiesc totul şi să îmi gestionez întreaga viaţă, căci sunt doar o sabie ascuţită pentru a nimici forţele necurate, o sabie fermecată pentru a le spinteca şi risipi. Ajută-mi, Doamne, să nu mă frâng în toiul loviturii! Nu mă lăsa să cad din a Ta mână!”—

Mulţi oameni privesc cu scepticism astfel de experienţe: despre ce tot vorbeşti acolo? Mulţi nu au avut niciodată astfel de trăiri, astfel că le e greu să creadă în aceste presupuse dimensiuni ascunse ale existenţei, care nu pot fi dovedite în vreun fel. Şi, sincer vorbind, motivele să fie neîncrezători sunt întemeiate. Poate sunt doar rezultatul unui cocktail de substanţe produse de creier, o halucinaţie, o

stare alterată cauzată de oboseală sau stres. în acest caz, cu siguranţă nu sunt ceva în jurul cărora ar trebui să-ti ordonezi viata.

Pe de altă parte, cei care cred îi privesc pe atei cu acelaşi scepticism. Aşa cum scrie Christian Wiman în *My Bright Abyss*|

> Serios? Nu te-ai simţit niciodată copleşit şi într-o oarecare măsura nedemn de o experienţa din viaţa ta? Nu ai simtit niciodată că ceva înăuntrul tău năzuieşte dincolo de sine, nu ai simţit niciodată un mister tăcut insinuându-se printre cuvinte până la tine? *Niciodată?* Religia nu e construită din aceste momente; religia e mijlocul prin care aceste momente devin parte a vieţii tale şi nu intruziuni radicale, atât de străine şi poate chiar înfricoşătoare, încât nici nu le poţi admite existenţa. Religia e ceea ce *faci* cu aceste momente de măiestrie divină, odată ce se ivesc viaţa ta.—

Aceste momente ne spun că universul e viu şi interconectat. Există dimensiuni ale existenţei pe care nu ţi le-ai fi imaginat vreodată. Particulele cuantice se mişcă în sincron, inexplicabil, deşi sunt separate de distanţe vaste în timp şi spaţiu. Lumea e vie şi comunică cu sine însăsi. Există o forţă care animă şi interconectează, iar noi suntem luati de valul acestei forţe pe care, cu vocabularul nostru mărunt, o numim iubire.

Wiman spune că lucrul straniu la aceste

momente e că „nu pare doar că percepem dintr-odată zone ale realităţii nepercepute până atunci, ci pare că noi înşine suntem cei percepuţi”[1]^.

Note:

1 Geneza 1:2. (TV. *trad.)*

2 Wendell Berry, *Jayber Crow,* Counterpoint, Washington, 2001, p. 83.

J William James, *Tipurile experienţei religioase,* traducere de Mihaela Cabulea, Dacia, 1998, p. 191. (TV. *red.)*

4 Vaclav Havel, *Scrisori către Olga,* traducere de Mădălina Ţurcanu şi Laura Cruceru, Art, Bucureşti, 2009, p. 137. (TV *red.)*

1 Viktor Frankl, *Omul în căutarea sensului vieţii,* traducere de Silvian Guranda, Meteor Press, Bucureşti, 2009, p. 80-82. (TV. *trad.)*

6 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit.,* p. 80.

7 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit.,* p. 79. *(N. trad.)*

8 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit.,* p. 55. (TV. *trad.)*

2 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit.*, p. 51. (AC *trad.)*

10 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit.,* p. 57. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, p. 51.

11 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit. (N. trad.)*

12 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit.,* p. 81. (/V. *trad.)*

13 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit.. (N. trad.)*

14 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit.,* p, 90, Vezi şi ediţia în română.
15 Frankl, *op. cit.,* p. 93. Vezi şi ediţia în română: Viktor Frankl, *op. cit. (N. trad.)*
16 Aleksandr Soljeniţîn, *Arhipelagul Gulag,* traducere de Nicolae Iliescu, voi. al III-lea, Univers, Bucureşti, 2012, p. 351. (AC *red.)*
17 Aleksandr Soljeniţîn, *Arhipelagul Gulag,* traducere de Nicolae Iliescu, voi. al III-lea, Univers, Bucureşti, 2012, p. 351. (AC *trad.)*
18 Christian Wiman, *op. cit.,* p. 10.
19 Christian Wiman, *op. cit.,* p. 82.

O turnură neaşteptată a evenimentelor

Unii oameni au poveşti dramatice despre cum au ajuns la credinţă. „A apărut o lumină orbitoare! Am fost chemat de o voce! Am auzit cum răsună goarnele!” Eu nu am trecut prin asta. Vă spun povestea călătoriei mele către credinţă, fiindcă vreau să ilustrez faptul că, deşi fiecare pas către credinţă e absurd după orice logică normală, totul poate fi de fapt firesc. Li se poate întâmpla oamenilor cu cel mai obişnuit nivel de spiritualitate. Dar atunci când ajungi să crezi că Dumnezeu e, în cuvintele lui Paul Tillich, temelia fiinţei, lumea devine un loc extraordinar.

Am auzit poveştile biblice prima dată în copilărie – Arca lui Noe, David şi Goliat, Estera şi Haman, Avraam şi Isaac. Aceste poveşti au fost doar o parte din arhitectura copilăriei mele. în viaţa mea şi chiar şi în şcoala evreiască, ele reprezentau mituri şi-şi îndeplineau funcţiile – mă ajutau să înţeleg ideea de bine şi rău, să- mi confrunt emoţiile, să înţeleg eroismul şi toate celelalte lucruri despre care vorbeşte Bruno Bettelheim. M-au ajutat, de asemenea, să-mi înţeleg grupul de

apartenenţă – poporul evreu. Aceste poveşti, începând cu cele biblice, împletite cu cele istorice despre Hanuka şi despre Holocaust, sunt poveştile poporului şi identităţii mele. Ele m-au ajutat să înţeleg ce a însemnat grupul meu de-a lungul orizontului vast al timpului.

Apoi, în facultate şi în primii paşi în lumea adultă, am început să le folosesc drept literatură a înţelepciunii, drept unelte care mă ajutau să înţeleg şi să rezolv problemele vieţii. Personajele din Biblie sunt oameni obişnuiţi, pestriţi, care se confruntă cu probleme morale. întrebarea-cheie este dacă reuşesc să răspundă greului cu postura interioară potrivită – să dea dovadă de mărinimie atunci când se cere, de iertare când e necesară şi de mare smerenie în fata binelui. în fata lui Goliat, David ne arată ce e curajul. Solomon ilustrează înţelepciunea în faţa femeilor şi a copilului. Boaz exemplifică bunătatea plină de afecţiune în faţa lui Rut. în această perioadă a vieţii, păstram mereu la îndemână aceste poveşti, pentru a vedea ce informaţii folositoare mi-ar putea oferi. Eu eram mare, iar aceste poveşti erau mici, doar o carte bătrână în mâinile mele, de folosit drept model pentru a-mi duce viaţa.

De-a lungul anilor, lucrurile au început să se schimbe imperceptibil. Viaţa şi-a spus cuvântul şi, aşa cum se exprimă Wiman:

„Vechile mele idei nu erau adecvate pentru extremele de fericire şi durere pe care le-am trăit.”[1] Aceste poveşti au continuat să se întoarcă la mine, dar schimbate, ca transformate de alchimia timpului. Au devenit mai mari şi mai profunde, mai fantastice şi mai uluitoare. Stai puţin, Dumnezeu i-a cerut lui Avraam să-şi ucidă propriul fiu?

Presupun că asta ni se întâmplă tuturor pe măsură ce înaintăm în vârstă: noi devenim mai mici, iar lucrurile de care depindem devin mai mari. Devenim mai puţin fascinaţi de propria persoană, mai puţin înclinaţi să ne gândim că noi suntem autorii a tot ceea ce suntem şi, în acelaşi timp, înţelegem cum noi am fost de fapt cei modelaţi – de istorie, de familie, de forţele aflate dincolo de percepţia noastră. Şi cred că ce s-a schimbat, în modul cel mai treptat şi plictisitor cu putinţă, e că la un moment dat am început să am senzaţia că aceste poveşti nu sunt doar basme fabricate, care li s-au întâmplat unor oameni, posibil fictivi, ci sunt modelul aflat la baza realităţii. Sunt reprezentări ale unor tipare recurente ale vieţii. Sunt scenarii pe care le repetăm.

Adam şi Eva au trăit ispita şi alungarea din Rai, la fel cum şi noi am trăit ispita şi alungarea din Rai. Moise şi- a condus poporul pe drumul sinuos de la sclavie la pământul făgăduinţei, iar noi întreprindem o călătorie spirituală asemănătoare. Psalmistul şi-a întors privirea către sine şi a întrebat: „De ce te

mâhneşti, suflete?”-, iar noi încă facem acest lucru. Fiul risipitor s-a întors, iar tatăl lui, cuprins de milostenie şi de iubire, i-a ieşit în întâmpinare alergând. Câteodată, şi noi suntem revoltător de iertători. Iar aceste poveşti nu ne vorbesc doar despre lucrurile obişnuite care li se întâmplă oamenilor. Ele sunt reprezentări ale unei vieţi morale în continuă desfăşurare. Suntem fiinţe vii în lumea
naturală şi ne folosim de stiintă pentru a înţelege acest
nivel al existenţei. Suntem, de asemenea, fiinţe vii într- o altă dimensiune, cea a spiritului şi a sensului. Pentru a înţelege acest nivel al existenţei, ne folosim de poveştile biblice.

„Pot răspunde la întrebarea «Ce trebuie să fac?» numai dacă pot răspunde mai înainte la întrebarea «Din care poveste sau poveşti fac parte?»„, scrie Alasdair Maclntyre. Fără o poveste primordială, viaţa e lipsită de sens. Dar ea nu pare lipsită de sens. în modul lor simplu şi totuşi infinit de complex, aceste poveşti oferă un scenariu al vieţii. Ne oferă un orizont al sensului în j
care să ne trăim vieţile – şi nu numai vieţile individuale, ci ne ghidează vieţuirea împreună. Aceste poveşti descriu o dramă morală majoră, care nu e una individuală, ci împărtăşită. Suntem în continuare parte a acestei drame, după cum spune Jayber Crow,

am fost creaţi şi suntem creaţi în continuare.

> j j

Un pelerinaj spre credinţâ

Un pelerinaj e o călătorie întreprinsă drept reacţie la o poveste. Am fost crescut într-o familie evreiască, ceea ce înseamnă că am crescut în etosul mitului Exodului. Lucrul extraordinar la mitul Exodului, aşa cum observă cercetătoarea Avivah Gottlieb Zornberg, e că acesta reprezintă o poveste care s-a întâmplat tocmai pentru a fi spusă mai departe. Dumnezeu îi comandă lui Moise să spună povestea eliberării înainte de a săvârşi de fapt eliberarea.

Tânăr fiind, nu eram sigur dacă a existat vreodată un om pe nume Moise sau dacă evreii au fost vreodată sclavi în Egipt. Tindeam să mă îndoiesc. Mă gândeam că ar fi existat mai multe dovezi arheologice.

Dar evreii şi-au transmis unul altuia această poveste dea lungul a mii de ani şi, tot povestind-o, a devenit adevărată. Prin povestire şi transmitere, exodul a devenit realitatea modelatoare a vieţii evreilor, felul în care aceştia îsi înţeleg şi-şi orânduiesc vieţile. E felul în care evreii înţeleg exilul. E motivul pentru care, an după an, evreii continuă să viseze: la anul în Ierusalim! Migraţia evreilor înspre Statele Unite a reprezentat povestea supremă a exodului.

La fel a fost şi întoarcerea acasă, în Israel. în toate aceste cazuri, exodul a fost pus din nou în scenă. Povestea a reprezentat fundalul, creaţia vie în care evreii şi-au trăit vieţile.

Rabinul Abraham Isaac Kook o spune în mod clar: „Printr-o conştientizare pătrunzătoare, ajungem să înţelegem că evenimentul esenţial al exodului e ceva ce *nu încetează vreodată.* Revelaţia publică şi manifestă a prezenţei lui Dumnezeu în istoria mondială este o explozie de lumină a sufletului divin ce trăieşte şi acţionează pe cuprinsul întregii lumi.”-[1]

Exodul e o călătorie a formării spirituale. înrobiţi în Egipt, evreii nu sunt capabili să-şi conducă propriile vieţi. Nu sunt capabili nici măcar să fie salvaţi de către altcineva. Sunt descrişi drept oameni iară de speranţă, abătuţi, pasivi, apatici şi cufundaţi în disperare. Frica ia fortat să se închidă în sine, să devină secretosi, inerti şi slabi. Reduşi la un stadiu infantil de către opresiune, sunt incapabili să-şi accepte responsabilitatea faţă de propria soartă.

Dumnezeu trebuie să formeze un popor capabil să se dedice legământului Său, capabil să-şi asume autoritatea propriilor acţiuni şi să accepte responsabilitatea propriei vieţi. îi dezrădăcinează din Egipt şi îi menţine în mişcare chiar şi când aceştia ajung să-şi dorească să se târască înapoi în robie. II forţează pe Moise să-şi asume rolul de lider,

deşi acesta încearcă să evite o asemenea responsabilitate. Sileşte diferitele triburi să interactioneze şi le determină să-şi depăşească teama umană naturală de a fi judecat şi respins. îşi trimite poporul înapoi în pustiu. Dificultăţile, aşa cum observă rabinul Nahman din Braţlav, pot avea un efect paradoxal. Pus în dificultate, un popor nu devine întotdeauna pasiv; câteodată, se trezeşte dorinţa de a riposta. Obstacolele pot trezi dorinţa. încet, israeliţii încep să dea semne de viaţă.

Călătoria prin pustiu nu e numai un supliciu care le conferă forţă. Trăiesc o poveste care le oferă o identitate. Nu peste mult timp, încep să cânte. Traversează Marea Roşie, iar Miriam împreună cu celelalte femei îi conduc cântând. Curând, sunt capabili din nou de încredere. Oamenii care au fost trădati şi oprimaţi nu mai pot avea încredere în ceva şi de aceea nu pot avea credinţă. în cele din urmă însă, cu toată lamentarea, evreii învaţă că promisiunile sunt câteodată îndeplinite, că Dumnezeu e consecvent. Devin un popor capabil de credinţă, capabil să primească o lege, s-o respecte şi să-şi ţină partea de legământ.

Interesant e că Moise a coborât de pe Sinai exact în momentul când oamenii săi venerau viţelul de aur. El le aducea legea care urma să-i prefacă într-un popor adult exact în

momentul când ei se comportau ca nişte copii.

Aceasta e o reamintire a faptului că trecerea spre maturitate, saltul spre credinţă, nu se petrece atunci când eşti pregătit s-o faci. Se petrece, spune Zornberg, atunci când nu eşti pe deplin pregătit. Saltul e făcut de un om grăbit, tulburat, puţin agitat, dar bucuros şi plin de energie. Exodul nu e doar descrierea unui grup

marginal de oameni rătăcind prin deşert. E o descriere a rezistenţei oamenilor şi a capacităţii acestora de a trece prin schimbări. E o poveste eternă a formării spirituale şi morale care se întâmplă din nou şi din nou şi din nou.

înaintaşii mei au trăit tot într-o stare de frică, ascunzându-se mereu, tremurând în faţa terorii aduse de năvalnicii cazaci şi de violenţa pogromului. La rândul lor, au fost treziţi la viaţă de o călătorie prin pustiu şi de sosirea dură într-un tărâm nou. La rândul lor, au ajuns acolo cu dorinţe proaspete. Străbunicul din partea mamei a deschis o măcelărie cuşer în Lower East Side din Manhattan, s-a căsătorit cu o evreică germană şi a început marea ascensiune. Magazinul s-a bucurat de succes, iar acest lucru i-a permis bunicului meu, Bernard Levy, să meargă la City College, universitatea liberă unde tinerii evrei mergeau pentru a avea succes în Statele Unite.

Apoi, bunicul meu a mers la Columbia Law School, şi- a adăugat prenumele Justinian pentru a se deosebi de ceilalţi Levy şi a obţinut un loc de muncă la o firmă evreiască din Woolworth Building – la un moment dat, cea mai înaltă clădire din lume. încă un pas în sus pe scară. îşi petrecea mare parte din zi scriind sinteze, în restul timpului încercând să-şi publice scrisorile în *The New York Times.*

N-a trăit cât să mă vadă devenit redactor la *The New York Times,* însă el a fost cel care m-a îndreptat pe această cale. Mi-a arătat drumul înainte, lungul urcuş pe care poporul nostru trebuie să-l parcurgă de la apartamentele înghesuite din Brooklyn, Bronx şi Lower East Side până la priveliştile pline de strălucire din Madison Avenue, Fifth Avenue, tărâmul făgăduinţei. Mi-a scris scrisori superbe descriindu-mi poveştile familiei noastre – zicalele dure ale mamei lui, propriile trucuri pentru a înainta în viaţă (cumpără mereu cei mai buni pantofi pe care ţi-i poţi permite). Mi-a apreciat scrierile şi mi-a arătat că scrisul poate fi o cale spre succes. în generaţia mea, nu am parcurs exodul cu picioarele, ci cu minţile. El şi fiica lui, mama mea, înfăţişau subtil acea mentalitate a imigranţilor sentimentul că eşti din afară, şi totuşi cu un strop mai istet şi mai muncitor decât localnicii. Cultura evreilor i >
imigranţi insuflă o mare sete de a reuşi.

Setea, odată stabilită, persistă în tine pe măsură ce înaintezi în vârstă, însă ce caută ea se schimbă de-a lungul vremii. Succesul nu mai e suficient.

Spuneam rugăciunea Şema Israel numai în zilele sfinte, dar ne jucam de-a „Ştiai că e evreu?” în
fiecare zi. Am descoperit că toate geniile au fost evrei: Einstein, Freud, Marx, Lionel Trilling. Toţi cei din lumea divertismentului s-au dovedit a fi evrei: fraţii

Gershwin, fraţii Marx, Lauren Bacall şi Kirk Douglas, Sandy Koufax şi Woody Allen. Toţi scriitorii, toţi scenarişti şi da, chiar şi cei care nu te-ai fi aşteptat să fie evrei: Marilyn Monroe, Bob Dylan şi Sammy Davis, Jr.

Exodul a reprezentat călătoria de la obscuritate la reuşită. A fost o călătorie de la inexistentă la excelentă.

J

Am schimbat hainele neprihănirii pe visul Premiului Nobel. Israel nu e numai Ţara Sfântă; e micul David care La înfrânt pe Goliat şi a câştigat Războiul de Şase Zile. în versiunea modernă a exodului, fiecare mic Ralph Lifshitz ar putea ajunge Ralph Lauren.

Am avut o copilărie fantastic de fericită. Părinţii mi-au oferit sprijin, atenţie, discuţii şi iubire, chiar dacă nu era niciodată exprimată direct prin cuvinte şi îmbrăţişări. Ştiam ce înseamnă să fii iubit, dar nu ştiam cum s-o exprim. Spre exemplu, la vârsta de douăzeci şi

doi de ani am mers să-mi vizitez bunicul la spital. în cameră era extraordinar de cald, iar el stătea pe scaun într-un halat. Doctorii nu îi mai dădeau mult de trăit.

— Sunt cu un picior în groapă, mi-a spus când am intrat.

Am vorbit despre una-alta câteva ore, iar când m-am ridicat să plec, a oftat şi mi-a spus:

— Dumnezeule, te iubesc atât de mult.

Familia mea îmi arătase mereu iubire, o consideram de la sine înţeleasă, însă nu vorbeam despre asta. Am înmărmurit, neavând experienţă în aşa ceva, neştiind ce să spun. A fost un blocaj al inimii, bănuiesc. I-am luat la cunoştinţă iubirea, dar am fost prea inhibat pentru ai spune şi eu că-l iubesc – şi a murit fără să fi auzit vreodată aceste cuvinte de la mine.

Acesta a fost etosul evreiesc al copilăriei mele. Imaginează-ţi un viitor mai bun; construieşte un viitor mai bun. Nu-i lăsa să ne distrugă. Să ajungi pe tărâmul făgăduinţei. Era un etos lumesc, însă încolţise dintr- unul mai profund şi etern. Porunca noastră e să participăm la crearea împreună a lumii. Porunca noastră e să terminăm ce a început Dumnezeu. Mântuirea noastră comună se săvârşeşte prin muncă şi fapte bune. Mântuire prin muncă. Supravieţuire prin inteligenţă. Virtutea e ceva ce atingem împreună,

colectiv, ca popor. Şi apoi discutăm despre toate în jurul mesei, la cină. Dacă ar fi să rezum miezul experienţei mele evreieşti, ar arăta aşa: optsprezece oameni la masă, de sabat, vorbind toţi odată, participând toţi odată la toate cele optsprezece conversaţii care au loc simultan, corectând toti cele optsprezece lucruri greşite pe care tocmai le-au spus ceilalţi.

Harul

Celălalt lucru straniu referitor la povestea exodului e că m-a condus către biserică. Unul dintre modurile prin care evreii din New York au fost asimilaţi la mijlocul secolului al XX-lea a fost îmbrăţişând anglofilia. Aristocraţia englezească manierată, elegantă, rigidă părea cel mai îndepărtat punct posibil faţă de ciondănelile grupurilor din ştetlurile ucrainene, trecutul de care fugeau cea mai mare parte a evreilor americani.

Un anumit tip de evrei deveneau anglofili. Sloganul era „Gândeşte evreieşte, poartă-te englezeşte”. Evrei precum Isaiah Berlin, Gertrude Himmelfarb şi Lionel Trilling i-au îmbrăţişat pe Dickens, Shakespeare, Burke şi Jane Austen. Părinţii evrei au început să le pună copiilor nume englezeşti, în speranţa că nimeni nu se va gândi că băieţii lor sunt evrei: Norman, Irving, Milton, Sidney şi Lionel. (N-a funcţionat: acum toată lumea le consideră

nume evreieşti.)

Părinţii mei au studiat literatura şi istoria victoriană. Când eram copil, ţestoasele mele purtau numele Disraeli şi Gladstone, după cei doi prim-miniştri victorieni. Poezia din casa noastră era de Auden. Am

ajuns să îmi petrec copilăria cu episcopalienii. Grădiniţa mea se numea St. George. Şcoala la care am mers se numea Grace Church School, pe Broadway, în Manhattan. Şcoala de vară la care am mers timp de cincisprezece ani şi care a fost centrul copilăriei mele se numea Incarnation Câmp şi era sponsorizată de Church of the Incarnation de pe Madison Avenue.

Nu putem cunoaşte vreodată modul în care unele momente din copilăria timpurie ne modelează viaţa. Influenţele îşi fac drum până la noi şi sunt îngropate atât de adânc, încât e dificil să vedem mecanismul prin carc-şi exercită forţa. îmi amintesc însă că stăteam în fiecare zi la slujba de dimineaţă de la Grace Church School, cântând imnurile bisericeşti şi recitând rugăciunile, iar atenţia mea se îndrepta cu precădere spre arcurile gotice care se înălţau către absidă. îmi plăceau cântecele, însă arhitectura era cea care îmi transmitea sentimentul de nobleţe – ţesătura complexă de coloane, eroii biblici privind în jos de pe vitralii, stranele din lemn închis la culoare. Trăiam într-un basm, un tărâm al

figurilor eterne, al forţelor ascunse, al cavalerismului şi al profunzimii infinite.

Primele scântei ale credinţei mi s-au aprins pe cale arhitecturală – în timpul acelor slujbe de dimineaţă şi apoi ani mai târziu la Chartres. Grace Church e la intersecţia dintre Tenth şi Broadway, lângă librăria Ştrand. E într-o zonă obişnuită şi aglomerată din Manhattan şi de fapt Broadway face o cotitură pentru a o cuprinde. Dar atunci când părăseşti trotuarul şi intri în biserică, pătrunzi într-o poveste mai profundă. Pe faţadă e anunţată împărăţia Cerurilor; te cufunzi într-o reverenţă tăcută odată ce îi treci pragul, în timp ce lumea de afară dispare; parcurgi încet culoarul bisericii, aruncând priviri eroilor credinţei aflaţi în capelele şi vitraliile de pe cele două laturi. în naos eşti lovit de un moment de iluminare, când lumina se revarsă din toate direcţiile, iar apoi, întorcându-te, zăreşti rozetele în întreaga lor glorie. Grace nu e o biserică mare, însă pentru mine, e nesfârşită.

în Grace Church, am învăţat Tatăl Nostru, imnurile bisericeşti şi liturghiile şi, desigur, am aflat povestea lui lisus. Cumva, ştiam că El e în tabăra cealaltă. Pe atunci, erau mulţi evrei la Grace şi nu Ii pronunţam numele atunci când apărea în imnuri. în amintirile mele, volumul din biserică scădea în acele clipe.

în mare parte, povestea lui lisus e un mit

familiar, probabil recurent în toate culturile: oraşul e mistuit de divizarea populaţiei, de cicluri de răzbunare şi contrarăzbunare. Singura cale de a purifica ura şi divizarea e aruncarea grămezii de păcate ale întregii comunităţi pe umerii unui ţap ispăşitor. Prin alungarea ţapului ispăşitor, păcatele societăţii pot fi externalizate şi eliminate. Prin uciderea lui, e obţinută unitatea.

lisus e un ţap ispăşitor clasic, un străin nevinovat împotriva Căruia, în setea lor de violenţă, se aliază toate grupurile şi asupra Căruia îşi aruncă întreaga ură. Singurul lucru diferit la povestea lui lisus – şi diferenţa e majoră – e că El vine pe acest pământ tocmai pentru a fi ţapul ispăşitor. S-a oferit voluntar pentru această treabă, i-a iertat pe cei care L-au executat şi a luat de bunăvoie pe umerii Săi păcatele întregii omeniri. Nu a venit să fie un Mesia cuceritor şi plin de glorie, aşa cum ni-L dorim cei mai mulţi dintre noi, ci a sosit pentru a fi un miel, pentru a se preda şi pentru a-şi iubi vrăjmaşii. Nu a venit pentru a fi o victimă a păcatului, ci pentru a fi soluţia. Puterea Lui e sacrificiul de sine, iar arma – iubirea fată de vieţile noastre.

Iată o răsturnare de situaţie ingenioasă.

Amfibian

în lumea mea semilaică a New Yorkului evreiesc, puneam omenia în faţa credinţei.

Trăiam în umbra Holocaustului, deci nu consideram supravieţuirea un drept garantat. Celebram efortul, munca, inteligenţa, disciplina, reuşitele. în tradiţia rabinică, Mesia e asociat cu sărăcia, iar împlinirea, cu cei săraci şi amărâţi. Dar în cultura americană, iudaismul nu e trăit aşa. Suntem orientaţi spre reuşită.

Povestea lui lisus însă nu e despre reuşita lumească. E aproape opusul acesteia. lisus a îngenuncheat pentru a Se ridica; a murit pentru ca alţii să trăiască. Creştinii nu sunt mântuiţi prin anumite sarcini, ci prin credinţă. De fapt, nu poţi câştiga premiul mântuirii, fiindcă deja ţi-a fost oferit prin har.

în perspectiva creştină, cei săraci sunt mai apropiaţi de Dumnezeu, nu cei avuţi; copiii, nu cei realizaţi. Cei blânzi sunt cei binecuvântaţi – leproşii, răniţii şi cei ce suferă. lisus era absolut neinteresat de cei bogaţi şi puternici, care i-ar fi putut aduce mari beneficii şi în jurul cărora se învârte lumea exterioară. A gravitat înspre pătura joasă – spre prostituată, spre cel proscris şi spre văduvă.

În povestea copilăriei mele, cei insistenţi sunt cei binecuvântaţi, căci ei rezolvă problemele. în schimb, calea creştină e una măruntă – acte mici de bunătate radicală făcute cu o dragoste mare. în lumea mea, îţi iei viata în mâini, exercitându-ti autoritatea. în lumea creştină

însă, nici măcar nu eşti propriul stăpân. Talentele tale nu fac decât să circule prin tine; viaţa ta îi aparţine Celui care te-a creat.

în lumea copilăriei mele, rolul omului era să se elibereze de opresiunea altora. Şi lisus oferă salvarea de la sclavie, însă e alt fel de sclavie – cea a mândriei, a egoului, a sinelui. în lumea mea, înţelepciunea e respectată, dar în lumea creştină, Dumnezeu a ales ce-i mai naiv în lume pentru a-i amăgi pe înţelepţi şi i-a ales pe cei slabi pentru a-i umili pe cei puternici. Fericiţi cei blânzi, căci aceia vor moşteni pământul.

Am fost şi rămân un amfibian, trăind pe jumătate în apă şi pe jumătate pe pământ. Aş vrea să îmi pot aminti că cele două perspective diferite mi-au adus confuzie, că în mintea mea s-au dus lupte. Dar adevărul e că nu-mi amintesc aşa ceva. Pur şi simplu am fost crescut în dualism.

Iudaismul a ajuns la mine prin preţioasa moştenire a familiei mele şi a poporului meu, în special prin toţi acei străunchi şi strămătusi care aveau idişul lor, numele lor ciudate (Aggie şi Fagel), găluştele matzo şi un fel aparte de a se certa şi a ţipa unul la celălalt ore întregi la masa din bucătărie. Creştinismul a venit la mine precum un braţ pus în jurul umărului, o îmbrăţişare, contactul transpirat într-un meci de baschet.

începând cu vârsta de şase ani, mi-am

petrecut verile la Incarnation Câmp, două luni pe an care le umbreau complet pe celelalte zece. Tabăra era episcopalianã într- un mod progresist – cântam „Puff, the Magic Dragon” şi „If I Had a Hammer” alături de „Lord of the Dance”. Ne trezeam în fiecare zi pentru a-i oferi Domnului slava noastră. Singurii oameni explicit religioşi erau câţiva *God Squadders-y* hipioţi creştini care cântau la chitară, fumau iarbă şi-şi exprimau dragostea faţă de Dumnezeu prin modul în care-şi aranjau părul. Dar toţi ceilalţi erau implicit creştini. Erau o grămadă de copii de preoţi, care crescuseră cu Evanghelia în casă şi, mare parte din timp, o şi exemplificau. în tabără nu exista succes sau eşec, nici măcar statut sau lipsă de statut. Exista iubirea care curgea liber, nestăvilită.

Locuiam în corturi, găteam direct pe foc, înotam, navigam pe lacul care se întindea pe aproape doi kilometri şi nu aveam cum să evităm intimitatea. Incarnation e comunitatea cu cea mai reuşită integrare din câte am văzut. Jumătate dintre participanţi erau din Westchester sau de la şcoli private sofisticate din Manhattan, iar cealaltă jumătate proveneau din cele mai sărace zone din Brooklyn şi Bronx. Acolo am învăţat curajul – să plonjezi de pe stânci în lac, să vâsleşti prin curenţii apelor într-o excursie cu canoea, să te strecori prin tabără în miez de noapte ca să te întâlneşti cu iubita ta. Am trăit la Incarnation

fiecare rit de trecere al adolescenţei – primul fum de iarbă, primele băuturi, primul sărut, primele momente intime. Fiecare senzaţie metafizică timpurie acolo am simţit-o – sentimentul pe care îl ai privind răsăritul pe după munţi, din canoe, felul în care o simplă piatră

poate fi învăluită de farmec dacă e cea pe care ai stat atunci când ai simţit primul fior al dragostei adolescentine. Mai am puţini prieteni rămaşi din liceu sau din facultate, însă am legat patruzeci sau cincizeci de prietenii pe viaţă în tabără şi zeci de ani ei nici n-au fost constienti că Brooksie are şi un nume de botez.

Au fost mulţi care şi-au lăsat amprenta asupra noastră la Incarnation, dar voi alege unul singur, un consilier şi şef de unitate pe nume Wes Wubbenhorst. Era ca un copil mai mare – masiv, atletic, pus pe caraghioslâcuri. Se întrerupea mereu în mijloc de propoziţie, entuziasmat de câte un alt gând. A trăit peste şaizeci de ani şi a păşit prin cele mai întunecate părţi ale lumii, însă nu cred că a învătat vreodată să vorbească în felul j
serios al adulţilor. O parte din el a rămas mereu un Copil Sfânt.

Am ajuns să recunosc oamenii formaţi de o tabără şi adesea au ce avea şi Wes: un entuziasm efervescent, o strălucire şi o garderobă compusă în mare parte din pantofi sport vechi, pantaloni zdrenţuiţi şi tricouri rupte. Mai târziu, Wes a devenit preot episcopalian. A slujit pentru oamenii sărmani din Honduras şi a adus alinare victimelor violentei domestice. Dumnezeul său era un Dumnezeu al iubirii, iar viaţa lui în tabără a fost un antrenament pentru misiunea sa de a

oferi iubire altruistă. Era un om al oamenilor: entuziast, te trezea în fiecare dimineaţă şi îţi cânta până adormeai în fiecare seară, iar pe terenul de baschet dădea cele mai bune pase pe care le-am văzut vreodată. Când cineva facea ceva extraordinar de stupid, doar zâmbea şi ofta, minunându-se de nebunia vieţii.

Când aveam şaptesprezece ani şi devenisem consilier în tabără, iar el avea vreo douăzeci şi cinci, ne plimbam pe un teren de joacă şi mi-a spus că într-o zi o să fiu faimos. Am luat-o ca pe un compliment. Zeci de ani mai târziu însă, l-am vizitat în Annapolis în ziua morţii sale. Wes nu mai putea vorbi, doar gesticula şi scotea zgomote nearticulate. Nu am reuşit să-mi dau seama dacă înţelegea ceva din ce-i povesteam, despre drumul întortocheat al credinţei mele şi despre iubirile din viaţa mea, dar în timp ce conduceam pe drumul de întoarcere, mi-a trecut prin minte că poate existase un avertisment în previziunea lui din tinereţe. Wes vorbea dintr-o perspectivă înaltă, pe care nu o înţelegeam atunci.

Religia nu produce atât de mulţi oameni cu adevărat buni cum ai putea crede – oameni ca Wes. Oamenii religioşi vorbesc atât de mult despre sfinţenie, bunătate şi iubire, încât ai crede că vieţile lor sunt mult mai pline de virtute decât ale ateilor şi agnosticilor. însă, din experienţa mea, nu e aşa, iar unii oameni religioşi, cum sunt preoţii catolici care profită de copii inocenţi, duc vieţi foarte religioase, şi în egală măsură foarte pervertite.

Cred totuşi că religiile îndreaptă oamenii spre anumite întruchipări ale bunătăţii. Crescând, am avut parte de o bunătate tipic evreiască. E vorba despre *hesed,* bunătatea plină de iubire. Ochii zâmbitori ai unui rabin înţelept care te privesc pe după barbă, căldura bunicii care-ţi

oferă o a doua porţie de mâncare de sabat, bunătatea unei comunităţi care lasă totul pentru *shiva,* blândeţea cumva caraghioasă a unui *mensch*$_y$ un întreg popor tresărind la unison atunci când un evreu e ucis.

E o bunătate pământească, omenească şi bunătatea vastă, atotcuprinzătoare a unei familii care se adună pentru o masă de sărbătoare.

Bunătatea lui Wes era una diferită şi o asociez cu j
textura bunătăţii creştine. E o fericire simplă, sinceră, veselă, pură, debordantă şi o anulare a sinelui în marea dăruire a iubirii. Wes pur şi simplu nu se gândea la sine foarte des. Poate fiindcă aşa am crescut, bunătatea evreiască are sens pentru mine. Bunătatea creştină poate să şocheze. Aşa cum spunea odată Dorothy Day, creştinilor li se cere să trăiască într-un mod care n-are sens decât dacă există Dumnezeu.

Câteodată, e greu să fii în preajma bunătăţii creştine. Pur şi simplu nu aparţine acestei lumi, iar juxtapunerea incomodează. Spre exemplu, Jean Vanier a petrecut şapte ani în Marina britanică, începând cu 1942. Mai târziu în viaţă, a observat cum oamenii cu dizabilităţi mintale erau prost trataţi şi înlăturaţi de societate în aziluri mizerabile. A vizitat trei aziluri şi a observat că nimeni de acolo nu plângea. „Atunci când îşi dau seama că nimănui nu-i pasă, că nimeni nu le va

răspunde, copiii renunţă la plâns. Le consumă prea multă energie. Plângem numai atunci când avem speranţa că cineva ne poate auzi.”- A cumpărat o căsuţă lângă Paris şi a pus bazele unei comunităţi pentru oamenii cu dizabilităti mintale. N-a trecut mult şi au apărut o sută treizeci şi patru de astfel de comunităţi în treizeci şi cinci de tari.

Vanier exemplifică un altruism aproape straniu. Se gândeşte prea puţin la sine, e ultimul om de care îi pasă. Viaţa lui e aproape dăruinţă pură. Oamenii care îl întâlnesc spun că prezenţa lui poate să aibă un efect tulburător. Vanier a părăsit o societate care îi aclamă pe cei realizaţi, îndreptându-se spre o viaţă dedicată exclusiv celor slabi. A facut-o pentru că-şi înţelege propria slăbiciune. „în esenţă, noi, fiinţele umane, suntem la fel”, a scris el. „Cu toţii aparţinem unei omeniri comune, defecte. Cu totii avem inimi rănite, vulnerabile. Fiecare dintre noi are nevoie să se simtă apreciat şi înţeles; cu toţii avem nevoie de ajutor.”

Vanier înţelege, de asemenea, frumuseţea slăbiciunii. „Slăbiciunea poartă în sine o putere secretă. Grija şi încrederea care decurg din slăbiciune pot deschide inima. Cel care e slab poate avea acces la puterea de iubire a celui mai puternic.

Unul dintre oamenii pe care Vanier i-a influenţat a fost Henri Nouwen, care şi-a

abandonat posturile de profesor la Harvard şi Yale pentru a trăi într-una dintre comunităţile L’Arche ale lui Vanier, ajutând oameni cu dizabilităţi mintale atât de severe, încât unii nici nu-i puteau spune „mulţumesc”.

Atunci când Nouwen părăsea comunitatea L’Arche pentru a ţine discursuri, adesea lua cu el câţiva pacienţi. Odată, într-o călătorie la Washington, a ales un bărbat pe nume Bill. Când Nouwen a urcat pe scenă pentru aşi expune observaţiile, Bill i s-a alăturat. Iar când Nouwen a repetat un fragment comun discursurilor sale, Bill a spus publicului: „Am mai auzit asta!” Când Nouwen şi-a terminat discursul, în ovaţiile publicului, Bill a anuntat că vrea şi el să tină un discurs. O urmă de panică l-a cuprins pe Nouwen. Ce-ar putea spune Bill? Ar putea să înceapă să abereze şi să creeze o situaţie jenantă. Dar Nouwen şi-a dat seama că e arogant să creadă că Bill n-are nimic important de spus, aşa că l-a condus către microfon, iar bărbatul a declarat:

— Ultima oară când Henri a mers în Boston, l-a luat cu el pe John Smeltzer. De data asta, a vrut ca eu să vin cu el în Washington şi sunt foarte fericit să fiu aici cu voi. Vă mulţumesc foarte mult.

Asta a fost tot. Mulţimea s-a ridicat şi l-a aplaudat furtunos.

După aceea, Bill a trecut pe la fiecare şi i-a salutat. în următoarea dimineaţă, la micul

dejun, a mers de la masă la masă, luându-şi la revedere de la cei pe care îi cunoscuse. în timpul zborului de întoarcere, l-a întrebat pe Nouwen dacă i-a plăcut călătoria.

— O, da! a răspuns acesta. A fost o călătorie minunată şi sunt extrem de bucuros că ai venit cu mine.

— Şi am făcut treabă bună împreună, nu-i aşa?

Atunci, Nouwen s-a gândit la cuvintele lui lisus: „Căci, acolo unde sunt doi sau trei adunaţi în Numele Meu, sunt şi Eu în mijlocul lor.”[z]

Viata adulta

î

Se pare că mi-am trăit viaţa drept ceea ce prietenul meu Mako Fujimori numeşte „străjer al graniţelor”, constant la limita dintre două lumi diferite. Politic, nu sunt nici chiar de stânga, nici chiar de dreapta. Profesional, nu sunt nici academician, nici jurnalist. Temperamental, nu sunt nici chiar raţional, nici chiar romantic.

Cineva ar trebui să strige la mine: „Alege odată o tabără!” Şi câteodată, mă întreb dacă această nehotărâre nu vine din faptul că mi-am petrecut copilăria la intersecţia a două mari ecologii morale. îmi dau seama că, în teorie, atât iudaismul, cât şi creştinismul conţin măiestrie, smerenie, năzuinţă spre

glorie şi sfântă supunere. însă nu am crescut într-o carte de teologie; am crescut în versiunea americană de sfârşitul secolului
>
al XX-lea a iudaismului şi în versiunea de sfârşitul secolului al XX-lea a creştinismului. Fie am fost cel mai creştin evreu, fie cel mai evreu creştin, o situaţie căreia i-am supravieţuit numai datorită faptului că eram sigur că Dumnezeu nu există, astfel că întreaga problemă avea o importanţă strict teoretică.

N-o să te plictisesc cu descrierea anilor mei de ateism. Se spune că religia e opiul maselor, însă am descoperit că viaţa de ateu e surprinzător de liniştită. Mă aflam în prezenţa religiei, desigur. Aproape toţi prietenii mei apropiaţi erau evrei. Era o ironie la prima vedere. Vorbeam aceeaşi limbă şi spuneam aceleaşi glume. însă creştinii aveau atracţia lor magnetică: scrierile lui Reinhold Niebuhr, picturile lui Fra Angelico, mentorul meu William E Buckley, acea scenă de la sfârşitul filmului *întoarcere la Brideshead,* unde, pe patul de moarte, patriarhul familiei îl acceptă pe Hristos, iar textura universului e despicată în două.

în facultate, am întâlnit o femeie puternică, inteligentă, care mai târziu mi-a devenit soţie. Ne-am căsătorit într- o biserică unitariană, dar câţiva ani mai târziu ea s-a convertit la iudaism, a început să lucreze la sinagoga

noastră, a decis că vrea să ţinem o casă cuser şi să ne înscriem copiii la şcoli evreieşti. Traiectoria mea se îndepărtase de iudaism, dar iată-mă înapoi. Am ajuns să ducem viaţa halahică: viaţa regulilor cuşer, a prohibiţiilor stranii, a unei comunităţi bogate şi a ciclului sărbătorilor evreieşti.

Angajamentul ei faţă de iudaism e profund şi impresionant, şi cu fiecare an a devenit din ce în ce mai puternic. Acum, viaţa ei e devotată studiului şi servirii Torei, iudaismului, prietenilor şi comunităţii.

Atitudinea mea faţă de regulile cuşer oscila între resentiment feroce şi respect profund. Le respingeam ca practică ce poate eşua într-un legalism pedant şi infertil. Dar respectam modul în care iudaismul are un ritual pentru fiecare ocazie. Ideea e că schimbările comportamentale precedă şi cauzează schimbări interne (o credinţă ferm susţinută de psihologia experimentală). „Atunci când un om halahic se îndreaptă spre realitate”, scrie Joseph Soloveitchik, „el duce în mâini Tora care ia fost dată la Sinai. Se orientează spre lume pe calea legilor fixe şi a principiilor ferme. Un întreg corpus de învăţături şi legi îl ghidează pe drumul ce duce spre existenţă. Atunci când se uită spre orizont şi vede răsăritul sau apusul soarelui, ştie că fiecare ocazie vine cu anumite porunci ce trebuie împlinite, Shema de dimineaţă, apoi aşezarea filacteriilor şi aşa mai departe. Atunci când un

izvor îi iese în cale, ştie ce trebuinţe poate împlini apa: scufundarea, ispăşirea păcatului, potolirea setei. El are binecuvântări pentru fiecare ocazie şi rugăciuni pentru fiecare acţiune.”

Aceste ritualuri şi binecuvântări stau la baza vieţii pământeşti. Iudaismul, continuă Soloveitchik, „este o religie concretă, o religie a vieţii simţurilor, în care există văz, miros şi atingere, o religie pe care un om în carne şi oase o poate trăi cu toate simţurile, tendoanele şi organele, cu întreaga-i fiinţă”. în acelaşi timp, aceste porunci ţintesc în sus, spre un ideal. Stabilesc un standard ideal şi descriu relaţia dintre realitatea noastră concretă şi divinitate. „Transcendenţa ajunge incorporată în faptele omului”, continuă Soloveitchik, „fapte ce sunt modelate de ordinea fizică strict legiuită din care omul e parte”-.

Pentru evreu, credinţa nu e legată în primul rând de solitudine. Evreul resimte credinţa în mijlocul comunităţii, în ceea ce face împreună cu ceilalţi. Sinagoga nu e spaţiul principal al vieţii evreieşti, ci masa unde are loc cina de sabat. Regula mea generală e că majoritatea slujbelor din biserică sunt mai spirituale decât slujbele din sinagogă, însă o cină de sabat poate fi mult mai spirituală decât orice slujbă din biserică.

Evreul nu caută o existenţă eternă şi

purificată într-o altă lume dincolo de moarte. „O oră de Tora şi fapte bune pe această lume e mai bună decât întreaga viaţă a lumii ce va veni”, a declarat un gânditor antic. în iudaism, sanctitatea poate fi atinsă pe lumea aceasta. Evreul caută să împlinească cele şase sute treisprezece porunci ce guvernează viaţa pe acest pământ. Foarte puţine dintre ele au de-a face cu credinţa religioasă şi mai puţin de cinci la sută sunt legate de lucruri pe care omul ar trebui să le spună, precum rugăciuni sau jurăminte. Şaizeci la sută dintre porunci, arată filosoful american Abraham Kaplan, sunt legate de ritualuri fizice, de aprinderea lumânărilor, baia rituală sau folosirea ramurilor de palmier într-un fel anume – aşadar, sunt levate de cum se fac lucrurile.

Aceste ritualuri şi fapte bune sunt un fel de limbaj, susţine Kaplan şi, realizându-le, interpretăm regulile unei gramatici şi sintaxele unui limbaj prea profund pentru cuvinte. După un timp, ritualurile nu mai par acţiuni pe care ţi le-a comandat o carte, ci simţi că ele izvorăsc din centrul flintei tale.

Iudaismul cere acţiune creatoare. „Sanctitatea e creată de om, prin carne şi oase”[2], scrie Soloveitchik. Mulţi evrei au un soi de blocaj mintal atunci când se gândesc la viaţa de apoi. Principala problemă cu următoarea lume este că e deja perfectă, deci nu are nevoie să fie construită şi reparată. Deci cum poate fi atât de grozavă?

La răstimpuri, creştinismul îşi facea câte o apariţie în viaţa mea. Spre exemplu, la o petrecere din 2004, cineva a menţionat un nume nefamiliar, John Stott. Am sunat un prieten, pe Michael Cromartie, care mi-a spus că, dacă evangheliştii ar avea un papă, acela ar fi Stott. Am făcut câteva cercetări şi am aflat că numele j
lui n-a apărut niciodată în *The New York Times,* cu o singură excepţie. Aşa că am hotărât să mă documentez despre el şi să scriu un articol intitulat „Who Is John Stott?”.

Pentru oricine trăieşte în cultura laică, prima întâlnire cu un creştin inteligent şi plin de veselie este un şoc. Suntem obişnuiţi să-i desconsiderăm pe cei de tipul lui Franklin Graham sau Pat Robertson, însă e tulburător să întâlneşti un creştin a cărui persoană te cucereşte. După cum am scris, vocea lui Stott „este prietenoasă, curtenitoare şi naturală. E umil şi autocritic, dar în egală măsură încrezător, voios şi optimist. Misiunea lui

Stott e să pătrundă dincolo de toate ornamentaţiile şi să intre în contact direct cu lisus. Stott spune că mesajul central al Evangheliei nu sunt învăţăturile lui lisus, ci lisus însuşi, figura umană/divină. El le aminteşte mereu oamenilor de realitatea concretă a vieţii şi de sacrificiul lui lisus.” E vorba despre însuşirea mentalităţii lui Hristos.

în Stott, am întâlnit o persoană complet încrezătoare în credinţa sa şi totuşi atrasă de paradoxurile sale. Dacă lisus ne învaţă

smerenia, atunci de ce vorbeşte mereu despre Sine? Ce înseamnă să capeţi putere prin slăbiciune sau libertate prin obedienţă? în Stott, am descoperit o versiune a creştinismului mai directă şi neutră. „De fiecare dată când privim crucea, lisus pare să ne spună: «Sunt aici din pricina ta»„, a scris Stott. „«Păcatul tău e cel pe care-l port, blestemul tău e cel pe care-l sufăr, datoria ta e cea pe care o plătesc, moartea ta e cea pe care o mor.» Nimic în istorie sau în univers nu ne doboară aşa cum o face crucea. Cu totii avem o perspectivă exacerbată asupra sinelui, în special când vine vorba despre propria virtute, până când vizităm un loc numit Golgota. Acolo, la picioarele crucii, ne micşorăm la adevărata noastră mărime."

Atunci când Stott a venit în Washington, m-a invitat să luăm prânzul. Am aflat mulţi ani mai târziu, după moartea lui, că a petrecut ceva timp gândindu-se, rugându-se şi discutând cu alţii despre cum să gestioneze prânzul cu mine. Le-a spus prietenilor săi că a simtit un mic tremur în felul în care scrisesem

>

articolul, un soi de mişcare sau premoniţie a credinţei. La prânz, am vorbit puţin, apoi a început să mă chestioneze direct şi dur: în ce cred? Unde mă aflu pe

drumul credinţei? Ce părere am despre Evanghelie? Ce părere am despre iudaism? Mi-a spus că simţea ceva în mine, o mişcare

înspre Dumnezeu. Credeam că ne-am întâlnit pentru a vorbi despre el, însă el era interesat numai de mine.

M-a tulburat. Dacă îmi dădea târcoale un copoi al raiului, fie exista ceva ce eu nu simţeam, fie exista un adevăr pe care nu voiam să-l înfrunt. Probabil că, inconştient, am simţit spre ce perturbare a vieţii mele va conduce acest lucru. Am încuiat usa şi am tras toate obloanele.

Dar au început să apară alte crăpături – la început doar din când în când, dar apoi într-un flux constant. Momentele de transcendenţă spirituală îmi apăreau de o frumuseţe hipnotică. Mă simt vrăjit de Catedrala Chartres de fiecare dată când o vizitez, ca un punct de contact între lumea noastră şi alta nevăzută. Am scris o carte în care am făcut portretele unor indivizi extraordinari. Două treimi dintre ei erau laici, însă printre ei se afla Dorothy Day, unul dintre oamenii cu cea mai mare profunzime spirituală şi emoţională pe care i-am întâlnit vreodată. Day a descoperit credinţa la naşterea copilului ei – a simţit o fericire atât de intensă, încât a avut nevoie să mulţumească, să venereze şi să adore. Şi-a întors viaţa spre credinţă, îmbrăţişând sărăcia, servindu-i pe cei săraci şi trăind alături de cei nevoiaşi.

Spre sfârşitul vieţii lui Day, Robert Coles a întrebat-o dacă plănuia să-şi scrie memoriile.

Era o scriitoare minunată şi prolifică, deci întrebarea a venit natural. Ea i-a răspuns lui Coles că se gândise cândva să facă acest lucru şi că scrisese pe o foaie de hârtie: „O viaţă amintită.” Apoi „am stat pur şi simplu şi m-am gândit la Dumnezeul nostru, la vizita pe care ne-a facut-o cu atâtea secole în urmă, şi mi-am spus că marele meu noroc e că L-am avut în minte atâtia ani din viata mea”—. Nu simţise nevoia să scrie nimic.

Oare cum se simte o astfel de pace şi linişte?

Alt personaj al cărţii mele e Sfântul Augustin, un om de un geniu extraordinar. Scena convertirii lui e faimoasă, dar rugăciunile sale, mai puţin. Eu am fost complet impresionat de ele. Preferata mea e o rugăciune numită „Ce iubesc atunci când îl iubesc pe Dumnezeul meu?”.

> Nu frumuseţea corpurilor sau gingăşia lor trecătoare, nu strălucirea luminii, a acestei lumini atât de prietenoase faţa de ochii mei, nu suavele melodii ale feluritelor cântări, nici mireasma dulce a florilor, a parfumurilor şi a balsamurilor, nu mana cereasca şi mierea, nici membrele făcute pentru îmbrăţişări trupeşti, nu toate acestea le iubesc eu atunci când îl iubesc pe Dumnezeul meu. Şi totuşi, iubesc un anume fel de lumină şi un anume fel de glas, o anume mireasmă, o anume hrană şi o anume îmbrăţişare atunci când îl iubesc pe Dumnezeul meu; sunt lumina, glasul, mireasma, hrana şi îmbrăţişarea omului lăuntric, care se află în mine acolo unde pentru sufletul meu străluceşte

> o lumină, care nu are hotar, unde răsună o melodie care nu piere în timp, unde se răspândesc miresme pe care nu le împrăştie suflarea vântului, unde se poate gusta dintr-o hrană pe care lăcomia nu o micşorează niciodată şi unde se înlănţuie îmbrăţişări pe care împlinirea dorinţei nu le desface niciodată. Iată ce iubesc eu atunci când îl iubesc pe Dumnezeul meu.—

Citind despre Day şi Sfântul Augustin, am fost cuprins de senzaţia pe care milioane de oameni aveau s-o simtă mai târziu, observându-l pe Papa Francisc. Chiar neavând niciun pic de credinţă, ceva te mişcă atunci când vezi un om care se comportă precum lisus. Inima şi sufletul îmi erau ferecate, însă, din când în când, frumuseţea morală desclesta strânsoarea.

Aş spune că, în vremea aceea, eram un susţinător prietenos al credinţei, cu toate că n-o simţeam defel. Eram unul dintre acei oameni care sunt, teoretic, de partea religiei şi o consideră o influenţă pozitivă asupra oamenilor, însă eu însumi nu credeam. Cel mult, trăiam religia ca pe o colecţie utilă de sfaturi de dezvoltare personală. Spre exemplu, primele mele şase luni ca redactor la *The New York Times* au fost cele mai grele din viaţa mea profesională. Nu fusesem vreodată detestat în masă. Tema recurentă a e-mailurilor primite era: „Paul Krugman e tare. Tu eşti naşpa.” Criticii mei nu erau doar ostili, erau ostili *cu eficienţă,* lovind exact în acele puncte sensibile care mă faceau să mă

simt nesigur, ezitant şi lipsit de valoare. Singura atitudine potrivită, după cum am descoperit mai târziu, este „lubeşte-ţi duşmanul”. Tratează-l ca pe cineva care, în felul lui ciudat, îţi face daruri. Orice altă atitudine – ura sau frica – este sinucidere emoţională.

învierea

Apoi au venit evenimentele din vara anului 2013 şi suferinţa care le-a urmat. Am trecut prin divorţ. Eram singur, umilit, în derivă. Aveam o senzaţie continuă de arsură în stomac şi în intestine. Vedeam lumea ca printr-o oglindă înceţoşată, distorsionantă – prin prisma propriei dureri şi umilinţe.

în perioadele de suferinţă, ai tendinţa să strângi şi mai tare de volan, încercând să-ţi redirecţionezi viaţa, dar câteodată te simţi înfrânt şi pur şi simplu îi dai drumul, încep să se întâmple lucruri stranii. „Vindecarea înseamnă să treci de la durerea *ta* la *Durere”,* scrie Nouwen. „Atunci când nu faci decât să te concentrezi pe circumstanţele specifice ale durerii tale, devii foarte uşor furios, plin de resentimente şi chiar răzbunător. [...] Dar adevărata vindecare vine atunci când îţi dai seama că durerea ta particulară este o parte a durerii omenirii. [...1 De fiecare dată când reuşeşti să-ti redirecţionezi atentia de la situaţia externă care ti-a *j j j* i cauzat durerea şi să te concentrezi asupra durerii întregii omeniri, la care participi, suferinţa ta devine mai uşor de îndurat.”

Cunoaşterea pe care o acumulezi prin suferinţă poate fi articulată, dar nu poate fi cu adevărat înţeleasă de cineva care nu a îndurat drumul care să-l ducă până acolo. însă pot spune că nu am ieşit din prăpastia aceea cu mâna goală. A fost nevoie ca viaţa să mă tăbăcească puţin pentru a deveni suficient de moale cât să fiu atins. A fost nevoie să fiu rănit pentru a mă deschide. Suferinţa a deschis cele mai adânci surse ale sinelui şi a scos la lumină pământ proaspăt pentru a creşte.

Şi atunci s-a întâmplat. Stăteam în apartamentul meu într-o zi, când lisus Hristos a venit plutind prin perete, mi-a prefăcut apa în vin şi mi-a poruncit să-L urmez.

Nu, glumesc. Nu s-a petrecut nimic de genul ăsta. Deşi astfel de lucruri par să se întâmple unor oameni şi nu încerc să le iau în râs. însă toate experienţele mele au fost mai prozaice şi mai puţin convingătoare. Au venit ca momente izolate de permeabilitate. îmi vedeam de viaţa obişnuită, de zi cu zi, când, dintr-odată, din motive de neînţeles, o intruziune mistică a reuşit să mă pătrundă, sugerându-mi o realitate mai profundă.

Spre exemplu, într-o dimineaţă ieşeam de la metrou în Penn Station, în New Yorkul orei de vârf. Eram, ca de obicei, înconjurat de oameni tăcuţi, posaci, târându-se spre muncă în şiruri lungi. în mod normal, în aceste circumstanţe te simţi ca altă furnică ducând o viată fără

sens, într-un univers fără sens. în mod normal, rutina vieţii îţi înăbuşă capacitatea de a te minuna. Dar de această dată, totul s-a preschimbat şi am văzut suflete în fiecare dintre acei oameni. A fost ca şi cum, dintr-odată, totul s-a iluminat şi am devenit conştient de o profunzime infinită în fiecare dintre aceşti mii de oameni. Erau suflete vii. Brusc, am simtit că asta este cea mai intensă parte a realităţii: suflete trezindu-se dimineaţa. Suflete luând metroul spre muncă. Suflete tânjind după bunătate. Suflete rănite de traume anterioare. Suflete în absolut fiecare dintre oameni, iluminându-i din interior, locuindu-i, câteodată

captive, suflete treze sau adormite; şi, odată cu această viziune, a venit sentimentul că sunt conectat prin unde radio cu fiecare dintre ele – ca şi cum ar exista un suflet mare, care stă la baza tuturor, şi fiecare am fi o bucăţică din el.

Pe neaşteptate, am început să privesc întreaga mulţime cu un fel de admiraţie, o reverenţă, şi nu din î , , străfundurile unei dimineţi anume, ci din străfundurile unor secole întregi. Dacă te gândeşti la asta o clipă, îţi dai seama că e posibil să fim legaţi nu numai de sufletele care trăiesc acum, ci de sufletele tuturor oamenilor care au trăit vreodată, din generaţie în generaţie, care sunt încă prezente, fiindcă acest spirit animator fundamental există în continuare şi va fi j
mereu omniprezent. Şi, dacă există suflete, e

un pas mic până la credinţa că există ceva care le-a insuflat în noi, printr-un act de grijă şi iubire. Acesta mi se pare un gând minunat.

Rabinul Heschel spune că minunarea nu e o emoţie, ci un mod de a înţelege. „Să te minunezi este în sine un act de înţelegere a unui sens mai mare decât noi j o înşine.”— Şi îmi dau seama că, în prezent, nu mai pot vedea oamenii decât ca pe nişte creaturi însufleţite. Numi pot face munca de jurnalist decât dacă pornesc de la premisa că toţi oamenii despre care scriu au suflete, la fel şi toţi oamenii pe care îi întâlnesc. întâmplările n-au sens altfel. Comportamentul nu poate fi explicat decât dacă priveşti oamenii ca pe suflete care tânjesc, înfometate sau sătule în funcţie de an, oră sau zi.

Vara aceasta, mi-am făcut drumeţia anuală la American Lake, aflat în vârful unui munte de lângă Aspen,

Colorado. În acea dimineaţă, eram într-o dispoziţie spirituală şi tot urcuşul pe munte m-am gândit la lucrurile pe care ar trebui să I le dedic lui Dumnezeu dacă El chiar ar exista: munca mea, reputaţia, prieteniile, viaţa, iubirile, familia, viciile, conturile din bancă.

Am ajuns la marginea lacului, m-am aşezat pe o piatră şi am scos o carte de rugăciuni puritane pe care o adusesem cu mine. Majoritatea sunt destul de mohorâte, discutând despre depravarea umană şi altele asemenea. Apoi am dat peste una intitulată

„Valea viziunilor”. Primul vers este: „Doamne, înălţat şi sfânt, blând şi smerit.” M-am uitat la vârfurile celor doi munţi care se înălţau în fata mea. Chiar atunci, o vietate cafenie, micuţă, care semăna cu un viezure, şi-a făcut drum spre lac, fără să mă observe. Ajunsese la jumătate de metru de pantoful meu atunci când s-a uitat în sus şi, speriată, s-a îndepărtat rapid. înălţat şi sfânt, blând şi smerit.

Următorul vers este: „Tu m-ai adus în valea viziunilor.” Ei bine, iată-mă în valea formată de lac. „Unde trăiesc în adâncuri, dar Te văd în înălţimi.” Eram în tot felul de adâncimi, dar vedeam piscurile munţilor. „înăbuşit de munţii păcatelor, privesc gloria Ta.” Restul textului rezumă întreaga logică inversată a credinţei: inima rănită este inima vindecată. Sufletul smerit este sufletul ce se bucură. Sufletul care se căieste este sufletul victorios. Viată în moartea mea. Fericire în durerea

>

mea. Har în păcatul meu. Bogăţie în sărăcia mea. Glorie în valea mea.

Am avut senzaţia că lucrurile se aşază pe fagaşul normal, precum sunetul portierei unei maşini frumoase care se închide uşurel. Era o senzaţie de armonie profundă şi comuniune, aşa cum o descrie Jayber Crow de pe pod: simţeam cum creaţia e un lucru viu, un lucru bun, simţeam că suntem în permanenţă creaţi şi acceptaţi în creaţie. Cunoaşterea a început

să mi se târască pe piele. N-am simţit neapărat că sunt una cu natura. Am avut senzaţia că există un spirit animator ce stă la baza întregii creaţii. Universul se apleacă spre bunătatea noastră.

Auzisem des că „Dumnezeu e fundamentul existenţei”. Că nu e un tip gigantic, bărbos, care trăieşte în cer, ci că e o prezenţă morală afectuoasă, care conferă vieţii căldură şi existentei – sens. Pe malul lacului, am avut senzaţia că viata nu e doar o adunătură aleatorie de molecule care s-au întâlnit întâmplător în spaţiu. Vieţile noastre se desfasoară în cadrul unei anumite ordini morale. Am stat acolo ceva timp şi am privit versanţii care înconjurau lacul şi care urcau spre vârfurile munţilor. Mi-am imaginat mici drame morale şi încleştări de armate – ca în *Stăpânul inelelor* –, forţele iubirii şi ale egoismului desfaşurându-se în această vale dintre munţi. Şi toate acestea sunt tinute în mâinile împreunate ale lui Dumnezeu. Am scris despre acea zi: „Dumnezeu chiar Se ajustează în funcţie de tine. Acelora dintre noi care avem sentimentul că nu aparţinem, că suntem simpli călători, El ne oferă apartenenţa, acceptarea şi participarea.” Drumul de coborâre a durat o oră şi jumătate şi mi l-am petrecut euforic, ameţit.

Aceasta nu a fost o convertire religioasă. Nu treceam de la un lucru la altul. Mi s-a părut

mai degrabă o înţelegere aprofundată. îi înţeleg pe cei care nu empatizează cu această experienţă sau care o văd drept reacţie emoţională la prezenţa naturii. Eu pot doar să relatez cum am simtit şi continui să simt. A fost şi este o senzaţie de deschidere a ochilor pentru a vedea ceva ce a fost mereu acolo, pentru a vedea prezenţa sacrului în realităţile de zi cu zi. Ca şi cum ar fi un spectacol de teatru pe care l-ai urmărit toată viaţa şi, dintr-odată, îţi dai seama că ce vezi pe scenă nu e singurul spectacol care se desfasoară. Există un altul la bază, cu aceleaşi personaje, dar la un nivel diferit, cu o logică diferită şi în care acţionează forte diferite, cu mizã mult mai mare. Poţi urmări povestea lumească, oamenii care se apropie sau se îndepărtează de ambiţiile lor lumeşti. Dar există totodată şi povestea sacră, sufletele care se apropie sau se îndepărtează de casa lor, care e Dumnezeu.

E uşor să nu fii conştient de spectacolul de la bază, dar odată ce-l vezi, e greu să mai priveşti spectacolul despre ambiţiile lumeşti ca pe realitatea supremă. Povestea principală e cea a sufletului.

Jonathan Haidt e un academician evreu laic, care studiază sentimentele morale. La începutul carierei sale, a mers să studieze în India. Când a ajuns acolo, a descoperit că oamenii trăiau realitatea de zi cu zi nu doar în dimensiunile obişnuite, ci şi într-o dimensiune spirituală. Această axă era una verticală.

Orice faci te poate transporta în sus, către puritate, sau în jos, către degradare. Tot ce mâncau oamenii din India, tot ce spuneau, tot ce gândeau şi tot ce faceau îi putea duce în sus pe axa spirituală, către sfinţenie, sau în jos, către înjosire.

Atunci când Haidt s-a întors în Statele Unite, i-a lipsit să fie înconjurat de oameni care resimţeau dimensiunea verticală, spirituală în viaţa de zi cu zi. A început să se gândească la Statele Unite ca la un „Tărâm-Plat”, un ţinut mai lipsit de profunzime. Continua să poarte cu sine mentalitatea indiană, deşi se afla înapoi pe Tărâmul-Plat. S-a simţit dezgustat la gândul de a-şi duce pantofii cu care umblase toată ziua până în puritatea propriei casei, chiar până în dormitor. A observat o apariţie bruscă a ruşinii atunci când se gândea să ducă unele cărţi la baie. A devenit mai conştient de sentimente subtile la adresa comportamentului imoral, simţind că oamenii se înjosesc cumva, că se îndreaptă spre degradare şi se îndepărtează de sfinţenie. Continua să vadă realitatea prin toate aceste gradaţii ale purităţii şi ale degradării.

După excursia de la American Lake, mi-am dat seama că sunt o persoană religioasă. Am devenit conştient de această prezenţă supranaturală care e Dumnezeu, care pătrunde în lumea fizică. Evreii au conceptul de *tzimtziim,* sau contracţie, pentru a descrie modul în care esenţele spirituale sunt infuzate

în lumea materială. Creştinii au conceptul de întrupare: atunci când divinitatea s-a întrupat pe pământ în om. Prin lisus, creştinii au credinţa că lumea eternităţii a pătruns în dimensiunea timpului.

Să fii relig ios înseamnă, după înţelegerea mea, să percepi realitatea printr-o lentilă sacră, să simţi că există realităţi spirituale în lucrurile fizice, imediate. Thomas Merton a scris cândva că „a încerca să rezolvi problema lui Dumnezeu e ca şi cum ai încerca să-ţi vezi propriii globi oculari”. De fapt, vezi şi simţi cu şi prin Dumnezeu.

Majoritatea purtăm în noi această conştiinţă protoreligioasă în timp ce ne ducem vieţile, chiar dacă nu suntem religioşi. Simţim o repulsie morală atunci când teroriştii decapitează un prizonier, nu numai fiindcă a avut loc o moarte, ci fiindcă ceva sacru a fost insultat. Un corp uman nu e doar o bucată de carne; este, de asemenea, un templu infuzat de prezenţa transcendenţei. Chiar şi atunci când o persoană este moartă, corpul poartă în continuare o urmă a prezenţei spirituale şi se cuvine să ne purtăm demn cu el. De aceea ne simţim elevati de ritualul iudaic *taharah,* în care membrii unei sinagogi spală cu blândeţe corpul confratelui care a murit în acea zi.

în luna de după excursia la American Lake, am mers în Irlanda, ca musafir al unui prieten care închiriase o casă mare, unde invitase mai multi oameni. Gazda noastră şi prietenul său,

amândoi în vârstă, şi-au petrecut mare parte din timp discutând politică, economie şi politici monetare. Soţia gazdei era tăcută, căci suferea de alzheimer şi memoria începuse să i se deterioreze. într-o seară, în timp ce ne aflam în mijlocul unei discuţii despre politică, a părut mai confuză decât de obicei. Soţul ei s-a întors spre mine şi am văzut că avea lacrimi în ochi. Ne-am privit îndelung, într-un moment puternic, care a mers mult dincolo de simplă empatie şi afecţiune. Dintr-odată, am văzut dimensiuni întregi ale experienţei sale, adânc în ochii lui.

La un anumit nivel, eram oameni care discută politici monetare, dar la un nivel mai adânc, tăcut, se juca spectacolul de la bază: corzile nemuritoare ale iubirii, corpuri care trăiesc şi mor, suflete care caută fericire profundă şi pace spirituală, întreaga scenă animată de o misterioasă forţă a vieţii, în timp ce tiparele vieţii erau formate de poveştile eterne, pe care le recreau apoi continuu.

„Minunarea sau uimirea radicală e caracteristica principală a atitudinii omului religios faţă de istorie şi natură", scrie rabinul Heschel în *God în Search of Man.* „Există o atitudine străină spiritului acestuia: a crede că lucrurile se întâmplă de la sine."^ Există scântei ale divinităţii în fiecare clipă şi un univers cosmic în fiecare om.

Nu am parcurs această călătorie spirituală singur. M-am consultat cu zeci de oameni,

căutând, într-un mod destul de demn de milă şi dependent, sfaturi şi consiliere. în general, evreii n-au ştiut cum să vorbească cu mine. Iudaismul nu prea are o tradiţie a aderării şi a renunţării. Te naşti ca membru al tribului şi nu există o tradiţie evanghelică. Unele dintre e-mailurile mele iscoditoare către prietenii mei evrei au rămas fără răspuns. Am luat prânzul cu rabinul meu şi i-am spus despre mediul religios din care provin, combinaţia de iudaism şi creştinism. Mi-a spus că înţelege frumuseţea poveştii creştine şi că el însuşi e captivat de ea. „Gândeşte-te numai", s-a exaltat. „Domnul lisus Hristos a murit pentru păcatele noastre!" Mulţumesc, dragă rabin...

Creştinii m-au acaparat. Vestea căutărilor mele spirituale s-a împrăştiat şi, în scurt timp, zeci de creştini se rugau pentru mine. Prieteni plini de iubire au zburat din Chicago şi din alte părţi pentru a-mi vorbi. Un prieten a început să se roage pentru mine şi pentru familia mea şi de atunci îmi trimite câte un mesaj încurajator în fiecare vineri. Unii creştini au căutat stângaci să mă ademenească, de parcă eram un soi de câştig pentru echipa lor, fiind, în cele din urmă, o forţă distructivă. Majoritatea mi-au dat cărţi. Am primit în jur de trei sute de volume despre credinţă în acele luni, dintre care o sută erau exemplare diferite ale cărţii lui C.S. Lewis, *Creştinism, pur şi simplu.*

Am avut câţiva însoţitori de nădejde, printre

care Stuart şi Celia McAlpine, care conduc o biserică locală, şi Jerry Root, expert în C.S. Lewis. Apoi a fost şi Anne Snyder, cercetătoare şi colegă cu mine la *The New York Times.* De fapt, înainte de asta, o intervievasem pe Anne pentru post: de la Andover, şcoala preparatorie, mersese la Wheaton, o facultate creştină. Mi se păruse un pas neobişnuit care, probabil, a cerut mult curaj. Şi atunci, şi acum, încerc să angajez oameni al căror parcurs din CV nu se înscrie în logica uzuală a meritocratiei. Vreau să văd că aceşti oameni cred în ceva mai mult decât definiţia convenţională a succesului.

Eu şi Anne am lucrat împreună trei ani şi, deşi îi apreciam enorm munca, abia o remarcasem ca persoană. Nu am mers niciodată împreună la prânz sau la cafea şi îmi amintesc vag că i-am făcut o evaluare formală a performanţei. Am fost un coleg nepriceput şi absent.

Anne a fost printre cei care m-au ajutat la documentarea pentru volumul anterior, *Drumul spre caracter,* în special pentru capitolul despre Dorothy Day. în acea perioadă, am schimbat o serie de notiţe despre câteva capitole ale cărţii şi atunci am început să- mi dau seama cât de radical diferită e conştiinţa religioasă de cea laică, cât de mare şi de absurd e de fapt saltul spre credinţă. Eu descriam călătoria spirituală a lui Day drept un efort de a atinge un nivel superior al binelui şi al înţelegerii; Anne m-a

corectat, argumentând că e vorba despre disponibilitatea de a capitula în faţa unui adevăr care se află în afara ta. Eu scriam ca şi cum Day era cea care facea mişcările. Anne m-a ajutat să văd că, în viziunea lui Day, Dumnezeu e Cel care facea mişcările, iar ea, cea mişcată de forţa şi voia Lui.

Miezul acelei cărţi a fost distincţia făcută de rabinul Soloveitchik între cele două faţete ale naturii noastre, pe care el le-a numit „Adam 1" şi „Adam al II-lea", iar eu, *virtuţi din CV* şi *virtuţi din panegiric.* Am subliniat că Adam I se referă la măiestrie şi carieră, iar Adam al II-lea, partea spirituală, se referă la căutarea binelui şi a scopului. Anne îmi trimitea notiţe în care îmi spunea că interpretarea mea pentru Adam al II-lea e prea New Age, sau prea scufundată în categoriile contemporane laice. Tot ea mi-a arătat că Day nu îi servea pe cei săraci pentru că voia să-şi găsească un scop în viaţă, astfel încât să poată dormi cu mintea împăcată şi să fie mulţumită de sine. Ceea ce caută de fapt Adam al II- lea, mi-a scris Anne, e devotamentul şi obedienţa faţă de un „adevăr absolut, obiectiv".
În notiţele ei, Anne a încercat să mă conducă spre o înţelegere mai profundă asupra viziunii lui Soloveitchik. Mi-a scris: „Devenind conştient de o realitate externă care îi solicită loialitatea şi îi deschide în faţă o cale a legământului, Adam al II-lea găseşte în cele din urmă împlinirea, însă scopul nu e să se odihnească la umbra satisfacţiei de sine. E

ceva mult mai mult de atât, dincolo de propria persoană. E un adevăr căruia i se dedică o viaţă, iar înţelegerea acestui adevăr va pătrunde totul. Să i te dedici te va costa.”

în primele luni ale convertirii lui Day la catolicism, a întâlnit femei catolice care acceptaseră să se abţină de la sex până la căsătorie. Day le-a admirat foarte mult pentru sacrificiul şi demnitatea deciziei lor. Eu am rămas consternat. în lumea mea, prohibiţiile asupra sexului premarital dispăruseră odată cu victorienii. Eram destul de învechit în convingeri pentru a crede că ar trebui să faci sex numai cu cineva pe care îl iubeşti, dar sexul este o formă de comunicare şi e adecvat să faci sex cu cineva căruia te-ai dedicat, ca o cale de adâncire şi explorare a acelei legături – şi ca să vă distraţi împreună.

Anne mi-a explicat viziunea creştin-ortodoxă. Day nu era puritană. Era o persoană foarte senzuală, care nu privea sexul ca pe ceva murdar. însă, mai presus de orice, privea mariajul ca pe un legământ sacru, o împreunare totală, o obedienţă reciprocă şi o mişcare înspre Dumnezeu. La rândul său, sexul nu e numai o împreunare fizică, ci şi una spirituală, un mod de a-ţi oferi întreaga fiinţă cuiva, „o încredinţare a întregii vieţi”, un act de sinceritate totală, consumarea călătoriei a doi oameni spre a deveni unul.

Locul sexului e deci înăuntrul legământului căsătoriei, în viziunea lui Day – şi a lui Anne –,

să faci sex în afara şi înainte de căsătorie înseamnă să bagatelizezi şi să izolezi, să micşorezi darul suprem implicat de acest act. Să păstrezi sexul pentru căsătorie, acea creaţie împreunată, înseamnă să păstrezi nobleţea şi adevărata frumuseţe a sexului, să-l opreşti din a fi târât în superficialitatea materialistă a lumii.

Petrecusem timp şi înainte în preajma credincioşilor ortodocşi, evrei şi creştini, în diferite momente ale vieţii, însă nu eram genul care să iniţieze conversaţii intime despre credinţă sau alte puncte sensibile. Aşa că nu ştiam ce implică de fapt credinţa ortodoxă, cât de multă capitulare cere în faţa axei verticale şi cât de mult reorientează întreaga viaţă. într-un târziu, am aflat că Anne era atentă la tot felul de păcate pe care eu nici măcar nu le luam în considerare, incluzând impenitenţa, lipsa de căinţă pentru ispăşirea păcatelor. Se simţea pângărită spiritual de lucruri pe care eu le luam ca atare – precum consumerismul dintr-un mall de lux. Mai târziu, am ajuns să înţeleg că Anne are diferite stări sufleteşti în diferite momente din zi sau

3

din viată. Câteodată, în funcţie de ce face şi de *3'3* *3*
circumstanţe, se simte aproape de Dumnezeu, dar în alte clipe, se simte îndepărtată.

în timp ce lucram la carte, stăteam în micul meu apartament şi scriam aceste notiţe. Anne

îmi răspundea, iar această corespondenţă a devenit scheletul cărţii *Drumul spre caracter,* în special capitolele despre Day şi Sfântul Augustin. Subiectele fascinante spre care eu o tot trăgeam erau autoritatea şi harul. Eu sunt un produs al culturii meritocratiei. în această cultură, îti exerciţi

> autoritatea asupra propriei vieţi muncind din greu şi producând rezultate. La un anumit nivel instinctiv, mi-am tratat călătoria spre credinţă ca pe o sarcină de lucru: dacă voi citi toate materialele şi voi scrie eseul J

final, certitudinea va sosi. Cumva, ştiam că e ridicol, dar era pur şi simplu modul în care funcţionam.

Pe măsură ce lucrul la carte progresa, eram captivat de Day şi de Sfântul Augustin şi voiam foarte mult să înţeleg credinţa aşa cum o trăiseră ei. Anne mi-a sugerat să citesc o carte numită *A Severe Mercy,* scrisă de Sheldon Vanauken, despre un cuplu din Oxford care ajunge la credinţă. Am scris o notiţă cu cincisprezece întrebări despre carte şi despre credinţă în general. Anne mi-a răspuns la fiecare pe cât de bine a putut. N-a încercat vreodată să mă conducă. Nu a intervenit şi nu a încercat să influenţeze procesul. A rămas un pas în spate. Dacă îi puneam o întrebare, răspundea, însă nu venea ea înspre mine. îşi demonstra credinţa lăsându-L pe Dumnezeu să conducă. Iar aceasta este o lecţie crucială pentru oricine se

află în mijlocul oricărei călătorii intelectuale sau spirituale: nu încerca să-i conduci sau să-i influenţezi pe ceilalţi. Lasă-i să fie conduşi de ceea ce îi cheamă.

Aveam probleme în a pricepe conceptul de smerenie şi har. Nu îmi plăcea ideea lui Martin Luther cum că faptele nu te pot salva, ci numai credinţa. Voiam să găsesc un punct comun, pe care l-am numit „harul participant”. Tu faci un bine semenilor tăi, iar Dumnezeu îţi va veni cumva în întâmpinare.

Anne nu voia să audă de aşa ceva:

> Vreau să reiterez faptul că, da, harul e elementul central în ceea ce oferă Hristos, însă este numai poarta de intrare. Şi înseamnă să-L cunoşti. Văd în mesajul tău că pui mult accent pe strădanie şi apreciez asta ca pe un antidot la harul ieftin. Dar principalul e că nu poţi câştiga harul – acest lucru îi neagă puterea şi îi subminează definiţia. Harul este oferit celor zdrobiţi şi nevinovaţi. îi atinge pe cei care îşi recunosc clar, vulnerabil propria pustietate şi nevoie. Poate fi primit numai de cei ce nu-l urmăresc cu orice preţ.

Numele păcatului meu era mândria. Eram mândru de omul care devenisem. îmi câştigasem o anumită identitate şi mă vedeam drept om muncitor, destul de bun la ceea ce fac. Mi se părea mai uşor să muncesc tot timpul decât să înfrunt pustiul care stătea la baza singurătăţii mele.

Mândria de sine vine în multe forme. Printre ele se află mândria de putere, iluzia că poţi

câştiga suficientă putere lumească pentru a fi în siguranţă. Aceasta e mândria de care suferă cei care încearcă să îi controleze pe ceilalţi sau să domine naţiuni. Există, de asemenea, mândria intelectuală, de care suferă cei care încearcă să organizeze viaţa într-o ideologie atotcuprinzătoare, care se presupune că ar trebuie să explice toate misterele vieţii. Fiecare formă de fanatism, spune Reinhold Niebuhr, este o încercare de a ascunde nesiguranţa existenţială. Apoi mai e şi mândria morală, dorinţa egoului de a alunga nesiguranţa morală imaginându-se pe sine mai presus de ceilalţi oameni, ca şi cum el însuşi şi-a câştigat salvarea. Cuprinşi de această mândrie morală, ne judecăm şinele după un standard lax, pe care îl depăşim cu uşurinţă, în timp ce pe ceilalţi îi judecăm după un standard strict, pe care nu-l ating. Există şi mândria religioasă. Aceasta este mândria care îi afectează pe cei ce cred că religia implică respectarea unui cod moral şi care sunt foarte încântaţi de ei înşişi pentru că urmează acele coduri. O astfel de persoană se poate ruga în fiecare zi, dar adevărata preocupare îi e şinele. îmi ascultă Dumnezeu rugăciunile? Răspunde Dumnezeu cererilor mele? îmi oferă Dumnezeu pacea? îmi vede toată lumea bunătatea şi sunt răsplătit pentru cât de virtuos sunt?

Toate formele de mândrie sunt competitive. Toate implică o urmă de maliţiozitate. Toate sunt gonflate şi fragile, căci egoul încearcă să

stabilească siguranţa prin putere, bani, statut, intelect şi virtute de sine, însă acestea nu reuşesc vreodată să-şi atingă scopul.

în lumea obişnuită, mândria este adesea recompensată, însă în spectacolul de la bază, de care începeam treptat să devin conştient, mândria e marele perturbator, iar smerenia – marea alinare. în *Crimă şi pedeapsă,* protagonistul, Raskolnikov, suferă de mândrie. Caută să devină stăpân pe cunoaştere şi moralitate. Un personaj pe nume Sonia întruchipează sfinţenia. E o tânără care trăieşte în sărăcie împreună cu tatăl şi mama vitregă. Surorile şi fraţii ei mureau de foame, iar familia nu mai avea nimic de vândut. Aşa că Sonia şi-a vândut trupul. A devenit prostituată pentru a-şi salva membrii familiei de la înfometare. A devenit proscrisă social şi a făcut lucruri greşite din punct de vedere moral.

Dacă sfinţenia înseamnă respectarea regulilor, Sonia cu siguranţă le încălcase. însă aşa cum spune şi Jaroslav Pelikan: „în romanul lui Dostoievski, această

prostituată era o eroină, da, un fel de sfântă. Raskolnikov a îngenuncheat în faţa ei drept recunoaştere a faptului că ea reprezintă suferinţa întregii umanităţi. Sonia era sfântă, în ciuda – sau poate tocmai datorită – faptului că era imorală.”— Cei care văd realitatea printr-o lentilă a sacrului observă o mare dramă morală, un mare mit adevărat, în care

regulile obişnuite nu se aplică. Dimpotrivă, ele sunt răsturnate. Cei slabi, aflaţi la marginea societăţii, sunt adesea mai aproape de Dumnezeu decât cei puternici şi înţelepţi, căci sunt mai îndepărtaţi de mândrie şi autosuficientă.

Fusese relativ uşor să percep prezenţa lui Dumnezeu acolo, sus, la American Lake. Urma să fie mult mai greu să practic credinţa. Eram mereu mândru, luptam, preluam controlul. Pentru mine, urechea acului nu era niciodată suficient de mare.[15]

Anne se ţinea în spate din motive profesionale, morale şi spirituale. Credea cu adevărat că Aslan e în plină mărşăluire, nu ea sau eu. Aveam mulţi prieteni creştini, pe care începusem să-i întreb mai multe despre modul în care trăiau. Am aflat despre disciplinele spirituale şi conceptele care le modelau rutina zilnică şi anuală – jurnale de rugăciune, post, împărtăşanie, retragere în linişte, studiul Bibliei, grupuri de responsabilizare, rugăciuni de vindecare, contact direct constant cu cei săraci, discuţii despre lupta spirituală, despre prezenţa sau absenţa lui Dumnezeu, despre furia pură la adresa lui Dumnezeu pentru acele lungi perioade de absenţă. Pentru mine, viaţa corporatistă însemna să muncesc pentru o companie mare. Pentru ei, viaţa însemna credinţa în cadrul unei comunităţi.

Aşa cum am spus, mulţi oameni mi-au trimis cărţi. Dar cei mai înţelepţi m-au trimis înapoi

la poveste. Dacă vrei să faci copii, fa dragoste. Dacă vrei să explorezi credinţa, citeşte Biblia şi roagă-te. Religia nu este teologie, în ciuda tendinţei celor pasionaţi de cărţi s-o transforme în aşa ceva. Nu e nici senzaţie, în ciuda tendinţei misticilor de a o face să pară aşa. Religia înseamnă să-ţi pariezi întreaga viaţă pe posibilitatea ca un mit să fie adevărat. Milioane de evrei, musulmani, creştini şi alte culturi şi-au pariat întreaga viată – şi-au organizat existenţa şi adesea şi-au predat-o unei instanţe exterioare – pe supoziţia că un anumit mit este adevărat. Trebuia să mă întorc, din nou şi din nou, la povestea biblică.

Aşa că am continuat să mă întorc la aceste poveşti, întrebându-mă dacă sunt adevărate sau, mai precis, lăsându-le să se scufunde treptat în acest strat interior profund care, dintr-odată, îmi devenise accesibil. Walker Percy spune că o ficţiune bună ne spune ceea ce ştim, dar nu suntem chiar constienti că ştim. Biblia face exact acelaşi lucru.

Anne nu a fost de faţă la întreaga mea călătorie. Primele câteva luni de căutări au fost ceea ce ea numeşte „perioada de aur”. Am schimbat notiţe şi ne-am descoperit unul pe celălalt. Dar nu exista nici urmă de romantism. Viaţa mea privată avea cursul ei separat, despre care ea nu ştia decât foarte puţine sau chiar nimic. Ea îşi avea admiratorii

ei, pe care nu îi menţiona decât vag şi pe care eu îi numeam colectiv Frăţia Atleţilor Creştini. Se întâmpla ceva mult mai mare şi mai captivant. Discuţiile noastre erau despre catedrale, nu despre curtate.

Şi, după cum era de aşteptat, perioada de aur nu a durat. în toamna anului 2013, existau deja între noi sentimente puternice. Era o perioadă tumultuoasă a vieţii mele – locuiam singur într-un apartament, eram disperat de singur, aşa că emoţiile m-au lovit în plină forţă.

Două gânduri mi-au apărut simultan: suntem profund atasati unul de celălalt. Şi orice posibilă relaţie între noi e condamnată.

Anne e cu douăzeci şi trei de ani mai tânără decât mine, o diferenţă descurajantă. Mai mult, se ocupa de partea de documentare pentru mine încă din anii primei mele căsnicii. Deşi ştiam că nu fusese nimic romantic între noi în acea perioadă, nu e nevoie să fii cinic pentru a-ţi da seama cum se vede acest lucru din afară. Sunt o persoană semipublică şi nu trebuie să fii un geniu în comunicare pentru a vedea cum i-ar putea fi influenţată reputaţia de o astfel de poveste. Cu toate astea, în toamna anului 2013, ajunsesem într-o stare emoţională în care eram pregătit să ies din nou la întâlniri şi voiam să încerc cu Anne. Ea a ezitat, a apelat la prieteni şi preoţi pentru sfaturi. A instituit o serie de pauze complete – perioade în care nu aveam niciun fel de

contact, pentru a face un pas în spate şi a înţelege ce ni se întâmpla. Apoi, la sfârşitul lunii decembrie, s-a mutat la Houston, acceptând un job unde să scrie despre experienţele imigranţilor. Eu mi-am mutat viaţa socială la New York, mi-am găsit un grup nou de prieteni minunaţi şi, într-un târziu, am început o relaţie serioasă acolo, cu o femeie extraordinar de profundă.

Când te afli pe muchie

Există o zicală musulmană: orice crezi că este Dumnezeu, El nu-i asta. Unii cosmologi spun că ar exista un număr infinit de universuri, iar în unul dintre ele există o persoană exact ca tine care stă exact în locul unde stai tu. Iată o idee ciudată, însă nici măcar o astfel de idee nu e la fel de ciudată şi de neînţeles precum Dumnezeu.

Partea complicată a credinţei, scria Kierkegaard, este că îţi cere o supunere infinită în faţa unui lucru absurd. Ceea ce presupune o resemnare infinită. Kierkegaard a folosit povestea lui Avraam şi a lui Isaac pentru a ilustra imensitatea lucrurilor cerute de Dumnezeu. Avraam trebuie să aibă atât de multă încredere în El, încât să fie dispus să nesocotească logica lumii. Trebuie să fii dispus să te pierzi pe tine, spune Kierkegaard, să te dezgoleşti şi să renunţi la întreaga putere pe care ai câştigat-o pe parcursul vieţii.

Din nou şi din nou, Kierkegaard descrie cum se simte când te afli pe muchia credinţei, iară a fi capabil să faci saltul absurd. „în ceea ce mă priveşte, pot descrie cu acurateţe mişcările credinţei, dar nu le pot săvârşi. Când cineva învaţă mişcările înotului, atunci el se poate agăţa de tavan cu o centură şi poate descrie acele mişcări, dar asta nu înseamnă că înoată.”—[12]

Apoi continuă: „Nu pot săvârşi mişcarea credinţei, nu pot să închid ochii şi să plonjez plin de încredere în absurd, mi-e imposibil, dar nici nu mă preamăresc din această cauză. Sunt profund convins că Dumnezeu e

iubire; acest gând are pentru mine o validitate lirică originară. Când e în preajma mea sunt inefabil binecuvântat. Când e absent, tânjesc după El mai mult decât îndrăgostitul după obiectul iubirii sale. Dar eu nu am credinţă, acest curaj îmi lipseşte.”—

Cumva, susţine Kierkegaard, camera trebuie traversată, saltul în absurd trebuie săvârşit. Numai cavalerul ,
resemnării infinite îşi atinge dragostea. Te poţi găsi numai pierzându-te. Trebuie să renunţi la lucrul pe care îl iubeşti pentru a-l primi înapoi mai bun şi cu mai multă bucurie decât înainte.

În autobiografia sa, *A Severe Mercy,* Sheldon Vanauken descrie drumul spre credinţă al soţiei lui, Davy. întreaga ei viaţă adultă, simţise că religia e ceva ridicol. Apoi a întâlnit

păcatul, a început să petreacă timp în compania prietenilor creştini, a citit tot felul de cărţi creştine, iar credinţa „i s-a revărsat în suflet precum apa vieţii”. Nota în jurnalul ei: „Astăzi, traversând dintr-o parte în alta a camerei, am strâns la un loc tot ceea ce sunt, tot ceea ce urăsc, ce iubesc, ce sper, tot ceea ce mă înfricoşează; şi, ei bine, am facut-o. Mi-am devotat viata lui Dumnezeu, întru Hristos.”

Câteva seri mai târziu, Sheldon stătea lângă şemineu, fixând cărbunii cu privirea, când deodată şi-a dat seama că Davy este lângă el în genunchi, rugându-se. Apoi, ea i-a şoptit: „O, dragul meu – te rog să crezi!”

Mişcat până la lacrimi, i-a răspuns: „Cred!” Era, aşa cum a scris mai târziu, „zguduit de afirmaţia care l-a copleşit pe de-a-ntregul”. Dar n-a durat. Dragostea faţă de soţia lui îl făcuse să spună acele cuvinte, nu o credinţă adevărată. De fapt, începuse să îi displacă acea bunătate aparte care o cuprinsese pe Davy după ce începuse să creadă, îi displăcea chiar şi bunătatea faţă de el. Şi-o dorea pe vechea Davy înapoi.

Drumul lui Sheldon spre credinţă a fost diferit. Nu a venit ca o convingere bruscă şi ca o supunere imediată. A fost un parcurs intelectual. în locul unei viziuni totale, a fost în cele din urmă convins de argumentele că Dumnezeu trebuie să existe. în aceste argumente, a perceput fragmente ale divinului, însă avea să fie nevoit să facă o

alegere, fără să aibă o certitudine. O alegere conştientă, deliberată. „Omul nu poate decât să îşi aleagă o parte. Şi eu – eu îmi aleg acum partea; aleg frumuseţea; aleg ceea ce iubesc. Dar să alegi să crezi *înseamnă* să crezi”, susţine el. „E tot ce pot să fac: să aleg. îmi mărturisesc îndoiala şi îi cer Domnului nostru Hristos să intre în viaţa mea. [...] Nu fac decât să spun: cred, Doamne, ajută necredinţei mele/ —

Un angajament religios – la fel ca celelalte angajamente – este un răspuns la o chemare, nu ca şi cum ai alege o conservă de supă din supermarket. E ceva ce într-un fel controlezi, şi într-un fel nu controlezi. Nimeni nu prinde credinţa pur şi simplu alergând după ea, şi nimeni nu prinde credinţa fără să alerge într-o oarecare măsură după ea. Cunosc mulţi oameni care ar prefera să aibă credinţă, însă n-o simt. Şi cunosc alti oameni, cu nimic mai presus sau mai prejos, care au credinţă şi poate câteodată îşi doresc să n-o fi avut.

îmi place cum descrie Christian Wiman ajungerea la credinţă drept consimţământul faţă de un adevăr deja latent înăuntrul său. îmi place cum descrie C.S. Lewis credinţa drept pierdere a inhibiţiei, drept descătuşare:

> Fără cuvinte şi aproape fără imagini (cred), mi-a fost făcut cunoscut un anume fapt despre mine însumi. Am devenit conştient că ţineam ceva la distantă ori că s > >
> lăsam ceva pe dinafară. Sau, dacă vreţi, că purtam veşminte foarte rigide, un soi de carapace, sau

chiar o armură, ca şi când aş fi fost un homar. Am simţit, atunci şi acolo, că mi se dă posibilitatea unei alegeri libere. Puteam deschide uşa sau o puteam lăsa închisă; puteam desface armura sau o puteam păstra pe mine. Nici una dintre opţiuni nu se prezenta ca o datorie; nu era însoţită de vreo ameninţare sau promisiune, dar ştiam că deschiderea uşii sau lepădarea platoşei va avea consecinţe nebănuite. Alegerea părea crucială, dar, în mod ciudat, era lipsită de emoţie. Nu eram mişcat de vreo dorinţă sau teamă. într-un anume sens, nu eram mişcat de nimic. Am ales să deschid, să desfac, să slăbesc chingile. Spun „am ales” şi totuşi părea de fapt imposibil să procedez altfel. Pe de altă parte, nu eram conştient de vreun motiv. Aţi putea spune că nu eram un agent liber, dar sunt înclinat să cred că gestul a fost mai aproape de ideea de act complet liber decât cele mai multe pe care le-am săvârşit. Poate că necesitatea nu este opusul libertăţii şi poate că un om e cel mai liber când, în loc să inventeze motive, spune doar: „Sunt ceea ce fac.” Apoi a survenit consecinţa la nivel imaginativ. M-am simţit ca un om de zăpadă care începe într-un târziu să se topească. Topirea începea de la spate – pic-pic, iar în curând s-a transformat în şiroaie. Sentimentul nu prea mi-a fost pe plac.—

Cea mai bună descriere pentru momentul de decizie este următoarea: imaginează-ţi că te afli într-un tren. Stai pe locul tău, citeşti o carte sau îţi verifici telefonul, în jurul tău sunt oameni care fac tot soiul de lucruri obişnuite. La suprafaţă, totul arată la fel. Dar, în tot acest timp, ai călătorit kilometri întregi de-a

lungul ţării. Dintr-odată, îţi dai seama, fără vreo surpriză extraordinară, ci ca pe o recunoaştere a unui fapt evident, că eşti foarte departe de staţia din care ai plecat. în urma ta se află un drum lung. Mai mult, la un moment dat în timpul călătoriei, ai traversat o graniţă. Nu ai întâlnit nici vreun ofiţer vamal, nici surle şi trâmbiţe. îti dai seama că, deşi Dumnezeu e în

? j > >

continuare un mare mister, nici nu poţi spune că nu crezi în El. Nu eşti ateu. Nu eşti nici măcar agnostic. N-o să trăieşti fără metafizica biblică. Ai traversat graniţa într-o nouă ţară, iar miturile par adevărate.

E corect să te întrebi: m-am convertit? Am părăsit iudaismul şi am devenit creştin? Primul lucru pe care îmi vine să-l spun este că, deşi aceste categorii sunt opuse în lume, în istorie şi în minţile cam tuturor oamenilor pe care îi ştiu, în viaţa mea ele n-au fost vreodată contrare. Ambele poveşti s-au perindat prin viaţa mea încă de la vârsta de patru ani şi la fel se întâmplă şi acum. Mă simt mai evreu ca niciodată. Am fost şi voi fi mereu evreu din punct de vedere cultural, însă acum mă simt evreu şi din punct de vedere religios. Legământul lui Dumnezeu cu poporul evreu este un lucru real. Atunci când mă aflu la evenimente evreieşti, aşa cum se întâmplă adesea, îmi creşte inima de bucurie şi mă simt acasă. Iubesc credinţa, acum mai mult ca niciodată. Dacă evreii nu mă vor

printre ei, vor trebui să mă dea afară cu forţa.

Pe de altă parte, nu pot să-mi scot din minte scrierile lui Matei. „Fericirile” sunt sublimul moral, sursa minunării, puritatea morală care îţi taie răsuflarea şi spre care se îndreaptă absolut totul. în „Fericiri” regăsim marea hartă a vieţilor noastre. Există multe miracole în Biblie, însă cel mai uimitor dintre ele este existenţa acelei scurte predici.

Aşa cum rezumă Cynthia Bourgeault: „Singura noastră sarcină cu adevărat esenţială, ne învaţă lisus, este să depăşim instinctele de supravieţuire ale creierului animal şi sistemul de operare egoist şi să năzuim spre fericirea kenotică şi spre generozitatea personalităţii umane complete. Misiunea Lui e să ne arate cum să facem acest lucru.”—

lisus este cel care ne învaţă cum arată renunţarea la > j
sine. El nu a dat dovadă de îndurare, El e îndurarea. El nu oferă iubire perfectă, El este iubirea perfectă. Aşa cum scrie intelectualul catolic Romano Guardini: „în «Fericiri», ceva din grandoarea cerească trece pe tărâmul nostru. Nu sunt simple formule ale eticii superioare, ci vestiri ale pătrunderii sacrului şi ale realităţii supreme în lumea noastră.”— Aceste relatări sunt pentru mine o completare. Ceea ce mă conduce la întrebarea crucială: cred în învierea lui lisus Hristos? Cred că trupul Său a dispărut din mormânt la

trei zile după crucificare? Răspunsul simplu, brutal de onest e că uneori cred, alteori nu. Străjerul graniţelor este încă puternic în mine.

Răspunsul complet este că modul în care simt credinţa nu e un bloc de beton. Credinţa e schimbare. Credinţa e aici într-un moment, în următorul dispare, iar în altul este un şuvoi care se evaporă. Cel puţin pentru mine. Scriitorul Frederick Buechner a notat odată că, dacă cineva l-ar întreba ce e credinţa, „aş vorbi despre călătoria în timp şi spaţiu, despre suişurile şi

coborâşurile de-a lungul anilor, despre vise, momente stranii, intuiţii. [...] Credinţa este dorul de casă. Credinţa este un nod în gât. Credinţa e mai puţin poziţionare asupra, cât mişcare înspre, mai puţin un lucru sigur, cât o bănuială. Credinţa este aşteptare”.

Trebuie să recunosc că nu rezonez cu majoritatea oamenilor religioşi pe care îi întâlnesc. Nu vreau să îmi folosesc îndoiala drept o medalie de onoare care să mă facă mai rezonabil ori mai sofisticat în fata lumii. Sunt perfect conştient că aceste dubii sunt probabil cauzate de propria insuficienţă, de anii în care mi-am trăit viaţa urmărind numai partea superficială a spectacolului. Voi spune doar că nu trăiesc credinţa în felul în care o fac unii oameni pentru care Dumnezeu e la fel de real precum masa din faţa ta. Pentru ei, credinţa este trăită din toată inima. Ei o simt

cu tot sufletul. în *Tipurile experienţei religioase^* William James citează o femeie care nu-şi poate imagina că s-ar putea lovi vreodată de îndoială şi de toate aceste frământări: „în clipa exactă când am auzit strigătul de chemare al lui Dumnezeu- Tatăl, inima mi-a tresăltat recunoscându-L. Am alergat, mi-am întins braţele către cer şi am strigat cu putere: «lată-mă, Părinte, aici sunt!»„[22] E ceva frumos în această unitate a inimii.

însă eu am ajuns la credinţă dintr-o poziţie diferită, am parcurs alt drum, într-un mod fără îndoială legat de constituţia şi personalitatea mea. Rezonez mai bine cu un grup restrâns de oameni care se luptă cu credinţa, cu toată ridicola improbabilitate a credinţei. Am simţit harul înainte să îl simt pe Dumnezeu şi câteodată îmi e greu să mă întorc la sursă. însă cred că, atâta timp cât există în viata ta cinci sau zece oameni a căror credinţă

> pare la fel de anevoioasă şi reală precum a ta, atunci totul rămâne captivant. Tot ce-ţi trebuie este un admirator al creştinilor şi evreilor.

Realismul religios

Pentru realiştii religioşi, lupta e să rămâi credincios credinţei însesi. Pentru aceşti oameni, credinţa e ca o J > 1 5 expansiune a conştiinţei, care nu e de durată. Devii conştient de o dimensiune suplimentară a existenţei care, odată trăită, se simte ca un

„acasă”, iar apoi dispare. Aşa cum spune poetul Richard Wilbur:

Magia fericirii e să alimenteze

Buzele uscate cu răcoare şi alinare

Lăsându-le far’de cuvinte, dar şi cu o durere

Pe care nimic n-o poate satisface.

Credinţa nu înseamnă să trăieşti constant în acea î J dimensiune suplimentară a profunzimii, ci mai degrabă s-o întrezăreşti şi apoi să tânjeşti după ea. Oamenii din această tabără descriu credinţa nu ca pe o înţelegere constantă, ci ca pe un fel de dorinţă, sau poate o bănuială. Pentru ei, credinţa nu înseamnă neapărat cunoaşterea lui Dumnezeu şi a tuturor particularităţilor Sale, ci o mişcare constantă înspre ceva ce nici nu simt mare parte din timp.

în această versiune a credinţei, misterul e întotdeauna prezent. „Doamne, mă pot apropia de Tine numai pe calea conştiinţei, însă conştiinţa se poate apropia de Tine numai ca de un obiect, ceea ce nu eşti”, scrie Wiman. „Nu pot spera să Te simt aşa cum simt lumea – direct, imediat – şi totuşi nu e nimic ce îmi doresc mai tare. într-adevăr, atât de mare îmi e setea pentru Tine – sau poate acesta e un semn al setei Tale pentru mine? –, încât pare că Te văd în floarea neagră pe care îndoliaţii o formează lângă un mormânt necunoscut, [...] în abundenţa simplă a unui arbore în iarnă, a

cărui fiecare ramură e aprinsă şi împresurată de zăpadă. Doamne, Dumnezeule, cât de luminos e abisul din acel «pare».”

Metafore ale apei abundă în discursul religios, fiindcă există atât de multă sete. Se spune că Dumnezeu e şuvoiul de apă vie după care tânjim precum un cerb după apa unui pârâu. Iar credinţa e asemuită cu o înghiţitură care înteteste setea.

Dacă citeşti relatările despre credinţă chiar şi ale celor mai profunzi credincioşi, observi că apar perioade de secetă, agonii şi momente de adâncă încercare. Rabinul Joseph Soloveitchik notează: „Religia nu e, în faza de început, un refugiu de graţie divină şi îndurare pentru cel descurajat şi disperat, un pârâu fermecat pentru spiritul zdrobit, ci un chin sfâşietor, aprig, al conştiinţei umane cu toate crizele acesteia, cu durerile şi chinurile sale.”— Soloveitchik susţine că tocmai această călătorie de-a lungul curenţilor dintre stânci purifică credinţa de superficialitate. Nu e ceva uşor şi reconfortant. Aşa cum spune Wiman, dacă se presupune că Dumnezeu e un balsam care vindecă rănile psihice sau o cale de a scăpa de durerile vieţii, „atunci sunt nevoit să recunosc: *pentru mine nu funcţionează*"[21].

Maica Tereza a avut o trăire intensă a credinţei pe 10 septembrie 1946, pe când se afla într-un tren. A simţit dragostea lui Dumnezeu ca pe „setea inimii lui Iisus, ascunsă în cei nevoiaşi”. Dar încă din 1953 şi

cel puţin până în 1995, pare să fi pierdut contactul cu Dumnezeu. în scrisorile private, mărturiseşte că: „Nu am credinţă. [...] Mi se spune că Dumnezeu mă iubeşte. [...] Nimic nu îmi atinge sufletul.” Vorbea despre „un spaţiu gol. [...] în inima mea nu există credinţă”. Simţea o „teribilă durere a pierderii, a faptului că Dumnezeu nu mă vrea, că Dumnezeu nu e Dumnezeu, că Dumnezeu nu există cu adevărat”. Ani la rând, întunericul a persistat, deşi şi-a continuat serviciul divin. Dar ani la rând, setea de credinţă nu s-a stins. De fapt, tânjirea pare să se fi intensificat pe măsură ce întunericul se adâncea. „Vorbesc despre Tine [Iisus] ore întregi – despre tânjirea mea după Tine.” în tot acest timp, a continuat să deschidă case pentru cei nevoiaşi, să îi servească pe cei săraci şi să sufere pentru ei.

Pe parcursul acestor ani, viaţa ei a fost marcată de „tânjire în absenţă”, aşa cum s-a exprimat unul dintre studenţii mei, Daniel Gordon. în 1961, un iezuit austriac, reverendul Joseph Neuner, i-a spus că trece prin lunga noapte pe care toţi maeştrii spirituali trebuie s-o îndure şi că singurul răspuns posibil e o supunere şi mai totală.

Din motive greu de înţeles, această lecţie a lovit-o pe Maica Tereza cu o forţă extraordinară. „Pentru prima oară în unsprezece ani, am ajuns să iubesc întunericul”, a scris ea. Conform unui biograf,

întunericul ei lua naştere dintr-o identificare profundă cu cei pe care îi servea. Cei săraci îndurau sentimentul de a fi nedoriti. Ea era chemată să ia asupra-i o parte a poverii. Scria că

„drumul e sigur chiar şi în întuneric”. A continuat: „Am doar fericirea de a nu avea nimic – nici măcar realitatea prezenţei lui Dumnezeu.”

Aşa cum scrie Gordon, sensul poate fi găsit prin atitudinea pe care o adoptă omul în faţa suferinţei iminente. Odată ce Maica Tereza a înţeles sensul suferinţei sale, totul a început să-i pară o misiune. Credinţa nu îi era alinare; era adesea o tristete întunecată, însă şi-a continuat angajamentul faţă de credinţă chiar şi după ce credinţa a părăsit-o, astfel încât, suportând întunericul şi luând asupra sa povara celor suferind de sărăcie, ea a devenit unul dintre oamenii lui lisus.

Cu alte cuvinte, un angajament faţă de credinţă înseamnă să rămâi prezent în ciuda diferitelor greutăţi, chiar şi în acele momente când credinţa pare absentă. Un asemenea angajament e o lungă serie de suişuri şi coborâsuri, de intuiţii, de învăţări şi uitări, de cunoaştere a unui Dumnezeu la douăzeci şi cinci de ani, apoi a altuia foarte diferit la treizeci şi cinci de ani, la cincizeci şi cinci, la şaptezeci şi cinci. înseamnă să fii consecvent atunci când viata ti se arată sub noi forme, iar credinţa trebuie să fie încă o dată

reformulată. Un angajament faţă de credinţă înseamnă un angajament fată de schimbare. Dacă nu include momente de disperare, nu e credinţă.

Până la vârsta de douăzeci şi şapte de ani, Frederick Buechner publicase deja două romane. S-a mutat la New York pentru a încerca să fie scriitor full-time, însă nu i-a mers chiar bine. A devenit depresiv şi a început să se gândească la alte cariere – poate în publicitate.

Fără un motiv clar, a început să frecventeze o biserică prezbiteriană de pe Madison Avenue, deşi avea impresia că majoritatea preoţilor ţin slujbe mai degrabă superficiale. într-o zi, a ascultat o predică în care erau comparate încoronarea reginei Elisabeta şi cea a lui lisus. Preotul a povestit că lisus nu a fost încoronat într-o atmosferă de splendoare, ci „printre mărturii, lacrimi şi multe râsete”—.

Buechner scrie că, atunci când a auzit expresia „multe râsete”, „din motive pe care nu le-am înţeles vreodată pe deplin, Marele Zid din China s-a sfărâmat, Atlantida s-a ridicat de sub ape, iar pe Madison Avenue, pe 73rd Street, lacrimi au început să curgă din ochii mei de parcă aş fi fost lovit peste faţă”. Buechner a ajuns să trăiască credinţa drept o căutare a ceea ce el însuşi a numit o prezenţă subterană a harului în lume. A ajuns s-o trăiască drept senzaţia vagă că viaţa nu e compusă doar din atomi care se lovesc unul

de celălalt la întâmplare, ci e un roman cu un fir narativ care duce undeva.

Mai târziu în viaţă, Buechner a ajuns să fie înconjurat de tineri creştini care vorbeau despre Dumnezeu cu mare certitudine, ca şi cum l-ar fi vorbit tot timpul, iar El le -ar fi răspuns. Dumnezeu le spunea să ţintească spre slujba asta şi nu spre cealaltă, iar la restaurant să comande asta în loc de cealaltă. A fost uluit. A scris că, dacă spui că îl auzi pe Dumnezeu vorbindu-ţi în fiecare zi despre orice subiect, fie încerci să pui un văl peste propriii ochi, fie peste ochii celorlalţi.

în schimb, continuă el, ar trebui să te trezeşti dimineaţa şi să te întrebi: „Pot să cred şi astăzi?” Sau, şi mai bine, să-ţi pui această întrebare după ce ai aruncat o privire la ştirile de dimineaţă şi ai văzut toate atrocităţile comise.

Şi dacă răspunsul acestei chestionări a credinţei este „Da” în fiecare zi, atunci probabil nu ştii ce înseamnă cu adevărat să crezi în Dumnezeu, scrie Buechner. „Răspunsul ar trebui să fie «Nu» cel puţin în cinci din zece cazuri, căci un «Nu» este la fel de important precum un «Da», poate chiar mai important. «Nu»-ul este ceea ce îti dovedeşte că eşti uman, în caz că te îndoieşti vreodată. Şi apoi, dacă într-o dimineaţă se întâmplă ca răspunsul să fie cu adevărat «Da», atunci ar trebui să fie un «Da» înecat de mărturii, lacrimi şi... multe râsete.”—

Astfel, angajamentul faţă de credinţă înseamnă persistenţa credinţei în perioadele de îndoială; persistenţa în credinţă dincolo de suferinţă şi anxietate; persistenţa în credinţă în perioadele de zbatere şi dincolo de toti idiotii şi cretinii imorali care vorbesc în numele credinţei. înseamnă persistenţa în credinţă în ciuda stupidităţii ocazionale a sinagogilor, a moscheilor sau a bisericilor, care ar trebui să fie lăcaş pentru credinţă. „Pentru mine, biserica e în egală măsură cea mai mare problemă morală şi intelectuală, şi cea mai consolatoare casă. E şi o prostituată jalnică, şi o mireasă consecventă”—, scrie călugărul franciscan Richard Rohr. Şi cu toate acestea, credinţa e centrul şi fericirea vieţii sale.

Exodul e călătoria, iar „Fericirile” şi iubirea care au murit pentru noi sunt frumuseţea sublimă spre care se îndreaptă totul. Persist în năzuinţa spre acel punct, prin toate suişurile şi coborâsurile. La un moment dat, am început să înţeleg că am moştenit o perspectivă şi că nu vreau să duc o viaţă care nu e orientată spre acea frumuseţe sublimă. Nu pot controla momentele în care cred şi cele în care nu cred. Nu pot decât să fiu credincios poveştilor vii şi să persist în pariul că sublimul e real. La un moment dat, mi-am dat seama că trenul vieţii m-a dus în altă tară. Cred. Sunt o persoană religioasă. Biblia, deschisă unei infinităţi de interpretări, e

fundamentul adevărului.

Ce am încercat de fapt să descriu aici e un lucru despre care nu vorbim în ziare – modul în care se petrece procesul transformării interioare. Omul nu îl percepe zi de zi, însă atunci când mă uit înapoi la cine eram în urmă cu cinci ani, e destul de uimitor – şi pun pariu că şi pentru tine e la fel. E o schimbare în calitatea conştientizării. E un proces treptat de dobândire a unui nou tip de cunoaştere, care se stabileşte în centrul fiinţei tale, încet-încet. Cynthia Bourgeault scrie că împărăţia Cerurilor nu e un loc în care te duci; e un loc din care vii. E un mod transformat de a privi lumea, pe care îl capeţi atunci când te adânceşti în Dumnezeu, iar Dumnezeu Se adânceşte în tine.

Ceea ce culegi în final e sentimentul profund al conexiunii, al unicităţii metafizice. Nu există un sine egoist, separat de toată lumea şi de toate lucrurile. Aceasta este iluzia modernităţii. Cea mai bună parte în a fi parcurs o călătorie stranie şi neaşteptată în ultimii cinci ani din viaţa mea e faptul că mi s-a amintit posibilitatea ca şi următorii cinci sau zece ani să fie altă călătorie stranie şi neaşteptată. Aşadar, nimic nu trebuie respins ca fiind revoltător. Atunci când te-ai legat de un spirit pe care nu-l poţi înţelege, nimic nu te mai şochează, ci totul te aduce într-o stare de uimire şi minunare.

Note:

1 Christian Wiman, *op, cit.,* p. 92.

2 *Psalmi* 42:11. (AC *trad,)*

3 Avivah Gottlieb Zornberg, *The Particulars of Rapture,* Schocken, New York, 2011, p. 10.

4 Denumire dată diferitelor grupuri creştine care-şi promovează agresiv credinţa, căutând noi membri. (AC *red.)*

¿Jean Vanier, *Becoming Human,* Paulis t Press, New York, 2008, p. 9.

6 Jean Vanier, *Becoming Human,* Paulist Press, New York, 2008, p. 40.

Z *Matei* 18:20. (AC *trad.)*

8 Joseph Soloveitchik, *Halakhic Man,* The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1984, p. 58.

2 Joseph Soloveitchik, *Halakhic Man,* The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1984, p. 46.

10 Robert Coles, *Dorothy Day: A Radical Devotion,* Addison- Wesley, Reading, Massachusetts, 1987, p. 16.

11 Sfântul Augustin, *op. cit.,* p. 447*. (AC. trad.)*

12 Abraham Joshua Heschel, *op. cit.,* p. 74.

13 Abraham Joshua Heschel, *op. cit.,* p. 45.

14 Jaroslav Pelikán, *Fools for Christ,* Wipf and Stock, Eugene, Oregon, 2001, p. 76.

15. Trimitere la *Matei* 19:24 – „Şi vă mai spun că este mai uşor să treacă o cămila prin urechea acului, decât să intre cel bogat în împărăţia lui Dumnezeu!” (AC *redă)*

16 Sorén Kierkegaard, *Frică şi cutremur,* traducere de Leo Stan, Humanitás, Bucureşti, 2002, pp. 94-95. (AC *trad.)*

17 Sorén Kierkegaard, *Fear and Trembling,* ed. C. Stephen Evans şi Sylvia Walsh, traducere de Sylvia Walsh, Cambridge University Press New York, 2006,

p. 31. Vezi şi ediţia în română: Sorén Kierkegaard, *Frica şi cutremur,* traducere de Leo Stan, Humanitás, Bucureşti, 2002, pp. 94-95.

18 Soren Kierkegaard, *Fear and Trembling,* ed. C. Stephen Evans şi Sylvia Walsh, traducere de Sylvia Walsh, Cambridge University Press New York, 2006, p. 31. Vezi şi ediţia în română: Soren Kierkegaard, *Frică şi cutremur,* traducere de Leo Stan, Humanitás, Bucureşti, 2002, p. 89. (TV *trad.)*

12 Sheldon Vanauken, *op. cit.,* p. 99.

20 C.S. Lewis, *Surprins de bttcurie,* traducere de Emanuel Conţac, Humanitás, Bucureşti, 2011, p. 117. (TV. *trad.)*

21 Cynthia Bourgeault, *The Wisdom Jesus,* Shambhala, Boston, 2008, p. 106.

22 Romano Guardini, *The Lord,* Gateway Editions, Washington, 1996, p. 84.

23 William James, *op. cit.,* p. 341. (TV *red.)*

24 Joseph Soloveitchik, *op. cit.,* p. 142.

25 Christian Wiman, *op. cit.,* p. 9.

26 Philip Yancey, *Soul Survivor,* Galilee/Doubleday, New York, 2003, p. 249.

27 Philip Yancey, *Soul Survivor,* Galilee/Doubleday, New York, 2003, p. 264.

28 Richard Rohr, *op. cit.,* p. 80.

Rampe şi ziduri

Tot ce-mi mai rămânea de făcut era să-mi dau seama cum să trăiesc acest angajament* Cum trăiesc oamenii religioşi? Până acum, probabil ţi-ai dat seama ce parte a credinţei e grea pentru mine – cea a capitulării oarbe. Se vorbeşte mult, în special în creştinism, despre moartea sinelui, despre a te lăsa cu totul în mâinile lui Dumnezeu, despre a lua mâinile de pe cârmă şi a-L lăsa pe El să conducă. Se vorbeşte mult despre depravarea absolută a omenirii, despre presupusa opoziţie dintre spirit şi materie. Credeam că să fii credincios înseamnă să recunoşti că Dumnezeu îti controlează viata, iar tu te

supui la orice îţi cere El. Şi îmi dau seama de ce gândeam aşa. în toate religiile, multe lucruri lasă impresia că Dumnezeu presupune absenţa autorităţii asupra propriei vieţi. Dumnezeu e stăpânul, iar tu eşti robul.

Din fericire, o astfel de obedienţă oarbă şi renunţare totală la sine nu pare să fie ceea ce îşi doreşte Dumnezeu. E cu siguranţă adevărat că voinţa este

problematică. Voinţa e centrată pe sine. Tinde

să vadă întreaga existenţă drept ceva ce mă înconjoară, ceva ce se află în faţa mea, alături de mine şi în spatele meu. Perspectiva umană obişnuită are un egoism inerent.

Voinţa este, de asemenea, narcisistă. Asa cum observă C.S. Lewis, un gând din două pare să fie despre sine. Dacă nu te gândeşti că ţi-e frig, cald, foame sau că eşti plin, atunci repeţi o replică isteaţă pe care s-o spui, sau eşti furios pe cineva care nu te-a tratat corespunzător. Chiar şi atunci când faci ceva cu adevărat umil şi plin de bunătate, şinele face o piruetă şi se admiră pentru că a fost umil şi bun.

j

Voinţa e, de asemenea, lacomă. îşi doreşte popularitate şi nu e vreodată satisfăcută. Marile păcate provin dintro venerare excesivă a sinelui şi din insensibilitatea fată de ceilalţi: poftă, nedreptate, prejudecată, lăcomie, minciună, aroganţă şi cruzime.

„în momentul în care încep să îmi exercit voinţa, îmi dau seama că am lăsat o vulpe paznic la coteţul cu găini”-, scria teologul Eugene Peterson. Aşa cum spune poemul „Invictus” al lui William Ernest Henley, dacă îţi faci şinele „stăpân al sorţii mele, [...] căpitan al sufletului meu”, te îndrepţi spre naufragiu.

Dar Dumnezeu nu pare să-Şi dorească eliminarea voinţei; pare să-Şi dorească antrenarea şi transformarea acesteia. Nu-Şi

doreşte o lipsă a voinţei, ci o îmbinare între voinţa omului şi a lui Dumnezeu. Peterson a descris acest lucru astfel: atunci când era mic, i s-a permis să muncească la măcelăria tatălui său. A început spălând podele, apoi a fost promovat la tocat carne. Când a mai crescut, i s-a înmânat un cuţit. „Cuţitul are voinţă proprie”, i-a spus unul dintre măcelari. „Cunoaşte-ţi cuţitul.”

Peterson a descoperit că şi „o halcă de vită are voinţă proprie – nu e doar o masă inertă de carne, zgârci şi oase, ci are caracter, articulaţii, textură şi granulaţie. Să transform un sfert de vită în fripturi şi frigări nu era o chestiune de impunere a voinţei mele fortificate prin cuţit asupra unei materii inerte, ci însemna să pătrund respectuos şi reverenţios în realitatea materiei”. Ciopârţitorii – măcelarii proşti – încercau să-şi impună voinţa asupra cărnii. Rezultatele erau urâte şi pline de risipă. însă măcelarii buni învăţau să taie venind în întâmpinarea cărnii. Lucrau cu smerenie în faţa materialului pe care îl aveau în faţă.

Un credincios se apropie de Dumnezeu cu reverenţă umilă şi, prin studiu, rugăciune şi disciplină spirituală, ajunge să intuiască textura iubirii Lui. Treptat, învaţă să trăiască alături de textura iubirii lui Dumnezeu şi nu împotriva acesteia. Nu mai este o încercare a voinţei de a domina viaţa, dar nici o capitulare completă şi o anihilare de sine. E o reacţie

entuziastă. E participare, participarea complexă a voinţei omului în marea voinţă a lui Dumnezeu.

înseamnă, aşa cum spune Peterson, să nu încerci să trăieşti în vocea activă, care e dominanta, nici în vocea pasivă, care este supunerea, ci în vocea de mijloc, care e conversaţie şi reacţie: „Nu ne abandonăm fluxului de milostenie divină, înecându-ne într-o mare de iubire şi pierzându-ne identitatea. Nu tragem sforile care activează operaţiunile lui Dumnezeu în viaţa noastră, supunându-L identităţii noastre asertive. Nici nu-L manipulăm pe Dumnezeu (vocea activă), nici nu suntem manipulaţi de Dumnezeu (vocea pasivă). Suntem implicaţi în acţiune şi participăm la rezultatele acesteia, dar nu o controlăm şi nici nu o definim (vocea de mijloc). Rugăciunea are loc pe vocea de mijloc.”

Credinţa şi harul nu presupun pierderea autorităţii asupra propriei vieţi. Ele înseamnă întărirea şi împuternicirea autorităţii, dar şi transformarea acesteia. Atunci când harul se revarsă asupra noastră, ne oferă lucruri mai bune spre care să năzuim şi mai multă putere de a le năzui. Atunci când oamenii vorbesc despre moartea sinelui, discută de fapt despre moartea vechilor dorinţe şi învierea într-un set nou şi > j îmbunătăţit de dorinţe. Atunci când eram mic, îmi plăcea la nebunie Kool-Aid, o dorinţă care

acum nu mă mai atrage deloc. Acum prefer cafeaua şi vinul, dorinţe care atunci nu mă atrăgeau deloc. Când mi-am început cariera, îmi doream cu ardoare să fiu faimos şi să fiu invitat în cercurile de sus. Acum am mai multă faimă decât îmi doresc de fapt şi am văzut atât de mult din cercurile de sus, încât şi-au pierdut farmecul.

Iubirea de Dumnezeu şi participarea la iubirea lui Dumnezeu reprezintă o abolire a egoului, dar nu o slăbire a sinelui. Gerald May face o distincţie între voinţă şi disponibilitate: voinţa este dorinţa de a fi *3 3* 1 I î căpitanul propriei nave. Disponibilitatea este dorinţa de a da curs unei chemări, printr-o reacţie puternică.

Viaţa religioasă nu e numai gândire abstractă şi sentiment. Implică practici concrete şi să te afli în prezenţa unor oameni adevăraţi, să participi la o comunitate adevărată. Am început să mă gândesc la călătoria mea religioasă ca la Drumul spre Chartres. Mă aflam într-o călătorie spre Dumnezeu şi mi-am dat seama destul de rapid pe parcurs că oamenii religioşi şi instituţiile au construit câteodată rampe care au uşurat călătoria, altă dată au ridicat ziduri, îngreunând-o. Mi- am dat seama că multe dintre zidurile din lumea creştină sunt provocate de o combinaţie între un complex de inferioritate intelectuală şi unul de superioritate spirituală. Mi-am dat seama cum creştinii, în special protestanţii, sunt urmăriţi de senzaţia că nu sunt la fel de

riguroşi intelectual sau nu sunt la fel de cool precum lumea laică. în acelaşi timp, mulţi dintre ei se umflă în pene, având sentimentul că sunt cu un salt cuantic sau două mai morali.

Acest lucru poate duce, spre exemplu, la primul zid: mentalitatea de asediu. Multi creştini observă că există ?)
diferente tot mai mari între valorile lor şi valorile laice, în special în ceea ce priveşte sexualitatea. Acest lucru poate aluneca rapid într-o senzaţie de victimizare colectivă. „Cultura” este împotriva noastră. Trebuie să ne retragem în puritatea enclavei noastre. Lucrul straniu e că mentalitatea de asediu pare destul de plăcută pentru cei care o adoptă. Le oferă oamenilor o cale directă de a interpreta lumea – noi, cei nobili, *versus* ei, cei puternici şi păcătoşi. Noi avem inocenţa victimizării.

în scurt timp, creştinismul nu mai este o credinţă umilă; devine o brigadă de luptă în războiul cultural. „Evanghelic” încetează să fie un adjectiv şi se transformă într-un substantiv, într-un trib. în scurt timp, scopul scuză mijloacele – orice pentru apărarea tribului. în scurt timp, ajungi la aceste generalizări masive despre presupusa ostilitate a lumii de afară. (De fiecare dată când un pastor începe o propoziţie cu expresia „Cultura...”, ar trebui să se întrerupă, să se întindă şi să tragă un pui de somn.) Curând, ajungi la ceea ce rabinul Sacks numeşte

„dualism patologic”, o mentalitate care împarte lumea între cei care sunt buni şi fără de pată şi cei care sunt în mod iremediabil răi.

Al doilea zid este cel al pseudoascultării. Există anumiţi oameni religioşi care intră în conversaţii înarmaţi cu un set de maxime şi zicători proaspăt scoase din cărţi, numai bune de pus pe stickere. în loc să asculte cu adevărat problemele ridicate de cei din faţa lor, pur şi simplu îşi perorează maximele, indiferent de circumstanţe.

Al treilea zid e cel al grijii invazive. Unii se folosesc de scutul credinţei pentru a se băga în treburile altora, deşi n-au fost invitaţi. îşi spun că nu fac decât să arate grijă şi compasiune. îşi spun că, prin rugăciune, şi-au dat seama de lucrul important care se petrece în viaţa acelui om şi că e important ca celălalt să afle asta. Dar, de fapt, nu fac decât să se aventureze pe un tărâm despre care nu cunosc nimic, sub pretextul că Dumnezeu i-ar fi trimis acolo.

Al patrulea zid e cel al mediocrităţii intelectuale. Predau la Yale şi, atunci când profesorii din universitate îşi discută între ei manuscrisele, sunt feroce. Dar sunt feroce în căutarea excelentei. Uneori, creştinii nu sunt feroce unul cu celălalt. Vor să fie amabili; vor să fie pozitivi, iar asta îmblânzeşte întreaga discuţie. Astfel că diamantul adevărului rămâne neşlefuit. Cuvinte vagi şi sentimente

siropoase ajung să fie tolerate fiindcă toată lumea vrea să fie amabilă. Cu câţiva ani în urmă, Mark Noii a scris o carte intitulată *The Scandal of the Evangelical Mind* – şi, cu câteva excepţii notabile, scandalul este încă în desfăşurare.

Acestea sunt zidurile. Am descoperit, de asemenea, şi rampele. Prima e rampa ritualului. Religia este plină de aprinderi de lumânări, îngenuncheri, stat în picioare, procesiuni şi aşa mai departe. Aceste obiceiuri sunt puneri în scenă ale ordinii morale şi ale poveştii sacre. Ne amintesc anumite lecţii şi adevăruri. în Tora, aprinsul lumânărilor e armonizat cu arderea de tămâie, căci în vieţile noastre iluminarea cunoaşterii e conectată *7 7* cu experienţa pasiunii şi a simţurilor. Nu suntem raţionalişti reci; învăţăm cu pasiune.

Aşa cum spune sociologul Christian Smith: „în mod ritual, liturghia reconstituie o tradiţie, o experienţă, o istorie, o perspectivă asupra lumii. Exprimă, într-o formă dramatică şi corporală, un sistem sacru de credinţe, prin cuvinte, muzică, imagini, arome, gusturi şi mişcări ale corpului. în liturghie, credincioşii interpretează, dar şi observă, pun în scenă un adevăr, iar adevărul acţionează asupra lor, îşi amintesc trecutul şi îl poartă cu ei spre viitor.”[2] Este ceva straniu de puternic în a-ti deschide braţele în închinare; acest mic act fizic *7 7 7* deschide mintea şi vulnerabilizează inima.

A doua rampă este a credinţei expuse liber.

într-o sinagogă conservatoare, nu vezi aproape niciodată acte de credinţă expuse liber, însă le observi adesea într-o sinagogă ortodoxă: bărbaţi care-şi poartă şalul de rugăciune, se leagănă şi se tânguie, pierzându-se în actul venerării. în mod similar, n-o să întâlneşti aproape niciodată o credinţă expusă fără nicio reţinere într-o biserică protestantă, mai puţin dacă e vorba de credinţa din Sierra Club[2]. însă o vezi în bisericile carismatice, unde braţele sunt ridicate în aer, ochii sunt închişi, iar strigătele de aleluia te înconjoară. Sigur, e vorba şi despre un element de performance. însă există ceva contagios în credinţa căreia nu-i e teamă să se exprime.

A treia rampă este rugăciunea. Personal, nu sunt foarte bun la asta. Adesea ajung să îmi direcţionez cuvintele către persoana cu care sunt şi nu către Dumnezeu. Din păcate, aproape mereu aplic critici literare rugăciunilor mele, în timp ce le rostesc sau după aceea – mda, asta a fost plictisitoare, cealaltă şi-a cam pierdut coerenţa spre sfârşit. în *Doamna Bovary*$_y$ Flaubert scrie că „graiul omenesc e ca o căldăruşă spartă, în care batem mereu melodii bune să facă urşii să joace, atunci când noi am vrea să înduioşăm stelele”-. La fel se întâmplă şi cu rugăciunile mele.

Dar chiar şi cineva încă necopt se poate ruga. Rugăciunea e o întâlnire şi o conversaţie cu

Dumnezeu. Cele mai simple rugăciuni sunt cele de mulţumire, pentru o masă sau pentru alt lucru bun care ni s-a întâmplat. Chiar şi aceste rugăciuni simple sunt bune, căci recunoştinţa este un pământ în care egoismul tinde să nu rodească.

Discuţiile noastre se schimbă în funcţie de persoana cu care vorbim. Conversaţia cu Dumnezeu e o confruntare

>

cu harul divin, care nu se exprimă doar prin dragostea Lui nemeritată, ci este un fel de iubire ce curge cu putere, copleşind defectele celui care o primeşte. Astfel, rugăciunile profunde au o calitate minunată, pe care nu o întâlnim în discuţiile cu oamenii obisnuiti. Tonul emoţional al acestui tip de rugăciune e greu de redat în proză, însă mulţi oameni indică poemul lui George Herbert:

Rugi Bisericile slăvesc, ale îngerilor vremuri,

Suflul Domnului în om întorcându-se la naşterea-i

Sufletul în parafrază, inima-n pelerinaj,

Un fel de cântec, pe care lumea toată-l aude şi se- nfricoşează;

Blândeţe şi pace, fericire, iubire şi binecuvântare,

Mană a extazului, bucurie-aleasă

Rai în cele pământene, om în hainele de sărbătoare,

Calea-Lactee, pasăre a Paradisului.

În timp, rugăciunea reorientează dorinţele. Chiar actul adresării către Dumnezeu plasează omul într-o anumită dispoziţie: vrei să ai o discuţie adecvată pentru El; vrei ca dorinţele tale să îl mulţumească şi să îi aducă slavă. La fel cum oamenii care formează un cuplu multă vreme încep să se asemene, cel care îşi petrece ani la rând în compania lui Dumnezeu începe să I se asemene, la un nivel secret, în locuri accesibile numai Lui.

A patra rampă este conştiinţa spirituală. Noi, cei din lumea laică, avem tendinţa de a reduce totul la cauză şi *efect* material – economia, tiparele de vot, relaţiile internaţionale. însă acea lentilă distorsionează constant lucrurile, căci fiinţele umane nu sunt doar creaturi materiale ghidate de interese personale economice şi politice, definite restrictiv.

Atunci când te afli printre cei mai vrednici dintre credincioşi, indiferent de subiectul conversaţiei, totul este mai profund. Comunităţile religioase vorbesc în mod natural despre întreaga persoană, despre inimă şi suflet în egală măsură cu trupul şi mintea. Atunci când comunităţile religioase îi servesc pe cei nevoiaşi, când facultăţile religioase le predau studenţilor, ele servesc şi predau holistic, văzându-i drept oameni care,

pe lângă bani şi demnitate, au nevoie şi de dragoste şi scop.

A cincea rampă este limbajul binelui şi al răului. Acest limbaj, la rândul lui, a fost în mare parte abandonat în lumea publică. „A păcătui” este acum folosit mai degrabă în legătură cu desertul. însă, dacă vrei să vorbeşti despre cea mai profundă dintre călătorii, ai nevoie de cuvinte precum „păcat”, „suflet”, „degradare”, „mântuire”, „sfinţenie”, „har divin”. Dacă vrei să-ţi dezvolţi o viziune asupra vieţii orientată pe axa verticală, ai nevoie de înţelegerea gradelor binelui şi răului. Atunci când păşeşti în lumea religioasă şi găseşti chiar şi câţiva oameni care gândesc şi discută despre aceste lucruri în mod subtil, inteligent şi atent, totul are o forţă extraordinară.

Ultima rampă e şocul pur. Religia este o surpriză nesfârşită. De fapt, nu te obişnuieşti vreodată cu ideea de creaţie ca lucru viu sau cu faptul că există ceva precum iubirea universală. Iar cel mai mare şoc e modul în care unii credincioşi reusesc să iubească. De ce şi-ar fi petrecut Maica Tereza zeci de ani în mahalale? De ce şi- ar fi petrecut Thomas Merton zeci de ani în mănăstire? De ce şi-ar fi petrecut Dorothy Day zeci de ani în sărăcie, hrănindu-i pe cei nevoiaşi? De ce ar fi ales Dietrich Bonhoeffer să se întoarcă în Germania pentru a se alătura rezistenţei împotriva lui Hitler, având mari şanse să fie

ucis în luptă – ceea ce s-a şi întâmplat? Oare aceşti oameni nu ştiu că există vacanţe pe plajă şi restaurante bune?

Iar acestea sunt numai câteva celebrităţi. De fapt, întâlnim astfel de oameni tot timpul, oameni care şi-au schimbat cu totul vieţile pentru a lucra în spitalele şi mahalalele din toată lumea, mânaţi de credinţa că au fost chemaţi de Dumnezeu întru acest serviciu dificil.

*

Impulsul natural în viaţă este să te mişti înainte, să-ţi creşti averea, puterea, succesul, statutul. Şi totuşi, peste tot în lume vedem oameni care se mişcă înapoi. Arareori folosim cuvântul „smerire” ca verb, însă ar trebui s-o facem. Peste tot în lume există oameni care se smeresc în numele lui Dumnezeu. Se prefac în slujitori. Se lasă în genunchi, spală picioarele celor nevoiaşi, plasându-se în situaţii în care nu ei sunt în centrul atenţiei; cei invizibili şi marginalizaţi sunt în centrul atenţiei. Ei oferă iertare atunci când acest lucru pare fără sens, practicând o bunătate atât de radicală, încât îţi taie respiraţia.

De curând, a apărut un documentar despre Fred Rogers, preotul prezbiterian care a creat o emisiune TV plecând de la supoziţia că cei mici, copiii, sunt mult mai aproape de Dumnezeu decât adulţii. De obicei, adulţii vor să se îndrepte spre lucruri sofisticate pe măsură ce înaintează în vârstă, însă emisiunea

lui Rogers era exclusiv despre simplitate – simplitatea legării unui şiret, simplitatea de a-ţi declara iubirea în mod deschis. De obicei, viaţa adultă înseamnă o deplasare înspre asertivitate şi autosuficienţă. însă

Rogers s-a apropiat de vulnerabilitate şi dependenţă. La un moment dat, marioneta care interpretează copilul interior al lui Rogers cântă o melodie cu versul „Câteodată mă întreb dacă sunt o greşeală”. Câteodată, se întreabă dacă nu cumva e greşit construit. De obicei, vârsta adultă înseamnă o deplasare dinspre mic înspre mare – să faci ceva mare în lume –, însă Rogers a scris o melodie intitulată „Little and Big”, despre farmecul binelui mărunt. Spălarea propriu-zisă, în direct şi la comun a picioarelor. Unii oameni se întrebau dacă Rogers poate într-adevăr să fie atât de sincer şi de bun. însă înregistrarea arată destul de clar că exact aşa era şi, până la final, toată lumea din sală plânge în mod neaşteptat. Există ceva surprinzător, puternic şi copleşitor în acest fel de bunătate inversată.

Aşa cum spune şi Sfântul Augustin: „Acolo unde e smerenie, e şi măiestrie; acolo unde e slăbiciune, e şi forţă; acolo unde e moarte, e şi viaţă. Deci dacă vrei să obţii aceste lucruri, nu le dispreţui pe celelalte.” T.S. Eliot a surprins la un moment dat idealul vieţii religioase: „O condiţie de totală simplitate/(Costând nu mai puţin decât orice).”[2]

Sublimul

Anne a locuit trei ani în Houston şi vieţile amândurora au trecut prin multe întorsături în timpul şederii ei acolo. Apoi, înclinându-ne în faţa unei iubiri care păruse cândva imposibilă, iar apoi inevitabilă, ne-am căsătorit în primăvara anului 2017, la patru ani după evenimentele descrise mai devreme. Acea parte a poveştii a avut un final binecuvântat.

Mi-am dat seama că să iubesc nebuneşte mi-a influenţat credinţa atât pozitiv, cât şi negativ. În momentele de iubire euforică, dragostea se revarsă. Iubirea pentru o femeie anume se revarsă, curge în sus, spre o iubire mai înaltă şi mai generoasă şi, într-un final, ajunge la sursa iubirii. Pe de altă parte, în fericirea mea, am lăsat în urmă suferinţa, astfel că nu mai trăiesc acele crize spirituale profunde, întunecate şi mistuitoare pe care le aveam atunci când eram cu adevărat pe fundul prăpastiei. (Ducă-se!)

Totuşi, partea care ţine de credinţă este încă radical incompletă. Dar să fii incomplet în credinţă nu înseamnă să fii nesatisfacut. „M-am rugat pentru uimire în loc de fericire”, a scris rabinul Heschel, „iar tu mi-ai oferit-o”. Evreii ortodocşi spun că religia înseamnă sacralizarea lumii, capacitatea de a vedea o scânteie divină în orice.

„Reverenţă plină de uimire” e expresia pe care o folosim pentru a descrie prezenţa lui Dumnezeu în lume. Uimire fată de infinitatea lui Dumnezeu. Uimire pentru că El se îngrijeşte de noi. „Dumnezeu scrie drept, cu linii încovoiate”, scrie Walker Percy. Uimire în fata stranietătii. Primul miracol al lui lisus a fost prefacerea apei în vin. Cine începe o religie cu o scamatorie pentru petreceri?

Sper că, până acum, călătoria credinţei să-mi fi oferit mai multă smerenie decât aveam înainte. Sunt destul de sigur că mi-a oferit mai multă speranţă. în prezent, credinţa nu-mi mai pare ca şi cum mi se cere să cred într-un bătrân cu barbă albă care separă apele. îmi pare drept credinţa în posibilităţi mult mai vaste decât îmi imaginasem, iar acum îmi trăiesc viaţa la umbra acestor posibilităţi.

Realitatea străluceşte. Cel care stă lângă tine la metrou nu-i niciodată un simplu corp.

Prietena mea Emily Esfahani Smith, pe care am citat-o de câteva ori, mi-a povestit cândva o ceartă pe care a avut-o cu soţul ei. S-au împăcat, apoi au mers să rezolve treburi în oraş şi s-au oprit la o farmacie. Emily încă se simţea epuizată şi întristată de cearta avută. Când să plătească, vânzătorul de după tejghea i-a întrebat despre familia lor, dacă au copii, unde locuiesc şi aşa mai departe. La sfârşitul scurtei conversaţii, le-a zâmbit şi lea spus: „Să ştiţi că voi doi vă potriviţi foarte bine.” Era

exact ce avea nevoie să audă în acel moment – fusese atât de plin de compasiune şi dragoste, o întruchipare a harului. Prin minte i-a străfulgerat un gând nou: „Uau, poate că îngerii chiar există.”

De-a lungul acestei cărţi, am vorbit despre angajament ca fiind o serie de promisiuni pe care le facem lumii. Dar gândiţi-vă la posibilitatea ca o creatură capabilă de iubire infinită să ne fi făcut nouă o promisiune. Gândiţi-vă la posibilitatea ca noi să fim cei cărora ni s-a devotat Cineva, obiectele unui angajament infinit, şi ca acest angajament să fie mântuirea noastră, cel care ne aduce acasă. Iată de ce religia este speranţă. Sunt un evreu rătăcitor şi un creştin foarte confuz, însă iată cât de rapid e pasul meu, cât de deschise îmi sunt posibilităţile, cât de vaste îmi sunt speranţele.

Note:

1 Eugene H. Peterson, *The Contemplative Pastor,* Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 1993, p. 98.
2 Christian Smith, Moral, *Believing Animais,* Oxford University Press, Oxford, 2003, p. 16.
3 Organizaţie de protecţie a mediului fondată în 1892 de John Muir, extinsă în prezent de-a lungul Statelor Unite. (AC *red.)*
4 Gustave Flaubert, *Doamna Bovary,* traducere de Demostene Botez, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1968, p. 81. (AC *trad.)*
5. T.S. Eliot, *Patru cvartete,* traducere de Sorin Mărculescu, Univers, Bucureşti, p. 83. (AC *red,)*

PARTEA A CINCEA

Comunitatea

23

Stadiile dezvoltării unei comunităţi (I)

Intr-o zi, pe la sfârşitul anilor ’50, Jane Jacobs privea pe fereastra ei de la etajul al doilea din Greenwich Village. A observat un bărbat care trăgea de o tânără. Fata era rigidă, ca şi cum nu şi-ar fi dorit să meargă unde o trăgea bărbatul. Lui Jacobs i-a trecut prin minte că poate asistă la o răpire. Se pregătea să coboare pentru a interveni, când a observat că soţii care deţineau

' J 5

măcelăria ieşiseră din magazin. Apoi vânzătorul de la magazinul de fructe a ieşit de după tejghea, la fel şi lăcătuşul şi câţiva oameni de la spălătorie. „Bărbatul nu ştia asta, însă era înconjurat”, a scris Jacobs în *The Death and Life of Great American Cities.*

S-a dovedit că nu era grav, doar o mică ceartă între un tată şi fiica sa. însă, din acest episod, Jacobs a tras concluzia potrivită: siguranţa străzilor într-un cartier sănătos nu e asigurată preponderent de poliţie. E menţinută de „reţeaua întortocheată, aproape subconstientă, a controalelor voluntare şi a standardelor stabilite între populaţie şi

asigurate chiar de populaţie”[1].

Jacob descrie în continuare peisajul străzilor de lângă blocul ei drept un balet complex. începe dimineaţa devreme, atunci când Jacobs iese cu gunoiul, iar părinţii îşi duc copiii la şcoală. Continuă toată ziua, când proprietarii magazinelor vorbesc între ei din pragul uşilor, poştaşii trec printre ei, iar cei care lucrează la doc se adună la pub pentru o bere. Doi îndrăgostiţi se plimbă netulburaţi. „Atunci când ajung acasă după muncă, baletul îşi atinge apogeul”, scrie Jacobs. „Acesta este momentul patinatorilor, al picioroangelor şi al tricicletelor. [...] Acesta este momentul coletelor şi al pachetelor, făcând zigzaguri de la farmacie la standul de fructe şi înapoi.

Pare frenetic şi haotic, însă, aşa cum susţine Jacobs, există de fapt o dinamică, o ordine organică: „Sub aparenta dezordine a vechiului oraş, în toate locurile în care acesta funcţionează cu succes, se menţine de fapt o minunată ordine pentru menţinerea siguranţei pe străzi.”

Jacobs scria în vremuri în care arhitecţi urbani precum Robert Moses distrugeau astfel de peisaje stradale. Le vedeau ca pe ceva învechit şi ineficient. Străzile ar trebui să fie zone de facilitare pentru maşinile în mişcare, sublinia noul curent de gândire, astfel că planificatorii urbani au început să construiască autostrăzi prin cartiere,

distrugând vechile apartamente şi vile din cărămidă, ridicând apoi blocuri-turn înconjurate de piaţete goale.

Jacobs voia ca oamenii să privească altfel vechile cartiere şi să se opună acestor planuri dezumanizante. Astăzi, cel puţin în lumea planificărilor urbane, Jacobs şi-a câştigat lupta. Acum, toată lumea înţelege valoarea unui peisaj stradal dens şi divers. Când vine însă vorba despre

problemele mai mari referitoare la ce înseamnă o comunitate, care constituiau adevăratul subiect de discuţie pentru Jacobs, lupta e încă în desfăşurare.

O comunitate frumoasa

O comunitate sănătoasă presupune un sistem dens de relaţii. E neregulată, dinamică, organică şi personală. Vecinii îţi sar în ajutor atunci când eşti prea încărcat de probleme, iar tu le sari în ajutor la rândul tău. într-o comunitate îmbelşugată, oamenii se implică în treburile celorlalţi, îsi cunosc secretele, sunt alături în doliu şi sărbătoresc împreună în momente fericite. într-o comunitate îmbelşugată, oamenii se ajută reciproc la creşterea copiilor. în astfel de comunităţi, comune de-a lungul întregii istorii umane până în urmă cu aproximativ şaizeci de ani, oamenii le ofereau vecinilor acelaşi tip de devotament pe care îl oferim acum familiei

extinse. Vecinii aveau nevoie unii de ceilalţi pentru prosperitate şi supravieţuire – pentru a strânge recoltele, pentru a fi alături în momente dificile.

Un om care face parte dintr-o comunitate bogată va avea întotdeauna un vecin gata să-l ajute să obţină un interviu de angajare atunci când nu are de lucru. Un adolescent se simte izolat acasă, însă în cartier există un vecin a cărui uşă e mereu deschisă, astfel că-şi petrece timpul acolo. într-o comunitate înfloritoare există adesea o figură autoritară, o femeie în vârstă, puternică şi care pare să fie mereu prezentă, care le spune adolescenţilor când să dea muzica mai încet şi copiilor să nu mai alerge pe lângă maşini, care trage oamenii la răspundere şi care întăreşte normele comunităţii. Cu toţii se tem puţin de ea, dar o şi iubesc. Ea este mama tuturor celor din cvartal, practic, primarul local.

în astfel de comunităţi, presiunea socială poate fi puţin copleşitoare, iar vecinii cei intruzivi pot deveni greu de suportat, însă disconfortul merită îndurat, fiindcă beneficiile sunt foarte mari.

Atunci când academicienii vorbesc despre astfel de comunităţi, folosesc termenul „capital social”. Termenul nu-i chiar inspirat. Câteodată, sociologii încearcă să împrumute din prestigiul economiştilor utilizând concepte

care par grele, cu rezonanţă economică. Expresia „capital social” sugerează că lucrul pe care îl măsoară e cantitativ. însă grija este în primul rând ceva calitativ. O comunitate e sănătoasă atunci când relaţiile sunt resimţite profund, atunci când există antecedente ale încrederii, un sentiment de apartenenţă mutuală, norme de angajament reciproc, obiceiuri de întrajutorare şi afecţiune reală, de la un suflet la celălalt.

Râzboiul interior

Nu cu mult timp în urmă, am întâlnit un cuplu din Israel care se mutase într-un cartier înstărit din sudul Californiei. Mi-au povestit episodul înfricoşător prin care trecuseră cu câteva luni în urmă. Soţul era plecat într-o delegaţie şi, într-o seară, a sunat pentru a vorbi cu soţia. După ce au închis telefonul, ea a mers să-l verifice pe fiul lor în vârstă de patru ani. Nu era în pătuţ. A început să-l caute disperată prin casă, fără succes. A fugit la piscină să vadă dacă nu cumva căzuse în apă. Nu era acolo. S-a repezit afară din casă şi a

început să alerge în susul şi în josul străzii, strigându-i numele cât o ţineau plămânii. Era în jur de zece seara. Unii vecini aveau luminile aprinse, însă nimeni n-a ieşit s-o ajute. Era deja terifiată. A alergat înapoi acasă să-l mai caute o dată acolo şi l-a zărit în living. Construise un fort din pernele canapelei şi

dormea liniştit sub ele.

A doua zi, soţia a ieşit să se plimbe şi câţiva vecini au întrebat-o politicos de ce ţipase numele fiului ei în mijlocul nopţii. încă nu-i venea să creadă, în timp cerni povestea asta. Ce fel de comunitate e aceea în care oamenii nu sunt dispuşi să ajute o mamă să-şi găsească fiul? în Israel, mi-a spus, străzile ar fi fost pline de oameni în pijamale căutând disperaţi.

Nu mai trăim în Statele Unite ale lui Jane Jacobs.

Această poveste s-a petrecut într-un cartier care are toate avantajele. în comunităţile din lumea vestică, textura socială e mult mai afectată. Robert Putnam, Theda Skocpol, Ckarles Murray, Marc Dunkelman şi mulţi alţii au înregistrat îndeaproape fragmentarea texturii sociale şi nu e cazul să le repet munca aici. Mă voi referi numai la masacrul care rezultă din această izolare socială.

Epidemia de sinucideri e una dintre manifestările acestei izolări. Speranţa de viaţă în descreştere este alta – aşa-numita moarte din disperare. Recurenţa atacurilor armate în masă este, de asemenea, o manifestare a izolării. Aceste omoruri în masă au la bază multe lucruri – armele, demagogia şi aşa mai departe –, dar sunt legate şi de izolarea socială şi de alienarea tot mai gravă a minţii americane. Oricând are loc un astfel de atac,

e mereu vorba despre un om singur, care a căzut printre crăpăturile din textura societăţii, care a dus o viaţă de dezamăgire solitară şi care, într-o zi, a decis să facă un salt îmbibat de sânge, de la insignifianţă la infamie. Astfel de oameni sunt atraşi de ideologiile extremiste care le oferă o explicaţie pentru dezamăgiri şi le dau sentimentul că sunt conectaţi la ceva mai mare decât ei. Astfel, ajung să se convingă singuri că, prin masacrarea celor inocenţi, devin războinici pentru o cauză dreaptă.

Nivelurile în creştere ale depresiei şi ale afecţiunilor mintale sunt altă manifestare. Oamenii spuneau înainte că depresia şi alte probleme mintale sunt cauzate în primul rând de un dezechilibru al substanţelor la nivelul creierului. însă, aşa cum susţine Johann Hari în *Legături pierdute,* aceste probleme de sănătate mintală sunt cel puţin la fel de legate de problemele vieţii (singurătate prelungită, pierderea muncii însemnate, sentimentul de presiune şi stres în absenţa comunităţii), pe cât sunt legate de neurochimie.

„Singurătatea prelungită te face să te închizi din punct de vedere social şi devii din ce în ce mai suspicios în privinţa oricărui contact social”, scrie Hari. „Devii hipervigilent. începi să te simţi ofensat chiar şi când nimeni nu intenţionase asta şi dezvolţi o teamă de străini. începi să te temi tocmai de lucrul de

care ai cea mai mare nevoie. **

Pare un rezumat destul de bun al politicii americane din prezent – şi da, polarizarea e şi ea un produs al izolării sociale.

Fundaţia societăţii americane – reţeaua de relaţii, j j > *y* angajamente şi încredere pe care se bazează statul, piaţa şi toate celelalte – cedează. Iar rezultatele sunt la fel de
>
sângeroase ca în orice război.

Poate că este timpul să privim acest lucru ca pe un război. De o parte se află acele forţe care sădesc polarizare, discordie şi izolare. De cealaltă parte sunt toate forţele din societate care cultivă ataşamentul, interacţiunile umane şi solidaritatea. E ca şi cum am fi martorii unei mari confruntări între spintecătorii sociali şi ţesătorii de societăţi.

Şi iată care este partea grea a războiului: nu are loc între un grup de oameni buni şi unul de oameni răi. Acest război se poartă în sufletul oricui. Majoritatea dintre noi suntem parte din problema pe care o acuzăm.

Majoritatea am adoptat un individualism radical care, aşa cum a prezis Tocqueville, ne face să ne privim drept monade autosuficiente şi desparte fiecare individ izolat de alţi indivizi izolaţi. Majoritatea adoptăm un etos al dependenţei de muncă, ceea ce nu ne mai lasă decât foarte puţin timp pentru comunitate.

Cei dintre noi care lucrăm în media ştim că, pentru a genera vizualizări de pagină, trebuie să oferim afirmaţii de tip *Pravda,* ale superiorităţii morale a propriului trib. Majoritatea aderăm la un cod al vieţii private prin care ajungem să nu ne mai cunoaştem vecinii. Majoritatea trăim cu o tehnologie al cărei scop e să reducă atingerile din orice întâlnire şi ajungem să ne obişnuim cu un astfel de mod de viaţă. însă viaţa în comunitate – grija reciprocă – este construită pe atingere, pe relaţionări lipicioase şi ineficiente.

Comunitatea se află sub asalt şi din cauză că am externalizat grija. Aşa cum explică Peter Block şi John McKnight în *The Abundant Community,* multe dintre rolurile care aparţineau comunităţii au fost transferate pieţei şi statului. Sănătatea mintală e acum responsabilitatea unui terapeut, în vreme ce sănătatea fizică e acum responsabilitatea spitalului. Educaţia e responsabilitatea sistemului de şcolarizare.

Problema cu aceste sisteme, spun Block şi McKnight, e că depersonalizează. Aceste organizaţii trebuie să opereze la scară largă, aşa că totul ajunge să fie standardizat. Totul trebuie să urmeze reguli. „Scopul managementului este să creeze o lume repetabilă”, scriu ei. Dar oamenii nu sunt niciodată aceiaşi. Atunci când nu se mai îngrijesc unii de ceilalţi, cartierul devine fragil

şi la fel şi oamenii care îl locuiesc. Oamenii sunt încă acolo, dar fluidul încrederii în care erau suspendaţi a secătuit. Dacă lucrurile iau o întorsătură proastă, au mai puţine persoane cărora să li se adreseze. Dacă tânjesc după sentimentul de apartenenţă – ceea ce facem cu toţii –, nu e clar unde îl pot găsi. Din exterior, cartierele precum cele din sudul Californiei par identice cu comunităţile sănătoase, însă calitatea emoţională este diferită. Grija a fost înlocuită de distanţă şi lipsă de încredere.

Aşadar, cum poate fi reparată o comunitate? Practic, e reparată de oamenii ce locuiesc pe al doilea munte, a căror loialitate supremă e pentru ceilalţi, şi nu pentru sine. Mai devreme, am menţionat Weave: The Social Fabric Project, grupul pe care ham cofondat la Aspen Institute. în vreme ce scriu această carte, am petrecut deja un an vorbind cu oamenii care şi-au pus în centrul existentei dezvoltarea de comunităţi. Construirea unei comunităţi, asemenea dezvoltării unei relaţii, este un proces complex, de durată. E nevoie ca multe lucruri să acţioneze împreună, precum baletul descris de Jane Jacobs. Aş vrea să trecem acum prin stadiile creării unei comunităţi, care sunt destul de asemănătoare cu cele ale intimităţii, dar se petrec la scară mai largă şi implică mai multe elemente în mişcare.

Cei care rămân

Nu mai e o surpriză pentru nimeni că reînnoirea unei comunităţi începe cu un angajament. Cineva hotărăşte să pună comunitatea înaintea sinelui. Spre exemplu, Asiaha Butler a crescut în Englewood, unul dintre cele mai sărace şi violente cartiere din Chicago. Asiaha (pronunţat Âişa) a fost jefuită pe una dintre aceste străzi. Cvartalele erau controlate de bande, iar uneori aveau loc omoruri chiar în faţa uşii ei. într-o noapte, un glonţ i-a spart fereastra dinspre stradă. Nu exista vreo scoală locală decentă unde ea şi soţul ei să-şi poată trimite fiica în vârstă de nouă ani. Intr-un târziu, s-au săturat. Au decis să se mute în Atlanta, unde străzile erau mai sigure.

Au făcut un grătar de rămas-bun împreună cu prietenii lor şi au început să împacheteze. Era duminică şi s-a întâmplat ca Asiaha să-şi oprească privirea pe terenul gol de vizavi de casa lor. în cartier existau în jur de cinci mii de terenuri goale. Aici, câteva fetiţe se jucau în noroi cu pietre, sticle sparte şi cauciucuri abandonate. Asiaha s-a întors către soţul ei şi i-a spus:

— Nu putem părăsi locul ăsta.

El a privit-o neîncrezător:

— Poftim? Pe bune, Asiaha?

— Dacă ne mutăm, o să fim ca toti ceilalţi care s-au mutat. Nu vom mai fi aici ca să dăm un exemplu pentru ce înseamnă să ai o slujbă, să creşti o familie.

Asiaha a câştigat disputa. Au hotărât să rămână. Să-şi ia un angajament faţă de cartier.

Asiaha nu ştia de unde să înceapă. Nu-şi cunoştea vecinii. Aşa că a căutat pe Google „voluntariat în Englewood” şi a găsit câteva grupuri. Unul dintre ele a numit-o în comitetul educaţional. Alt grup local organiza petreceri pentru tineri, însă cei din organizare aveau în jur de cincizeci sau şaizeci de ani şi nu aveau nicio idee cum să îi distreze pe adolescenţi. Asiaha a condimentat lucrurile cu hip-hop şi *spoken word.* Apoi şi-a dat seama că ar putea face vecinii să discute dacă lear da un imbold prin filme, aşa că a pornit Docs and Dialogues. A invitat oamenii să se adune să urmărească documentare scurte, urmate de discuţii. în doi ani, au participat sute de oameni.

Englewood era divizat în şase sectoare şi nu exista vreo organizaţie care să le acopere pe toate, aşa că Asiaha a creat Resident Association of Greater Englewood (RAGE). RAGE organizează târguri de slujbe şi forumuri pentru candidaţi în perioadele electorale. Organizează *cash bombs* la care locuitorii se adună pentru a face cumpărături la magazinele deţinute de alţi vecini. Oamenii

se adună de peste tot pentru a susţine RAGE – graficieni, directori, vecini care pregătesc şi aduc prăjiturele. Nimic din această muncă nu este ceva

eroic sau neobişnuit. Insă acum oamenii se cunosc între ei. Magazinele locale vând tricouri inscripţionate cu „Noi suntem Englewood” şi „Fiică a Englewoodului”. „îmi plac micile victorii”, spune Asiaha. Totul începe cu decizia de a-ţi lua un angajament.

Comunitatea e unitatea schimbării

Următorul stadiu al ridicării unei comunităţi este să înţelegi că trebuie să tratezi comunitatea ca un întreg. Nu e suficient să te concentrezi pe indivizi, luaţi unul câte unul.

Probabil că ai auzit povestea stelelor-de-mare. Un băiat găseşte mii de stclc-dc-marc eşuate pe plajă, pe moarte. Aşa că ridică o stea şi o aruncă înapoi în ocean. Un trecător îl întreabă de ce s-a deranjat. Toate celelalte mii de stele-de-mare vor muri oricum. „Păi”, răspunde băiatul, „pe aceea am salvat-o”.

Multe dintre programele noastre sociale se bazează pe o astfel de teorie a schimbării sociale. încercăm să salvăm oamenii pe rând. Alegem câte un copil promiţător dintr-un cartier şi îi oferim o bursă pentru a merge la o

şcoală din Ivy League. Programele sociale şi eforturile filantropice aleg crema în mii de feluri. Pornesc de la ideea că individul este cea mai importantă unitate în schimbarea socială.

Desigur, poţi să faci un bine la nivel individual. Dar cu o astfel de abordare nu vei ajunge să schimbi ecologiile morale sau structurile şi sistemele care modelează viata.
> ?

Poate că povestea piscinei este o metaforă mai bună decât cea cu băiatul şi stelele-de-mare. Aşa cum spune un prieten, nu poţi curăţa numai partea de piscină în care înoţi tu. Nu poţi să lustruieşti numai o moleculă de apă şi s-o arunci înapoi într-o piscină murdară.

Pentru a reconstrui o comunitate, e esenţial să vezi că nu individul, ci comunitatea este unitatea de bază a schimbării sociale. Dacă încerci să îmbunătăţeşti vieţi, trebuie să te gândeşti cum să schimbi simultan mai multe elemente dintr-un cartier.

Una dintre certitudinile fundamentale ale epocii internetului e că distanta nu a murit. Locul contează în continuare, mult mai mult decât am ştiut vreodată. în medie, un american trăieşte la treizeci de kilometri de mama lui. Un student îşi alege facultatea pe o rază de douăzeci şi cinci de kilometri de casă. Un studiu a arătat că, în cazul americanilor, şaizeci şi trei la sută dintre cei cu care ne

împrietenim pe Facebook locuiesc pe o rază de o sută şaizeci de kilometri. în zilele noastre, americanii se mută mai puţin, nu mai mult.

Pe raza rezonabil de restrânsă a vieţilor noastre, comportamentul este foarte contagios.

Suicidul, obezitatea şi mobilitatea socială se manifestă în reţele, căci oamenii îşi modelează reciproc comportamentul în mod subtil, la un nivel inconştient. Studiile economistului Raj Chetty şi ale altora arată că sunt şanse mari ca vieţile copiilor care cresc într-un anumit cartier să o apuce pe un drum diferit faţă de ale celor care cresc într-un cartier din apropiere, similar din punct de vedere demografic. Spre exemplu, pe 1 aprilie 2010, 44% dintre bărbaţii de culoare cu un venit scăzut din cartierul Watts din centrul Los Angelesului se aflau în închisoare. Pe de altă parte, numai 6,2% dintre bărbaţii cu un venit similar din Compton erau încarceraţi în aceeaşi perioadă. Compton se află la doar patru kilometri de Watts.

Studiul sociologului Eric Klinenberg subliniază importanţa comunităţii în a determina cine va supravieţui unei crize. Klinenberg compară decesele din două cartiere din Chicago în timpul valului de caniculă din 1995. De peste şase ori mai mulţi oameni au murit în North Lawndale decât în

South Lawndale, deşi cele două zone sunt comparabile demografic şi separate doar de un drum.

Klinenberg a descoperit că ingredientul fundamental e densitatea legăturilor comunitare. într-unul dintre cartiere existau mai multe locuri în care oamenii se puteau întâlni şi lega relaţii, iar cei care leagă relaţii puternice se vor îngriji unii de ceilalţi în momente de criză. Poate că nu te-ai gândi că prezenţa unei biblioteci în cartier va avea un impact asupra cui moare într-un val de caniculă, însă iată că are.

Să gândeşti în termeni de comunităţi necesită o reorganizare radicală a modului în care vezi structurile de putere. îşi controlează cartierul propriile servicii publice? Are târguri stradale unde se pot întâlni şi cunoaşte oamenii? Există forumuri unde cartierul îsi poate spune povestea colectivă?

Să gândeşti în termeni de comunităţi presupune, de asemenea, o transformare radicală a modului în care gândim schimbarea. înseamnă să alegi o zonă geografică şi să te lansezi cu toate puterile asupra ei: cu reforme şcolare, educaţie timpurie, programe de sport şi arte etc. O infinitate de influenţe pozitive se susţin reciproc şi subtil, în feluri infinit de complexe, înseamnă să pui capăt modului în care are loc acum filantropia, când un donator

sponsorizează un program care încearcă să izoleze un punct de sprijin pentru a avea „impact”. Gândirea în termeni de comunităţi te pune faţă în faţă cu realitatea faptului că nu există o singură soluţie care să cuprindă totul.

O tehnologie pentru adunarea oamenilor la un loc

Comunitatea e unitatea schimbării şi, odată ce ai ajuns să îţi dai seama de acest lucru, e necesar să găseşti o cale de a-i aduce pe locuitorii din cartier împreună – de a înlocui distanta cu intimitate şi conexiuni.

Al treilea stadiu al angajamentului faţă de comunitate implică inventarea unei tehnologii pentru adunări, înseamnă să găseşti o metodă de a-i aduce pe oameni împreună şi de a-i îndrepta spre intimitate şi încredere.

Aşa cum observă Peter Block în *Community,* liderii iniţiază schimbarea socială atunci când schimbă contextul în care se adună oamenii. Acest lucru presupune să inviţi persoane noi în cercul tău, mai ales pe cei pe care poate îi identificaseşi înainte drept „problema”. înseamnă să animi conversaţia cu întrebări importante şi apoi să asculţi răspunsurile.

Puterea ia naştere din nimic atunci când invitaţiile sunt
transmise, iar oamenii noi se adună şi

acţionează în feluri noi. „Viitorul se construieşte încăpere cu încăpere, adunare cu adunare”, scrie Block. „Fiecare adunare trebuie să devină un exemplu pentru viitorul

pe care vrem să-l creăm.”- în aceste conversaţii, oamenii care fuseseră plasaţi la marginea societăţii aduc daruri deosebite: sensibilitatea unui om din exterior fată de ordinea lucrurilor şi o conştientizare mai puternică asupra celorlalţi.

în 2016, Dottie Fromal a vizitat Nelsonville, în Ohio, pentru a se întâlni cu nişte prieteni. Mergea pe străzile din apropierea casei prietenilor, iar vecinii o strigau de la porţi, vrând să îi povestească despre pisicile lor sau alte nimicuri. „Unii dintre ei nu au pe nimeni cu care să vorbească toată ziua”, şi-a dat ea seama. A văzut copii singuri, chinuiţi, stând prin piaţetele goale.

Aşa că nu a mai părăsit niciodată Nelsonville. A început să facă gesturi mici pentru cei care păreau să aibă nevoie de ajutorul ei. A început să bată la uşi şi să-i invite pe oameni la cine comunitare în serile de joi. Totul a început ca un mod de a-i hrăni pe copiii de la programul *afier school* din oraş care nu aveau mâncare acasă. Dar, în scurt timp, au început să apară şi părinţi şi alţi adulţi – câteodată se adunau până la o sută douăzeci şi cinci de oameni.

Dottie nu avea vreun flux de fonduri sau vreo organizaţie. Mergea până la Kroger şi

cumpăra ea însăşi mâncarea. După câteva luni, pe măsură ce vestea acestor cine s-a răspândit, oamenii au început s-o oprească la raioanele de mâncare şi să-i ofere bancnote de douăzeci de dolari pentru a o ajuta să facă faţă cheltuielilor. Munca ei e ceva extraordinar de simplu – le oferă o cină oamenilor înfometaţi –, însă, cumva, nimeni n-o mai făcuse până atunci.

Există mii de moduri în care poţi face asta. În prezent, există sute de organizaţii diferite care aduc oamenii împreună la mese de diferite mărimi. „Nu îţi lăsa vecinul să alunece pe tărâmurile singurătăţii”, scrie rabinul Joseph Soloveitchik. „Nu îi permite să devină izolat şi alienat de tine.”

Alte grupuri au tehnologii de adunare mai avansate. Programul Becoming a Man lucrează cu copiii din categoriile de risc din West Side, Chicago. Mici grupuri de tineri se adună regulat pentru „verificări”. Fiecare trebuie să descrie cum îi merge pe plan spiritual, emoţional, intelectual şi fizic. Dacă nu se arată complet vulnerabil, ceilalţi pun presiune pentru a-l face să se deschidă.

Diana Westmoreland, care locuieşte în zona rurală din Texas, a creat Bubba Can Cook, care aduce împreună echipe pentru concursuri de grătare de pui, piept de viţel şi costiţe – aparent, cei din Texas se deschid emoţional cel mai puternic atunci când sunt în

jurul grătarului.

Mary Gordon a fondat proiectul Roots of Empathy în Ontario, unde se încearcă crearea unor legături puternice în comunitatea şcolară cu ajutorul bebeluşilor. O dată pe lună, un părinte vizitează o clasă împreună cu bebeluşul său. Stau cu toţii pe o păturică verde şi întreaga clasă se adună pentru a privi şi a vorbi despre ce face copilaşul. îl observă mergând de-a buşilea sau apucând o jucărie. învaţă să se pună în mintea unui bebeluş, învaţă inteligenta emoţională şi cum >[j] j ? j funcţionează ataşamentele profunde. într-una dintre clase se afla un băiat de clasa a opta pe nume Darren, care fusese martor la uciderea mamei sale pe când avea patru ani. De atunci, fusese plimbat încontinuu prin sistemul de plasament. Era mai mare decât toţi ceilalţi din clasă, căci rămăsese cu doi ani în urmă. Intr-o zi, spre surpriza tuturor, Darren a cerut să ţină în braţe bebeluşul.

>

Tânărul arăta destul de înfricoşător, aşa că mama s-a agitat puţin, însă i-a dat voie, iar Darren s-a purtat minunat cu copilul. A mers într-un colţ liniştit şi a legănat bebeluşul, în timp ce acesta stătea lipit la pieptul lui. Darren a înapoiat copilaşul mamei şi a întrebat-o nevinovat: „Dacă nu te-a iubit nimeni niciodată, poţi totuşi să fii un tată bun?” Iată cum înfloresc empatia şi legăturile. Un moment în care comunitatea începe să

vindece o rană şi să creeze o posibilitate.

În Baltimore am văzut una dintre cele mai sofisticate metode de-ai aduce pe oameni împreună, la o organizaţie numită Thread, cofondată de Sarah Hemminger. Atunci când era mică, în Indiana, tatăl ei a descoperit că pastorul ciupea din fondurile bisericii. A raportat acest lucru congregaţiei, însă, în loc ca pastorul să fie concediat, comunitatea i-a exclus pe Sarah şi pe familia ei. Se întâmpla ca Sarah şi fraţii ei să meargă la petreceri şi evenimente ale comunităţii şi nimeni să nu le vorbească. A petrecut opt ani din copilărie fiind ostracizată.

Drept răspuns, şi-a concentrat energia în două direcţii. A devenit patinatoare la nivel naţional, antrenându-se chiar şi opt ore pe zi. Şi şi-a concentrat energia pe şcoală. În cele din urmă, şi-a obţinut doctoratul în inginerie biomedicală la Johns Hopkins şi i-a fost oferit un post la Naţional Institutes of Health.

însă, din cauza ostracizării la care fusese supusă, a avut mereu o sensibilitate specială pentru outsideri, pentru cei singuri. în primul an de liceu, a observat un băiat pe nume Ryan, care începuse să devină din ce în ce mai izolat, iar rezultatele şcolare scădeau constant, pe măsură ce viaţa de familie i se năruia. Şase profesori au dezvoltat o reţea de sprijin pentru el. A reuşit să-şi îndrepte notele şi a fost acceptat la US Naval Academy. în cele din urmă, câţiva ani mai târziu, el şi Sarah s-au

căsătorit.

într-o zi, pe când lucra la doctorat, s-a întâmplat ca Sarah să treacă pe lângă Paul Laurence Dunbar High School din Baltimore. Era singură şi-şi dorea să găsească o cale de a crea legături cu oameni pe care să îi poată înţelege. S-a gândit că poate ar trebui să-i ajute pe elevii de la şcolile de stat din Baltimore în acelaşi fel în care îl j }
ajutaseră oamenii pe Ryan. A decis să găsească voluntari care să se ralieze în jurul acelor elevi, aşa cum se raliaseră ea şi profesorii în jurul lui Ryan. L-a rugat pe director să îi dea o listă cu numele celor mai slabi elevi din scoală. La convins să se întâlnească cu ea – în mare parte oferindu-le pizza – şi apoi i-a întrebat dacă ar fi dispuşi s-o ajute să dezvolte un program. Majoritatea au fost bucuroşi să participe, atâta timp cât continuau să primească pizza. Apoi, a convins zeci de studenţi de la Johns Hopkins să se alăture ca voluntari şi să acţioneze ca membri ai unei familii extinse pentru acei copii: să îi ducă la şcoală cu maşina, să le aducă masa de prânz, să îi ducă înapoi la şcoală atunci când chiuleau, să facă temele cu ei şi să îi ducă în excursii cu cortul.

Sarah nu-şi dăduse seama, însă îşi luase un angajament.

Cariera ei în stiintă n-avea să se materializeze vreodată. ? >
A fondat Thread, o organizaţie care ţese o reţea de voluntari în jurul adolescenţilor cu

cele mai slabe rezultate şcolare din Baltimore. Fiecare elev are până la patru voluntari în familia Thread. Fiecare voluntar e antrenat de alt voluntar, numit capul familiei, care serveşte drept sistem de sprijin pentru voluntarii din familie. Capul familiei este antrenat la rândul lui de alţi voluntari mai experimentaţi, numiţi bunici. Bunicii sunt antrenaţi de managerii comunităţii, care sunt angajaţi plătiţi ai Thread. Gravitând în jurul întregului sistem de relaţii, se află colaboratorii Thread, care oferă expertiză specială – ajutor legal, meditaţii pentru examenele SAT, consiliere psihologică etc. Atunci când elevii aleg să se implice, semnează un contract care stipulează că vor activa în Thread zece ani. În acest angajament, nu există ieşire prematură şi nu poţi renunţa oricând.

Scopul formal al organizaţiei este să îi ajute pe adolescenţii cu rezultate şcolare slabe. Adevăratul tel e
să dezvolte o reţea de relaţii care include (deocamdată) patru sute cincisprezece elevi şi o mie de voluntari. Adevăratul scop e crearea unei comunităţi, cu ajutorul căreia să poţi lupta cu singurătatea – cu singurătatea pe care o simţea Sarah sau cu a oricui altcuiva.

Adesea, copiii sunt timizi atunci când intră în Thread. Aşa cum mi-au spus câţiva dintre ei, nu li s-a întâmplat vreodată ca cineva să le fie

alături constant şi

>

necondiţionat, aşa că, la început, sunt suspicioşi şi dispreţuitori. Primul lor impuls este adesea să fugă, să respingă această intruziune. Neîncrederea e starea lor cotidiană. însă voluntarii Thread continuă să le fie alături.

„Iubirea necondiţionată este ceva atât de rar în viaţă, încât identitatea ajunge să ţi se schimbe atunci când cineva continuă să fie prezent, deşi îl respingi”, spune Sarah. „Dar identitatea ti se schimbă şi atunci când tu eşti cel respins.”

Angajamentul pe care şi l-a luat Sarah nu e faţă de modelul Thread; ar schimba organizaţia într-o clipită dacă ar simţi că e lucrul corect de făcut. Angajamentul ei e fată de întreaga reţea de relaţii. E fată de comunitate. Fată de Baltimore. Zeci de oraşe i-au cerut lui Sarah să aplice modelul Thread şi în localităţile lor, însă ea a refuzat. E mai bine să se implice până la capăt în Baltimore. Lănţişorul pe care îl poartă la gât în fiecare zi are un pandantiv cu harta oraşului. Nu şi-a luat un angajament faţă de o comunitate abstractă. Şi-a luat un angajament faţă de acest loc unic şi speră că, atunci când Thread va creste suficient, va schimba textura întregului oraş.

Thread e foarte bine pus la punct în privinţa

felului în care sunt structurate relaţiile. Este, de asemenea, foarte bine pus la punct în urmărirea contactelor dintre oamenii din comunitate. Thread a creat o aplicaţie numită Tapestry, care înregistrează fiecare întâlnire dintre un voluntar şi un elev. Tapestry poate urmări cât de des au loc întâlnirile, cine nu a avut întâlniri recente şi care este corelaţia dintre numărul întâlnirilor şi rezultatele elevilor. Sarah aseamănă aplicaţia cu Fitbitul relaţiilor sociale. Precum cei mai buni dintre creatorii de comunităţi, Hemminger combină o inimă plină de năzuinţe cu mintea unui inginer. Şi, la fel ca mulţi dintre cei mai buni fondatori de comunităţi, nu consideră că face ceva extraordinar.

Poveştile care declansează combustia j *

Adunarea oamenilor la un loc e începutul unei comunităţi, însă nu este încă vorba despre o comunitate. Trebuie să se producă combustia – acel moment când substratul unei vieţi atinge substratul alteia, când, aşa cum spun oamenii ulterior, se intră în profunzimi.

în general, oamenii păşesc într-o cameră necunoscută cu neîncredere, îndoieli şi cu un sentiment de disconfort. însă dacă aduni un grup de colegi ca să citiţi împreună un pasaj, să zicem, precum proza „Cei care pleacă din Omelas” a Ursulei K. Le Guin, iată o ocazie

pentru a intra în profunzimi.

într-un fel sau altul, încep poveştile. Cineva împărtăşeşte o vulnerabilitate şi astfel îsi asumă conducerea. Se stabileşte un etos. Aşa cum se spune la Thread, toată lumea „se va dezgoli până la capăt”. Adică îşi vor împărtăşi întregul haos interior cu grupul. E de aşteptat ca toată lumea „să spună lucrurilor pe nume”. Nu-i loc de sustrageri sau eufemisme. O poveste o urmează pe alta şi curând ies la lumină cele mai profunde mărturii. Vulnerabilitatea e împărtăşită, sunt trezite emoţiile şi are loc combustia.

Combustia e deosebit de impresionantă atunci când un om puternic îşi spune povestea slăbiciunilor. Carter Davis, care locuieşte în Oregon, are o organizaţie numită Lift for the 22, care îi ajută pe veteranii de război chinuiţi de depresie şi gânduri suicidare. E destul de deschis cu privire la propria încercare. „îmi amintesc că stăteam la măsuţa de cafea, uitându-mă la pistol, gândindu-mă că sunt un ratat. Uite un veteran care stă la două străzi de VA¿, care nu a fost nici măcar un veteran combatant şi care acum se sinucide.” Povestea lui lansează posibilitatea de deschidere pentru toţi ceilalţi din încăpere.

Michelle Leff face parte din administraţia Thread. E o femeie puternică şi competentă, în aparenţă foarte stăpână pe sine. A aderat la organizaţie pentru a-i ajuta pe tineri, însă

onestitatea radicală a asociaţiei i-a dărâmat treptat propriile ziduri. A început să le spună celorlalţi membri ai administraţiei poveşti pe care nu le dezvăluise nici măcar copiilor ei. Apoi a simţit că integritatea îi cere să le spună şi propriilor copii cum a arătat de fapt copilăria ei.

Atunci când se gândeşte la copilărie, se gândeşte la durere, pustietate şi ruşine, scrie ea. Se gândeşte la furia tatălui ei, care putea fi declanşată de orice. Era vina ei că nu exersa suficient la pian. Era vina ei că era atât de proastă, încât nu înţelegea matematica de clasa a şasea în clasa întâi. „îmi amintesc că eram în clasa întâi şi mă simţeam norocoasă că am părul des şi negru, pentru că ascundea vânătăile de la toate loviturile pe care le primisem cu o seară înainte. Orice îl frustra (şi devenea foarte uşor frustrat) se revărsa fie asupra mea, fie asupra mamei. în mintea mea tânără, crima mea părea să fie că exist, că ocup spaţiu şi cost bani.”

în clasa a noua, presiunea a devenit de neîndurat. A încercat să înghită cincizeci de analgezice. Şi-a dat seama că nu-i uşor să faci o supradoză. Gâtul i s-a încleştat. A fost în egală măsură întristată şi uşurată
> 0 j î
când s-a trezit şi şi-a dat seama că încercarea ei dăduse greş.

Acum e o femeie de succes, care face parte dintr-o administraţie importantă. Inspirată de

discuţiile la care a luat parte, a hotărât să împărtăşească pentru prima oară realităţile copilăriei sale – cu cei din administraţie şi cu întreaga ei familie: „De ce mă implic la Thread”, a scris ea într-o scrisoare adresată familiei. „îmi amintesc foarte clar cum e să ai paisprezece ani şi să te simţi captiv şi lipsit de putere. De ce mă implic. Thread îmi oferă optimism cu privire la viitor, pentru elevi şi pentru mine. De ce mă implic. Organizaţia mi-a oferit darul lentilei Thread. în acest punct, lentila Thread mia permis să-mi examinez slăbiciunile (acele presupuneri părtinitoare şi judecăţi rapide pe care tind să le fac). Cel mai valoros lucru pentru mine e că Thread mi-a permis să recunosc bogăţia relaţiilor.”

Michelle a crescut ascultând Elton John, dar n-a reuşit niciodată să-l vadă până în 2011, când a mers la un concert în Baltimore. Nimeni n-a vrut s-o însoţească în afară de fiica ei de treisprezece ani. „Când Elton John a cântat melodiile de pe albumul *Goodbye Yellow Brick Road,* am început să plâng. Dar nu plângeam de tristeţe, ci pentru că eram teribil de copleşită de emoţii puternice, în timp ce mintea mea facea un du-te-vino între contrastul puternic dintre amintirile din copilărie şi viaţa mea adultă, care e splendidă. Atunci când aveam treisprezece ani, îl ascultam pe Elton John dorindu-mi să nu mai exist; dar în acea seară, îi ascultam muzica împreună cu fiica mea de treisprezece ani şi

râdeam amândouă. Viaţa mea e acum plină de relaţii puternice, sănătoase. S-a dovedit că viaţa e mult mai bună decât mi-aş fi imaginat.”

Atunci când te dezvălui până la capăt, poate să ţi se pară că faci paşi în spate. îţi dai seama că în jur există atât de multe traume, atât de multă vină şi e nevoie de atât de multă iertare. îti dai seama că există foarte mul ti

■> > oameni sfâsiati între tentatia de a-şi nega evenimentele traumatice şi dorinţa de a le proclama. Adesea, lupta iese la suprafaţă sub formă de furie, învinuire, încrâncenare, iar toate acestea fac ca repararea să pară imposibilă.

însă, de fapt, poveştile oneste, brutale, sunt cele care nasc combustia. Ne petrecem mult timp proiectându- ne realizările, talentele şi capacităţile. Confruntarea slăbiciunii poate avea acest efect detonator.

Note:

1 Jane Jacobs, *The Death and Life of Great American Cities,* Vintage, New York, 2016, p. 32.

2 Jane Jacobs, *The Death and Life of Great American Cities,* Vintage, New York, 2016, p. 50.

2 Johann Hari, *Legături pierdute,* traducere de Oana-Marina

Badea, Trei, Bucureşti, 2018, p. 110. (TV. *red,)*

4 Peter Block, *Community: The Structure of Belonging,* Berrett- Koehler Publishers, San Francisco, 2008, p. 85.

5. Veteran Affairs – departament al cărui scop este să

ofere servicii esenţiale pentru veteranii americani. (AC *trad.)*

24

Stadiile dezvoltării unei comunităţi (II)

Poveştile personale sunt puternice. Atunci când sunt spuse şi receptate, se creează încrederea. însă, într-o cultură a narcisismului, e uşor să te opreşti acolo. E uşor să te întâlneşti cu alţii într-o seară, să spui o poveste personală despre tine şi apoi, după ce ai avut o experienţă bogată, să te întorci acasă cu iluzia că ai făcut ceva bun pentru lume. Un angajament faţă de comunitate înseamnă să parcurgi drumul de la poveştile despre „eu” la cele despre „noi”. Această deplasare, ca de obicei, este mai întâi spre interior şi abia apoi spre exterior. în interiorul nostru, spre vulnerabilitate, apoi spre exterior, spre solidaritatea cu ceilalţi.

Următorul stadiu al dezvoltării unei comunităţi este să

>

spui o poveste colectivă – una care uneşte oamenii. Unele locuri au poveşti mai mari, iar altele au poveşti mai mici. Trec adesea prin noile suburbii din Nevada sau Arizona, unde încă nu a trecut suficient timp pentru a apărea o poveste a comunităţii, iar lipsa ei se

simte. Pe de altă parte, mă aflam recent în Wilkesboro, în Carolina de Nord, un oraş de aproximativ trei mii cinci sute de locuitori din partea de nord-vest a statului. Populaţia e în proporţie de optzeci şi unu la sută albă, cu un venit mediu anual de aproximativ 35 000 de dolari, şi se află într-o regiune în care trei sferturi dintre voturile din 2016 au mers către Donald Trump.

Wilkesboro şi oraşul vecin, North Wilkesboro, fuseseră cândva centre de afaceri înfloritoare. Acolo îsi aveau sediul Lowe’s, American Furniture Company, Holly Farms şi Northwestern Bank, împreună cu mari fabrici de oglinzi şi mobilă. însă acei angajatori fie s-au mutat, fie au dat faliment, fie au fost achiziţionaţi de alte companii. La începutul anilor 2000, oraşul a fost grav afectat de epidemia opioidelor. Nu existau locuri în care să se adune tinerii şi nici unde să muncească.

Oraşul a fost destul de lovit de-a lungul timpului, însă ce-i interesant e că şi-a păstrat totuşi o identitate puternică. Are o poveste clară a comunităţii.

O parte din această identitate provine din faptul că se află în apropierea munţilor Apalaşi – ceea ce presupune o moştenire istorică distinctă, o cultură a luptei şi a loialităţii puternice faţă de membrii comunităţii. Oamenii din Wilkesboro se pot certa şi pot ţipa unul la celălalt, însă dacă

apare un străin şi-l critică pe unul dintre ei, toţi membrii comunităţii vor sări în apărarea vecinului şi-i vor tăbăci fundul outsiderului. Un străin e, prin definiţie, oricine n-a fost conceput în Wilkesboro. Dacă te muţi acolo aflându-te în stadiu embrionar sau mai târziu, tot străin rămâi.

O parte din identitatea comunităţii provine din realizările de demult ale strămoşilor. „Multe lucruri măreţe au luat naştere în Wilkes”, spune Nate, care tocmai a deschis o cafenea. „Asta facem noi în Wilkes, creăm lucruri din nimic. E pasiunea noastră.” O

comunitate este, în parte, un grup de oameni organizat în jurul unei poveşti comune. Oamenii din Wilkesboro, precum se întâmplă în multe locuri, spun o poveste a izbăvirii: ascensiune, declin, suferinţă, renaştere. Renaşterea e în parte spirituală, în parte economică, în parte fizică.

„Cum dai naştere din nou mândriei? Cu toţii suntem ruşinaţi”, spune LB, un tânăr activist local. „Suntem oraşul fabricilor abandonate. Suntem oraşul care a supravieţuit abandonului fabricilor! Avem un trecut plin de oameni care fac lucruri. Le-am făcut deja. Ştim cum se fac.”

Apoi, există proiectul comun. Comunităţile nu se unesc de dragul comunităţii; se unesc pentru a construi ceva împreună. În Wilkesboro, proiectul comun e reconstrucţia.

Avem tendinţa să ne gândim că textura socială este sfâşiată din cauza unei culturi neprielnice, sau fiindcă forţele economice fac totul bucăţi. însă, câteodată, pur şi simplu nu există locuri în care să se întâlnească oamenii. Wilkesboro avea cândva o sală de bowling, care însă a ars şi nimeni n-a reconstruit-o. Drept răspuns, în prezent, oameni din toate păturile sociale deschid cafenele, cluburi sportive, galerii de artă, distilerii, spaţii pentru reprezentaţii, pornesc seri pentru tineret şi festivaluri de muzică. Este fascinant cât de

unitară e viziunea reconstrucţiei, cum aduce împreună o multitudine de indivizi, care, oameni fiind, au câteodată dispute şi se agită. O poveste colectivă coerentă este o formă nouă de putere.

Povestea unui oraş se poate naşte în foarte multe feluri. Atunci când locuiam în Chicago, Mike Royko şi alţi

ziarişti locali modelau etosul oraşului şi definiţia

acestuia. Au înrădăcinat povestea oraşului în cartierele etnice de dincolo de lac (până când Royko s-a îmbogăţit şi s-a mutat pe malul lacului). în unele locuri, artiştii sunt cei care formează povestea comunitară. Fantastica lucrare a lui Diego Rivera *Detroit Industry Murals* aflată la Detroit Institute of Arts, întinde definiţia oraşului de-a lungul a patru pereţi seducători. Timp de câteva decenii,

părea că în Detroit nu a mai rămas altceva decât povestea, însă a fost suficientă pentru a ţine oraşul laolaltă, iar acum, metropola e din nou în ascensiune. Una dintre cele mai importante sarcini ale unei comunităţi este să creeze o poveste.

Povestea unei comunităţi cuprinde patru părţi, spune Trabian Shorters, care conduce un program de burse pentru bărbaţii afro-americani din Miami, numit BMe. E vorba despre cadru (care defineşte contextul), perspectivă (de unde am venit şi încotro ne îndreptăm), identitate (cine suntem) şi comportament (acţiuni care ne definesc). Poveştile comunităţii sunt aproape mereu întinse de-a lungul mai multor generaţii. încep cu originea unui loc şi apoi descriu modul în care acesta a crescut.

Edmund Burke susţinea că oamenii care nu s-au uitat >
vreodată înapoi spre predecesorii lor nu vor putea să privească înainte şi să planifice viitorul. Cei care se uită în urmă văd eroismul şi luptele care i-au precedat şi încep să-şi înţeleagă datoria, angajamentul de dat mai departe. „Ideea moştenirii reprezintă un principiu solid al conservării şi al transmiterii”, a scris Burke. „Primim, păstrăm şi preţuim ceea ce ni s-a oferit; ne bucurăm de aceste lucruri şi le îmbunătăţim pentru ceilalţi. Respectându-ne strămoşii, învăţăm să ne respectăm pe .ᴀ • a noi înşine.

Comunităţile oneste spun poveşti complicate despre momentele în care au păcătuit şi i-au îndurerat pe alţii, dar şi despre momentele în care au îndurat la rândul lor şi au arătat milă.

Poveştile americane oneste vorbesc despre sclavie şi rasism. Poveştile oneste ale New Yorkului vorbesc j
despre distrugerea vechii Gări Penn Station şi-a tuturor acelor minunăţii arhitecturale în numele comerţului. în > >
fiecare comunitate, o parte a poveştii este despre corupţie şi nedreptate. Oamenii dintr-o comunitate trăiesc la răscrucea unde mândria locului se întâlneşte cu furia nedreptăţii.

Codul vecinului

Odată ce comunitatea s-a reunit pentru a-şi spune povestea, rămâne încă multă muncă de făcut: comunitatea trebuie tesută astfel încât să iasă din izolare. Construcţia unei comunităţi se face încăpere cu încăpere, prin acte zilnice de grijă. Procesul e realizat de către cei care adoptă codul bunului vecin.

Vecinul nu se află într-o călătorie solitară prin viaţă, ci într-una de imersiune. El se percepe drept cineva care a fost modelat de tradiţia unui comportament şi a unui spaţiu. Se simte îndatorat acelei moşteniri şi e bucuros să-şi plătească datoria. Viaţa de familie, munca de la birou şi cea din comunitate nu se desfăşoară în paralel.

Toate sunt segmente interconectate ale

serviciului adus locului. Codul bunului vecin gravitează în jurul câtorva principii comune:

Suntem suficienţi. Vecinul nu aşteaptă ca altcineva să rezolve problemele comunităţii. Nu este un simplu spectator. Aşa cum scrie şi Peter Block: „Majoritatea îmbunătăţirilor sustenabile aduse unei comunităţi au loc atunci când cetăţenii îşi descoperă propria putere de acţiune. Oricare ar fi simptomul – trafic de droguri, case deteriorate, economie slabă, strămutare, violenţă –, schimbarea se întâmplă cu adevărat numai atunci când cetăţenii încetează să se aştepte ca problemele lor să fie rezolvate de profesionişti sau lideri aleşi şi decid că pot revendica ceea ce delegaseră altora. Acest act de preluare a puterii este prezent în majoritatea poveştilor despre schimbare şi îmbunătăţirea de durată a unei comunităţi.

Oraşul înaintea sinelui. Un om bun îsi asumă greutăţi pentru binele comunităţii. Un om rău lasă greutăţile pe umerii comunităţii, pentru binele lui.

Iniţierea legăturilor. Un vecin bun e cel care-i invită pe ceilalţi la cină. Un vecin bun este cel care vorbeşte cu un vecin şi-l introduce în conversaţie şi pe cel de peste drum.

Orizontul de treizeci de ani. Un vecin are un

orizont temporal diferit de un individ. Acţiunile lui nu sunt orientate spre a face acest loc mai bun mâine. Acţiunile lui sunt calculate în aşa fel încât să facă un loc mai bun [3]
treizeci de ani de acum încolo.

În treizeci de ani, copilul pe care îl ajută acum cu temele va fi un lider al oraşului. Festivalul pe care îl organizează va fi o tradiţie puternică peste o jumătate de secol. Plantează copaci ale cărui fructe nu va ajunge să le guste şi de a cărui umbră nu se va bucura.

Ospitalitate radicală. Robert Frost a scris: „Acasă e locul unde, atunci când trebuie să mergi, ei trebuie să te primească.” Atunci când cineva are nevoie de ajutor, codul bunului vecin spune că ospitalitatea primează, judecata şi tot restul vin mai târziu. Vecinul este precum tatăl fiului risipitor, care se grăbeşte să îi iasă în întâmpinare, fără să pună întrebări. Mila şi iertarea sosesc primele, apoi ne gândim la ce-a mers prost şi la cum să vindecăm rănile.

Comunitatea e experta. Vecinii ştiu că nu numai şcoala educă un copil, nu numai poliţia păstrează străzile în siguranţă, nu doar spitalul menţine oamenii sănătoşi. Un mod de viaţă comun ajută. Oamenii sunt în siguranţă atunci când cartierul e activ. Oamenii sunt sănătoşi atunci când mâncatul sănătos este norma. Copiii sunt educaţi atunci când adulţii vorbesc cu tinerii şi îi încurajează. E vorba

despre normele şi comportamentul comunităţii şi mai e vorba despre oamenii care lucrează împreună pentru a rezolva enigma celui mai bun mod de-a trăi.

A te lăsa neobservat. Hermann Hesse a scris o proză scurtă intitulată *Călătoria spre Soare-Răsare,* în care un grup de bărbaţi pornesc într-o călătorie lungă. Sunt însoţiţi de un servitor pe nume Leo, care se ocupă de treburile domestice şi ridică moralul grupului cu cântecele sale. Se îngrijeşte de lucrurile mărunte. Călătoria merge bine până când Leo dispare. Totul devine dezorganizat şi călătoria e abandonată.

Multi ani mai târziu, unul dintre bărbaţii care luaseră parte la excursie intră întâmplător în organizaţia care plătise călătoria şi descoperă că Leo este de fapt liderul acestei mari asociaţii şi nu un funcţionar oarecare.

J J 3
Această poveste a inspirat conceptul de *servant leadersbip,* sau leadership umil. Morala e că un lider de comunitate este adesea persoana care se ocupă de treburile „mărunte”, cea care oferă sprijin. Aşa cum a remarcat George Eliot în faimoasa ultimă frază din *Mi.ddlem.arch,* „sporirea binelui în lume depinde în parte de acte neistorice; şi dacă pentru dumneata şi pentru mine lucrurile nu merg chiar atât de prost cum ar fi putut să meargă, aceasta se datorează în bună măsură numărului celor care au trăit cu

devotament o viaţă pierdută în anonimat şi se odihnesc în morminte nevizitate de nimeni”[1].

Cei din urmă sunt cei dintâi. Comunităţile se definesc prin modul în care îi tratează pe cei din urmă: tinerii, săracii, cei cu dizabilităţi sau cei foarte trişti. Jean Vanier a construit comunităţi pentru cei cu dizabilităţi mintale. „Mă aflu aici pentru a vă spune câtă viaţă miau oferit aceşti oameni”, a declarat el în faţa publicului la Harvard. „Au un dar enorm de oferit acestei lumi, sunt o sursă de speranţă, pace şi poate chiar salvare pentru lumea noastră rănită. [...] Dacă rămânem cu privirea îndreptată asupra lor, dacă le suntem devotaţi, ne vom găsi mereu calea.”-

Greşeala e în parte a mea. Imperfecţiunea reciprocă este unul dintre adezivii care tin societatea unită, înţelegem că, din când în când, cu toţii suntem slabi şi egoişti. Adesea, noi înşine contribuim la problemele despre care ne plângem.

„Adevărata comunitate e diferită datorită înţelegerii că răul sălăşluieşte înăuntru – nu doar înăuntrul comunităţii, ci înăuntrul mcu^, scrie Vanier. „Nu mă pot gândi să scot aşchia din ochiul vecinului până nu scot bârna din propriul ochi.” Comunitatea e un spaţiu al suferinţei, căci e locul unde adevărul iese la iveală. Dar este, de asemenea, locul unde iubirea pătrunde în ciuda suferinţei, unde dezacordul poate fi exprimat liber tocmai

datorită iubirii necondiţionate.

Pactul oraşului

în cartea *The Home We Build Together*, rabinul Jonathan Sacks subliniază că, în Biblie, descrierea creaţiei universului din *Geneză* ocupă numai treizeci şi patru de versete. Apoi, există acel episod straniu din *Exod* care ocupă o treime întreagă din carte – sute şi sute de versete. Sunt instrucţiunile pentru construirea unui tabernacul.

De ce este nevoie de o atenţie atât de detaliată asupra construcţiei acestei structuri anume – cu instrucţiuni specifice pentru lungimea bârnelor, pentru toate tipurile diferite de lemn şi ornamente? Pentru că israeliţii nu sunt încă un popor. Sunt un grup oprimat şi eterogen, format din triburi şi indivizi. Aşa cum subliniază Sacks: „Pentru a transforma un grup de indivizi într-o naţiune bazată pe un legământ, ei trebuie să construiască ceva împreună.” Un popor e creat prin creaţie, continuă Sacks; o naţiune se construieşte prin construcţie.

Sacks spune povestea diplomatului britanic Victor Mishcon. La începutul anilor ’80, acesta încerca să negocieze un tratat de pace în Orientul Mijlociu, aşa că i-a invitat la cină, în casa sa, pe regele Hussein al Iordaniei şi pe

ministrul de Externe israelian Shimon Peres. S-au bucurat de masă şi de o conversaţie plăcută, iar la sfârşit s-au ridicat să plece. Mishcon le-a comunicat că nu pleacă nicăieri. Aveau să spele vasele. L-a plasat pe regele Hussein la chiuvetă şi pe Peres la uscător şi i-a pus să lucreze cot la cot, spălând şi uscând vasele. Pentru Mishcon, acesta fusese scopul serii.

Prince Holmes este director al Youth Rebuilding New Orleans. El aduce laolaltă diferiţi tineri şi îi pune să muncească împreună la construcţii de case. „Comunitatea pe care o construim e mai importantă decât casele pe care le ridicăm”, spune el. „Energia este foarte importantă. Faptul că poţi construi un perete împreună cu cineva pe care nu-l cunoşti creează o legătură instantanee. Pentru mine, asta nu e muncă.” Actul de a lucra la proiecte comune retrasează graniţele dintre grupuri şi redefineşte locul indivizilor în ierarhie. Dintr-odată, un tip îndemânatic e mai sus decât cel care-i director. în *Exod,* israeliţii nu sunt niciodată mai fericiţi decât atunci când construiesc tabernacului-.

Atunci când oamenii se reunesc pentru a construi ceva, îşi fac promisiuni implicite unul celuilalt. îşi promit că vor rezolva lucrurile. Făgăduiesc să-şi îndeplinească partea de muncă sau chiar mai mult. Promit să ducă până la capăt intenţia de a construi ceva nou.

Câteodată, cred că aceste momente ar trebui să fie explicite. Aşa cum un cuplu îşi face jurăminte la ceremonia de căsătorie, mă gândesc uneori că s-ar putea organiza o ceremonie pentru pactul legat de oraş. Colonişti europeni care au venit în America în 1620 şi- au dat semnăturile pentru „Mayflower Compact”, în care au jurat public să „ne unim într-o politică a corpului civil”. O ceremonie modernă ar putea implica un grup de oameni jurându-şi loialitate unul celuilalt, detaliind ce fel de proiecte sunt dispuşi să înceapă, ce preţ sunt dispuşi să plătească. O ceremonie modernă ar putea avea rituri de iniţiere, ritualuri de integrare reciprocă, repovestirea poveştii comunităţii, simboluri ale apartenenţei comune şi un punct de întâlnire sacru, unde oamenii din diferite generaţii să-şi poată depune jurămintele. Apoi, desigur, ar urma petrecerea.

Discuţia despre posibilităţi

Există ceva în cultura noastră care ne împinge să gândim în termeni de rezolvare a problemelor. Viaţa e o serie de probleme care trebuie analizate şi rezolvate. Cum redresăm şcolile care dau greş? Cum reducem violenţa? întrebările centrate asupra problemelor sunt însă de obicei greşite. Se concentrează asupra deficitelor, nu asupra darurilor.

O discuţie despre probleme tinde să se axeze

asupra unui moment în timp – când un elev nu a terminat liceul, când un tânăr a comis o crimă, când o persoană a rămas fără adăpost. Insă vieţile sunt, de fapt, trăite cumulativ. E nevoie de o întreagă serie de şocuri pentru ca un om să ajungă fără adăpost – pierderea locului de muncă, o ruptură în relaţiile de familie, poate probleme cu maşina sau alte dificultăţi cu transportul. E nevoie de o întreagă serie de evenimente pentru ca un copil să renunţe la scoală. Dacă faci abstracţie de natura cumulativă a vieţii şi defineşti problema drept un episod, atunci faci abstracţie de modul în care e trăită viaţa. Toate discuţiile sunt fie umanizante, fie dezumanizante, iar acelea centrate asupra problemelor tind să fie impersonale şi dezumanizante.

Conversaţiile despre cum puteţi dezvolta mai bine o comunitate se concentrează asupra posibilităţilor, nu asupra problemelor. Sunt întrebări de tipul „La ce răscruce ne aflăm acum?”, „Ce putem construi împreună?”, „Cum ne putem îmbunătăţi vieţile împreună?”, „Ce talente avem aici care n-au fost exprimate pe deplin?”.

O discuţie despre posibilităţi este una care duce la o biografie a succesului. Cum ar arăta biografia unui om dacă i s-ar îmbunătăţi viata?

O astfel de discuţie nu începe cu întrebarea impersonală „Cum abordăm problema celor

fără adăpost?”. începe cu întrebarea personală „Cum s-o ajutăm pe Mary să aibă o viaţă stabilă, sigură şi ferită?”. Atunci când îţi închipui succesul drept o biografie – drept o persoană anume trăind pe o traiectorie de viaţă diferită –, reuşeşti să vezi foarte concret toti factorii separaţi care contribuie la un viitor mai bun. Vezi toate relaţiile care trebuie construite. îti dai seama că trebuie luate în calcul stratul social şi cel emotional, chiar dacă problema despre care vorbeşti este, la suprafaţă, una doar fizică, precum găsirea unui adăpost pentru un om.

Din păcate, sociologii moderni tind să gândească în corelaţii statistice şi nu în perspective biografice. Experimentele aleatorii controlate caută să scoată la iveală relaţii distincte de tip cauză-efect între un element şi un rezultat. Ştiinţele sociale adesea caută dezagregarea.

însă vieţile reale sunt longitudinale şi relationale. Vieţile reale sunt trăite în mijlocul a mii de influenţe diferite, care interactionează într-un milion de feluri diferite de
a lungul timpului. Să încerci să tranşezi viaţa în felii distincte care urmează structura cauză-efect e ceva ce distorsionează realitatea, ca şi cum fiinţele umane ar fi o bilă de biliard. Tindem să înţelegem acest lucru atunci când vorbim despre propriile vieţi, însă avem tendinţa să vedem lucrurile obiectiv

atunci când vorbim despre alţi oameni sau despre alte grupuri.

într-o discuţie despre posibilităţi, întrebarea nu e „Cine-i de vină?”, ci „Ce capital putem folosi pentru a ne transforma comunitatea într-una în care toată lumea se îngrijeşte de ceilalţi? Cu ce daruri putem contribui, poate chiar unele de care nici nu suntem conştienţi deocamdată?”. în Denver, spre exemplu, imigranţii din Nepal au probleme cu integrarea în sistemul şcolar public. Kate Garvin, o ţesătoare de comunitate locală, şi-a dat seama că bătrânii oraşului sunt o sursă prea puţin utilizată pentru a însufleţi, a călăuzi şi a reuni puterile. Astfel că i-a integrat pe bătrâni în sistemul şcolar şi a dat frâu liber unei surse nevalorificate de

bogăţie comunitară. În Washington, D.C., Sharon Murphy primeşte refugiaţi şi alţi oameni aflaţi într-un punct vulnerabil în viaţă. Cu toate astea, declară că: „Vii la Mary House pentru a deveni mai priceput la ceea ce deja faci bine.” Iată exemple de gândire orientată înspre posibilităţi. Dacă vrei să reorientezi cultura, trebuie să porţi o discuţie pe care n-ai mai purtat-o înainte, una despre posibilităţile pe termen lung. Cum ar putea arăta acest loc în 2049?

Inventarea tradiţiei

Atunci când o comunitate începe să

construiască împreună, nu creează doar lucruri noi; dă naştere unor norme noi. Oamenii aduc o contribuţie comunităţii şi, în timp, acea contribuţie devine lucrul aşteptat de la toată lumea. Spre exemplu, prietenul meu Rod Dreher avea o soră pe nume Ruthie care locuia într-un orăşel din Louisiana. Ruthie era profesoară, unul dintre acei oameni extraordinari care radiază cu o strălucire interioară. în mod tragic, a murit de cancer la vârsta de patruzeci de ani. Peste o mie de oameni au venit la înmormântarea ei. Lui Ruthie îi plăcea foarte mult să meargă desculţă, aşa că cei care au purtat sicriul, membrii departamentului de pompieri unde lucra soţul ei, au mers desculţi până la mormânt.

Ruthie a fost mereu de părere că morţii oraşului ar trebui comemoraţi de Crăciun, aşa că a pornit o tradiţie. în fiecare Ajun, mergea la cimitirul local şi aprindea câte o lumânare la fiecare mormânt. S-a întâmplat ca Ruthie să moară chiar înainte de Crăciun, iar în Ajun, când familia se adunase laolaltă, Rod şi-a întrebat mama dacă nu ar vrea să facă ce obişnuia Ruthie – să aprindă câte o lumânare la fiecare mormânt* Mama i-a răspuns că poate o va face în anii următori, însă în clipa aceea îi era prea greu.

în acea seară, părinţii lui Rod au luat parte la slujbă şi, pe drumul de întoarcere, au trecut pe lângă cimitir. Au aruncat o privire şi s-au

minunat. Sute de lumânări erau aprinse. Altcineva pusese câte o lumânare la fiecare mormânt.

Aşa funcţionează comunitatea. Cineva începe ceva. Se stabileşte o nouă tradiţie. Alti oameni se alătură şi astfel tradiţia continuă.

>

O nouâ arhitecturâ civica

Proiectele comunitare cu adevărat dificile nu presupun doar o nouă organizare şi norme noi. Presupun o înnoire a întregii arhitecturi civice. Nu cu mult timp în urmă, în Spartanburg, în Carolina de Sud, am vizitat birourile unei organizaţii numite Spartanburg Academic Movement (SAM). Pereţii erau tapetaţi cu grafice care măsurau lucruri precum uşurinţa cu care se adaptează copiii la grădiniţă, punctajele la lectură ale elevilor de clasa a treia şi procentul de înscriere la nivelul de învăţământ postliceal.

în jurul mesei stăteau cam toţi localnicii care ar fi putut să aducă un beneficiu în vieţile copiilor. Erau prezenţi inspectori şi directori şcolari, dar şi şefii camerei de comerţ, membri din United Way, şeful poliţiei, un fost primar şi editorul ziarului, cineva din sectorul de sănătate, alături de câţiva statisticieni. Nu mai văzusem vreodată o astfel de coaliţie. Se aflau acolo sectorul public şi cel privat, biserica şi mediul de afaceri. Erau

reprezentanţi din aproape fiecare sector al comunităţii şi cu totii studiau aceleaşi grafice.

Cei de la SAM măsoară tot ce poate fi măsurat cu privire la tinerii din Spartanburg, din leagăn şi până la carieră. îi adună pe toţi cei care ar putea avea o influenţă asupra datelor: părinţi, biserici, doctori, experţi în nutriţie şi alţii asemenea. Şi apoi, împreună, în calitate de sistem întins de-a lungul întregii comunităţi, pun întrebările: „Unde încep copiii noştri să se abată de la drum? De ce? Ce soluţii avem în sistem care pot fi aplicate acestor probleme? Cum putem lucra împreună pentru a aplica aceste soluţii?”

Era o abordare foarte diferită fată de ce eram obişnuit să văd. în majoritatea cazurilor, ai de-a face cu mai multe organizaţii care au intenţii bune. Ele îsi înscriu dosarele la o fundaţie locală sau la agenţii guvernamentale şi concurează pentru granturi. Câteva organizaţii sunt alese, apoi îşi fac treaba. Un donator, o organizaţie, o problemă, un program. Apoi, câţiva ani mai târziu, cineva face un studiu, ca să vadă dacă programul a produs efecte măsurabile, ceea ce în general nu se întâmplă. Pânã la urmă, te alegi cu o comunitate în care câteva organizaţii răzleţe concurează pentru o sumă de bani relativ măruntă, lucrează independent şi adesea cu scopuri în contradictoriu,

exagerând succesul şi ascunzând eşecurile. Şi speri că, într-un fel sau altul, totul va merge bine.

însă în Spartanburg, grupurile pe care le-am văzut nu încercau să concureze pentru bani, ca să-şi etaleze impactul izolat. Făceau parte ¿intr-o reţea care funcţiona interdependent pentru a avea un impact colectiv. Atunci când viaţa merge bine, e datorită acestor influenţe care funcţionează împreună, consolidându-se reciproc. SAM încearcă să valorifice zeci de influenţe într-un mod pliat pe felul cum se dezvoltă de fapt oamenii şi locurile.

SAM întruchipează o nouă arhitectură civică, una care a devenit cunoscută drept abordarea „impactului colectiv”. Nu e un caz singular. Spartanburg este una dintre cele şaptezeci de comunităţi din toată ţara care folosesc ceea ce se numeşte metoda StriveTogether. StriveTogether a luat naştere în Cincinnati, cu doar zece ani în urmă. Câţiva lideri ai comunităţii încercau j >
să îmbunătăţească sistemul educaţional al oraşului şi se gândeau să pornească un nou program. însă un director de la Procter and Gambie, care facea parte din grup, a observat: „Stăm bine la programe, dar prost la sisteme.” Cu alte cuvinte, Cincinnati avea o mulţime de programe. Ce îi lipsea era un sistem eficient care să le coordoneze.

A luat naştere o metodologie şi, odată cu ea, o nouă formă de putere comunitară:

organizarea în jurul datelor, concentrarea asupra avantajelor comunităţii şi nu a deficitelor, înţelegerea faptului că nu există o soluţie universal valabilă, crearea unei „coloane vertebrale a organizaţiilor” (precum SAM) care poate aduce împreună toţi jucătorii, coordonarea deciziilor, comunicarea continuă, crearea unor echipe care să implementeze acţiunile, responsabilizarea generalizată.

La un moment dat, cei din Cincinnati şi-au dat seama că elevii nu intrau în sistem pregătiţi pentru grădiniţă. Datele arătau că programele preşcolare private funcţionau mult mai bine decât cele publice. Astfel că sistemul public a alocat fonduri pentru susţinerea altor programe private, făcând Cincinnati unul dintre primele oraşe care oferă programe preşcolare universale. Aşa arată o comunitate care lucrează împreună, unită.

Structurile impactului colectiv şi-au primit numele în 2011, când John Kania şi Mark Kramer au scris un eseu important pentru *Stanford Social Innovation RevieWy* în care au citat organizaţia StriveTogether şi au oferit o bază filosofică şi teoretică pentru o astfel de abordare.

Impactul colectiv, susţin Kania şi Kramer, porneşte de la un grup de oameni motivaţi de necesitatea imediată a schimbării. Poate că-şi doresc să prelungească speranţa de viaţă

locală cu cinci ani sau poate că vor să pună capăt problemei persoanelor fără adăpost.

Aceşti oameni îşi dau seama de complexitatea problemei. Nu pornesc cu o soluţie predeterminată. Se angajează într-un proces de acţiune şi reacţie pe termen lung, repetitiv, înainte să decidă ce combinaţie de programe e potrivită. Cu alte cuvinte, trebuie să-şi ia angajamentul să aloce sume mari de bani şi mult efort înainte să poată spune exact ce vor face cu acei bani, ceea ce este un lucru incomod de făcut.

Ei investesc, de fapt, într-un proces de învăţare, întreaga comunitate analizează împreună o problemă complexă, din mai multe puncte de vedere, iar soluţiile iau naştere prin discuţiile ulterioare. Calitatea

eforturilor e definită de calitatea întrebărilor, cum ar fi: „De ce, în ciuda eforturilor noastre susţinute, am fost incapabili să îmbunătăţim această situaţie?”

în consecinţă, reuşesc să găsească o cale de a face întreaga comunitate să se deplaseze împreună, ca un stol de păsări. Un stol are uimitoarea capacitate de a călători împreună şi de a-şi schimba cursul, fără ca păsările să se lovească una de cealaltă. Oamenii de ştiinţă au descoperit că ele fac acest lucru fiindcă fiecare pasăre urmează trei reguli simple: păstrează o distanţă minimă între sine şi pasărea de lângă; zboară cu aceeaşi viteză

precum vecinul; zboară întotdeauna spre centrul stolului.

Impactul colectiv cere o gândire sistematică. Aceasta se construieşte în jurul ideii că, dacă abordezi o problemă direct, vei eşua aproape inevitabil, fiindcă nu vezi complexitatea întregului sistem. Spre exemplu, oamenii credeau înainte că cea mai eficientă modalitate de a rezolva problema criminalităţii este să arunci o grămadă de oameni în închisoare. La început, a părut să funcţioneze, însă de-a lungul timpului, a devenit clar că încarcerarea în masă scotea din comunitate indivizi potenţial productivi şi îi supunea la o experienţă a închisorii care, mai târziu, îi conducea înapoi spre infracţiuni, destabilizând comunităţile. în timp, ajungeai să înrăutăţeşti problema pe care încercai s-o rezolvi.

O abordare sistematică înseamnă să conştientizezi că

>

fiecare dintre noi vede doar o parte dintr-o lume complexă. Dacă tragi de o manetă aici, probabil că vei produce un efect neaşteptat dincolo. E nevoie de întregul stol, de întreaga comunitate pentru a cartografia sistemul în întregime şi pentru a acţiona constant asupra tuturor părţilor sale, menţinând totodată discuţiile de feedback.

într-un sistem bazat pe colaborare, creezi un regim în care nimeni nu este pedepsit pentru

o întâmplare neplăcută. Spre exemplu, multe sisteme şcolare folosesc datele ca pe o modalitate de a nota studenţii, de a închide şcoli şi de a le pune în competiţie. în Spartanburg, acest lucru nu se întâmplă niciodată. Ei vor ca toţi membrii sistemului să coopereze, nu să concureze. Mai presus de orice, pun accentul pe puritatea comunicării şi pe transparenţa datelor. Nu vor ca cineva să ascundă date fiindcă se teme de pedepsele care ar urma. Folosesc datele ca pe o lanternă, nu ca pe un ciocan. Această etică a contribuţiei (toată lumea oferă) şi această etică a colaborării totale (cu toţii suntem responsabili) sunt fundamentale pentru munca comunitară la cel mai înalt nivel.

Densitatea

Pe primul munte, accentul cade pe şinele neîngrădit, pe realizarea individuală şi pe crearea unei societăţi în care toti sunt liberi să fie ei înşişi. Aceasta este o societate

■> *i ?*

fluidă, productivă pe termen scurt, însă este o societate subţire. E o societate în care oamenii sunt atasati numai

ɟ *} 7*

superficial unii de alţii şi de instituţiile lor. Societatea de pe al doilea munte este o societate densă. Organizaţiile şi comunităţile ei îşi lasă amprenta. Aşa că m-am gândit destul de mult la ce face ca o societate să fie

densă sau subţire.

Comunităţile dense au o cultură distinctă – aşa cum au j
University of Chicago, Morehouse College sau US Marine Corps. O instituţie densă încearcă să-şi servească oamenii nu doar ca instrument, să le ofere o diplomă sau să-i ajute să câştige un salariu şi atât. O instituţie densă caută să schimbe întreaga identitate a unui om. Implică întreaga persoană: mintea, mâinile, inima şi sufletul.

Instituţiile dense au un spaţiu fizic, adesea înghesuit, unde membrii se întâlnesc faţă în faţă în mod regulat – spre exemplu la masă pentru a lua cina împreună, într- o sală de sport aglomerată sau într-o aulă. Astfel de instituţii au un set de ritualuri colective – postul, recitarea la unison a unui crez sau statul în formaţie. Au sarcini comune, care adesea înseamnă ca membrii să se urmărească atent unul pe celălalt, aşa cum jucătorii de hochei trebuie să se observe reciproc pe gheaţă. în astfel de instituţii, oamenii petrec ocazional noaptea în acelaşi centru, astfel că membrii îşi pot vedea îndeaproape adevăratul sine, înainte de machiaj şi după cină.

Adesea, astfel de organizaţii spun din nou şi din nou o poveste sacră a originii proprii. Mulţi au trecut printrun moment când aproape au eşuat şi îi sărbătoresc pe eroii

care i-au tras de pe marginea prăpastiei. încorporează muzica în viaţa cotidiană, căci e greu să nu creezi o legătură cu cineva împreună cu care ai cântat şi ai dansat.

Au culturi locale cu totul deosebite. Prea multe facultăţi, spre exemplu, par a fi la fel. Dar cele care îşi lasă cu adevărat amprenta asupra studenţilor (St. John’s, Kenyon, Wheaton, MIT) au curajul de a fi diferite. Ori iubeşti, ori urăşti astfel de locuri. Dar atunci când întâlneşti un absolvent al unei atari instituţii, îti dai seama imediat, iar atunci când absolvenţii se întâlnesc între ei, chiar şi zeci de ani mai târziu, ştiu că au în comun ceva foarte important.

Angela Duckworth, psihologă la University of Pennsylvania, adaugă faptul că instituţiile dense au aproape întotdeauna un ideal comun clar definit – să câştige Super Bowlul sau să salveze mediul. Au, de asemenea, ritualuri de iniţiere; un ghid sacru sau un obiect transmis din generaţie în generaţie; un jargon distinct şi expresii comune în cadrul acelei culturi, dar neînţelese în afara ei; o etichetă, spre exemplu, denumirea KIPPster pentru elevii de la şcolile KIPP; adesea, există uniforme şi alte embleme, precum steaguri, inele sau brăţări.

Jonathan Haidt de la NYU avertizează că, dacă vrei să pui bazele unei instituţii dense, ar trebui să atragi atenţia asupra trăsăturilor comune, nu asupra celor distinctive. în al

doilea rând, trebuie să exploatezi sincronismul. Fă în aşa fel încât oamenii să cânte, să se joace sau să se mişte împreună. în al treilea rând, creează o competiţie sănătoasă între echipe, nu între indivizi. Oamenii se luptă şi sacrifică mai mult pentru prietenii lor decât pentru ceva abstract, astfel că e bine să creezi relaţii de echipă.

Instituţiile dense sunt orientate în jurul unei cauze morale comune. Ele nu-şi văd membrii ca pe resurse de exploatat, ci ca pe colegi aflaţi intr-o misiune sfântă. Instituţiile dense te descompun pentru a te reconstrui. Te includ în tradiţii lungi şi obiceiuri sacre care, de multe ori, par arhaice. Iţi cer să-ţi îngropi propria identitate într-o identitate colectivă. Ţintesc către un ideal aflat în depărtare, ce nu poate fi atins într-o viaţă. „Secretul vieţii", a spus odată sculptorul Henry Moore, „este să ai o sarcină, ceva căruia să-ţi devotezi întreaga viaţă, ceva spre care totul se îndreaptă – fiecare minut al fiecărei zile, pentru tot restul vieţii. Şi cel mai important lucru e că trebuie să fie ceva cu neputinţă de îndeplinit".

Note:

1 George Eliot, *op. cit.,* p. 301. *(N. tradi)*

2 Jean Vanier, *op. cit.,* p. 7.

¿Jean Vanier, *op. cit.,* p. 50.

4 Aaron Wildavsky, *Moses aş Political Leader,* Shalem Press, Ierusalim, 2005, p. 111.

25

Concluzie: Manifestul relational

i

Am discutat mult în această carte despre doi munţi. Aşa cum am mai spus, am făcut asta în încercarea de a transpune într-o formă narativă contrastul dintre două viziuni asupra lumii, care sunt diferite din punct de vedere moral. Primul munte reprezintă viziunea individualistă, care plasează în centru dorinţele egoului. Al doilea munte e ceea ce s-ar putea numi viziunea relaţională, care plasează în centru relaţia, angajamentul, dorinţele sufletului şi ale inimii. Argumentul meu principal e că am exagerat cu viziunea individualistă. Privindu-ne drept indivizi autonomi, am rupt în bucăţi societatea, am pus bazele polarizării şi ale tribalismului, am ajuns să venerăm statutul individual şi autosuficienta şi am ascuns ce era mai frumos în

> j ?

fiecare inimă şi suflet.

în această concluzie, vreau să aduc împreună diferitele fire ale argumentului. Dar vreau să le aduc împreună nu prin citate ale altor oameni, prin poveşti şi parabole, ci sub forma

unui manifest, cu toată francheţea,

J

■ fervoarea şi convingerea care m-au mânat, cu tot mai multă intensitate, să scriu această carte.

Lumea se află în mijlocul unei tranziţii. Ecologia morală individualistă se năruie în jurul nostru. A lăsat oamenii dezgoliţi şi însinguraţi. Pentru mulţi, prima reacţie instinctivă e una evolutionară: întoarcerea la

> >

trib. Dacă noi, ca societate, reacţionăm la excesul de „Sunt liber să fiu eu însumi” cu o epocă a „întoarcerii la trib”, atunci secolul al XXI-lea va fi o perioadă a conflictului şi a violentei care va face secolul al XX-lea să pară o joacă de copii.

Dar există şi altă cale de a găsi apartenenţa. Există altă cale de a găsi un scop şi un sens. Există altă viziune a unei societăţi sănătoase. Calea e relaţionismul. E ¸ ¸ sondarea în adâncime a sinelui, unde ne vom găsi capacitatea infinită de a ne păsa, pe care apoi o vom împărtăşi în exterior, prin angajamente faţă de ceilalţi, în acest manifest, încerc să construiesc pledoaria împotriva fiiperindividualismului epocii curente şi în favoarea relaţionismului, o cale mai bună de a ne trăi vieţile.

Hiperindividualismul

1. Există întotdeauna un echilibru între sine şi societate. În unele perioade, presiunea

grupului devine zdrobitoare, doborând la pământ şinele, iar indivizii simt nevoia disperată de a se elibera şi de a~şi exprima individualitatea. Prin contrast, în epoca noastră, şinele e exacerbat, iar simţul colectivităţii e slab. Ne-am aplecat prea tare în direcţia individualismului. Rezultatul e o pierdere a legăturilor – o criză a solidarităţii.

2. Hiperindividualismul, etosul dominant al zilelor noastre, e un sistem al moralei, al sentimentelor, al ideilor şi al practicilor bazate pe ideea că drumul prin viaţă e unul individual, că scopurile vieţii sunt fericirea individuală, autenticitatea, dezvoltarea sinelui şi autosuficienţa. Hiperindividualismul pune aceeaşi întrebare pe buzele tuturor: ce să fac ca să fiu fericit?

3. Hiperindividualismul e fundamentat pe perspectiva emancipării. Şinele eroic se eliberează din lanţurile sufocante ale societăţii. Stă pe propriile picioare, îşi determină propriul destin, îşi asigură propriile drepturi individuale. Hiperindividualismul defineşte libertatea drept absenţa constrângerilor.

4. Astfel, hiperindividualismul slăbeşte treptat orice legătură care nu e bazată pe alegerea individuală – legăturile cu familia, cartierul, cultura, naţiunea şi

binele comun. Hiperindividualismul erodează obligaţiile şi responsabilităţile pe care le avem faţă de semenii noştri.

5. Problemele fundamentale ale zilelor noastre decurg din această eroziune: izolarea socială, neîncrederea, polarizarea, dezagregarea familiei, pierderea comunităţii, tribalismul, creşterea procentului de sinucideri, creşterea cazurilor de probleme de sănătate mintală, criza spirituală provocată de pierderea unui ţel comun, pierderea – în tot mai multe ţări – a oricărui simt al solidarităţii comune care să leee

5 ? 0

oamenii dincolo de diferenţele lor, pierderea acelor poveşti şi cauze comune care stimulează comunitatea, reciprocitatea, camaraderia şi scopul.

6. Defectul fundamental al hiperindividualismului este că acesta conduce la o degradare şi o disoluţie a omului. E un sistem bazat pe motivaţiile egoiste pe care le purtăm fiecare în noi. Sunt motivaţii care au în vedere numai interesul propriu – dorinţa de a excela şi de a-ţi lăsa amprenta în lume, de a-ţi spori averea, puterea şi statutul, de a fi victorios şi superior celorlalţi. Hiperindividualismul nu pune accentul şi în ultimă instanţă nici nu este conştient de celelalte motivaţii – acelea mai profunde şi

mai ascunse, care caută legătura, fuziunea, întrajutorarea, grija. Acestea nu sunt dorinţele egoului, ci năzuinţele inimii şi ale sufletului: dorinţa de a trăi într-o interdependenţă marcată de iubire, dorinţa de a te lăsa pradă unui bine superior. Hiperindividualismul amorţeşte aceste năzuinţe profunde. în cele din urmă, hiperindividualismul dă naştere unor monade izolate, mânate de interesul de sine, care simt că lipseşte ceva în vieţile lor, însă nici măcar nu-l pot numi.

7. Hiperindividualismul prosperă în sistemele de suprafaţă. Consumerismul amputează lucrurile cu adevărat necesare unui om, de dragul achiziţiilor materiale. Meritocraţia amputează lucrurile profunde, de dragul „succesului” individual. Capitalismul dezechilibrat transformă oamenii în maşinării dependente de muncă, orientate spre maximizarea utilităţii şi a vitezei, care nu pot fi pătrunse de niciun ataşament permanent.

8. Hiperindividualismul e captiv într-o reţea de dragoste condiţionată. Merit să fiu iubit numai atunci când am obţinut statutul sau succesul pe care lumea se aşteaptă să-l obţin. Merit iubirea numai când pot oferi ceva la schimb. Sunt ceea ce spune lumea că sunt. În cele din urmă, hiperindi- vidualismul nu îi ajută pe

oameni să fie siguri pe ei şi autosuficienti. Siguranţa emoţională şi spirituală este pusă la pământ atunci când totul e condiţionat. Oamenii devin extrem de sensibili la >

judecăţile altora şi se atacă atunci când se simt desconsideraţi.

9. Hiperindividualismul face ca oamenii să ducă vieţi false şi nesatisfacătoare. Unii duc o viată estetică. Au ocazia de a trăi o serie de experienţe care pot fi plăcute, dar care nu se cumulează înspre nimic, deoarece nu servesc unei cauze superioare. Alţii devin perfecţionişti nesiguri pe ei. Caută să câştige iubirea, admiraţia şi ataşamentul pe calea realizărilor, căci simt că nu le pot obţine altfel. Desigur însă, nici toate realizările din lume nu le pot oferi dragostea după care tânjesc.

10. Atunci când construieşti o întreagă societate pe o viziune exagerat de superficială asupra naturii umane, te trezeşti cu o cultură dezumanizată în care oamenii sunt însetaţi după lucrurile dorite în profunzime.

11. Un om fără angajamente e un om care va fi uitat. Cel care nu este loial fată de nimic din afara propriei persoane nu va lăsa o amprentă profundă în lume.

12. Hiperindividualismul duce la tribalism. În cele din urmă, oamenii se revoltă

împotriva izolării şi a lipsei de sens a hiperindividualismului, alăturându- se unui trib partizan. Acest trib pare o relaţie, însă reprezintă de fapt opusul. Dacă mentalitatea relaţionalistă e bazată pe afecţiune mutuală, mentalitatea tribalistă se bazează pe neîncredere mutuală.

Mereu este vorba despre noi împotriva lor, prieten sau duşman, distruge sau fii distrus. Furia e regimul cotidian. Tribalistul caută conexiunea, dar se izolează şi mai radical în propriile resentimente şi neîncrederi. Tribalismul este geamănul întunecat al comunităţii. Paradoxul tragic al hiperindividualismului e că ceea ce a început ca o eliberare extatică se termină într-un război al triburilor care striveşte individul pe care-şi dorea să-l elibereze.

Relationismul

1. Revoluţia va fi una morală sau nu va fi deloc.

3

Societatea modernă are nevoie de o ecologie morală care respinge dominaţia hiperindividualismului. Trebuie să ne formăm un crez care pune în centru relaţia, nu individul şi care articulează, într-o formă clară, adevărurile pe care le cunoaştem cu totii: că suntem formaţi şi hrăniţi *3 3 3 > 3* de relaţii, că tânjim după ele. Viaţa nu este o călătorie solitară. Viata înseamnă să

construim o casă împreună. E un proces în care eşti format de ataşamente, apoi, drept răspuns, începi la rândul tău să formezi ataşamente. Este un minunat lanţ al generaţiilor care-şi transmit daruri mai departe.

2. Hiperindividualistul vede societatea drept o colecţie de indivizi care încheie contracte unul cu

3

celălalt. Relaţionalistul vede societatea drept o reţea de legături care, din multe puncte de vedere,

precedă alegerea. Un hiperindividualist vede individul drept unitate autosuficientă; relationalistul consideră că omul este un nod într-o reţea, iar personalitatea înseamnă deplasarea înspre ceilalţi.

3. în copilărie, baza emoţională şi spirituală ne e formată de iubirea necondiţionată a unui adult

i

care ne îngrijeşte. Stilul de ataşament al fiecăruia este modelat de dansul interacţiunilor dintre tine şi un adult iubitor. „Noi” îl precedă pe „eu”.

4. Ca adulti, ne măsurăm vieţile în funcţie de

3 *j* *?*

calitatea relaţiilor noastre şi de calitatea serviciilor

3 3

pe care le aducem în acele relaţii. Viaţa e o căutare calitativă, nu cantitativă. Nu este important cât de mult, ci cât de des şi cât

de profund. Sarcina centrală a oricărei ecologii morale e să definească ce înseamnă o relaţie de calitate.

5. Cea mai desăvârşită viată adultă este trăită făcând angajamente şi fiindu-le devotat: angajamente faţă de o vocaţie, o familie, o filosofie sau credinţă, o comunitate. Maturitatea înseamnă promisiuni făcute celorlalţi şi împlinirea lor. O viaţă frumoasă este atinsă prin daruri necondiţionate, reciproce.

6. Relaţionismul e calea de mijloc între hiperindi- vidualism şi colectivism. Primul detaşează persoana de la toate legăturile profunde. Al doilea anihilează individul în cadrul grupului şi vede grupurile drept turme fără chip. Relaţionalistul vede fiecare persoană drept un nod într-o reţea densă şi magică de angajamente pline de iubire. Relaţionalistul caută să construiască o comunitate, o naţiune şi o lume plină de oameni diverşi şi creativi, care şi-au luat angajamente intr-o multitudine de feluri diferite şi care sunt, cu toate acestea, ţinuţi împreună de acorduri sacre*

7. Relaţionismul nu este un sistem de idei* E un mod de viată. Relaţionismul este o viziune care-şi trape forţele din multe surse, de la Edmund Burke şi Martin Luther King, Jr., de la Martin Buber, Dorothy Day şi Walt

Whitman, de la Jacques Maritain, Emmanuel Mounier, Martira Nussbaum şi Annie Dillard până la Gandhi şi Josiah Royce.

8. Hiperindividualistul operează după o logică directă: devin puternic şi obţin ce-mi doresc. Relaţionalistul spune: „Viaţa operează după o logică inversă/' Obţin numai atunci când ofer. Mă pierd pentru a mă regăsi. Sunt cel mai puternic şi cel mai viguros atunci când mă predau unei forţe măreţe.

Procesul de a deveni o persoana

1. Călătoria fundamentală a vieţii moderne e deplasarea de la egoism la întrajutorare. începem prin a da ascultare cerinţelor standard ale egoului şi, treptat, învăţăm să dăm ascultare chemărilor superioare, venite din inimă şi suflet.

[5]

2. O mare parte a filosofici moderne, inspirându-se din gânditori precum Machiavelli, Hobbes şi economiştii moderni, percepe fiinţele umane drept fundamental egoiste. Copilul, scria Freud, „este absolut egoist, resimte intens trebuinţele sale şi tinde iară menajamente la satisfacerea lor”-. O

mare parte a gândirii moderne a fost scrisă de bărbaţi şi adesea e vorba despre un anumit soi de bărbaţi alfa, care nici nu sunt

constienti de sistemele de îngrijire ce susţin societăţile în care trăiesc.

3. Relationismul susţine că flintele umane sunt în egală măsură fundamental zdrobite şi extraordinar de înzestrate. Avem dorinţe egoiste, centrate asupra sinelui şi avem nevoie de aceste dorinţe pentru a împlini sarcini necesare vieţii: să ne construim o identitate, să lăsăm o amprentă în lume, să ne rupem de părinţi, să creăm şi să strălucim. Impulsurile noastre sălbatice de a domina, ucide, viola şi prăda stau scrise în analele istoriei. însă relationismul susţine că există şi alte părţi ale sinelui, unele mai profunde. Există motivaţii mai puternice chiar şi decât interesul de sine, chiar dacă ele sunt mai ascunse. în profunzimea cea mai profundă a fiecărui om se află ceea ce numim metaforic suflet şi inimă. Există abilităţi care pot îmblânzi poftele animalice şi care pot subjuga bestiile care rămân în interiorul nostru, iar aceste abilităţi se slefuiesc numai în comunitate.

4. Inima este partea din noi care tânjeşte spre fuziunea cu ceilalţi. Nu suntem nişte flinte fundamental gânditoare, ci suntem, mai întâi, flinte care doresc şi iubesc. Suntem definiţi de ceea ce dorim. Devenim ceea ce iubim. întrebarea crucială pentru fiecare dintre noi

e: ne-am educat emoţiile astfel încât să iubească lucrurile potrivite în modurile potrivite?

5. Sufletul este partea din noi care ne oferă valoare şi demnitate infinită. Sclavia este ceva greşit, pentru că nimiceşte un suflet. Violul nu e doar un asalt asupra moleculelor fizice; nimiceşte alt suflet. Sufletul tânjeşte după bunătate. Fiecare fiinţă umană vrea să ducă o viată bună şi însemnată şi simte că se prăbuşeşte atunci când viaţa îi pare fără sens.

6. Copilul se naşte cu egoul, sufletul şi inima la
vedere. însă, în cazul multor oameni, în adolescenţă, egoul începe să se mărească, iar sufletul şi inima trec în plan secundar. în acest stadiu, oamenii îşi formează identitatea, modelându-şi şinele. între timp, societatea le spune băieţilor adolescenţi să-şi ascundă emoţiile şi să devină bărbaţi. Le spune fetiţelor că, dacă-şi expun adevărata profunzime a personalităţii, n-o să le placă nimeni. Cultura publică normalizează şi raţionalizează egoismul, ascunzându-ne dorinţele şi facându-ne incapabili să ne exprimăm năzuinţele profunde ale sufletului şi ale inimii.

7. în cele din urmă însă, majoritatea oamenilor îşi
dau seama că ceva lipseşte dintr-o astfel de

viaţă egoistă. Ating succesul lumesc şi îl găsesc nesatisfacător. Sau poate că se îndrăgostesc sau sunt iubiţi într-un mod care topeşte
superficialitatea vieţii şi scoate la iveală adevărata personalitate de dedesubt. Poate ajung să treacă printr-o perioadă de eşec, suferinţă sau doliu, iar toate acestea erodează straturile superficiale, dezvăluind vastele adâncimi de dedesubt. într-un fel sau altul, oamenii ajung să-şi cunoască

adevărata profunzime, întreaga amplitudine a vieţii. îsi dau seama că numai hrana emoţională, morală şi spirituală le oferă saţietatea după care tânjesc.

8. Atunci când cineva trece printr-o astfel de experienţă, care poate să apară la orice vârstă, nu mai este un simplu individ; devine o persoană, întreaga-i personalitate e trează şi în alertă. Descoperă, adânc în substrat, infinita abilitate de a-i păsa. Relaţionismul ne ghidează în această călătorie de transformare personală, în care ne depăşim dorinţele egoului şi ne asumăm un ţel mai înalt.

9. Calea spre devenire este în primul rând interioară şi apoi exterioară: mai întâi privim adânc înăuntrul nostru, unde găsim năzuinţele pentru ceilalţi, apoi ne îndreptăm atenţia spre exterior, înspre relaţionarea cu lumea. O persoană atinge măiestria, scrie

10. Individul care a devenit persoană a pus în scenă o rebeliune. S-a răsculat împotriva etosului individualist şi împotriva tuturor sistemelor imper- spune să-şi dorească el şi-a declarat Maritain, cu scopul dăruirii de sine.

sonale. Societatea îi independenţa, însă interdependenţa. Societatea spune că trăim într-o realitate materialistă, însă el subliniază că trăim într-o realitate a dăruintei. Societatea îi cere să-şi ţină

opţiunile deschise, însă el declară: „Nu, îmi voi lua angajamente. Voi prinde rădăcini. „ Societatea spune: „încearcă să te ridici şi să fii mai bun decât ceilalţi”, însă el spune: „Nu, voi fi alături

de ei, îi voi servi şi mă voi pune pe un plan secund.” Societatea spune: „Cultivă-ţi latura egoistă”, dar el declară: „Nu, mă voi cultiva pe de-a întregul.” Viaţa merge bine numai atunci când trăieşti în armonie cu întreaga-ţi persoană.

11. Relationalistul nu renunţă la meritocratia capitalistă sau la sistemele vieţii tradiţionale. însă echilibrează această viziune asupra lumii cu alt etos care suplimentează, corectează şi înnobilează. Trăieşte în această lume, cu toate plăcerile şi realizările aferente, însă într-o dispoziţie diferită, având o abordare diferită şi scopuri diferite. Relaţionalistul alege să facă parte dintr-o
comunitate, atunci când lumea e prea individualistă. Alege să fie mai emotiv atunci când lumea este prea cognitivă. Alege să fie moral atunci când lumea e prea utilitaristă.

Viata cea buna
j

1. Relaţionalistul nu încercă să domine viaţa printrun act de voinţă pură. Nu se încleştează de volan, încercând să-şi croiască strategii de viată. Relatio-

nalistul şi-a afirmat disponibilitatea. S-a deschis în aşa fel încât să poată auzi o chemare şi să îi poată răspunde. Se întreabă: „Care este responsabilitatea mea aici?” Atunci când o persoană îşi găseşte o chemare înaltă în viată, nu se simte ca şi cum ar fi preluat controlul; se simte ca şi cum a renunţat la control. Cele mai creative acţiuni sunt cele realizate drept răspuns la o chemare.

2. Chemarea vine adesea sub forma iubirii. O persoană îşi iubeşte copilul, soţul, vecinul, vocaţia sau

Dumnezeul. Odată cu acea dragoste, apare impulsul de a face promisiuni – să spună „Te voi iubi mereu. Te voi ajuta mereu şi voi fi aici pentru tine”. Viaţa este o oază de promisiuni.

3. O chemare poate să apară şi sub forma unei nevoi. Observi o nedreptate, o greşeală în societate care trebuie îndreptată. O persoană îşi asumă responsabilitatea – promite să lupte şi să îndrepte acel neajuns.

4. Odată ce chemarea e simţită şi promisiunea făcută, angajamentul a fost pecetluit. Viaţa unui relaţionalist este definită de angajamentele sale. Calitatea şi împlinirea vieţii sale vor fi definite de lucrurile faţă de care-şi asumă angajamentele şi de modul în

care le îndeplineşte.

5. Un angajament e o promisiune născută din iubire. O promisiune făcută fără vreo aşteptare (deşi răsplata va fi îmbelşugată). O relaţie devotată e o promisiune reciprocă. Se întâmplă atunci când dăruieşti din inimă în relaţie şi celălalt face la fel.

6. O persoană îşi face angajamentele desăvârşite. Nu are o simplă carieră, are o vocaţie. Nu are doar o căsnicie bazată pe un contract (Mie ce-mi iese din asta?). Are o căsnicie bazată pe legământ (Trăiesc şi îmi dau viaţa pentru tine.). Nu are simple opinii. Are un crez. Nu locuieşte pur şi simplu într-un loc. Ajută la crearea unei comunităţi. Mai mult, nu are un simplu angajament faţă de noţiunea abstractă de „comunitate”. Are un angajament faţă de o comunitate anume, faţă de o persoană anume, faţă de un crez anume – lucruri înrădăcinate într-un timp şi un spaţiu particulare.

7. Luându-şi angajamente şi împlinindu-le obligaţiile zilnice, o persoană se integrează într-un tot coerent. Angajamentele organizează modul în care ne petrecem orele şi zilele. O persoană devotată este consistentă de-a lungul timpului.

Caracterul îi este dezvoltat prin ajutorul constant adus celor pe care îi iubeşte. Caracterul îi este dezvoltat prin acceptarea cu smerenie a darurilor celorlalţi, astfel

recunoscându-şi dependenţa. Un contract îţi aduce beneficii, însă un angajament te transformă.

8. Relaţionalistul prioritizează acţiunile care adâncesc angajamentele, care construiesc relaţii şi sporesc demnitatea umană: mărinimia, împărtăşirea poveştilor, dansul, cântatul, proiectele comune, adunările, cinele, ritualurile, conversaţiile profunde, rugăciunile comune, iertarea, aducerea frumuseţii în lume, alinarea reciprocă în momente de tristeţe şi ameninţare, muncă reciprocă pentru binele comun.

9. O viaţă de angajamente implică strădanii comune.

10. Spre exemplu, efortul constant de a vedea oamenii în adevărata lor profunzime. în activităţile vieţii de zi cu zi, apare tentaţia constantă de a vedea omul ca pe un obiect şi nu ca pe un întreg. Există tentaţia constantă de a eticheta şi a generaliza. Apare tentaţia constantă de a reduce oamenii la date şi de a-i privi drept coordonate. Poţi folosi date pentru a număra mere sau pentru a urmări comportamentul maselor. în fiecare persoană însă există ceva unic şi de neînlocuit, ceva ce nu poţi vedea. Relationalistul încearcă să vadă fiecare individ ca pe un întreg – corp, minte, inimă şi suflet.

11. Mai există şi efortul constant pentru o bună comunicare. În orice moment, ne confruntăm fie cu o comunicare superficială, fie cu una profundă. Relationalistul caută circumstanţele în care comunicarea poate să fie profundă şi pură. Acest lucru e complicat, fiindcă există ceva în noi care se sustrage comunicării. Există ceva corespunzător în modestie şi în dezvelirea treptată a sinelui. Pentru a ajunge la comunicarea de tipul eu—tu, chiar şi numai pentru a o întrevedea, relaţionalistul aşteaptă răbdător ca toate vulnerabilităţile să fie descoperite treptat. Oferă siguranţă şi alinare. Câteodată, cele mai profunde lucruri sunt relatate sub forma mitului, a poveştii sau a muzicii. Când comunicarea eşuează sau suferă o întrerupere, aşa cum scrie filosoful francez Emmanuel Mounier, suferim o pierdere de sine. Nebunia şi suferinţa sunt o ruptură în comunicarea cu ceilalţi.

12. Există strădania constantă de a dărui şi de a primi în mod real. în jurul nostru există milioane de oameni ale căror vieţi sunt definite de generozitate şi de întrajutorare. Fiinţa personală, continuă Mounier, e în mod esenţial generoasă. Dar societatea nu ne învaţă cum să oferim şi să primim daruri în mod real. Şcoala nu pune accent pe asta, iar cultura actuală este confuză când vine vorba despre aşa ceva.

13. E nevoie de o strădanie constantă pentru a vedea viaţa prin lentila morală. Lumea practică, a muncii cotidiene, avantajează lentila utilitaristă. Consu- merismul modelează un sine orientat spre plăcerea materială. Banii au puterea anonimatului şi tind să facă persoana de la capătul celălalt al tranzacţiei invizibilă. Rivalităţile şi politicile moderne de la locul de muncă cer indivizi blindaţi – tancuri umane care nu se expun în vreun fel. Efortul de a lupta împotriva lentilei utilitariste şi de a vedea viaţa printr-o lentilă morală e dificil şi fără de sfârsit.

14. Acestea nu sunt lupte împotriva altor oameni. Linia dintre ego şi suflet trece prin mijlocul fiecărei persoane. Majoritatea dintre noi avem momente când înclinăm spre etosul dependenţei de muncă, ceea ce ne lasă foarte puţin timp pentru relaţii. Majoritatea dintre noi avem momente când adoptăm un cod al vieţii private care nu ne permite să îi cunoaştem cu adevărat pe cei de lângă noi. Majoritatea dintre noi trăim folosind tehnologii care au drept scop reducerea fricţiunii şi maximizarea eficienţei. Relaţiile sunt însă lipicioase şi inerent ineficiente. Majoritatea dintre noi cădem zilnic înapoi în capcana egoismului, cedăm în faţa foamei de statut, însă trebuie să recunoaştem aceste lucruri pentru a plonja înapoi în oaza relaţiilor.

15. Viziunea relaţională nu e despre forţele binelui care le învinge pe ale răului. E mereu o competiţie între adevăruri parţiale. E mereu o discuţie care evoluează, între sine şi societate. înseamnă echilibrarea tensiunilor şi încercarea de a trăi într-
>
un echilibru graţios.

16. Viaţa relaţională este solicitantă, însă, în cele din urmă, e o viaţă fericită, căci e ancorată în afecţiune şi încoronată de fericirea morală.
}

Societatea cea bună

1. Aşa cum observă şi T.S. Eliot, iluzia supremă a politicii moderne este credinţa că poţi construi un sistem perfect, astfel încât oamenii dinăuntru nu mai trebuie să fie buni. Realitatea e că democraţia şi economia sunt construite pe o fundaţie, cea a societăţii. O societate e un sistem de relaţii. Dacă nu este fundamentată pe încredere, dacă nu există grijă şi fidelitate, relaţiile se năruie, iar piaţa şi statul cad la pământ. Dacă nu există norme comune pentru ce înseamnă binele şi răul, dacă nu există ataşamente comune, atunci oamenii care constituie piaţa şi statul se vor sfâşia în goana după putere şi avere. Societatea şi cultura trebuie să preceadă politica şi piaţa, căci sunt mai importante. Sănătatea societăţii depinde de altruismul voluntar.

2. în zilele noastre, principalele probleme pe care le întâmpinăm sunt la nivelul fundaţiei. La nivelul sistemului de relaţii. Societatea noastră s-a lansat vertiginos spre niveluri din ce în ce mai înalte ale neîncrederii, spre niveluri crescânde ale

   necunoaşterii şi alienării. O acţiune necugetată conduce la alta. Un act de ostilitate dă naştere altuia.

3. Apelul relaţionismului e să dăm naştere unei transformări sociale, recroind ţesătura reciprocităţii şi a încrederii, pentru a dezvolta o societate în care, în cuvintele lui Dorothy Day, e mai uşor să fii bun.

4. Ţesătura socială nu este croită de liderii de sus. E ţesută la orice nivel, prin milioane de acţiuni pline de grijă, de la un om la altul. E ţesută de oameni care-şi îndeplinesc rolurile de prieteni, vecini şi cetăţeni buni.

   j

5. Oricând tratez un om ca pe un obiect, sfâşii totodată ţesătura socială. Atunci când tratez un om ca pe un suflet infinit, repar ţesătura socială. De fiecare dată când mint, abuzez, judec sau traumatizez o persoană, sfâşii ţesătura socială. Iar atunci când văd cu adevărat pe cineva şi îl fac să se simtă observat, repar ţesătura socială. Atunci când acuz pe cineva de corupţie fără să am dovezi, rup ţesătura socială. Atunci când nu sunt de acord cu cineva, dar fără vreun

motiv răutăcios, o repar. Ţesătura socială e creată printr-o infinitate de mici acte morale şi poate fi distrusă printr-o serie de acte imorale.

6. Transformarea personală şi cea socială au loc simultan. Atunci când creezi legături şi ajuţi la ridicarea unei comunităţi, îţi hrăneşti sufletul.

7. Crezul suprem al relaţionismului este că suntem cu toţii uniţi la cel mai adânc nivel. La suprafaţă,

   suntem de o diversitate glorioasă. Dar în substrat, există o sursă comună pe care n-o poate distruge nici toată ostilitatea din lume şi pe care nicio polarizare n-o va duce la separarea completă.

8. Relaţiile nu se măsoară. Ele trebuie construite una câte una, cu răbdare şi sârguinţă. însă normele pun lucrurile în balanţă. Atunci când oamenii dintr-o comunitate cultivă relaţii bazate pe grijă şi fac asta într-un fel repetitiv, comunicat şi altora, atunci normele sunt stabilite. Faptele de loialitate sunt admirate, empatia e celebrată. Cruzimea este pedepsită şi ostracizată. Comuniunea devine regula. Un nou sistem a luat naştere, o cultură care îi ghidează discret pe toţi membrii societăţii în anumite direcţii. Atunci când creezi o normă prin îndeplinirea repetată a unor acţiuni bune, creezi o nouă formă de

putere. Oamenii care aparţin unei ecologii morale primesc milioane de imbolduri subtile de a se ridica la înălţimea adevăratei lor j
demnităţi sau de a se lăsa scufundaţi de instinctele i >
lor primare. Ecologia morală e ce construim împreună, prin deciziile noastre zilnice.

9. Reconstrucţia societăţii nu este doar o mare aducere împreună – adunarea oamenilor pe o bază morală şi intelectuală neutră. E nevoie de o schimbare în cultura morală, o schimbare în definiţia vieţii bune pe care şi-o imaginează oamenii împreună.

10. Statul are un rol important, dar incomplet în acest proces. Statul oferă servicii, însă nu oferă cu uşurinţă grija. Cu alte cuvinte, statul poate redistribui banii către cei săraci, poate construi adăposturi şi creşe pentru cei nevoiaşi. Poate pune bazele platformelor materiale pe care se vor construi relaţii. însă statul nu poate crea relaţiile intime care fac un om complet funcţional. Numai prin relaţii devenim vecini, muncitori, cetăţeni şi prieteni.

O „Declaraţie de Interdependenţa"

1. O societate bună este precum o junglă densă. E plină de liane şi crengi care se răsucesc şi se împletesc. Există un sistem complex de rădăcini şi reţele întreţesute în coronament. Maimuţele se

joacă în vârfurile copacilor, fluturii ţâşnesc printre ramuri. Fiecare creatură are un loc în acest ecosistem măreţ. Diversitatea, frumuseţea şi ? ii vitalitatea sunt sublime.

2. O persoană bună care duce o viaţă bună este o creatură integrată în acea junglă. O viaţă frumoasă este o viaţă care a prins rădăcini, ataşată, dar dinamică. O viaţă bună e una simbiotică – îi ajuţi pe ceilalţi cu mărinimie şi eşti la rândul tău ajutat cu mărinimie. O viaţă bună e una care presupune acte zilnice de iubire şi bunătate, blândeţe ca răspuns la reproşuri, răbdare în faţa insultelor. E o aventură a grijii reciproce, a construirii şi a explorării, întrebarea crucială nu este „Cine sunt?”, ci „Al cui sunt?”.

3. Majoritatea dintre noi începem să ne pricepem mai mult la trăit pe măsură ce înaintăm în vârstă. Mai devreme sau mai târziu, vine un moment când îţi dai seama ce înseamnă de fapt viaţa. Te uiţi în urmă şi analizezi momentele când te-ai simtit cel mai viu, când ai simtit că eşti cea mai bună versiune a ta. De obicei, e vorba despre momente în care lucrai cu alţi oameni în slujba unui ideal. Acesta e momentul de autoritate. E clipa când începi să vezi cu claritate ce trebuie să faci şi cum ar trebui să-ţi duci viaţa. E momentul când egoul îşi slăbeşte strânsoarea asupra ta. O explozie bruscă de energie acompaniază eliberarea

din încleştarea egoului. Viaţa devine mai motivată şi mai plină de daruri. Acela este momentul în care viaţa atinge un punct de cotitură.

4. Când zăreşti oamenii în acel punct, îţi dai seama că înăuntrul lor există o comoară de valori şi devotamente, împotriva cărora nici măcar ameninţarea cu moartea nu poate birui. Atunci când vezi oameni ajunşi în acel punct, le zăreşti generozitatea radiind în lume. Vezi oameni care se dăruiesc pe sine şi nu într-un mod grandios, ci prin mici servicii şi gesturi atente. Iată cum jungla devine densă şi sănătoasă.

5. Atunci când vezi un grup în această stare, vezi mai mult decât indivizi – ai în faţă un popor, o comunitate, o societate înfloritoare, în care oamenii se ajută unul pe celălalt, în care-şi amplifică reciproc talentele, se bucură de creativitatea fiecăruia şi găsesc refugiu în ospitalitatea celuilalt.

6. Atunci când vezi oamenii ajunşi în acest punct, îi vezi capabili să depăşească dezbinarea şi neîncrederea. Neîncrederea e ceva pervers. Nimeni nu vrea să trăiască într-un loc al neîncrederii sau să fie singur. Neîncrederea apare din cauza propriilor eşecuri de relaţionare. însă dragostea are puterea să mântuiască, spunea Martin Luther King. Are puterea să transforme

indivizii şi să şteargă neîncrederea. Dacă iubeşti pe cineva şi continui să iubeşti, acea persoană poate fi agresivă la început, însă până la urmă, va ceda sub forţa grijii pe care i-o porţi. Dezbinarea nu se vindecă doar reparând răul din jur, ci copleşind răul cu bunătate. Dacă reuşim să creştem numărul interacţiunilor bazate pe bunătate, atunci neînţelegerile se vor stinge pe fundalul grijii iubitoare, iar răul va tinde să se rezolve de la sine. Atunci când încrederea e restabilită, pulsul se relaxează, iar oamenii sunt fericiţi împreună. Fericirea este atinsă prin sacrificiul întru ajutorarea celuilalt. Găsim fericirea renunţând la sine.

7. Atunci când înţelegi toate acestea, îţi dai seama că fericirea nu este doar un sentiment, ci o perspectivă morală. E o stare permanentă de recunoştinţă şi prietenie, comuniune şi solidaritate. Nu pune capăt problemelor şi grijilor. Viaţa nu ne oferă o utopie. însă şinele s-a micşorat la mărimea potrivită. Atunci când relaţiile sunt pline de tandreţe, când angajamentele sunt solide, când comunicarea e pură, când rănile vieţii au fost vindecate şi greşelile iertate, oamenii se apleacă unul spre celălalt, creează legături complexe şi se produce un soi de combustie mistică. Dragostea apare între oameni din nimic, ca flacără pură.

Note:

1 Sigmund Freud, Opere esenţiale 2, *Interpretarea viselor,* traducere din germana de Roxana Melnicu, Trei, p. 301. (AC *red.}*

MULŢUMIRI

Această carte este despre relaţii şi a luat naştere din relaţii. De-a lungul ultimilor cinci ani, pe măsură ce viaţa m-a dus încolo şi-ncoace, vechile mele prietenii au devenit mai profunde, iar zeci de noi prietenii au apărut ca daruri. Unul dintre lucrurile pe care le-am învătat e că, atunci când te afli la strâmtoare şi te întorci spre prietenii tăi pentru ajutor, ei vor preţui ocazia de a te ajuta. Astfel, prietenia se adânceşte şi se creează condiţiile ca, mai târziu, să-i ajuţi la rândul tău, când ei sunt cei aflaţi la strâmtoare. în prima schiţă a acestei secţiuni de mulţumiri, am înşirat numele acestor

preţioşi prieteni, însă mi-a fost teamă că voi omite pe cineva care s-a arătat generos faţă de mine. Aşa că le transmit doar atât prietenilor mei din ţară şi din toată lumea: stiti cine sunteti. Vă amintiri cinele târzii,

plimbările, cluburile de carte şi saloanele, convorbirile telefonice în miez de noapte. Ştiţi cum s-au materializat în carte lucrurile pe care le-am discutat, cum am încercat să iau înţelepciunea colectivă a prietenilor mei şi s-o sădesc în aceste pagini.

Dintre oamenii care s-au implicat direct în

acest proiect, le sunt recunoscător în mod special celor care au citit şi au comentat manuscrisul, printre care şi April Lawson, James Hitchcock, Emily Esfahani Smith, Shaylyn Romney Garrett, Celeste Marcus şi Pete Wehner. Sfaturile lor au fost geniale, iar consilierea lor

— nepreţuită. Aş vrea, de asemenea, să-i mulţumesc Măriei Popova, al cărei blog, Brain Pickings-, este o sursă continuă de înţelepciune şi îndrumare.

Probabil că nu am scris suficient în această carte despre cum suntem formaţi de instituţii. Am norocul ca viata mea să se fi intersectat cu cel puţin cinci instituţii nemaipomenite.

Prima e AII Our Kids. Am scris despre a doua mea familie în capitolul 8. Permiteţi-mi încă o clipă pentru a le mulţumi nu numai lui David Simpson şi lui Kathy Fletcher, ci şi lui Sarah P. şi Emiliei, ca să nu mai
vorbesc despre Thalya, Tahrook, Madeline, Kleo, Keyno, Nabil, James, Koleco, Craig, Shaughn, Bella, Kesari, Santi, Bisah, Chyna, Nueta, Azarri, Brandon, Edd şi alte zeci de persoane. Mi-au oferit prietenie, o educaţie emoţională şi coloana sonoră pentru această perioadă a vieţii mele.

A doua astfel de instituţie e *The New York limes.* Să muncesc alături de colegii mei de redacţie e ca şi cum aş
lucra în mijlocul unui motor cu combustie

intelectuală. Să lucrez în subordinea lui James Bennet şi a lui Jim Dao şi alături de James Hitchcock înseamnă să ştiu că, în ciuda aparenţelor, motorul cu combustie nu va exploda de fapt. Să fiu în serviciul cititorilor mei e un exerciţiu constant de smerenie, atât în moduri plăcute, cât şi dureroase.

A treia instituţie importantă din viaţa mea e Yale University. Am folosit această carte drept suport pentru un curs pe care l-am ţinut la Jackson Institute for Global Affairs, cu sprijinul strălucit şi răbdător al directorului acestuia, Jim Levinsohn. Orice profesor

ştie că înveţi de la studenti la fel de mult pe cât îi înveţi tu pe ei; eu cu siguranţă am facut-o. Am învăţat, de asemenea, de la mulţi dintre colegii de la Yale, în special de la Bryan Garsten, Miroslav Volf, Steven Smith, Christian Wiman, Tony Kronman, Stan McChrystal, Charles Hill şi John Lewis Gaddis.

A patra instituţie e Aspen Institute. Mulţumită celor din administraţia Aspen, am avut ocazia să îmi petrec ultimul an călătorind prin tară şi făcând cunoştinţă cu oamenii cei mai altruişti şi demni de urmat pe care i- am întâlnit vreodată. As vrea să le mulţumesc în mod special lui Daniel Porterfield, Eric Motley, Jim Crown, Bob Steel, Lynda şi Stewart Resnick şi în special colegilor mei de la Weave: Tom Loper, April Lawson, Shaylyn Romney Garrett, Krystle Starvis, Isabel Soto, Celeste Marcus şi atât de

multi alţii.

În sfârşit, Penguin Random House. Aceasta e a treia carte pe care o public aici şi sunt unul dintre acei autori rari care nu au decât lucruri bune de spus despre editura cu care lucrează. Am fost introdus aici de Will Murphy. Andy Ward a editat această carte cu grijă şi perspicacitate. în urmă cu opt ani, Gina Centrello se întreba dacă nu cumva o cam iau razna, însă acum sper că e mulţumită de perioada de nebunie a lui Brooks. Gole Louison e absolut fantastic la verificarea datelor. Campbell Schnebly-Swanson s-a ocupat de munca de documentare cu verva şi flerul care îi caracterizează întreaga viaţă.

Vreau să mai menţionez câteva persoane. Cu toţii avem un job de după jobul principal, iar al meu e să fiu comentator la radio şi TV. în ultimii douăzeci de ani, am avut ocazia să împlinesc acest rol cot la cot cu Mark Shields. A fost una dintre cele mai mari binecuvântări ale vieţii mele. Mark e devotat angajamentelor sale, generos în prietenie, plin de umor, inteligent şi corect, aducând mereu o perspectivă stimulatoare în munca noastră.

Copiii mei – Joshua, Naomi şi Aaron – au avut şi ei parte de urcuşurile şi coborâşurile lor de-a lungul ultimilor ani, însă le-au depăşit şi au devenit tineri adulţi inteligenţi, mărinimoşi, maturi, informaţi şi puternici. Să petrec timp cu ei e de fiecare dată o plăcere nemărginită.

Oricând îi văd atingând un nou stadiu în viaţă, mă gândesc: „O, asta-i cea mai frumoasă perioadă dintre toate.” Mama mea, Lois, s-a stins pe când încă scriam această carte, astfel că am fost lipsit de cel mai bun şi mai dur editor al meu. Tatăl meu i-a îndurat pierderea cu graţie şi moral ridicat.

în ultimul rând, Anne. Un argument fundamental al acestei cărţi e că valea ne poate deschide complet. Dar la fel poate face şi iubirea. Iar iubirea pe care o simt pentru Anne şi pe care o primesc de la ea îmi colorează viata şi încălzeşte totul. Atunci când oamenii încearcă s

o descrie, de obicei se opresc asupra aceluiaşi cuvânt: incandescentă. Această carte a fost încălzită şi îndrumată de lumina prezenţei lui Anne, la fel cum va fi şi restul vieţii mele.

Note:

J_ Reintitulat recent The Marginalian. (TV. *red.)*